

KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT

XXI. évfolyam 3. szám

2023. október

SZAKMAI SZEMLE

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Dr. Béres János altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János, PhD	altábornagy
Tagok:	Dr. Farkas Ádám, PhD	őrnagy
	Dr. Fürjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	ezredes
	Dr. Puskás Béla, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
	Szabó Károly	dandártábornok
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Dr. Varga Sándor Gábor	ezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	ezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelőszerkesztő:	Szabó Beatrix	

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1021 Budapest, Budakeszi út 99-101. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	https://www.knbsz.gov.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

MEZEI JÓZSEF

**A MAGYAR KÉMELHÁRÍTÁS SZERVEZETI ÉS EGYES
LÉNYEGI MŰKÖDÉSI VÁLTOZÁSAI ÉS KIHÍVÁSAI AZ 1962-ES
NAGY ÁTSZERVEZÉST KÖVETŐ IDŐSZAKBAN – I. 6**

DR. PÁL ISTVÁN

**A MÁSODIK EMBER
BERNÁT ERNŐ WASHINGTONI SAJTÓATTASÉ ÁTÁLLÁSÁNAK
TÖRTÉNETE 1967-1974.....30**

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

BOSNYÁK HENRIETTA

**AZ ISZLÁM ÁLLAM ONLINE ÉS MÉDIATEVÉKENYSÉGE –
A KIBERDZSIHÁD.....55**

FAUST ANITA

**A „DE-RISKING” HÁTTERE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI –
JAKE SULLIVAN 2023. 04. 27-I ELŐADÁSÁNAK ELEMZÉSE 73**

TECHNIKAI RENDSZEREK

DR. KASSAI KÁROLY

**AZ ELLENÁLLÓ KÉPESSÉGRE (RESILIENCE) VONATKOZÓ
ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEK EU ÉS NATO STRATÉGIAI
SZINTŰ MEGFOGALMAZÁSAI 90**

ALKALMAZOTT NEMZETBIZTONSÁGI-ELHÁRÍTÓ ISMERETEK

DR. Solti István

**KÜLFÖLDI ÜGYNÖK BESZERVEZÉSE ÉS FOGLALKOZTATÁSA
AZ ÁLLAMBIZTONSÁG IDŐSZAKÁBAN – ESETTANULMÁNY
.....109**

FÓRUM

KUGLER PÉTER

**A MAGYAR HONVÉDSÉG BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEINEK
LAKOSSÁGI TÁMOGATOTTSÁGA 128**

HÁBER PÉTER

**A HADIKULTÚRÁK, HADVISELÉSI MÓDOK ÉS A
HADVISELÉSI GENERÁCIÓK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA 148**

AZ OLVASÓHOZ

DR. MAGYAR SÁNDOR

**A KIBERTÉR – KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK III.
A KIBERTÉRBEN ZAJLÓ MŰVELETEK ÉS A JOGÁLLAMI
REZILIENCIA
TUDOMÁNYOS–SZAKMAI KONFERENCIA-ÖSSZEFOGLALÓ
.....176**

E SZÁMUNK TARTALMA.....186

CONTENTS 187

SZERZŐINK.....194

E SZÁMUNK LEKTORAI.....195

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI 196

MEZEI JÓZSEF¹

A MAGYAR KÉMELHÁRÍTÁS SZERVEZETI ÉS EGYES LÉNYEGI MŰKÖDÉSI VÁLTOZÁSAI ÉS KIHÍVÁSAI AZ 1962-ES NAGY ÁTSZERVEZÉST KÖVETŐ IDŐSZAKBAN – I.

Bevezetés

A Belügyminisztérium keretében működő magyar állambiztonsági szerveket 1962 nyarán, hosszú előkészítés után² átszervezték. Ennek több célja is volt. Egyrészt a belső ellenzék eltávolítása; az addigi totális elhárítás megszüntetése; a kémelhárító és a hírszerző tevékenység fejlesztése; valamint a szervezetnek az új típusú kihívásokra, a megváltozott körülményekre, így az idegenforgalom dinamikus fejlődéséből, a gazdasági kapcsolatok kiszélesedéséből adódó kihívásokra történő felkészítése.³

A felálló új állambiztonsági struktúra részeként a kémelhárítást felelős III/II. Csoportfőnökség⁴ öt osztállyal kezdte meg munkáját. Az elhárítási irányok, feladatok ezek esetében az alábbiak szerint alakultak:

- BM III/II-1. – az Amerikai Egyesült Államok (USA) és egyes latin-amerikai országok;
- BM III/II-2. – a Német Szövetségi Köztársaság és Ausztria;
- BM III/II-3. – az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) országai és Törökország;
- BM III/II-4. – közel- és távol-keleti országok, a harmadik világhoz tartozó országok;
- BM III/II-5. – határon túli operatív intézkedések.⁵

---

¹ ORCID azonosító: 0000-0002-2625-6317

² KRAHULCSÁN Zsolt: A kádár-korszak állambiztonsági szervei szervezeti felépítés, működés, állami-és pártirányítás (1956-1990). In: JÁMBOR Orsolya Ilona – TARIÁN G. Gábor (Szerk.): Megvalósult szükségszerűség. Az állami rendőrség megszervezése. Rendészettörténeti tanulmányok 3. Rendőrség Tudományos Tanácsa, Budapest, 2020. p. 312. <http://real.mtak.hu/133833/1/rendtorttan3.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

³ Uo. p. 317.

⁴ ÁBTL 4.2. – 10-21/30/1962., 0030/1962. (VIII.18.) A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0030. számú Parancsa. Belügyminiszter, 1962. augusztus 18. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_30_1962.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁵ „*határon túli intézkedés: a hivatásos állomány vagy a hálózat tagja által minden, külföldön titkosan végrehajtásra kerülő operatív intézkedés, amely a megelőzés, a felderítés vagy a hálózat munkájának hatékonyságát szolgálja.*” Forrás: GERGELY Attila: ÁBTL AB 842, 13-68/115/76, Állambiztonsági Ertelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. p. 78.

A felosztás azt mutatja, hogy az átszervezést követően a kémelhárítás a kiemelt ellenérdekelte országokra koncentrálva, alapvetően az egyes ellenséges országok szerinti vonalas elv⁶ alapján szervezte meg az elhárító tevékenységét.

Az 1962-es átszervezés szempontjából releváns külső körülmények változásai, úgymint az idegenforgalom növekedése, a nyugati országok irányába történő nyitás és annak fokozatos bővülése és azok állambiztonsági hatásai jelentősebbek voltak annál, hogy azokat az új struktúra keretében, teljeskörűen, hosszú távon eredményesen kezelni lehessen.

A szakmai értékelés szerint a 60-as évekre a külföldi hírszerző szolgálatok tevékenysége nem csupán intenzitásában és céljában változott meg, hanem a megvalósulási formájában is. 1945-től 1950-ig, vagyis a hidegháború kezdeti időszakában az „*ellenséges aknamunka*” volt jellemző. 1950-től 1960-ig a kémek „*illegális bedobásának*” időszaka zajlott, amelynek első fele a Lodge-törvény⁷ megszavazásától az 1956-os forradalomig terjedt,⁸ míg a második szakasza a forradalomtól (1956) a „*fellazítási politika*” megjelenéséig (1960) tartott. 1960-tól viszont a kapcsolatok kiszélesedésével elkezdődött a „*fellazítás*”, a „*legális csatornák*” ellenséges hírszerző szervek általi széleskörű kihasználása.⁹

A magyar politikai és állambiztonsági szakmai vezetés 1962-t követően fokozódó kihívásként értékelte a külföldi hírszerző szolgálatok tevékenységének erősödését¹⁰ és az ezzel is összefüggő, szerintük a szocialista rendszerek megdöntésére irányuló, a nyugat által folytatott tudatos, általuk fellazításnak¹¹

---

⁶ vonalas elv: az állambiztonsági munkának az a szervezési rendszere, amikor az ellenséges tevékenység speciális jellegének, sajátosságainak figyelembevételével szervezik az operatív egységeket (alosztály, csoport vagy operatív tiszte) az adott vonalon folytatott ellenséges tevékenység felderítésére és leleplezésére. – Forrás: GERGELY i. m. p. 200.

⁷ An Act to provide for the enlistment of aliens in the Regular Army (Törvény az idegenek reguláris hadseregbe való besorozásáról). Pub. L. No. Public Law 597, 1950.

⁸ A Lodge-törvényt 1950. június 30-án fogadták el. Lehetővé tette, hogy külföldi állampolgárok belépjenek az Amerikai Egyesült Államok hadseregébe. Az így besorozott személyek 5 év szolgálat után megkaphatták az amerikai állampolgárságot. Az amerikai hadsereg ezzel ki tudta szélesíteni a kulturális és nyelvi képességeit, amelyeket aztán fel tudott használni akár a Szovjetunió ellen is a hidegháború idején. – Forrás: DALGLEISH, Charles K.: New „Lodge Act” for the U.S. Army – Strategic Tool for the Global War on Terrorism (Új „Lodge” törvény az amerikai hadsereg számára – Stratégiai eszköz a terrorizmus elleni globális háborúhoz.) National Defense University, 2004. p. 1. <https://www.hsdl.org/?abstract&did=457680> (Letöltés ideje: 2023. 03. 22.)

⁹ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34 – 355/1/1969. Értékelő jelentés – Az 1964. január 1-től 1968. december 31-ig terjedő időszakban vizsgált kémkedési ügyek tapasztalatai. BM III/1. osztály, 1969. augusztus 1. p. 8.

¹⁰ ÁBTL 4.2. – 10-27/1/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének és Honvédelmi Miniszterhelyettesének 001. számú Közös Utasítása – A hadititkok fokozottabb védelme. Belügyminiszterhelyettes és Honvédelmi miniszterhelyettes, 1963. január 31. p. 1. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_27_1_63.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

¹¹ A szót a korabeli magyar belügyi értelmezés szerint használom. A célját tekintve a fellazítás: *”A fellazítási taktika arra irányul, hogy a szocialista országokat elválassza egymástól, és a szocialista közösségtől, mindenekelőtt pedig a szocialista demokrácia fejlődését liberalizálássá változtassa, megvalósítsa a rendszer békés átalakulását, a tőke*

nevezett tevékenységet. Annak ellenére tehát, hogy az új struktúra felállításának egyik kiemelt célja az volt, hogy az állambiztonság eredményes válaszokat tudjon adni a megváltozott működési környezetben is, a kémelhárítási csoportfőnökség szervezetét és működését érintően folyamatos változások történtek a hatvanas évek első felében. Ezen két részből álló tanulmány a változások lényegi elemeit kívánja összefoglalni a kémelhárítás kihívásainak, kémelhárítási ügyeinek bemutatásával kiegészítve, összevetve.

A szervezetrendszer és a feladatkör bővülése, a működési mechanizmusok lényegi változásai

Az egyik terület, amely jelentős változást hozott a kémelhárítási munkában, az az idegenforgalom volt. A 60-as években a magyar politikai vezetésben a diplomácia mellett az idegenforgalomra is az elszigeteltségből való kitörés lehetséges területeként tekintettek. Úgy gondolták, hogy a kapitalista országokból érkezők amellet, hogy gyarapítják az ország valutabevételét, egyben a pozitív tapasztalataik terjesztésével az ország népszerűségét is növelhetik.¹² 1958-ban a beutazó turisták létszáma még nem érte el a 100.000 főt, a szemléletváltás eredményeként azonban 1960-ban már 1.049.224 külföldi állampolgár érkezett Magyarországra.¹³ Ezzel párhuzamosan a külföldre utazó magyar állampolgárok száma is folyamatosan nőtt.¹⁴ A ki- és beutazók létszámának ilyen mértékű növekedésére a turizmus mellett a gazdasági és a kulturális kapcsolatok kiszélesedése is hatással volt.

Könnyű belátni, hogy ezeknek a területeknek a megjelenése és növekedése jelentősen bővítették a külföldi hírszerző szervek munkatársainak, ügynökeinek beutazási, hírszerzési, befolyásolási lehetőségeit, ezeken belül a kapcsolatépítési, kapcsolattartási folyamat és a tevékenységük fedésének kialakítását, fenntartását. Az addig az elhárítómunka szempontjából jó kiindulási alapot jelentő, egyszerűen behatárolható, hivatalosan kapcsolatot tartó személyek, illetve kormányzati szervezetek jelentősége nem szűnt meg, de a hírszerzők és ügynökeik a továbbiakban jóval nagyobb számban léphettek fel gazdasági szakemberek, kutatók, újságírók, kultúrával foglalkozó személyek, vagy egyszerűen csak turisták szerepében, akiknek az azonosítása, tevékenységük felderítése, akadályozása már jóval nehezebbé vált.

Egyes adatok szerint az 1963-ban és 1964-ben feltárt kémkedési ügyekben a „nyugati hírszerző szervek a legális, elsősorban idegenforgalmi kapcsolatokat használták ki a kiválasztott személyek tanulmányozására, beszerzésére”. Az idegenforgalmi szabályok enyhülése következtében ezen időszakban megnőtt a

---

restaurálását.” Forrás: BRUZSA Gábor: A „fellazítási” taktika egyes megjelenési formái. Belügyi Szemle, 1966/1. p. 10.

¹² KRAHULCSÁN Zsolt: A nemzetközi kapcsolatok állambiztonsági szabályozása (1961–1965). Betekintő, 2008/2. p. 1. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2008_2_krahulcsan.pdf (Letöltés ideje: 2023. 03. 16.)

¹³ SLACHTA Krisztina: Megfigyelt szabadság: a keletnémet és a magyar állambiztonsági szervek együttműködése a Kádár-kori Magyarországon 1956-1990. Kronosz Kiadó, Pécs, 2016. p. 72., p. 299.

¹⁴ SOMLAI Katáin: Go West! A nyugati ösztöndíj-politika diskurzusai az 1960-as – 1970-es évek Magyarországon. 1956-OS INTÉZET – ORAL HISTORY ARCHÍVUM, <http://www.rev.hu/hu/node/138> (Letöltés ideje: 2023. 03. 08.)

disszidálók¹⁵ száma is, továbbá a „párt” adminisztratív osztályának jelentése alapján „*az amerikai és nyugatnémet turisták között volt sok az álcázott katonai személy*”.¹⁶

Ezen új terület és a vele járó fokozódó állambiztonsági kockázat jelentőségét mutathatja, hogy 1966-tól az idegenforgalmat érintő elhárítási terület önálló elemként megjelent a Kémelhárítás szervezetrendszerében, a BM III/II-8. osztály részeként.¹⁷ A kihívásoknak való megfelelés érdekében azonban már addig is történtek változások. 1964-ben döntés született arról, hogy az „... *idegenforgalom növekedéséből adódó feladatok eredményesebb végrehajtása, az ellenséges hírszerző szervek elleni munka fokozása, a hazai bázis jobb kiaknázása érdekében...*” szervezeti változásokat kellett végrehajtani a BM III. Főcsoportfőnökség központi szerveit érintően, továbbá meg kellett erősíteni a BM III/I. és III/II. Csoportfőnökségeket.¹⁸ Hasonló módosításokat figyelhetünk meg a megyei főkapitányságok esetében is. Számos, nem a megyeszékhelyen működő kirendeltséget megszüntettek, egyes megyékben a szabotázselhárítási osztályok létszámát csökkentették, máshol csoporttá szervezték át. Hasonlóan, indokoltság szerint csökkentették egyes megyékben a vizsgálati osztály létszámát is. Az így felszabaduló beosztások egy részével itt is a kémelhárítás helyi szervezeteit kellett megerősíteni.¹⁹ 1965. 11. 01-től azon budapesti szállodák, amelyeket külföldiek használtak, illetve a kiemelt budapesti szórakozóhelyek védelme is átkerült a BM III/II-3. Osztályhoz a Budapesti Rendőr Főkapitányság Politikai Osztályától.²⁰

---

¹⁵ „*disszidens: a közösségből kilépő, a többséggel szembe helyezkedő személy. Valamilyen politikai pártból a véleménykülönbség miatt kilép. – Politikai értelemben – hazájából engedély nélkül távozik, attól távolmarad. – Főbb hullámai Magyarország viszonylatában: a) 1914 előtt – az agrárproletárok a nyomor miatt; b) 1919. aug. 1. után – a haladó erők a fehérterror előtt; c) 1929-1933 között és után – a nincstelenség a gazdasági világválság miatt; d) 1939-1941 között és után – a haladó erők, a faji üldözöttek az üldözés miatt; e) 1944-1945-ben – a fasiszták, a népellenes személyek hazánk felszabadulásával összefüggésben; f) 1956 végén és 1957 elején – az ellenforradalomban részt vett és egyéb személyek az ellenforradalmi cselekmények következtében. – Legtöbb szervezetük jobboldali irányítás alatt áll, és néhányat a titkosszolgálatok is felhasználnak céljaikra; – disszidál, disszidentúra.*” Forrás: GERGELY: i. m. p. 41.

¹⁶ KRAHULCSÁN Zsolt: A be- és kiutazások állambiztonsági és pártellenőrzése (1965-1970). Betekintő, 2010/2. p. 2. https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2010_2_krahulcsan.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

¹⁷ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára: Az ÁBTL munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia, é. n. https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:10:14681420457258::NO:RP:P10_SZE_ID:3 (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

¹⁸ ÁBTL 4.2. – 10-21/19/1964. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0019. számú Parancsa. Belügyminiszter, 1964. április 27. p. 3. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_19_64.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

¹⁹ ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1964., A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0020. számú Parancsa. Belügyminiszter, 1964. április 27. p. 3. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_64.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)

²⁰ ÁBTL 4.2. – 10-24/15/1968. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 015. számú Utasítása – Intézkedések az idegenforgalom differenciáltabb ellenőrzését szolgáló „KKA Értesítés”-i rendszer hatékonyságának növelésére. Belügyminiszterhelyettes, 1968. július 15.

1965-től a BM III/II-7. osztály keretében²¹ működött tovább a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH), amely szervezet a Magyar Népköztársaság (MNK) területére beutazni kívánó, illetve itt tartózkodó külföldiekkel kapcsolatos engedélyezési, nyilvántartási feladatokat végezte.²² Ez az intézkedés pozitív hatást gyakorolhatott a KEOKH és a kémelhárítási osztályok közötti együttműködésre, az információk koncentrációja hatékonyabbá tette a feladatellátást.

A hírszerző tevékenységgel gyanúsítható személyeket érintő titkosszolgálati feladatok végrehajtása kapcsán kiemelt jelentőséggel bír, hogy az elhárító szervek minél előbb értesüljenek az elhárítás szempontjából figyelmet érdemlő egyéneknek az adott országba érkezéséről. Ennek érdekében a vizsgált időszakban az állambiztonság a látókörükben álló személyeket figyelőztethette²³ a határon. A külföldi állampolgárokat a KEOKH-n keresztül, míg a magyar állampolgárokat a BM III/3. Útlevelesztály bevonásával.

Az operatív munka irányítása hatékonyságának növelése, az intézkedések gyorsítása és összehangolása érdekében 1967. május 15-vel létrehozták a III. Főcsoportfőnökség Operatív Hír- és Akcióközpontját (OHK) is. A központ létrehozásának egyik lényeges célja az volt, hogy a soron kívüli intézkedést igénylő állambiztonsági eseményekről az információ a lehető legrövidebb időn belül eljusson az illetékes vezetőkhez. Ebbe a körbe tartozott többek között a kapitalista országból származó külföldi személyek, diplomaták állambiztonsági szempontból fontos tevékenysége is.²⁴ A parancs végrehajtási utasítása tételesen felsorolta azokat az eseteket, amelyeket egyértelműen jelezni kellett az operatív szerveknek az OHK-n keresztül. A kémelhárítási feladatok elsődlegességét támasztja alá, hogy a felsorolásban első helyen szerepelt a Központi Kémelhárítási Adattárban (lásd lejjebb) szereplő személyek MNK-ba történő belépése, kilépése.²⁵

---

https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_15_1968.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

²¹ Az ÁBTL munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia. i. m.

²² KRAHULCSÁN Zsolt: A BM KEOKH és Útlevel Osztály szervezettörténete, 1956-1962. Betekintő, 2011/4. http://real.mtak.hu/145808/1/2011_4_krahulcsan_0.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

²³ „határfigyelés: az állambiztonsági szempontból figyelmet érdemlő személyeknek az országba való be- és kilépését vagy átutazását a kérő szervnek jelző figyelő rendszer. – Géptermi figyelés: munkaidőben szolgálati úton ad jelzést. – Szoros figyelés: telex vagy távbeszélő útján azonnal jelzést ad.” Forrás: GERGELY i. m. p. 78.

²⁴ ÁBTL 4.2. – 10-21/9/1967., A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 009. számú Parancsa – A BM III. Főcsoportfőnökség Operatív Hír- és Akcióközpontjának létrehozása, szervezete és működése. Belügyminiszter, 1967. április 28. p. 2. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_9_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

²⁵ ÁBTL 4.2. – 10-21/9/A/1967. A 09/1967. számú Belügyminiszteri Parancs Végrehajtási utasítása. Belügyminiszter, 1967. május 9. p. 1. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_9_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

Az operatív helyzetben beállt változásokra válaszul, a Belügyminiszter 0024/1966 számú parancsában foglaltak szerint, a III/II. Csoportfőnökségen belül a munka hatékonyságának fokozása érdekében létrehozták a Központi Kémelhárító Adattár (KKA). Ezen adattárba kellett rögzíteni a III. Főcsoportfőnökség szervei által beszerzett,²⁶ illetve a tásszolgálatoktól és a baráti állambiztonsági szervektől tudomásukra jutott²⁷ adatokat az ellenséges külföldi hírszerző szervezetekről, személyekről, releváns tevékenységekről.²⁸

A KKA-ban az adatokat a feladatellátás szempontjából releváns részterületekre bontva a következők szerint tárolták:

1. Kartonrendszer vonalas alapon a releváns adatok tárolására.²⁹ A kartonokat az adattár töltötte ki.
  - a. minden adat kapott egy kódkartont a kódoláshoz, amely lehetővé tette a gépi kereshetőséget, illetve egy törzskartont a kapcsolódó adatok rendszerbe illeszthetősége érdekében,
  - b. prioráló karton készült a kódkartonra felvett minden adatról, amit ábécésorrendben tároltak;
2. Filmirattár, amely a lényegi adatok fótókópiáit tartalmazta. Ezeket a helyszínen lehetet elolvasni;
3. Operatív címtár, az ellenséges hírszerző szervekhez köthető ingatlanok, úgymint K- és T-lakásaik, fedőszerveik, ügynökeik lakásainak címeit tartalmazta;
4. Ellenséges hírszerzők és ügynökeik személyleírásának nyilvántartása,³⁰
5. Az ellenséges hírszerzők, ügynökeik gépjárműveinek nyilvántartása;
6. az ellenséges hírszerzők, illetve a hírszerző szervezetek objektumaiban működő telefonszámok nyilvántartása,
7. Kémelhárítási ügyek nyilvántartása;³¹
8. Idegen országismereti és módszertani könyvtár.³²

A KKA-n belül történt meg az adatok rendszerezése, értékelése, illetve abból a III. Főcsoportfőnökség operatív szerveinek tájékoztatása. A KKA egyik kiemelt feladata volt a 017/1967. számú belügyminiszter-helyettesi utasítás szerint, hogy segítségével meghatározható legyen, hogy kik azok a Magyar Népköztársaságba beutazó személyek közül, akik korábban már az állambiztonság látókörébe kerültek.

Az OHK és a KKA lehetőséget biztosítottak egyéb hatékonyságfokozó intézkedés bevezetésére is. Szintén már 1967 májusától a KEOKH és az idegenforgalom területének elhárításáért felelős 8. Osztály együttműködése eredményeként a KKA minden nap 9 órakor rendelkezett azon személyek névsorával, akik előző nap beutaztak az országba, és egyben szerepeltek a KKA rendszerében,

---

²⁶ FÖLDES Ferenc – FABULA János: ÁBTL A-3016/48., 13-41/18/67, Tanulmányok 48. – A központi Kémelhárítási Adattár szerepe, feladata. Gépi adatfeldolgozás a kémelhárító munkában. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség, 1967. p. 6.

²⁷ ÁBTL 4.2 – 10-721/1973., 10-721/1973. Szabályzat a Központi Kémelhárítási Adattár (KKA) adattározási rendszerére és az adatok felhasználásának rendjére. III/II. Csoportfőnök, 1973. július 25. p. 7.

²⁸ Uo. pp. 7-9.

²⁹ FÖLDES – FABULA i. m. p. 19.

³⁰ Uo. p. 20.

³¹ Uo. p. 21.

³² Uo. p. 22.

tehát relevánsak voltak a kémelhárítás számára. A priorálás³³ alapján ellenőrzésre javasolt személyekről pedig az Operatív Hír- és Akcióközpont minden megyének, illetve a Budapesti Rendőrfőkapitányságnak is listát küldött, amit a KEOKH előadók kezeltek.³⁴ Ez a „KKA Értésítés”-i rendszer nevet viselte.³⁵ Az operatív szerveknek a névsorok alapján figyelőlistákat kellett felállítani és a rendelkezésre álló adatok alapján meghatározni és végrehajtani a személyek vonatkozásában megtenni szükséges operatív intézkedéseket.³⁶

A BM értékelése szerint a rendszer működésében voltak fennakadások. Előfordult, hogy az érintett szervek jelentős számban nem találták meg az értesítőben szereplő személyeket, illetve, hogy nem fogatosítottak velük szemben operatív intézkedéseket. Ennek megszüntetése érdekében újabb utasítást adott ki a belügyminiszterhelyettes, amelyben egyrészt állambiztonsági szempontú fontosságuk szerint három kategóriába sorolták a beutazókat:

- a) „megbízható adatok szerint ellenséges hírszerzőszerv tisztje, ügynöke...”;
- b) „...olyan személy, aki nem kellően ellenőrzött, vagy nem többoldalúan megerősített adatok szerint kémkedés, vagy más ellenséges tevékenység végrehajtásával gyanúsítható.”;
- c) „olyan személy, akire indokolatlannak látszó gyakori beutazás, figyelmet keltő érdeklődés, mozgás ad okot a gyanúra.”,

továbbá előírták, hogy az egyes kategóriákba tartozó személyeket érintően milyen feladatokat kötelesek az operatív szervek végrehajtani.³⁷

A vonatkozó belügyminiszteri parancs előírta azt is, hogy „gondoskodni kell ennek a szolgálatnak mielőbbi gépesítéséről.”³⁸

A gyors adatszolgáltatáson túl az operatív munka hatékonyságának fokozását jelentette az is, hogy az adattár használatával nyilvánosságra kerülhettek és megszüntethetők lettek az esetleges párhuzamos munkavégzések, amikor is két külön szakterület ugyanazon személy vonatkozásában folytatott operatív munkát.³⁹ A KKA fejlesztésével a külföldi hírszerző szervek módszerei is bekerültek az adattárba, illetve az egyes szervezeteknél keletkező részadatok a KKA-ban egy egésszé állhattak össze.⁴⁰ Az adatbázis alkalmas volt arra is, hogy az elhárító munka egészére vonatkozó következtetéseket lehessen levonni.⁴¹

---

³³ „...Priorál — az előéletre vonatkozó nyilvántartási adatokat összegyűjti.” – Forrás: GERGELY i. m. p. 155.

³⁴ FÖLDES – FABULA i. m. p. 17.

³⁵ ÁBTL 4.2 – 10-721/1973, 10-721/1973. i. m. p. 17.

³⁶ ÁBTL 4.2. - 10-24/17/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 017. számú Utasítása – Az idegenforgalom differenciáltabb ellenőrzését szolgáló »KKA Értésítés« megszervezése. Belügyminiszter-helyettes, 1967. május 8. pp. 1-2. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_17_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)

³⁷ ÁBTL 4.2. – 10-24/15/1968. i. m. pp. 1-3.

³⁸ FÖLDES – FABULA i. m. p. 6.

³⁹ Uo. p. 11.

⁴⁰ Uo. p. 12.

⁴¹ Uo. p. 14.

A kémelhárító munka újabb jelentős mérföldköve volt a vizsgált időszakban a tiltó névjegyzék létrehozása. A megnövekedett idegenforgalom kapcsán a 60-as évek első felében felmerült az a szakmai gondolat, hogy azok a személyek, akik korábban már az állambiztonság látókörébe kerültek, ne utazhassanak be az MNK területére. Ezzel a módszerrel távoltarhatták az országtól azon személyek egy részét, akik esetlegesen problémát jelenthettek volna állambiztonsági szempontból. A felvetés a 24/1966. (IX. 25.) Korm. rendeletben végül rögzítésre is került. A jogszabály 4. §. (1) bekezdése szerint nem kaphatott olyan külföldi személy vízumot, „*akinek az ország területén való tartózkodása az állam érdekeit, a közrendet, a közbiztonságot sérti vagy veszélyezteti*”.⁴²

Még 1965-ben a belügyminiszter állambiztonsági helyettese a konspiráció fokozása érdekében szigorította a határfigyelőztetés szabályait, illetve az azzal kapcsolatos adattovábbítás rendjét. Így figyelőztetni csak akkor lehetett, ha az adott személyt a határon fel akarták tartóztatni, vagy valamilyen operatív intézkedést (pl. figyelés) akartak vele szemben foganatosítani, esetleg a beérkezése más módon nem volt megállapítható.⁴³

A külföldi személyek, mint az ellenséges hírszerző tevékenység potenciális alanyai kiemelt jelentőségét jól mutatja, hogy 1967-ben a Belügyminiszter kiadott egy 33 oldalas utasítást, amelyben részletesen taglalták a külföldi személyek Magyarországra történő be- és kiutazásával és az itt tartózkodásukkal összefüggő rendészeti feladatokat. Az utasítás ismételt rögzítette, hogy ezen személyek „*ellenőrzésével kapcsolatos rendészeti feladatok irányítása a BM III/II. csoportfőnök hatáskörébe tartozik*”.⁴⁴

Végül eljutott a szervezet oda, hogy „*Minden külföldiekkel kapcsolatos állambiztonsági feladatban a kémelhárítás volt illetékes...*”⁴⁵ amelybe beletartoztak a szocialista országokban lévő rezidentúrák,⁴⁶ a magyar kolóniák, a

---

⁴² 24/1966. (IX. 25.) Korm. rendelet a külföldiek be- és kiutazásáról, valamint az ország területén való tartózkodásáról
https://jogkodex.hu/jsz/1966_24_korm_rendelet_9582293?ts=1970-10-24 (Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)

⁴³ ÁBTL 4.2. – 10-24/20/1965. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 0020. számú Utasítása – A határfigyelőztetés szabályozása. Belügyminiszter-helyettes, 1965. november 12. p. 1.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_20_1965.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁴⁴ ÁBTL 4.2. – 10-22/1/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 001. számú Utasítása – A külföldiek be- és kiutazásával, valamint az ország területén tartózkodásával kapcsolatos rendészeti feladatok szabályozása. Belügyminiszter, 1967. január 15. p. 2.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_1_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁴⁵ UNGVÁRY Krisztián: A Kádár-rendszer kémelhárítása. In: TISCHLER János (Szerk.): Kádárizmus: mélyfúrások. Évkönyv, XVI. 2009. 1956-os Intézet, Budapest, p. 361.
http://epa.niif.hu/02200/02288/00016/pdf/Evkonyv56_16_2009_353-409.pdf. (Letöltés ideje: 2023. 05. 07.)

⁴⁶ rezidentúra (lat.): állambiztonsági tisztetkből vagy a hálózat tagjaiból álló, meghatározott állambiztonsági – operatív – feladatok ellátására felkészített, konspirált szervezeti forma. Vezetője a rezidens. – Jellege szerint lehet: belföldi, külföldi, legális és illegális. – Funkcióját tekintve lehet: fő-, irány-, cél- és kiegészítő. Forrás: GERGELY i. m. p. 165.

Külgügyminisztérium védelme, illetve a baráti szocialista országok elhárítása is,⁴⁷ amelyet 1967-től, az akkor létrehozott BM III/II-10. osztály látott el.

Az ellenérdekelt hírszerző tevékenység vélt fokozódása kapcsán nem csak a külföldi, hanem az ebből a szempontból releváns magyar állampolgárokra is nagyobb figyelem irányult a 60-as években. A belügyminiszter-helyettes már 1963. december 05-én külön parancsot adott ki a társadalomra veszélyes elemek kiválasztása, nyilvántartásba vétele és folyamatos operatív ellenőrzése érdekében. A dokumentum szerint „*Minden esetben*” ellenőrzés alá kellett vonni és veszélyes elemként nyilvántartásba venni „*az imperialista országok hírszerző és elhárító szerveivel kapcsolatot*” tartó személyeket, „*a kapitalista országok hírszerző és elhárító szerveinek Magyarországon tartózkodó volt hivatásos tagjait és ügynökeit*”, továbbá „*a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi, vagy gazdasági rendje elleni ... kémkedés miatt több alkalommal elítélt személyeket*”.⁴⁸ Az így kiválasztottak operatív ellenőrzését egyrészt meg kellett szervezni, elsősorban hálózatok⁴⁹ alkalmazásával, másrészt ezen személyek esetén egyes állampolgári jogokat is korlátozni kellett, így például a „*hadiüzemekbe való elhelyezkedés, fontos, bizalmas munkakör betöltése, útlevel, fegyverviselési engedély, jogosítványok megadása*”.⁵⁰

Érdekeségként említhető, hogy a 60-as évek közepén a Rendőri szervek is utasításba kapták, hogy fordítsanak kiemelt figyelmet a nyugati turisták tevékenységének a megfigyelésére, kiemelten a Budapest területén kívül megjelenő nyugati, diplomatarendszámú gépjárművekre, utasaikra fokozottan, ha azok katonai objektumok, hadgyakorlatok, hadiutak környékén tűntek fel. Ugyan így kiemelt feladat volt az amerikai állampolgárok mozgáskorlátozását érintő utasítások betartatása.⁵¹ A belügyi vezetés elvárta továbbá, hogy a rendőrség szüntesse meg a jogsértő tevékenységet folytató külföldi állampolgárokkal szembeni fellépés kapcsán a „*liberalizmust és határozatlanságot*.”⁵² További érdekesség, hogy a rendőröknek „*a szocialista építés eredményeit gúnyoló*”-kal szemben is fel kellett lépni.⁵³

---

⁴⁷ Az ÁBTL munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia. i. m.

⁴⁸ ÁBTL 4.2. – 10-23/10/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 0010. számú Parancsa – A társadalomra veszélyes ellenséges elemek kiválasztása és ellenőrzése. Belügyminiszter-helyettes, 1963. december 5. p. 2.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_23_10_63.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁴⁹ „*hálózat: az állambiztonsági szervek titkos segítőitársainak összessége. Fő eszköz, amelynek tagjai az állambiztonsági szervek vezetésével és irányításával a szervezetszerű titkos együttműködés keretében vesznek részt a Magyar Népköztársaság védelmének erősítéséhez szükséges információk megszerzésében, a titkos operatív intézkedések végrehajtásában, a külső és a belső ellenség aknamunkájának felderítésében, megelőzésében és megszakításában. — Tagjait az állambiztonsági szervekhez fűződő munkakapcsolatuk alapján minősítjük.*” Forrás: GERGELY i. m. p. 72.

⁵⁰ ÁBTL 4.2. – 10-23/10/1963. i. m. p. 4.

⁵¹ ÁBTL 4.2. – 10-24/9/1966. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 009. számú Utasítása. Belügyminiszter-helyettes, 1966. május 23. p. 6.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_9_1966.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁵² Uo. p. 3.

⁵³ Uo. p. 3.

Egy másik lényeges változás volt a csoportfőnökség feladatellátásában a nemzetgazdaság kémelhárítási szempontú védelmének megjelenése. A gazdasági kapcsolatok kiszélesedésével párhuzamosan az állambiztonság úgy érzékelte, hogy az ellenséges hírszerző szervek igyekeztek az ezzel járó lehetőségeket is kihasználni. Ennek ellensúlyozására 1963-ban 6. osztályként létrehozták a „népgazdaság kiemelt területeinek preventív biztosításáért” felelős osztályt.

1963. október 1-i hatállyal az államtitokvédelmi feladatokat addig ellátó III/III-4/d. alosztályt is áthelyezték a III/II. Kémelhárító Csoportfőnökséghez. A vonatkozó parancs szerint az „*iperialista hírszerző szervek*” fokozták a szocialista ország katonai, gazdasági, valamint tudományos-technikai titkainak megszerzését célzó törekvéseiket. A feladatkör magába foglalta a magyar állam és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa⁵⁴ (KGST) titkainak operatív védelmét, valamint az ilyen adatokat tartalmazó dokumentumok adminisztratív ellenőrzését.⁵⁵ A feladatkör kiterjedt a katonai területen keletkezett államtitkokra is, amely esetben a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium közös munkaterv alapján kellett, hogy összehangolja tevékenységét. A BM azon polgári szervek (pl. minisztériumok, vállalatok stb.) tekintetében járt el, ahol honvédelemmel kapcsolatos államtitkokat kezeltek.⁵⁶

Az ellenérdekelt hírszerzés törekvései között egyrészt mindig, így az állambiztonság időszakában is kiemelt helyen szerepelt az államtitkok megszerzése.⁵⁷ Másrészt egy adott kihívással összefüggő információgyűjtő, elhárító munka egy szervezetben való koncentrációja minden esetben pozitív irányba mozdíthatja el a hatékonyságot. Ezek alapján a feladatkör áthelyezése a belső elhárítástól a kémelhárításhoz szakmai szempontból teljesen logikus lépésnek tűnik.

A népgazdasághoz köthető államtitkok védelme nagyon sok részterületet foglalt magába. Polgári területen beletartozott többek között a KGST üléseinek védelme éppúgy, mint a hasadóanyagok lelőhelyeire, készleteire, a valutakészletekre, az új tudományos eredményekre vonatkozó adatok.⁵⁸ A katonai titkok közé pedig például

---

⁵⁴ „*A szocialista országok gazdasági tömörülése, melyet 1949. január 25-én hoztak létre Moszkvában a részt vevő országok szuverén jogegyenlősége alapján. Célja, hogy a tagállamok erőforrásainak összefogása és egybehangolása révén elősegítse a népgazdaságok tervszerű fejlesztését, a gazdasági és műszaki haladást, az iparilag kevésbé fejlett országok iparosítási szintjének emelését, a munka termelékenységének fokozását és a népek jólétének állandó növelését.*” Forrás: Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, KGST. Tények Könyve, Kézikönyvtár, <http://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1988-2/nemzetkozi-szervezetek-100D/regionalis-es-egyeb-szervezetek-117A/kolcsonos-gazdasagi-segitseg-tanacs-kgst-11BF/> (Letöltés ideje: 2023. 07. 08.)

⁵⁵ ÁBTL 4.2. – 10-23/7/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 007. számú Parancsa. Belügyminiszter-helyettes, 1963. október 11. p. 7. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_23_7_63.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁵⁶ ÁBTL 4.2. – 10-27/1/1963. i. m. p. 1.

⁵⁷ ÁBTL 4.1 – A-3169. Nytsz.: 40/9-9/29-82. Az illegális ügynöki tevékenység egyes mozzanatainak felismerhetőségi jegyei a kémelhárítási felderítő, szűrő-kutató munkában. Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség, 1982. június 1. p. 2.

⁵⁸ ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967., 10-21/32/I./1967. A 032/1967 számú Belügyminiszteri Parancs I. számú Végrehajtási Utasítása. Belügyminiszter, 1968. május 22. p. 3.

a haditervezés és haditermelés adatsorai, a hazai és a Varsói Szerződés⁵⁹ hadiipari tervei, kapacitásai, a hadiipari kutatások tartoztak.⁶⁰ Itt meg kell említeni, hogy már korábban is a csoportfőnökség feladatkörébe tartozott a katonai objektumok vizuális felderítésének akadályozása. Az ezen a területen jelentkező kockázatok fokozódását mutathatja, hogy az ezt érintően 1964-ben kiadott Belügyminiszteri parancs sokkal részletesebben szabályozta ezen elhárító tevékenységet, mint a csupán két évvel – 1962-ben kiadott – korábbi. Az anyag szerint a „*kapitalista országok budapesti követségeinek diplomata fedéssel működő hírszerzői*”, a külföldi hírszerző szervezetek által beutaztatott és telepített ügynökök egyaránt törekedtek arra, hogy katonai objektumokat, gyakorlatokat vizuálisan megfigyeljenek, azokról fénykép-, filmfelvételeket, vázlatokat készítsenek.⁶¹

A katonai területet érintően egyéb változások is történtek. 1965-ben még a III/III. Csoportfőnökség feladatkörébe tartozott a vasúti igazgatóságok operatív védelme.⁶² A 0014/1968-as Belügyminiszteri parancs végrehajtási utasítása⁶³ ezt hatályon kívül helyezte és a továbbiakban a III/II. Csoportfőnökség már nem csak a katonai objektumok külső operatív védelméért, hanem országos szinten a katonai szállítások védelmével kapcsolatos feladatok megszervezéséért, irányításáért is felelőséggel tartozott.⁶⁴ A vonatkozó utasítás szerint ugyanis az ellenséges hírszerző szervezetek a katonai vasúti szállításokban érintett vasúti dolgozókkal és az ilyen

---

https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_32_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁵⁹ „*A szocialista országok politikai-katonai szervezetét az 1955. máj. 14-én Varsóban aláírt barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződéssel hozták létre. A szerződés aláírói: Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, az NDK, Románia és a Szovjetunió.*” Forrás: Varsói Szerződés Szervezete. Tények Könyve. Kézírónyvtár. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyekkonyve-1/1990-7B2E/nemzetkozi-szervezetek-8BC9/regionalis-kormanykozi-nemzetkozi-szervezetek-8DF1/varsoi-szerzodes-szervezete-8E0B/> (Letöltés ideje: 2023. 03. 16.)

⁶⁰ ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967., 10-21/32-a/1967. A 032/1967 számú Belügyminiszteri Parancs módosított mellékletei. Belügyminiszter, 1969. december 28. p. 4. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_32_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁶¹ ÁBTL 4.2. – 10-22/10 /1964. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0010. számú Utasítása – Tiltott helyen történő fényképezéssel kapcsolatos eljárások szabályozása. Belügyminiszter, 1964. június 30. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_10_1964.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 15.)

⁶² ÁBTL 4.2. – 10-24/1/1965. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 001. számú Utasítása – A Vasútigazgatóságok operatív védelme. Belügyminiszterhelyettes, 1965. január 3. p. 1. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_1_1965.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁶³ ÁBTL 4.2. – 10-21/14/A/1968., 10-21/14/1968. A 0014/1968. számú Belügyminiszteri Parancs I. számú végrehajtási utasítása. Belügyminiszter, 1968. június 29. p. 7. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_14_1968.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)

⁶⁴ ÁBTL 4.2. – 10-21/14/1968. 10-21/14/1968. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0014. számú parancsa - Vasúti katonai szállítások biztosításának megszervezése tárgyában. Belügyminiszter, 1968. június 3. p. 2.

szállítások fizikai biztosítását végző őrsemélyzet állományában lévőkkel kapcsolatépítésre törekedtek.⁶⁵

Az államtitkok védelméhez visszatérve, az elhárítómunka részeként a Kémelhárítási Csoportfőnökség nyílt ellenőrzéseket is folytatott azon szervezeteknél, ahol titkos és szigorúan titkos adatokat kezeltek.⁶⁶

Az elhárítómunka további koncentrálása érdekében 1966 májusában az addig a népgazdaság védelmével foglalkozó III/III-1. osztályt is áthelyezték a III/II. Csoportfőnökség keretébe.⁶⁷ A kémelhárítás által operatív védelemmel ellátott ágazatokban („nehézipar, kohó- és gépipar, – különös tekintettel a hadiipar, a KGST – építőipar, közlekedés, hírközlés, külkereskedeleim, belkereskedelem, (idegenforgalom), pénzügyi, mezőgazdaság, továbbá a népgazdaság műszaki-tudományos fejlesztés”) található szervezeteket, gyárakat, üzemeket, kutatóintézeteket, a hatékonyabb feladatellátás érdekében három kategóriába (A, B, C) sorolták,⁶⁸ és ezen listákat a következő években aktualizálták.⁶⁹ Az egyes csoportokhoz meghatározták az ellátni szükséges feladatokat,⁷⁰ valamint azok felelőseit. Ez alapján a III/II. Csoportfőnökség a legfontosabb, az „A” kategóriába sorolt szervezeteket érintő operatív feladatok egyedüli felelőse lett, míg a „B” kategória esetén a feladatkör már megoszlott. Az operatív részéért a kémelhárítás, míg a társadalmi tulajdon védelméért már a BM II/I Csoportfőnökség, a Rendőrség felelt.⁷¹ A munka fontosságát mutatja, hogy fél évvel később egy Belügyminiszteri utasításban részletesen rögzítették a III/II. Csoportfőnökség által ellátni szükséges feladatokat a népgazdaság és a honvédelem területein. A kiszélesedő gazdasági kapcsolatokat kihasználó ellenérdekelt hírszerzéssel szembeni fellépés részeként például kiemelt figyelmet kellett fordítani azon kapitalista országból beutazó állampolgárokra, akik üzleti tevékenységre hivatkozva kérték beutazásuk engedélyezését, azonban érdemi tevékenységet e területen nem végeztek.⁷²

⁶⁵ ÁBTL 4.2. – 10-21/14/1968. 10-21/14/1968. i. m. p. 1.

⁶⁶ ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967., 10-21/32/I./1967. p. 4.

⁶⁷ ÁBTL 4.2. – 10-21/23/1966. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0023. számú Parancsa - A népgazdaság területén folyó ellenséges tevékenység elhárításának egyesítése. Belügyminiszter, 1966. május 2. p. 23.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1966.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁶⁸ ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 032. számú Parancsa – A népgazdaság és a társadalmi tulajdon védelmével kapcsolatos feladatok a gazdaságirányítás új rendszerében. Belügyminiszter, 1967. december 11. pp. 9-12.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_32_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁶⁹ Az 1967-es besorolásnál az „A” kategóriába 65, a „B” kategóriába 96 szervezet tartozott, az 1969-es besorolásánál egy 30 %-os csökkenés figyelhető meg, az értékek 40-re és, 64-re módosultak. ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967., 10-21/32-a/1967. i. m.

⁷⁰ ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 032. számú Parancsa – A népgazdaság és a társadalmi tulajdon védelmével kapcsolatos feladatok a gazdaságirányítás új rendszerében. Belügyminiszter, 1967. december 11. p. 6.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_32_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁷¹ Uo. p. 7.

⁷² ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967., 10-21/32/I./1967. i. m. p. 2.

Mindazonáltal a döntés figyelmet érdemel a tekintetben is, hogy rávilágít azon szemléletváltásra, hogy az állambiztonság a gazdaság területén folytatott elhárító munka esetében a hangsúlyt a belső ellenség helyett a külföldi hírszerző szolgálatokra helyezte.

1968. január 01-től új gazdaságirányítást, Új Gazdasági Mechanizmust indítottak útjára Magyarországon, amelynek célja reformok bevezetése volt. Ennek részét képezte a tervutasításos rendszer megszüntetése, az árak közelítése a szabadpiacon lévőkhöz, illetve a bérek emelése. A reformtörekvések azonban végül nem vezettek sikerre.⁷³ Mindazonáltal ezzel összefüggésben az állambiztonság is kapott feladatokat. A „népgazdaság irányító és fontosabb termelő objektumainak közvetlen állambiztonsági operatív” védelme, valamint ezen a területen az „állam elleni és politikai jellegű bűntettek megelőzésének, operatív feldolgozásának országos hatáskörrel történő irányítása” a BM III/II. Kémelhárító Csoportfőnökség feladatkörébe került. Ebbe bele tartozott a tőkés országokkal kialakított és fejlődő kapcsolatokat kihasználó ellenséges szervek állam- és haditermelési titkok, adatok megszerzésére irányuló törekvéseinek megakadályozása, amelynek érdekében például a szervezetnek „a titkos és szigorúan titkos adatokkal, iratokkal rendelkező irányító szervezetekben és termelő objektumokban állambiztonsági – mindenekelőtt minőségében magasabb szintű – pozíciókat” kellett létesíteni.⁷⁴ A terület súlyát mutatja, hogy a gazdaság területét érintő operatív feladatok jelentős részét a III/II. csoportfőnök helyettes közvetlen felügyelete alá helyezték.⁷⁵

A harmadik terület, ami a kémelhárítás feladatkörében az 1960-as években hangsúlyt kapott a nyugat által folytatott fellazítás volt, amely az állampárt és az állambiztonsági vezetők szemében szorosán összefüggött a külföldi ellenséges hírszerző szervek tevékenységével. A korabeli belügyi értelmezés szerint „A fellazítási taktika arra irányul, hogy a szocialista országokat elválassza egymástól, és a szocialista közösségtől, mindenekelőtt pedig a szocialista demokrácia fejlődését liberalizálássá változtassa, megvalósítsa a rendszer békés átalakulását, a tőke restaurálását.”⁷⁶ A problémakör fontosságát mutatja, hogy a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3215/1966. számú határozata „a kapitalista országok fellazító politikájának visszaszorításáról és a kapcsolatokból adódó ellenséges tevékenység korlátozásáról szól”-t.⁷⁷ A belügyminiszter is kiadott parancsokat a témakörhöz kötődően, így például a belső reakciót⁷⁸ és a fellazítást érintő

---

⁷³ Dr. JUHÁSZ István: A szocializmus reformkísérlete: Új Gazdasági Mechanizmus (1968). Adó Online, 2019. május 17. <https://ado.hu/ado/uj-gazdasagi-mechanizmus-1968/> (Letöltés ideje: 2023. 04. 17.)

⁷⁴ ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967. i. m. p. 3.

⁷⁵ Uo. p. 5.

⁷⁶ BRUZSA i. m. p. 10.

⁷⁷ TÓTH Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete, 1945-1990. Betekintő, 2011/2. p. 33. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_2_toth_e.pdf (Letöltés ideje: 2023. 05. 07.)

⁷⁸ A Belügyminiszter 0014/1966. (III.19.) számú parancsa, Belső ellenséges erők tevékenységéről, elhelyezkedéséről, az ellenük folyó harcról szóló 1966. február 1-i párthatározat belügyi feladatainak végrehajtása, ÁBTL 4.2. – 10-21/14/1966. Belügyminisztérium, 1966. 0 19. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_14_1966.pdf (Letöltés ideje: 2023. 03. 15.)

feladatokról.⁷⁹ A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága (MSZMP PB) is többször foglalkozott a kérdéskörrel. A PB 1966. 02. 01-i határozata „*Az imperialisták fellazító politikájával kapcsolatos intézkedésekről*” szöveget kiegészítette az 1966. 04. 26-i, „*Az imperialisták fellazító politikája elleni harc néhány kérdéséről*” című határozat.⁸⁰ Az MSZMP PB 1966. február 1-én határozatot hozott arról, hogy a pártnak, az állami és társadalmi szervezeteknek milyen tennivalójuk volt a belső reakció elleni harcban. A párthatározat alapján az állambiztonság szakmai vezetése három területet emelt ki, amely esetében fejleszteni kellett a tevékenységüket:

- „*az imperializmus „fellazító” taktikája hatásának csökkentésére;*
- *a népgazdaság fokozottabb védelmére;*
- *az állambiztonsági operatív munka színvonalának növelésére, tudományos megalapozottságának javítására.*”

A kémelhárítás a külföldi hírszerző szolgálatok tevékenységének akadályozása érdekében azon magyar állampolgárokkal szemben is intézkedéseket fogantatosított, akik esetlegesen informátorként, ügynökként segíthették volna az ellenérdekelt szervezeteket. Ennek részeként, többek között a kapitalista országok külképviselőit felkereső magyar állampolgárok közül azokat, akik kapcsán felmerült, hogy az ellenérdekelt hírszerző szolgálatok tanulmányozzák őket – az „*operatív lehetőségektől függő módon*” –, preventív céllal tájékoztatták.⁸¹ Az útlevélkiadás során is szem előtt tartották az ország szempontjából releváns információk védelmének fontosságát. Például csak kivételes esetben utazhatott magáncélból kapitalista országba olyan személy, aki jelentős államtitok birtokában volt, illetve leszerelését követően 2 évig nem kaphatott útlevelet az, aki a Néphadsereg különleges alakulatainál szolgált.⁸²

Ezt a típusú elhárítómunkát az alábbi ágazatokban kellett folytatni:

- „*az iparban: vegyipar, híradástechnika, finommechanika, gépipar, energiaipar, szén- és ásványbányászat, hadiipar, kohászat, műszeripar, erőszármú ipar, járműipar, autó- traktoripar, építőipar, könnyűipar, élelmiszeripar ágaiiban, illetve objektumaiban,*
- *a közlekedésben, a posta, hírközlés területén: a közlekedés, hírközlés, mélyépítés irányító szerveiben, objektumaiban,*
- *a mezőgazdaságban: a jelentősebb termelőszövetkezeteik és állami gazdaságok, a vízügy, erdészet, növénytermelés, állattenyésztés és gépesítés irányító, kutató, tervező és beruházó szerveiben,*
- *a kereskedelemben: a bel- és külkereskedelem irányító szerveiben,*
- *az ügynevezett közgazdasági területen: a pénzügy, a tervezés és műszaki fejlesztés fontos irányító szerveiben,*

⁷⁹ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0024. számú parancsa – A Belügyminisztérium szerveinek az imperialisták fellazító politikája elleni harcáról és a további feladatairól. ÁBTL 4.2. – 10-21/24/1966. Belügyminisztérium, 1966. június 3. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_24_1966.pdf (Letöltés ideje: 2023. 05. 06.)

⁸⁰ Dr. RÉVÉSZ Béla: Pszichológiai elemek a titkosszolgálati munkában. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, 2017. 80. kötet p. 202. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/49879/> (Letöltés ideje: 2023. 03. 22.)

⁸¹ A Belügyminiszter 0014/1966. (III.19.) számú parancsa. i. m. p. 2.

⁸² Uo. p. 4.

- a Fővárosi és Megyei Tanácsok vonalán: kommunális és városfejlesztési szervezetekben és intézményekben”.⁸³

1966-ban – Belügyminiszteri parancs alapján – december 31-ig az „*ellenséges*” személyként nyilvántartott munkavállalók közül azokat, akik fontos és bizalmas munkakört töltöttek be, el kellett távolítani pozíciójukból. Az érintett területek a „*közoktatás, a kulturális irányító szervek, a rádió és a televízió, az újságírás, az államtitok, a KGST -vel foglalkozó intézmények*” voltak. Az utasítás az „*eltávolítás*”-ra vonatkozóan pontos instrukciókat tartalmazott:⁸⁴

- „a./ *eltávolítás a jelenlegi beosztásból és azonos beosztásba helyezés kevésbé fontos területen;*
b./ *eltávolítás a jelenlegi beosztásból és alacsonyabb munkakörbe helyezés ugyanazon a területen;*
c./ *eltávolítás a jelenlegi beosztásból és alacsonyabb beosztásba helyezés más területen;*
d./ *bizonyos ideig nyilvános publikációtól való eltiltás.*”⁸⁵

Az eltávolításokat a megyei pártbizottságok első titkárával egyeztetni kellett, illetve az eltávolításokat követően meg kellett akadályozni, hogy az érintett személyek esetlegesen disszidáljanak.⁸⁶

A korábban illegálisan külföldre távozó magyar állampolgár, ha kérelmezte, megkaphatta az úgynevezett „*Konzuli útlevelet*”, amely alkalmas volt a személyazonosság és a magyar állampolgárság igazolására. Az ilyen típusú útlevelekkel Magyarország területére beutazó személyeknek azonban magánszállások esetében 48 órán belül be kellett jelentkezniük a területileg illetékes rendőri szerveknél, míg szállodai megszállás esetén 24 órán belül a szállodában kijelölt megbízottnál.⁸⁷ Ezen körbe tartozó személyeknek az ország elhagyása előtt személyesen meg kellett jelenniük Budapesten a BM Útlevel Osztályánál, illetve megyék esetén az Útlevel csoportoknál, és ezen szervek engedélyével hagyhatták csak el az országot.⁸⁸

A kémelhárítási csoportfőnökség és a megyei III/II. osztályok feladatkörébe tartozott továbbá országosan, illetve illetékességi területükön a tiltott határátlépőkkel és a hazatérést megtagadókkal összefüggő feladatok koordinálása is.⁸⁹

---

⁸³ Uo. p. 7.

⁸⁴ Uo. p. 10.

⁸⁵ Uo. p. 11.

⁸⁶ Uo. p. 11.

⁸⁷ ÁBTL 4.2. – 50-100/33/1966. A BM. II/II. Csoportfőnök utasítása – A külföldről látogatóba érkező magyar állampolgárok be- és kijelentkezése. BM II/II. Csoportfőnök, 1966. február 28. p. 2.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/50_100_4_1966.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁸⁸ Uo. p. 1.

⁸⁹ ÁBTL 4.2. – 10-21/23/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 023. számú Parancsa – Hazatérés megtagadásokkal, tiltott határátlépésekkel és útiokmányokkal való visszaéléssel összefüggő eljárásokról. Belügyminiszter, 1967. augusztus 7. p. 4.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

A tevékenység eredményességének fokozása érdekében belső fejlesztések, átalakítások is történtek. 1967-ben például megújították az 1957-ben kiadott Operatív Nyilvántartási Szabályzatot az „operatív helyzetben, az operatív szervek munkájában, az operatív nyilvántartásban bekövetkezett változások” miatt.⁹⁰ A nyilvántartási rendszer fontosságát mutatta, hogy a teljes operatív állománynak hat hónapon belül le kellett vizsgáznia a szabályzatban foglaltakból.⁹¹

A beszerzett információk feldolgozása kapcsán is történtek előrelépések. Egyrészt 1966-ban a BM III/II-9. osztályaként létrehozták az elemzésért, értékelésért, tájékoztatásért felelős szervezeti elemet,⁹² majd 1967-ben a III. Főcsoportfőnökség keretében is megalakult egy önálló Elemző Értékelő Osztály.⁹³ Ezen szervezeti egységek működésével egyértelműen javulhatott a beszerzett információk hasznosulása, az állambiztonsági munka eredményessége. Másrészt az operatív helyzet folyamatos figyelemmel kísérése és tendenciózus változások kimutathatósága érdekében 1967-ben intézkedés történt a kiemelt adatok gépi feldolgozásának megteremtésére. Ennek érdekében az érintett adatköröket (konkrét személyek, szervezetek ellen irányuló állambiztonsági intézkedések; az ellenség tervére, szándékára, hírigényére, tevékenységére vonatkozó információk) központilag kiadott kódkönyvek alapján, egységes adatlapokon rögzítették. 1968. január 01-től első lépésben a nyugatnémet,⁹⁴ majd 1968. július 1-től az amerikai,⁹⁵ 1969. július 1-től az osztrák vonalon beszerzett adatokat is jelenteni kellett.⁹⁶

A Kémelhárítás elhárítási területeinek kiszélesedése és a feladatkörnek – a hatékonyságnövelő intézkedések hatására történő – bővülése a Főcsoportfőnökség

---

⁹⁰ ÁBTL 4.2. – 10-21/8/1967. 08/1967. (IV.29.) III. Főcsoportfőnökség Operatív Nyilvántartási Szabályzata. Belügyminiszter, 1967. április 29. p. 2. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_8_1967.pdf. (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁹¹ Uo. p. 3.

⁹² Az ÁBTL munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia. i. m.

⁹³ ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 020. számú Parancsa – A BM. III. Főcsoportfőnökség Elemző Értékelő Osztálya. (BM. III/4. Osztály) létrehozásáról. Belügyminiszter, 1967. július 29. pp. 1-2.

https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁹⁴ ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967., 10-21/20/A/1967. A 020 /1967. számú Belügyminiszteri parancs Végrehajtási utasítása. Belügyminiszter, 1967. november 30. pp. 1-2. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁹⁵ „ÁBTL-4.2.-10-21/20/1967., – 10-21/20/B /1967. A 020 /1967. számú Belügyminiszteri parancs Végrehajtási utasítása. Belügyminiszter, 1968. május 10. p. 2.

https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁹⁶ ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967., 10-21/20/B/1967. A 020/1967. számú Belügyminiszteri parancs Végrehajtási utasítása 2. számú kiegészítése. Belügyminiszter, 1969. május 23. p. 1. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

Ügyrendjeiben⁹⁷ is tetten érhető. Az 1962 nyarán elkezdődött átszervezés után, belügyminiszterhelyettesi utasítással,⁹⁸ 1963. január 01-i hatállyal kiadták a III. Főcsoportfőnökség Ügyrendjét.⁹⁹ Ebben a III/II. Csoportfőnökség feladatait öt alpontban (a.-tól f.)-ig rögzítették. Az 1967-ben kiadott ügyrend azonban már tizenegy (a.-tól l.)-ig alpontban taglalta a kémelhárítás feladatait. Új, önálló alpontokként jelentek meg az idegenforgalom elhárítása, a népgazdaság védelme, a KKA működtetése, a titokvédelemmel kapcsolatos feladatok és a baráti országokban működő magyar kirendeltségek védelme.¹⁰⁰

Összegzés

Annak ellenére, hogy a Belügyminisztérium és benne a III. Főcsoportfőnökség 1962-es átszervezését jelentős előkészítő munka előzte meg, azt látjuk, hogy a Kémelhárítási Csoportfőnökséget érintően már a kezdeti időszakban jelentős módosulások történtek. Szervezete, feladatrendszere folyamatosan nőtt, működése részben átalakult.

A kezdeti öt osztály a következő öt év alatt további öt osztállyal bővült, vagyis az alárendelt szervezeti elemek száma megduplázódott:

- 1963-ban a BM III/II-6. – A népgazdaság kiemelt területeinek preventív biztosítása;
- 1965-ben a BM III/II-7. – Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság;
- 1966-ban a BM III/II-8. – Idegenforgalom, kutatás-körözés;
- 1966-ban a BM III/II-9. – Elemzés, értékelés, tájékoztatás;
- 1967-ben a BM III/II-10. – Szocialista országokban lévő rezidentúrák, magyar kolóniák, elhárítás a KÜM és "X" területen.¹⁰¹

A III/II. Csoportfőnökséget érintő változások sokrétűsége azt mutatja, hogy a nyitás, a nemzetközi kapcsolatok kiszélesedése a magyar politikai és állambiztonsági szakmai vezetés értékelése alapján magával hozta a külföldi hírszerző szolgálatok jelentette kockázatok növekedését. Az állambiztonsági munkában szemléletváltás következett be, amelynek eredményeként új területek kerültek a kémelhárítás hatókörébe, illetve a tevékenység hatékonyságát növelő szerkezeti és működési változások is történtek.

---

⁹⁷ „ügyrend: egy meghatározott állambiztonsági szerv működésének kereteit, funkcionális tevékenységét, alkalmazható eszközeit és módszereit, szervezeti felépítését tartalmazó okmány.” Forrás: GERGELY i. m. p. 194.

⁹⁸ 10-24/4/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 004. számú Utasítása a III. Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadására. Belügyminiszter-helyettes, 1963. február 12. https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/1963_004.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

⁹⁹ GALAMBOS József: 45-160-1/63. – A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének Ügyrendje. Belügyminiszter-helyettes, 1962. november 14. https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/1963_004.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

¹⁰⁰ „ÁBTL -4.2. - 10-1837/1967, A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje” (B ÁBTL 4.2. – 10-1837/1967. A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje. Belügyminisztérium, 1967. november 30. elügyminisztérium, 1967. november 30.)

¹⁰¹ Az ÁBTL munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia. i. m.

A kémelhárító csoportfőnökség tevékenységének, szervezetének kisebb módosításai, a működési környezethez való igazítása a 70-es évek elején is folytatódott.¹⁰²

Ezen írás második felében az 1964-1968 közötti 5 évben, a Kémelhárító Csoportfőnökség által feltárt és a Vizsgálati Osztály által vizsgált ügyeket tekintem át.

Felhasznált irodalom:

- 10-24/4/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 004. számú Utasítása a III. Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadására. Belügyminiszter-helyettes, 1963. február 12.
https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/1963_004.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- 24/1966. (IX. 25.) Korm. rendelet a külföldiek be- és kiutazásáról, valamint az ország területén való tartózkodásáról
https://jogkodex.hu/jsz/1966_24_korm_rendelet_9582293?ts=1970-10-24
(Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)
- A Belügyminiszter 0014/1966. (III.19.) számú parancsa, Belső ellenséges erők tevékenységéről, elhelyezkedéséről, az ellenük folyó harcra szóló 1966. február 1-i párthatározat belügyi feladatainak végrehajtása, ÁBTL 4.2. – 10-21/14/1966. Belügyminisztérium, 1966. 0 19.
https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_14_1966.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 03. 15.)
- A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0024. számú parancsa – A Belügyminisztérium szerveinek az imperialisták fellazító politikája elleni harcáról és a további feladatairól. ÁBTL 4.2. – 10-21/24/1966. Belügyminisztérium, 1966. június 3.
https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_24_1966.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 05. 06.)
- A nemzetközi kapcsolatok állambiztonsági szabályozása (1961–1965). Betekintő, 2008/2. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2008_2_krahulcsan.pdf. (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34 - 355/1/1969. Értékelő jelentés – Az 1964. január 1-től 1968. december 31-ig terjedő időszakban vizsgált kémkedési ügyek tapasztalatai. BM III/1. osztály, 1969. augusztus 1.

---

¹⁰² URBÁN Attila: Változások a magyar kémelhárítás feladatrendszerében és szervezeti rendjében az 1970-es évek első felében. In: Drusza Tamás (Szerk.): A magyar elhárítás fejlődése. Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. pp. 97-110.

- ÁBTL 4.1 – A-3169. Nytsz.: 40/9-9/29-82. Az illegális ügynöki tevékenység egyes mozzanatainak felismerhetőségi jegyei a kémelhárítási felderítő, szűrő-kutató munkában. Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség, 1982. június 1.
- ÁBTL 4.2 – 10-721/1973., 10-721/1973. Szabályzat a Központi Kémelhárítási Adattár (KKA) adattározási rendszerére és az adatok felhasználásának rendjére. III/II. Csoportfőnök, 1973. július 25.
- ÁBTL 4.2. – 10-22/10 /1964. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0010. számú Utasítása – Tiltott helyen történő fényképezéssel kapcsolatos eljárások szabályozása. Belügyminiszter, 1964. június 30.
https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_10_1964.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 15.)
- ÁBTL 4.2. – 10-1837/1967. A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje. Belügyminisztérium, 1967. november 30.
- ÁBTL 4.2. – 10-21/14/1968. 10-21/14/1968. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0014. számú parancsa - Vasúti katonai szállítások biztosításának megszervezése tárgyában. Belügyminiszter, 1968. június 3.
- ÁBTL 4.2. – 10-21/14/A/1968., 10-21/14/1968. A 0014/1968. számú Belügyminiszteri Parancs I. számú végrehajtási utasítása. Belügyminiszter, 1968. június 29.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_14_1968.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/19/1964. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0019. számú Parancsa. Belügyminiszter, 1964. április 27.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_19_64.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1964., A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0020. számú Parancsa. Belügyminiszter, 1964. április 27.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_64.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 020. számú Parancsa – A BM. III. Főcsoportfőnökség Elemző Értékelő Osztálya. (BM. III/4. Osztály) létrehozásáról. Belügyminiszter, 1967. július 29.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967., 10-21/20/A/1967. A 020 /1967. számú Belügyminiszteri parancs Végrehajtási utasítása. Belügyminiszter, 1967. november 30.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967., 10-21/20/B /1967. A 020 /1967. számú Belügyminiszteri parancs Végrehajtási utasítása kiegészítése. Belügyminiszter, 1968. május 10.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

- ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967., 10-21/20/B/1967. A 020 /1967. számú Belügyminiszteri parancs Végrehajtási utasítása 2. számú kiegészítése. Belügyminiszter, 1969. május 23.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/23/1966. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0023. számú Parancsa - A népgazdaság területén folyó ellenséges tevékenység elhárításának egyesítése. Belügyminiszter, 1966. május 2.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1966.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/23/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 023. számú Parancsa – Hazatérés megtagadásokkal, tiltott határátlépésekkel és útiokmányokkal való visszaéléssel összefüggő eljárásokról. Belügyminiszter, 1967. augusztus 7.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/30/1962., 0030/1962. (VIII.18.) A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0030 . számú Parancsa. Belügyminiszter, 1962. augusztus 18. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_30_1962.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 032. számú Parancsa – A népgazdaság és a társadalmi tulajdon védelmével kapcsolatos feladatok a gazdaságirányítás új rendszerében. Belügyminiszter, 1967. december 11.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_32_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967., 10-21/32/I./1967. A 032/1967 számú Belügyminiszteri Parancs I. számú Végrehajtási Utasítása. Belügyminiszter, 1968. május 22.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_32_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/32/1967., 10-21/32-a/1967. A 032/1967 számú Belügyminiszteri Parancs módosított mellékletei. Belügyminiszter, 1969. december 28.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_32_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/8/1967. 08/1967. (IV.29.) III. Főcsoportfőnökség Operatív Nyilvántartási Szabályzata. Belügyminiszter, 1967. április 29.
https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_8_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/9/1967., A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 009. számú Parancsa – A BM III. Főcsoportfőnökség Operatív Hír- és Akcióközpontjának létrehozása, szervezete és működése. Belügyminiszter, 1967. április 28.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_9_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

- ÁBTL 4.2. – 10-21/9/A/1967. A 09/1967. számú Belügyminiszteri Parancs Végrehajtási utasítása. Belügyminiszter, 1967. május 9.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_9_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-22/1/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 001. számú Utasítása – A külföldiek be- és kiutazásával, valamint az ország területén tartózkodásával kapcsolatos rendészeti feladatok szabályozása. Belügyminiszter, 1967. január 15.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_1_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-23/10/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 0010. számú Parancsa – A társadalomra veszélyes ellenséges elemek kiválasztása és ellenőrzése. Belügyminiszter-helyettes, 1963. december 5.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_23_10_63.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-23/7/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 007. számú Parancsa. Belügyminiszter-helyettes, 1963. október 11.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_23_7_63.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-24/1/1965. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 001. számú Utasítása – A Vasútigazgatóságok operatív védelme. Belügyminiszter-helyettes, 1965. január 3.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_1_1965.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-24/15/1965. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 0015. számú Utasítása – Egyes kémelhárítási feladatok átcsoportosítása a BRFK-tól a BM III/II- 3. Osztályához. Belügyminiszter-helyettes, 1965. augusztus 23.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_15_1965.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-24/15/1968. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 015. számú Utasítása - Intézkedések az idegenforgalom differenciáltabb ellenőrzését szolgáló „KKA Értesítés”-i rendszer hatékonyságának növelésére. Belügyminiszter-helyettes, 1968. július 15.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_15_1968.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. - 10-24/17/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 017. számú Utasítása – Az idegenforgalom differenciáltabb ellenőrzését szolgáló »KKA Értesítés« megszervezése. Belügyminiszter-helyettes, 1967. május 8.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_17_1967.pdf
(Letöltés ideje: 2023. 04. 18.)

- ÁBTL 4.2. – 10-24/20/1965. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 0020. számú Utasítása – A határfigyelőztetés szabályozása. Belügyminiszter-helyettes, 1965. november 12. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_20_1965.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-24/9/1966. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 009. számú Utasítása. Belügyminiszter-helyettes, 1966. május 23. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_24_9_1966.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 10-27/1/1963. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének és Honvédelmi Miniszterhelyettesének 001. számú Közös Utasítása – A hadititkok fokozottabb védelme. Belügyminiszterhelyettes és Honvédelmi miniszterhelyettes, 1963. január 31. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_27_1_63.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- ÁBTL 4.2. – 50-100/33/1966. A BM. II/II. Csoportfőnök utasítása – A külföldről látogatóba érkező magyar állampolgárok be- és kijelentkezése. BM II/II. Csoportfőnök, 1966. február 28. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/50_100_4_1966.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára: Az ÁBTL munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia, é. n. https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:10:14681420457258::NO:RP:P10_SZE_ID:3 (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- An Act to provide for the enlistment of aliens in the Regular Army (Törvény az idegenek reguláris hadseregbe való besorozásáról). Pub. L. No. Public Law 597, 1950.
- BRUZSA Gábor: A „fellazítási” taktika egyes megjelenési formái. Belügyi Szemle, 1966/1.
- DALGLEISH, Charles K.: New „Lodge Act” for the U.S. Army – Strategic Tool for the Global War on Terrorism (Új „Lodge” törvény az amerikai hadsereg számára – Stratégiai eszköz a terrorizmus elleni globális háborúhoz.) National Defense University, 2004. <https://www.hsdl.org/?abstract&did=457680> (Letöltés ideje: 2023. 03. 22.)
- Dr. JUHÁSZ István: A szocializmus reformkísérlete: Új Gazdasági Mechanizmus (1968). Adó Online, 2019. május 17. <https://ado.hu/ado/uj-gazdasagi-mechanizmus-1968/> (Letöltés ideje: 2023. 04. 17.)
- Dr. RÉVÉSZ Béla: Pszichológiai elemek a titkosszolgálati munkában. Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 2017. 80. kötet pp. 199-220. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/49879/> (Letöltés ideje: 2023. 03. 22.)
- FÖLDES Ferenc – FABULA János: ÁBTL A-3016/48., 13-41/18/67, Tanulmányok 48. – A központi Kémelhárítási Adattár szerepe, feladata. Gépi adatfeldolgozás a kémelhárító munkában. BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség, 1967.

- GALAMBOS József: 45-160-1/63. – A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének Ügyrendje. Belügyminiszter-helyettes, 1962. november 14. https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/1963_004.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- GERGELY Attila: ÁBTL AB 842, 13-68/115/76, Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980.
- Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, KGST. Tények Könyve, Kézikönyvtár, <http://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1988-2/nemzetkozi-szervezetek-100D/regionalis-es-egyeb-szervezetek-117A/kolcsonos-gazdasagi-segitseg-tanacs-a-kgst-11BF/> (Letöltés ideje: 2023. 07. 08.)
- KRAHULCSÁN Zsolt: A be- és kiutazások állambiztonsági és pártellenőrzése (1965-1970). Betekintő, 2010/2. https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2010_2_krahulcsan.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- KRAHULCSÁN Zsolt: A kádár-korszak állambiztonsági szervei szervezeti felépítés, működés, állami-és pártirányítás (1956-1990). In: JÁMBOR Orsolya Ilona – TARJÁN G. Gábor (Szerk.): Megvalósult szükségszerűség. Az állami rendőrség megszervezése. Rendészettörténeti tanulmányok 3. Rendőrség Tudományos Tanácsa, Budapest, 2020. pp. 288-348. <http://real.mtak.hu/133833/1/rendtorttan3.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- KRAHULCSÁN Zsolt: A nemzetközi kapcsolatok állambiztonsági szabályozása (1961–1965). Betekintő, 2008/2. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2008_2_krahulcsan.pdf (Letöltés ideje: 2023. 03. 16.)
- KRAHULCSÁN Zsolt: A BM KEOKH és Útlevel Osztály szervezettörténete, 1956-1962. Betekintő, 2011/4. http://real.mtak.hu/145808/1/2011_4_krahulcsan_0.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- SLACHTA Krisztina: Megfigyelt szabadság: a keletnémet és a magyar állambiztonsági szervek együttműködése a Kádár-kori Magyarországon 1956-1990. Kronosz Kiadó, Pécs, 2016.
- SOMLAI Katain: Go West! A nyugati ösztöndíj-politika diskurzusai az 1960-as – 1970-es évek Magyarországon. 1956-OS INTÉZET – ORAL HISTORY ARCHÍVUM, <http://www.rev.hu/hu/node/138> (Letöltés ideje: 2023. 03. 08.)
- TÓTH Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete, 1945-1990. Betekintő, 2011/2. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_2_toth_e.pdf (Letöltés ideje: 2023. 05. 07.)
- UNGVÁRY Krisztián: A Kádár-rendszer kémelhárítása. In: TISCHLER János (Szerk.): Kádárizmus: mélyfúrások. Évkönyv, XVI. 2009. 1956-os Intézet, Budapest, pp. 353-400. http://epa.niif.hu/02200/02288/00016/pdf/Evkonyv56_16_2009_353-409.pdf. (Letöltés ideje: 2023. 05. 07.)

- URBÁN Attila: Változások a magyar kémelhárítás feladatrendszerében és szervezeti rendjében az 1970-es évek első felében. In: Drusza Tamás (Szerk.): A magyar elhárítás fejlődése. Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. pp. 97-110.
- Varsói Szerződés Szervezete. Tények Könyve. Kézikönyvtár.
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1990-7B2E/nemzetkozi-szervezetek-8BC9/regionalis-kormanykozi-nemzetkozi-szervezetek-8DF1/varsoi-szerzodes-szervezete-8E0B/> (Letöltés ideje: 2023. 03. 16.)

A MÁSODIK EMBER
BERNÁT ERNŐ WASHINGTONI SAJTÓATTASÉ ÁTÁLLÁSÁNAK
TÖRTÉNETE 1967-1974.

Bevezetés

1967. április 21-én Bernát Ernő követségi harmadtitkár, a külképviselet sajtóattaséja, Radványi Jánosnak írt levelében bejelentette, hogy önállóan meghozott döntése nyomán lemond rangjáról és beosztásáról, miközben nem kíván visszatérni Magyarországra. A rendőr százados erről a State Department vezetőit is értesítette.¹ Másnap délután négy órakor az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériuma is megerősített a hírt, ám Leslie Tihany és McKisson úgy nyilatkozott, hogy további értesüléseik nincsenek, viszont közölték, hogy nem tervezik az ügyet nyilvánosságra hozni. Radványi azonban közölte: amíg nem tud meggyőződni róla, hogy Bernát önként kérte a menedékjogot, nem tudja elfogadni a SD hivatalos magyarázatát. Az ügyvivő követelte, hogy a nagykövetség megbízottja találkozhasson Bernáttal, ám McKisson csak hétfőn reggelre ígért határozott választ. Igaz, Radványi még nem döntötte el, hogy személyesen is látni kívánja-e korábbi beosztottját, mert nem ezt tartotta a legfontosabbnak. Csak annyit ígért, hogy a hétfői válasz nyomán közölni fogja, kiket delegál a megbeszélésre. A beszélgetés végén Tihany lekísérte a magyar diplomátákat, miközben azon sajnálkozott, hogy a kétoldalú viszony rendezését valami örökösen megakadályozza.²

Az esemény korántsem volt precedens nélküli, hiszen Szabó László rendőr őrnagy, a Magyar Népköztársaság (MNK) londoni nagykövetségére újonnan kihelyezett gazdaságpolitikai attasé 1965. október 16-án eltűnt a szolgálati helyéről, majd nem sokkal később politikai menedékjogot kért az Egyesült Államoktól.³

Egyes vélemények szerint Bernát Ernő elődjéhez képest jóval nagyobb kárt okozott a Belügyminisztérium (BM) III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökségnek. Igaz, a washingtoni sajtóattasé személye önmagában nem keltett akkora feltűnést, mint – a Cambridge-i Ötök Szovjetunióba dezertált tagjaira használt kifejezéssel élve⁴ – az „első” és a „harmadik ember”. Az utóbbi rangidős

---

¹ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I. Csfség – JELENTÉS Bernát Ernő r. szds. hazaárulásáról. – Budapest, 1967. IV. 22. 33–34.

² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – XIX – J – 1 – j – KÜM – USA – SZT Iratok 1967 – 13-as d. – 002664 – Feljegyzés. Tárgy: Bernát Ernő ügye – Washington, 1967. IV. 22. 1-3.

³ PALASIK Mária: A szolgálati helyéről eltűnt hírszerző. Betekintő, 2016/1. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2016_1_palasik.pdf (Letöltés ideje: 2023. 08. 05)

⁴ ANDREW, Christopher: The Defence of the Realm. The Authorized History of MI5. Allen Lane, London, 2009. pp. 420-442. 978-0-713-99885-6

diplomaként már teljesen más kategóriába tartozott, de e kérdés vizsgálata túlmutat a jelen írás keretein. (Sajnos, az ügy amerikai olvasatát nem ismerhetjük, mert az FBI (Federal Bureau of Investigation [Szövetségi Nyomozó Iroda] – 1939. szeptember 7-től a legfontosabb amerikai kémelhárító szervezet)⁵ a már elhunyt pártállami hírszerzők megfigyelésére vonatkozó iratok esetében sem volt hajlandó a betekintést engedélyezni).⁶

Az ellentmondásos életút

Bernát Ernő 1934. május 3-án született Hódmezővásárhelyen Bernátsky Ernő és Kátai Rozália házasságában.⁷ Az apja közjegyzőként 1947-ben B-listára került (az új rendszer politikai szempontból megbízhatatlannak tartotta és eltiltotta a hivatalviseléstartól), elbocsátását követően a Magyar Államvasutakhoz ment dolgozni. A százados nagypapja – az 1876-os születésű legidősebb Bernátsky Ernő, aki 1898 novemberétől vasútiszti rangban szolgált⁸ – nyugdíjazása előtt a MÁV főfelügyelője volt.⁹ A rendőr százados 1952-ben érettségizett Hódmezővásárhelyen, majd a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kar állami ösztöndíjasként egyből felvette. Bernát ekkor azonban bevonult a Zalka Máté Híradóosztály Iskolára, ahonnan öt hónap elteltével a katonai elhárítás – az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) II. Főosztálya¹⁰ – javaslatára leszerelték. Az indoklás ellenére – miszerint nagypapja tartalékos tisztként harcolt az első világháborúban¹¹ – a Szegedi Textilműveknél tett negyedéves kiterő lezárásával egy időben a BM Csongrád Megyei Főosztály nyomozó őrmesterként állományba vette. A parancsnokság a Korvin Ottó Bűnügyi Szakiskolára küldte, ahol jeles eredménnyel diplomázott, végül 1954-ben áthelyezték a Budapesti Rendőrfőkapitányság Arany-Valuta Alosztályára.¹² 1955-ben megnősült, felesége irodatisztként ugyancsak a BRFK II/I-1 (Bűnügyi) Osztályon szolgált.¹³

⁵ BATVINIS, Raymond J.: The Origins of FBI Counterintelligence. University Press of Kansas, Lawrence, 2007. p. 75. ISBN 978-0-7006-1495-0

⁶ FOIPA Request No.: 1497430-000. – Subject: Surveillance of the Staff of the Hungarian Legation/Embassy (January 1, 1957 – December 31, 1972) – U. S. Department of Justice Federal Bureau of Investigation Washington, D. C. 20535 May 27, 2021.

⁷ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) 2. 8. 2. 1 – 212 – Bernát (Bernátsky) Ernő. 1934. Kátai Rozália. pp. 1-7.

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – Z1525 – Magyar Királyi Államvasutak Üzletvezetőség Szeged II/6 – 26776/99 – 184845 – 30591/98. szám – Szeged, 1898. XI. 11. 1 - 10

⁹ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 9 – R-8-020/3 – „Barkács” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I. Csfség 2-es Osztálya – Tárgy: „Barkács” ügyében JELENTÉS. Budapest, 1968. II. 10. pp. 163-165.

¹⁰ OKVÁTH Imre: A BM II/1 (Katonai Elhárító) Osztály. In: CSEH Gergő Bendegúz – OKVÁTH Imre (Szerk.): A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. pp. 20–45. ISBN: 1586-9784

¹¹ Hadtörténelmi Múzeum és Levéltár (HLM) 30841 22384 Bernátsky Ernő hadnagy. 1875. Jánoshida.

¹² ÁBTL 3. 2. 9 – R-8-020/3 – „Barkács” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I Csfség 2–G Alosztály – Tárgy: „Barkács” ügyében OPERATÍV TERV. Budapest, 1967. X. 11. pp. 89-90.

¹³ Budapest Főváros Levéltára (BFL) – VI. 12. c. 5 – 124-es KISDOBOZ – 09352 – Bernáth Ernőné Bukarest 1933 Berzsán Zsófia – Leszerelési lap. Budapest, 1967. VI. 17. p. 1.

Míg Kósa Klára részéről 1957-ben elhangzott egy pár, a korban szovjetellenesként értelmezhető kijelentés, Bernát a munkatársai emlékeztetésében úgy tűnt fel, mint aki 1956 októberében is lojális maradt a rendszerhez. A munkájával szemben 1959-ig nem merült fel kifogás, ekkor azonban az alosztály páncélszekrényéből eltűnt 27000 Ft, ami megkérdőjelezte a becsületességét.¹⁴ A rendőri korrupció az 50-es években sem volt ismeretlen jelenség, hiszen 1954 nyaratól Révay György és 15 másik rendőrtiszt, három tiszthelyettes és 16 polgári személy ellen zsarolás és hatalommal való visszaélés vádjával indult eljárás. A Budapesti Hadbíróóság az elsőrendű vádlottat 15, a másodrendűt 10, a harmadrendűt 8 év börtönre ítélte.¹⁵

Bernát közvetlen felettese vizsgálati fogsággal fenyegette az alosztály embereit, ha másnapra nem kerül elő a hiányzó összeg, amit az érintettek összeadtak, hogy elkerüljék a mindenki számára kellemetlen nyomozást. Az időközben főhadnagyi rendfokozatban lévő rendőrtiszt ekkor már egyre inkább az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) által szervezett angol nyelvi tanfolyamra összpontosított, ugyanis mindenképpen szeretett volna külszolgálatra menni. 1961-ben belépett a Magyar Szocialista Munkáspártba (MSZMP),¹⁶ majd a Budapesti Közgazdasági Egyetem (BKE) külkereskedelmi tagozatán folytatta tanulmányait. A biztató kezdetet az 1963/64-es tanévben már visszaesés követte, a könyvvitel szigorlatra már nem ment el, végül a dékánhelyettes érvénytelenítette a rendőrtiszt 1964 őszi szemeszterre történő jelentkezését.¹⁷ 1962 nyarán átlépett a III/I. Csoportfőnökséghez, ahonnan 1965 tavaszán a Külügyminisztériumba (KÜM) került, mielőtt augusztusban III. osztályú titkári fedéssel kihelyezték a washingtoni rezidentúrára.¹⁸ Bernát a State Department diplomáciai kiadványának 1965. novemberi számában tűnt fel először.¹⁹

A százados eltűnése

1967. április 23-án „Hegedűs” (Józan Sándor rendőr őrnagy, a rezidentúra vezetője)²⁰ a következőképpen foglalta össze az átállás körülményeit. „Bodrogi” (Bernát Ernő) 1966-ban nem mehetett szabadságra, mert első körben az időpontról nem tudott megállapodni a követség munkatársaival, emiatt a

¹⁴ ÁBTL 3. 2. 9 – R-8-020/3 – „Barkács” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I Csfűg 2–G Alosztály – Tárgy: ”Barkács” ügyében OPERATÍV TERV. Budapest, 1967. X. 11. pp. 91.

¹⁵ UNGER Gabriella: Az űgynűk hét élete II. rész. Az „Aczél”-„Rűnai” – „Szirom” Akciűcsoport. Betekintű, 2015/2. https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2015_2_unger-0.pdf (Letűltés ideje: 2023. 08.06.)

¹⁶ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8-020/3 – „Barkács” – BM III/I. Csfűg 2. Osztály – Tárgy: Bernát Ernű hazaárulása JELENTÉS. Budapest, 1967. VI. 17. 52–61.

¹⁷ Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára (BCEL) 8/C-63 – K96/1961/2 – Kűlkereskedelmi esti/levelezű Bernátsky Ernű – A beiratkozás kezdete: 1961. IX. 12. pp. 1–3.

¹⁸ ÁBTL 3. 2. 9 – R-8-020/3 – „Barkács” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I Csfűg 2–G Alosztály – Tárgy: ”Barkács” ügyében JELENTÉS. Budapest, 1968. II. 10. pp. 163–164.

¹⁹ Diplomatic List November 1965 U. S. Government Printing Office, Washington, 1965. pp. 38.

²⁰ PÁL István: Váratlan szerepcserű. Egy teljesíthetetlen kérés Kádár János közbenjárása érdekében. Műlt és jűvű, 2021/3. p. 66.

Központ nem engedélyezte az eltávozást. Az év végén a harmadik fiuk születésére való tekintettel a házaspár lemondott az üdülésről, amit Radványi engedélyével 1967-re halasztottak. Bernát márciusban szerette volna kivenni szabadságát, de a követségi munka, az április 4-i fogadás előkészítése, valamint a futárok érkezése miatt erre nem nyílt lehetőség. Az ügyvivő végül április 10. és 20. között elengedte a sajtóattasét, amit a házaspár tartózkodási helyével együtt jelentett a Külügy- és a Belügyminisztérium számára. A III/I. Csoportfőnökség részéről megérkezett a jóváhagyás, amely viszont előírta, hogy amennyiben a sajtóattasé egyedül utazik, saját biztonsága érdekében folyamatosan közölnie kell helyzetét a követséggel. Józan április 9-én a Takoma Parkban lévő játszótéren megbeszélte Bernáttal a Budapestről kapott utasítást, és megállapodott vele, hogy megérkezését követően azonnal telefonál és folyamatosan tájékoztatja felettesét az éppen esedékes tartózkodási helyéről. A százados egyetlen furcsa kérdést tett fel: honnan tudja a Központ, hogy a szabadsága alatt fennáll a provokáció veszélye. A rezidens itt rejtjelezési hibára gondolt, mivel eredetileg feltételes módban esett szó az amerikai elhárítás akciójáról. A sajtóattasé viszont a továbbiakban már nem kérdezősködött, csupán aláírta a táviratot. Ezzel egy időben megígérte, hogy amint 16-án visszajött Myrtle Beachről Washingtonba, telefonon jelentkezik a felettesénél. A személyes találkozásukat követően családjával a Niagara vízeséshez kívánt utazni, mielőtt 21-én munkába áll. Józan ekkor szóvá tette, hogy „Mireux” (Varsa István, a Voice of America bemondója)²¹ ügyében már el kellett volna készülnie a jelentéssel, míg „Rangoon” (Tom Polgár diplomata)²² esetén lejárt a munkatervi határidő. Bernát azt hangoztatta, visszatérését követően friss erővel munkához lát, majd láthatóan sietett haza pakolni, mert nemsokkal később lakáscsere következett. A százados ugyanakkor gyomorfájásra panaszkodott, teljes kikapcsolódást akart, egyben jelezte, hogy még újságot sem fog olvasni. Az elutazásuk napján este 9 körül telefonon beszólt a követségre, megadta a Hawaiian Village Motel elérhetőségét. Az elutazását követő napokban „Kóródi” (Kiss Csaba MTI tudósító),²³ „Kékesi” (Antal Sándor rendőr őrnagy),²⁴ „Bata” (Garaba István hivatalsegéd)²⁵ és „Bányai” (Galambos József rendőr őrnagy),²⁶ valamint a rezidens számára baráti hangvételű üdvözlőlapokat küldött. 1967. április 16-án este „Kárpáti” (Kassai Ervin rendőr főhadnagy)²⁷ telefonon beszélt a századossal, aki az előző napok kedvezőtlen időjárása miatt csak 20-án tervezett Washingtonba visszatérni. Bernát ezt követően már nem jelentkezett, 21-én reggel 9 órakor nem ment be a hivatalába. Józan és Kassai felhívta a szállodát, az igazgató azonban közölte, hogy Bernát az előző

²¹ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-2015 – ”Mireux” (Varsa István). Évkör: 1964–1967. pp. 1–127.

²² DR. KEMÉNY János: Egy amerikás magyar hírszerző története: Thomas Polgár és a III/I. Bécsben. Felderítő Szemle, 2017/2. p. 135.

²³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 5 – O – 8 – 087/6/2 – 15 – 10-061/52 – Washingtoni Magyar Követség- X/12/1/68 – Tárgy: Nagykövetség személyi állománya. – JELENTÉS. Washington, 1968. XI. 20. pp. 118.

²⁴ PÁL István: A bostoni prospektusok. Sikertelen kísérlet egy fiatal villamosmérnök hazacsábítására. Szakmai Szemle, 2023/2. p. 25.

²⁵ ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 087/6/2 – 15 – 10-061/52 – Washingtoni Magyar Követség- X/12/1/68 – Tárgy: Nagykövetség személyi állománya. – JELENTÉS. Washington, 1968. XI. 20. pp. 117.

²⁶ PÁL István – SZILÁGYI Ágnes: Párbeszéd az ENSZ-ben. Adalékok a Magyarország és Costa Rica közötti diplomáciai kapcsolatfelvétel történetéhez. Világtörténet, 2021/3. p. 384.

²⁷ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 5 – O – 8 – 087/4/1 – 15-10061/65 – 8/12 ”A” 1965. sz. jelentés. – Tárgy: A rezidentúra biztonsági helyzete. – JELENTÉS. Washington, 1965. VIII. 12. 55.

napon kijelentkezett. Antal, a sajtóattasé szomszédja, és Kiss Csaba, akivel a legszorosabb munkakapcsolatban állt, sem tudott a százados megérkezéséről. A rezidens a délelőtti folyamán legalább 8-szor felhívta a sajtóattasét, de a telefont senki nem vette fel. A postás végül április 21-én délelőtt hozta el a lemondó nyilatkozatot, amelyet ajánlott levélként, a többi küldeménynel együtt kézbesített. Radványi azonnal tájékoztatta Józán őrnagyot és Mozsik Imre alezredest, a katonai attasét, valamint egyből Bernát lakására küldte Antalt és Gál József számadót. A házfelügyelőtől kapott pótkulccsal bementek a százados lakásába, ahonnan az Bernát által nem kedvelt „Vándor” (Rontó Gyula rendőr őrnagy)²⁸ által ott hagyott régebbi televízió és egy rádiókészülék kivételével minden személyes ingóság eltűnt. Józán egyből hazarendelte Galambos Józsefet a detroiti szakszervezeti gyűlésről, valamint táviratozott New York-ba és Budapestre. A helyszínelést végző csoport ugyanakkor megállapította, hogy a százados magával vitte az útleveleket, a rezidentúra összes gépkocsijának egy-egy kulcsát és egy szárazbélyegzőt.²⁹

A rezidensi értékelés

Józán szerint Bernát a rezidentúra április közepétől érvényes, új munkatervét nem ismerhette, ám tudomással bírt több, már folyamatban lévő ügyről, és az egyes tippszemélyekről. Bernát ugyan részt vett „Williar” (nevük elhallgatását kérő forrásunk szerint lengyel származású sugárbiológus) és Antal Sándor (műszaki-tudományos attasé)³⁰ találkozásánál, személyesen ugyan nem ismerte az ügynököt, ahogy a „Ladányi”, „Kyro” és „Bogdányi” fedőnevű ösztöndíjasokat sem, arról viszont tudomással bírt, hogy a bostoni vendégkutató „Bogdányi” anyagmintákat bocsátott Antal rendelkezésére. A századosnak a rejtjelszekrényhez nem volt hozzáférése, ám a rezidens nem zárta ki, hogy az éjszakai vagy a munkaszüneti napokon teljesített 24 órás ügyelet alkalmával megfejtette a TÜK-helyiség széfjének kombinációját vagy akár be is engedhette az amerikai elhárítószervek embereit. A titkos munkatársakat viszont nem csak a BM, hanem a katonai társszerv vonatkozásában és New York-i viszonylatban is ismerte. Az operatív szabályokat betartotta, többször is olyan javaslatokkal állt elő, hogy „ezt inkább a szabadban tárgyaljuk végig”, ugyanakkor nem bízott a beszédbiztosító készülékben. A titkárnőket is arra kérte, hogy engedjék lejjebb a redőnyöket. Bernát mindig Kassaitól kérte ki a páncélkazettát vagy a jegyzetfüzetét, míg mások a biztonsági felelős jelenlétében szolgálták ki magukat. Józán őrnagyot nem faggatta az általa vitt ügyekről, azonban igen kritikusan viszonyult „Conte” (Csizmadia Miklós gépészmérnök)³¹ személyéhez. Bernát úgy látta, az ügynök nincs közös platformon a fennálló rendszerrel, mivel apja az 50-es évek elején börtönbüntetése alatt távozott az

---

²⁸ PÁL (2021) i. m. p. 57

²⁹ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/2-”A”1967. számú jelentés – Tárgy: BODROGI ügyében összefoglaló. – JELENTÉS. Washington, 1967. IV. 23. pp. 35-39.

³⁰ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 2. 8. 2. 1 – 451 – Antal Sándor. pp. 1-30.

³¹ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/2 – RD – 18/67 II. – „Barkács” – BM III/I. Csfség 1-A Alosztály. – Tárgy: Csizmadia Miklós ügyében – Feljegyzés. Budapest, 1967. IV. 25. pp. 97-98.

élők sorából. A mérnök a telepítésre önként jelentkezett, már addig is nagyon sok pénzbe került, csakhogy tevékenysége nem járt érdemi eredménnyel. A százados ugyan nem tudta bizonyítani, de meggyőződéssel állította, hogy az amerikai elhárítás megfordította.³² A valóságban Csizmadia Árpád, a Győr-Sopron-Ebenfurt Vasút (GYSEV) egykori tisztviselője a Nyilaskeresztes Párt megyei helyettes vezetője volt, amiért a Soproni Népbíróság 1945 decemberében másfél év börtönre ítélte. A Népbíróságok Országos Tanácsa (NOT) helybenhagyta az elsőfokú döntést, ugyanakkor eltiltotta eredeti foglalkozásától.³³ Az egykori vasutas 1948-tól betanított munkásként dolgozott a Soproni Egyetemen, 1961 elején hunyt el.³⁴

A rezidens szerint a százados csak pár héttel vagy hónappal korábban döntött véglegesen az átállásról, amit az alábbi érvekkel próbált igazolni. Az attasé a másfél éves közös munkavégzés alatt nehezen tudta volna titokban tartani az elhatározását. 1967 tavaszán sem ismerte jobban a washingtoni rezidentúra tevékenységét, mint amikor 1966 őszén hatályba lépett az új munkaterv. A képességeihez mérten még közepes eredményt se nagyon sikerült felmutatnia, ám ha kapcsolatban állt volna az amerikaiakkal, segítették volna tevékenységét. Józant soha nem kérdezte a hivatalos szovjet kapcsolatról, pedig tisztában volt tudta, hogy ott végezte az akadémiát. Szabó Lászlónak azt kívánta, hogy Lapusnyik Béla sorsában osztozzon – a II/9. Figyelő- és Környezetanalízis Osztály őrmesterét egy bécsi kórházban meggyilkolta egy a csehszlovákok szolgálatában álló osztrák rendőr³⁵ –, miközben szóvá tette, hogy Galambos túl sokat használja magáncélra a rezidentúra autóját. A fizetéséből alig tudott kijönni, viszont az amerikai elhárítástól kapott volna kiegészítést, ha segíti őket. Az április 1-i fogadáson kritikus megjegyzéssel élt Fodor Nagy Árpád és Márki Kálmán személyével kapcsolatban, mert nem hitt e két ember őszinteségében. Bernát erősen vitathatónak tartotta, hogy – a CPUSA (Communist Party of the United States of America – az USA Kommunista Pártja) magyar tagozata által megjelentett³⁶ – Magyar Szó főszerkesztője egy fogászati laboratórium (a Master Touch Dental

---

³² ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/2-”A”1967. számú jelentés – Tárgy: BODROGI ügyében összefoglaló. – JELENTÉS. Washington, 1967. IV. 23. pp. 35–41.

³³ Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Sopron-Moson Vármegyei Levéltára Soproni Levéltár (MNL OL GYMSVLSL) – XXV. 3. Soproni Népbíróság 571/1945. Csizmadia Árpád 1945. NÜ. 756. szám. pp. 9–43.

³⁴ Soproni Egyetem Levéltára (SEL) 22-es fond Személyzeti ügyek 103/1961. – Tárgy: Csizmadia Árpád /1902-06-17/Beled Kövy Karolina/ jogán nyugdíjigény. Sopron, 1961. I. 23. pp. 1–2.

³⁵ PALASIK Mária: A Budapest Táncpalotától a bécsi boncasztalig. A Lapusnyik-ügy, avagy egy titkosszolga disszidálása és halála a kádári konszolidáció kezdetén. Betekintő, 2015/2. https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2015_2_palasik.pdf (Letöltés ideje: 2023. 08. 06)

³⁶ Federal Bureau of Investigation (FBI) United States Department of Justice J. Edgar Hoover, Director Hungarian Activities in the United States July 1949 to Major-General Harry Hawkins Vaughn Military Aid to the President The White House Washington, D.C. July 21, 1949. pp. 26–30.

Laboratory),³⁷ a legfontosabb pénzügyi támogató pedig egy ruhaüzem tulajdonosa volt.³⁸

Fodor, aki 1951-től 1954-ig "Iparos" fedőnéven volt a magyar hírszerzés ügynöke,³⁹ a New York-i rezidentúra 1962 végén kelt jelentésében az FBI potenciális informátoraként szerepelt,⁴⁰ pedig az USA Képviselőháza Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottságának 1957. március 14-i kihelyezett ülésén tanúsított viselkedése nem igazán az együttműködési szándékáról tanúskodott.⁴¹ Amikor a Magyar Szó főszerkesztője 1961-es magyarországi látogatásáról visszatért az USA-ba, az FBI emberei meglehetősen durva személyi motozásnak és kutatásnak vetették alá.⁴² J. Peters, azaz Goldberger Sándor (1894–1990) a CPUSA földalatti hálózatának irányítója,⁴³ 1947 őszén először egy Márki Kálmán tulajdonát képező New York-i lakásban rejtőzködött, de rossz érzés kerítette hatalmába, így hamarosan továbblépett.⁴⁴ (Peters feltehetően gyanús jelenségekre lett figyelmes, ami arra is utalhatott, hogy a ruhaipari vállalkozó folyamatosan és mindenről tájékoztatta a szövetségi állam illetékes szerveit).

Józannak ugyanakkor az is eszébe jutott, hogy Bernát páncélszekrényében a nem hozzá tartozó operatív kapcsolatok fedőnevei és a rezidentúra más beosztottjai által felvetett tippszemélyek is felbukkantak. Washingtonban az átállás előtti hetekben az FBI teljesen beszüntette a magyar hírszerzők megfigyelését, de az is intő jel volt, hogy Bernát láthatóan nem készült otthoni szabadságára. Egyrészt nem vett ajándékokat, nem beszélt honvágyról és az otthoni barátokról, és a velük zajló levelezés sem volt gyakori. Józan azt sem

---

³⁷ Investigation of Communist Propaganda in the United States – Part 5 (New York City Area). Hearings before the Committee on Un-American Activities House of Representatives. Eighty-Fifth Congress First Session March 12 and 13, 1957. Washington, United States Printing Office, 1957. pp. 406–407

³⁸ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/2-”A”1967. számú jelentés – Tárgy: BODROGI ügyében összefoglaló. – JELENTÉS. Washington, 1967. IV. 23. 41-44.

³⁹ 3. 2. 1 – Bt – 266 – 10-69105/1951. ügynök – „Iparos” (Fodor Nagy Árpád). Évkör: 1951–1954. pp. 1-260.

⁴⁰ ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 073/2 – OD-1500 – Amerikai Magyar Emigráció – 1203”B”-1962.sz. jelentés. – Tárgy: A haladó magyar mozgalom helyzete. – New York, 1962. XII. 14. pp. 38-41.

⁴¹ Investigation of Communist Propaganda in the United States – Part 5 (New York City Area), 1957, pp. 407-409.

⁴² MNL OL – XIX – J – 1 – j – USA 1945 – 1964 – 25-ös d. – 118.) tétel – 005246/3 – Tárgy: Ajándékküldés Fodor Nagy Árpád részére. – 153/USA – Fodor Nagy Árpád washingtoni levele. – Aug. 1, 1961. pp. 181-185.

⁴³ SAKMYSTER, Thomas: Red Conspirator: J. Peters and the American Communist Underground. university of Illinois Press, Urbana, 2011. p. 1–243. ISBN 978-0252035982

⁴⁴ Scope of Soviet Activity in the United States. Hearings before the Subcommittee to Investigate the Administration of the Internal Security Act and Other Internal Security Laws of the Committee on the Judiciary. United States Senate Eighty-Fourth Congress Second Session May 29 and June 5, 1956. Washington, United States Government Printing Office, 1957. pp. 1499.

tudta értelmezni, hogy anyósát kivitette Washingtonba.⁴⁵ A rezidentúra vezetője az átállást első helyen azzal magyarázta, hogy a századosból hiányzott az eszmei elkötelezettség, ráadásul nehezelt a rendszerre, mert származása miatt elbocsátották a tisztii iskoláról. A könnyelműség, a nagyvonalú költségek, felesége anyagiassága ugyanígy hozzájárult döntéséhez, akárcsak Szabó László vagy Szvetlana Sztálin nyugatra szökése. Végül, de nem utolsósorban súlyos személyi ellentétbe került Radványi János ügyvivővel, akinek vezetési stílusát és az emberekhez való hozzáállását nem tudta elfogadni. Józan szerint Szabó révén az FBI pontosan ismerte a washingtoni rezidentúra személyi állományát és feladatait, de most még mélyrehatóbb ismeretekhez jutott.⁴⁶

Az itthoni és washingtoni közös ügyek

Az Ottawában szolgálatot teljesítő „Pártos” (Arányi Tibor rendőr százados),⁴⁷ akivel Bernát még Budapesten együtt dolgozott „Rugby” (Donald Snyder amerikai újságíró)⁴⁸ és „Filleux” (Frank Eckelt főiskolai történelemtanár)⁴⁹ beszerzésén, de utóbbi a New York Times bécsi tudósítójára irányuló kísérlet kudarcáról a kihelyezése miatt már nem tudhatott. Arányi szerint kollegáját mindenekelőtt felesége rontotta el, azonban az általa megkörnyékezett „Michel” (Székely András televíziós adásvezető)⁵⁰ közreműködését sem tudta lebecsülni. Ugyanis „Sásdi” (Gömöri Edit ENSZ-alkalmazott)⁵¹ hazatérése után jelezte, hogy az egykori színházi rendező az összes USA-ba delegált hivatalos magyar személyt megpróbálta rávenni az átállásra. Arányi szerint egyértelmű volt, hogy Székely az amerikai elhárítás ügynöke, ráadásul Bernátsky százados pont a rendező húzásai következtében kényszerült nevének magyarosítására.⁵² Az utóbbi felvetés korántsem tűnik alaptalannak, ugyanis kalandos élete és az 1956 előtti kulturális életben betöltött pozíciója miatt a CIA (Central Intelligence Agency – Központi Hírszerző Ügynökség) és az FBI állandóan kikérte Székely tanácsát más magyar emigránsok kommunista elkötelezettségéről, az újonnan kihelyezett magyar diplomatákról. A New York-i ABC tévétársaság alelnöke gyártásvezetőként több James Bond film forgatásában is közreműködött, amire a hidegháború évtizedeiben eleve csak megbízható ember kaphatott felkérést.⁵³

⁴⁵ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/2-”A”1967. számú jelentés – Tárgy: BODROGI ügyében összefoglaló. – JELENTÉS. Washington, 1967. IV. 23. 41–44.

⁴⁶ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/2-”A”1967. számú jelentés – Tárgy: BODROGI ügyében összefoglaló. – JELENTÉS. Washington, 1967. IV. 23. 44–46.

⁴⁷ PÁL–SZILÁGYI (2021) i. m. p. 383.

⁴⁸ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1968/2 – ”Rugby” (Donald Snyder). Évkör: 1965–1967. pp. 1–197.

⁴⁹ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1922/1 – ”Filleux” (Frank Eckelt). Évkör: 1961–1967. pp. 1–176.

⁵⁰ ABLONCZY László: Horatio, a besúgó; Magyar Nemzet 2019. 03. 10. p. 10.

⁵¹ NAGY András: Halálos együttérzés. A „magyar ügy” és az ENSZ, 1956–1963; Kossuth Kiadó, Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Budapest, 2020. p. 287. ISBN 978-963-09-9478-1

⁵² ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/6-”A” – Tárgy: Bernáth Ernő. – Jelentés. Ottawa, 1967. IV. 23. pp. 195–197.

⁵³ SZÉKELY András: Veszélyes viszonyok. Visszaemlékezések Karády Katalinra, Újszászy Istvánra, a második világháborúra és a szovjet hadifogság éveire. A szöveget gondozta, az előszót, az utószót és a jegyzeteket írta: HARASZTI György. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017. p. 117-126. ISBN 978-615-5656-13-2

Antal Sándor a minisztériumi évek alatt nem becsülte sokra a századost, hiszen nagyképűnek tartotta, ám Washingtonban már egy segítőkész emberrel találkozott. Bernát mindenki kedvére akart tenni, feldobta a hangulatot, ezért került a pártvezetőségbe. Ám a nagyvonalúsága miatt anyagi téren is túllépett a lehetőségein. A két közös akció kapcsán azt emelte ki, hogy „Williar” ügyével kapcsolatban látta az utasítást, de abban nem esett szó az ügynök munkahelyéről és a harmadik országban tett utazásról. „Fernand” és „Raven” vonatkozásában is volt több olyan utalás, amely érdemi ismeretekkel vértette fel a századost. Antal szerint Bernát rájött arra, hogy „Docens” titkos munkatárs, mert a többi Ford-ösztöndíjastól eltérően külön tárgyalt vele.⁵⁴ „Docens”, azaz Antal László nyelvész, aki 1961-től a fedőneve szerinti pozícióban tanított az ELTE Általános Nyelvészeti Tanszékén, az 1962-es bostoni szakmai kongresszusra történő kiutazásától jelentett először az állambiztonságnak. A hírszerzés az egyetemi oktatóból lett titkos munkatársat először az általa képbe hozott gyerekkori barát, „Eliot” (Muray Gyula atomfizikus) megkörményezésére próbálta felhasználni. Az első kísérlet a tudós 1963-as hazalátogatásakor történt, a másodikra három évvel később, amikor a nyelvész a Ford-ösztöndíj jóvoltából amerikai tanulmányútra ment. Ahogy a kudarc egyértelművé vált, Antal a bölcsészkaron zajló ideológiai vitákról, majd a kibontakozó ellenzéki mozgalom ELTE-s kapcsolatairól, a hallgatókra gyakorolt hatásáról írta beszámolóit. Amikor 1985 nyarán nem tért vissza az Egyesült Államokban töltött egyéves vendégelőadói kiküldetéséből, a tudományos élet szereplői közül többen is úgy vélték, hogy az amerikaiak szolgálatába állt. A hírszerzés minden bizonnyal az állambiztonságtól származott, ám az kétségtelen tény, hogy Antal olyan adatokat is tudhatott a pártállami kémelhárításról, amely a Központi Hírszerző Ügynökség számára értékes lehetett. A nyelvész a rendszerváltás utáni időszakban sem látogatott haza, ugyanakkor a State Department szakértőjeként a CNN állandóan szerepeltette a Közép-Európával foglalkozó műsorokban.⁵⁵ „Fernand” (Fekete József gépészmérnök)⁵⁶ és „Raven” (Edgardo Macchi argentin kémikus)⁵⁷ egyaránt tipp személynként szerepelt a munkatervben, ám beszerzésükre minden hozzájuk fűzött remény ellenére sem került sor.

Az ügy „felelőse”

Kassai Ervin számára külön kellemetlenséget okozott, hogy Bernát az ő közvetítésével került a hírszerzéshez. Amikor 1963 elején Dobogókőn megismerkedett Bernát Ernővel észrevette, hogy tisztársa a tanulás kedvéért sokszor visszavonul. Kassainak feltűnt, hogy Bernát jól beszélt angolul, így javaslatára a hírszerzés pár hónappal később állományba vette. Kassai Ervin hangsúlyozta, hogy a rezidentúra pánccsaszekrényéből semmi sem hiányzik, de az íróasztalában sem találtak operatív vagy szigoron titkos külügyi iratokat. A rejtjelezés, valamint annak módszertana iránt nem érdeklődött, a KÜM anyagait

---

⁵⁴ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/34-”A”1967. számú jelentés – Tárgy: Bodrogiról való ismereteim. – Jelentés. Washington, 1967. IV. 24. pp. 161–164.

⁵⁵ KENESEI István: A Docens: egy rejtély mozaikkockái. Élet és Irodalom, 2022. 02. 25. p. 7.

⁵⁶ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-2686/1 – „Fernand Margat” (Fekete József). Évkör: 1961–1970. pp. 64–200.

⁵⁷ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-2200 – ”Raven” (Edgardo Macchi). Évkör: 1966–1970. pp. 32–36.

viszont ismerte, ugyanis Radványi kérésére Bernát és Kerekes József végezte a leírt anyagok helyesírási és fogalmazási ellenőrzését. A százados bárkinek szívesen segített, az ügyvivő emberi magatartását viszont udvariatlannak találta. Kassai rokonszenvezett Bernáttal, de nem volt különösebben szoros a kapcsolatuk. Ezzel együtt úgy vélte, hogy a sajtóattaséból hiányzott az elvi meggyőződés, minthogy soha nem vett részt a munkásmozgalomban. A biztonsági tiszt egyszer dolgozott együtt Bernáttal, amikor környezettanulmányt készített Thomas Polgár és Schweitzer Pál lakóhelyéről.⁵⁸

Az 1943 óta amerikai állampolgárságú Polgár Tamás 1946-ig az USA szárazföldi hadseregében szolgált, majd a katonai összekötő hivatal tisztje volt 1951-ig. A High Commission for Occupied Germany (A Megszállt Németország Főbiztossága) szakértője 1957-ben a hamburgi amerikai konzulátusra ment dolgozni, mielőtt a bécsi amerikai nagykövetség politikai osztályára került. Ez utóbbit a KGB a CIA fedőszerveként könyvelte el, így az állambiztonság fokozott ellenőrzés alá volna az amerikai diplomatát, amikor az 1964-65-ben kétszer is hazalátogatott. 1965-ben visszatért Washingtonba, ahol a III/I. Csoportfőnökség mérsékelt sikerrel próbálta felderíteni új beosztását, végül 1972-től 1975-ig a CIA saigoni állomását irányította.⁵⁹ Schweitzer Pál a FED (Federal Reserve System – a Szövetségi Jegybank) közgazdásza, „Enyedi” (Engel György washingtoni mezőgazdasági attasé) egykori osztálytársa, 1966. július 19-től 25-ig, majd egy olaszországi kitérővel augusztus 6-tól 12-ig hivatalos úton tartózkodott Budapesten. A látogatása idején washingtoni szomszédja, Theodore Papendorp amerikai követségi első titkár szállásolta el a rezidenciáján. Schweitzer magatartása ellentmondásosnak tűnt, hiszen az összes telefonbeszélgetését utcai fülkéből bonyolította, a Keleti pályaudvaron a Romániába közlekedő Wiener Waltzer nemzetközi vonatra szállt fel a bécsi gyors helyett, végül a III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség által a CIA tisztjeként elkönyvelt Papendorp kocsiával vitte át a határon.⁶⁰

A biztonsági tiszt szerint Bernát már otthon eldöntötte, hogy a kihelyezést követően tájékozódik, és az első alkalmas pillanatban menedékjogot fog kérni. A lakáscsere és a floridai üdülés kitűnő lehetőséget kínált, hogy ingóságait összepakolja, a Floridában töltött egy hét alatt feleségével meg tudta beszélni a terveit, ugyanakkor volt ideje megkeresni az amerikai kormányt és megvárni a választ. Ahogy jelentkezését az FBI elfogadta, ami Joseph Kecskeméthy közvetítése révén már hetekkel korábban megtörténhetett, a százados és családja eltűnt.⁶¹ Bernát valószínűleg a Szövetségi Nyomozó Irodához fordult, ugyanis James Jesus Angleton, a CIA belső elhárítási csoportjának vezetője az 1961 óta a védnöksége alatt álló Anatolij Golicin egykori KGB őrnagy hatására már nem hitt az újabb átállni szándékozó szovjet és kelet-európai hírszerzők őszinteségében. Jurij Noszenkó KGB alezredez, aki az 1962-63-as genfi leszerelési konferencián volt a szovjet küldöttség biztonsági felügyelője, 1964 tavaszán átállt az amerikaiakhoz, azonban a CIA éveken keresztül hadifogolyként kezelte.⁶²

⁵⁸ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/49/67/A-nak – Tárgy: Bodrogi hazaárulása. – Jelentés. Washington, 1967. IV. 24. pp. 112-115.

⁵⁹ DR. KEMÉNY (2017) i. m. pp. 140-147.

⁶⁰ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1951 – „Serre” (Schweitzer Pál). Évkör: 1966–1967. pp. 33-144.

⁶¹ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/49/67/A-nak – Tárgy: Bodrogi hazaárulása. – Jelentés. Washington, 1967. IV. 24. pp. 112-116.

⁶² WEINER, Tim: A CIA története. Hamvába holt örökség. GABO Kiadó, Budapest, 2009. pp. 259-264. ISBN 978 963 689 316 3

Az emigrációs előadó és a konzul – a társszerv álláspontja

A magyar diaszpóra ügyében illetékes „Fenyő” (Blazsek Ferenc rendőr százados)⁶³ csupán egyetlen egyszer utazott vidékre Bernáttal, amikor 1966-ban a Magyar Szó által szervezett detroiti tanácskozáson képviselték a követséget. Bernát részéről érdeklődést, kíváncsiságot sem operatív, sem más jellegű ügyekben nem tapasztalt. Az otthoni előéletéről soha nem beszélt, ugyanakkor többször is panaszkodott, hogy az ügyvivő lekezelően bánik vele. Blazsek szerint ez viszont semmit sem jelentett, ugyanis Bernát magabiztos természete révén könnyen túltette magát a bírálatokon. Ezzel egy időben gyanította, hogy a százados részéről az átállás ötlete már régen felmerült, így jó ideje kapcsolatban állt az amerikai különleges szolgálatokkal. Blazsek mindenképp azt tekintette bizonyítéknak, hogy Bernát anyósa is velük tartott.⁶⁴ Galambos József utoljára április 7-én beszélt Bernáttal a philadelphiai látogatás alatt. Az őrnagy operatív találkozó végrehajtására alkalmas helyet próbált felkutatni, de a százados a visszaúton csak a külügyi vonal kérdéseiről és az elmaradt szabadságáról beszélt. Igaz, elhangzott a részéről, hogy a pártvezetés legfelső szintjén tesz panaszt az ügyvivő ellen. A konzul elismerte, hogy a századost az autóvásárlással járó anyagi teher és az ügyvivővel fennálló ellentét egyaránt nyomasztotta, de politikai elkötelezettségét ő sem tartotta túlságosan szilárdnak.⁶⁵

Az MNVK2 (Magyar Néphadsereg Vezérkari Főnökség 2. Főcsoportfőnöksége – a katonai hírszerzés)⁶⁶ kifejezetten rossz véleménnyel volt a rendőr századosról. Kerekes József öntelt, beképzelt embernek tartotta, aki Radványi bizalmába férkőzött. Az ügyvivőt nem zavarta, hogy Bernát feltűnően sokat mozgott amerikaiak társaságában, a felesége a harmadik gyereküket a kinti ismerősök által felkért orvos közreműködésével hozta a világra. Demtsa Pál ezredes az átállást nem az attasé pillanatnyi elhatározásával, hanem Szabó László befolyásával magyarázta. Véleménye szerint Bernát tevékenységét Szabó felbukkanásától az amerikai elhárítás irányította, amely az otthoni lelepleződés elkerülése végett nem akarta hazaengedni a századost. Az MNVK2 nyíltan kimondta: a III/I. Csoportfőnökség működése nyitott könyv az amerikai kormány szemében, ugyanis Bernát nem csak a washingtoni, hanem jó eséllyel a New York-i rezidentúra tevékenységét is behatóan ismerte.⁶⁷

⁶³ ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 087/3/1 – 15-10061 – Washingtoni Magyar Követség – BM III/I. Csfség 4-H Alosztály – Tárgy: „Északi” fn. tm. beszámoltatásáról Jelentés. Budapest, 1964. IV. 8. pp. 57–58.

⁶⁴ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/36/67/A-nak – Tárgy: Bodrogi ügye. – Jelentés. Washington, 1967. IV. 24. pp. 165–166.

⁶⁵ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – IV/20/67/A-nak – Tárgy: Bodrogi ügye. – Jelentés. Washington, 1967. IV. 25. pp. 167–169.

⁶⁶ OKVÁTH (2013) i. m. p. 19.

⁶⁷ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 020/1 – RD – 18/67 I. – „Barkács” – M. N. V. K. 2. Csfség. – Szám: 00433/1967 – Tárgy: Washingtoni katonai attasénk 1967. 4. 27-i jelentése Bernát Ernő disszidálásával kapcsolatban. – Budapest, 1967. V. 19. pp. 119-122.

A kellemetlen találkozás

1967. április 25-én Kecskeméthy József helyettes magyar előadó várta Radványit és Galambost, majd az egyik földszinti szobába kísérte őket. A helyiség nem volt azonos azzal a helyiséggel, ahol Szabóval találkoztak. Igaz, a bejárat előtt ugyanaz az amerikai biztonsági ember várta őket, aki a Londonban átállt rendőr őrnagy védelméért volt felelős. A szobában Tihanyi és Bernát Ernő várakozott, majd az előbbi azt mondta, hogy „mintha itt sem lennénk a szobában, folytassák le a beszélgetést, annyi ideig, ameddig óhajtják, és olyan nyelven, amilyenen kívánják”. Radványi javaslatára magyarul ment a diskurzus. Az ügyvivő megkérdezte korábbi beosztottját, hogy ő írta-e a levelet, amelynek értelmében szabad akaratából, önként elhatározta, hogy az Egyesült Államokban marad. Bernát mindezt elismerte, és szóban el is ismételte, amit leírt. Radványi a motivációjáról érdeklődött, mert ez nem szerepelt a leírásban. Bernát kitért a válasz elöl, és azt sem mondta el, hogyan érlelődött benne az elhatározás. Arra a kérdésre, hogy tisztában van-e a következményekkel, idegesen azt felelte, „igen, nagyjából tudom, hogy ez milyen következményekkel jár”. Radványi ezután azt kérdezte, hogy óhajt-e valamit üzenni Magyarországon élő nagymamájának, édesanyjának és testvéreinek, de a százados a rokonait már külön levélben tájékoztatta szándékairól. Ezzel egy időben Bernát csak annyit kért, vegyék át tőle az útleveleiket, a kulcsokat és egy hivatalos pecsétet. Ezen kívül visszaszolgáltatta a philadelphiai úthoz felvett 100 dolláros előleget. A százados nyugodtnak tűnt, láthatóan nem állt gyógyszer hatása alatt. A hidegvérét mindvégig megőrizte, csak akkor mutatott idegességet, amikor a következményekről volt szó. A beszélgetésre alaposan felkészült. Tihanyi és Kecskeméthy hallgatása igen beszédes volt, azt a benyomást igyekeztek kelteni, hogy számukra ez mily kellemetlen.⁶⁸

1967. május 3-án Galambos a KÜM nevében arra kérte Leslie Tihanyt, a State Department magyar előadóját, hogy konzulként külön beszélhessen Bernát Ernő feleségével és anyósával. A konzul személyesen is meg akart győződni arról, hogy a két nő haza kíván-e térni vagy politikai menedékjogért folyamodik az Egyesült Államok kormányához. Tihany csak annyit ígért, hogy a kérést továbbítja az illetékesekhez.⁶⁹ Galambos május 9-én 12 órakor telefonon közölte Tihannal, hogy a KÜM ragaszkodik Bernát Ernőné és anyósa egymástól független meghallgatásához. A SD magyar referense hangsúlyozta, Kósa Klára és Kósa Sándorné csak együttesen volt hajlandó találkozni a magyar követség emberével, az amerikai fél pedig nem kényszeríthette őket semmire. Egyben azt javasolta, hogy a konzul egyenként próbálja őket jobb belátásra bírni, amit az utóbbi nem fogadott el. Galambos úgy vélte: a SD azért nem mert kockáztatni, mert Kósáné nem azonosult a százados és felesége döntésével, így könnyebben megingatható. Ám a lánya jelenlétében nem tudott szabadon beszélni, a konzul ezért is indítványozta az egyenként folytatandó tárgyalást.⁷⁰ Radványi május 11-én az időjárás viszontagságai miatt csak este 8 órára ért vissza Caracásból Washingtonba. Józan arról tájékoztatta, hogy a SD másnapra engedélyezte a találkozót Bernát anyósával és feleségével. Radványi házastársa korábbi rosszulletére való hivatkozással csak annyit vállalt, hogy a meggyőzési

⁶⁸ MNL OL – XIX – J – 1 – j – KÜM – SZT Iratok - USA 1967 – 13-as d. – 002664 – Feljegyzés. Tárgy: Bernát Ernő ügye. – Washington, 1967. IV. 25. pp. 1-4.

⁶⁹ MNL OL – XIX – J – 1 – j – KÜM – SZT Iratok - USA 1967 – 13-as d. – 002664/2 – Feljegyzés. Tárgy: Bernát Ernő ügye. – Washington, 1967. V. 4. pp. 1-2.

⁷⁰ MNL OL – XIX – J – 1 – j – KÜM – SZT Iratok USA – 1967 – 13-as d. – 002664/2 – Feljegyzés. Tárgy: A Bernát ügy folytatása. – Washington, 1967. V. 9. pp. 1-3.

kísérlet előtt Józán, Antal és Galambos menjen ki hozzá egy végső egyeztetésre. A kb. 20 perces megbeszélés alatt az ügyvivő 3-4 percre a telefonhoz ment, de nem közölte, kivel beszélt. Radványi jóváhagyta a kérdéseket, de a maga részéről újabbakat is javasolt. Bernátnétól meg kellett tudni, hogy férje mikor közölte az átállási szándékát, valamint azt, hogy gondoltak-e a gyerekeik jövőjére, a neveltetésük kapcsán várható gondokra. Ezzel egy időben az anyósnak pedig meg kívánta adni a követség telefonszámát.⁷¹

A találkozóra május 12-én 11 óra 15 perckor a SD központjának 1006-os helyiségben került sor. Galambos Bernátnétól is megkérdezte, szabad akaratából döntött-e, amire az határozott igennel felelt. A konzulnak mégis olyan érzése támadta, hogy betanulta a nyilatkozat szövegét. Bernátné a további kérdésekre nem óhajtott válaszolni, majd a szomszéd szobán keresztül próbált távozni, végül Kecskeméthy kivezette a folyosóra. A százas anyósát láthatóan meglepte, hogy a konzul a nyaralása felől érdeklődött, azonban tőle is a szokásos reakció érkezett. Kósáné határozottan, de kissé erőltetett mosollyal kijelentette: nem kényszerítették, de úgy érzi, a gyerekek mellett kell maradnia. Galambos rámutatott, hogy Budapesten többször összeveszett lányával és vejével, pedig nem éltek egy fedél alatt. Kósáné bevallotta, kissé ideges természetű, de nézeteltérés esetén lányára mindig számíthatott. A konzul rákérdezett: Mit fog csinálni ebben az Ön számára idegen világban, ahol a nyelvet sem érti nemhogy beszélne, ha lányával és vejével való egyetértés megszűnik és ismét nézeteltérések lesznek? Mit fog csinálni, ha beteg lesz, orvosi ellátása nem garantált, mert az USA-ban nincs általános társadalombiztosítási rendszer. Galambos hiába hangsúlyozta, hogy a Magyar Népköztársaságnak nem vele támadt gondja, bármikor hazatérhet, megkapja a nyugdíját és a kollégium is visszavárja, Kósáné továbbra is hajthatatlan volt. Galambosnak feltűnt az anyós határozottságra, valamint az, hogy Bernátné állandóan Kecskeméthy felé pillant, hogy nyugtázza válaszát.⁷²

1967. május 16-án a házvezetőnő Antalné és Józanné társaságában délután fél háromkor megdöbbenően tapasztalta, hogy nemcsak az ügyvivő, hanem a felesége – Megyeri Julianna, 1956-tól 1962-ig az Igazságügyi Minisztérium személyzeti osztályának főelőadója⁷³ – és fia ugyancsak eltűnt a követi rezidenciáról.⁷⁴ A SD szóvivője nemsokkal később bejelentette, hogy Radványi János politikai menedékjogért folyamodott az Amerikai Egyesült Államok kormányánál.⁷⁵

---

⁷¹ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 016/3 – RD-19/67 – ”Caracas” III. kötet – VIII/4-A MELL. – Tárgy: Radványi ügye. Radványi és családja disszidálásának körülményei. – Washington, 1967. V. 25. pp. 132-134.

⁷² MNL OL – XIX – J – 1 – j – KÜM – USA 1967 – 13-as d. – 002664/2 – Feljegyzés. Tárgy: Bernát Ernő ügye. – Washington, 1967. V. 12. pp. 1-5.

⁷³ Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXV.34.a.6.b – Bírósági alkalmazottak személyi ügyei – 5-ös d. – 1956. VI. B. 22. szám – Budapest, 1956. IX. 1.

⁷⁴ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 016/3 – RD-19/67 – ”Caracas” III. kötet – VIII/4-A MELL. – Tárgy: Radványi ügye. Radványi és családja disszidálásának körülményei. – Washington, 1967. V. 25. pp. 136-139.

⁷⁵ M. SZEBENI Géza: A Radványi-ügy. Grotius, 2011/2. pp. 1-2.
www.grotius.hu/doc/pub/DBTRNE/2011_115_m.%20szebeni%20geza_a%20radvanyi-ugy.pdf (Letöltés ideje: 2023. 08. 25)

A második sokkhatás

Az MSZMP Politikai Bizottsága (PB) 1967. május 23-án napirendre tűzte a washingtoni követségen történt átállásokat. Péter János szerint Radványi döntésében a sértettség meghatározó szerepet játszott, azt mégsem tudta eldönteni, hogy váratlan elhatározásból vagy felszólításra hagyta el állomáshelyét. A külügyminiszter valahol maga is arra gondolt, hogy az ügyvivőt az amerikai hírszerzés már korábban beszervezte. Az egyik vélemény úgy szól, hogy az 1947-es ankarai, az 1950-51-es párizsi, vagy az 1953-54-es berni külszolgálat idején sikerült kompromittálniuk. A másik tézis úgy szól, hogy Radványi a Külügyminisztériumból történt elbocsátásával párhuzamosan szegődött az USA szolgálatába. Ezzel párhuzamosan ismerősei közül többen azt tapasztalták, hogy Radványi megváltozott a Washingtonban töltött évek alatt. A beosztottjai mindenekelőtt azt hangsúlyozták, hogy Szabó László átállásától az ügyvivő magatartása eldurvult, egészségi és idegi állapota folyamatosan romlott. Péter azt feltételezte, hogy az amerikai hírszerzés hálózatából valaki lelepleződött, ezért az újabb bukás megelőzése végett Radványit is kimenekítették.⁷⁶

A külügyminiszter felvetése korántsem alaptalan, ugyanis árulkodó jel, hogy az amerikai sajtó június 2-án tudósított először Bernát Ernő átállásáról.⁷⁷ Radványi a párizsi kiküldetéstől az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) titkos munkatársa volt „Tinta Pál” fedőnéven, az első hivatásos tiszt megérkezéséig ő foglalkozott a hálózat irányításával. A politikai és gazdasági hírszerzésen túl emigrációs ügyekkel is foglalkozott, ugyanakkor szerelmi viszonyba került Jeanne Canapa asszonnyal, a FKP (Francia Kommunista Párt) tagjával. A KÜM emiatt hazarendelte és megbízta a francia referatúra vezetésével.⁷⁸ A francia kormány 1959-ben nem járult hozzá a visszatéréséhez, ti. Charles de Gaulle köztársasági elnök sértésnek vette, hogy Radványi ekkor már a KÜM Közel-Keleti Osztályának vezetőjeként engedély nélkül Algériában tartózkodott.⁷⁹ A DST (Direction de la Surveillance du Territoire [Területi Felügyeleti Igazgatóság] – a francia kémelhárítás) nyilvántartó és nyomozati igazgatósága alatt CAGY fedőnéven működő magyar ügyosztály bizonyosan dokumentálta Radványi hírszerző tevékenységét.⁸⁰ Az E2-es osztály, amely támadólagos elhárítással, játszmákkal, valamint az ügynökök irányításával foglalkozott,⁸¹ valószínűleg már felkészült a diplomata megfordítására, a váratlan visszahívás miatt viszont erre már nem maradt idő. Az újabb párizsi kihelyezés meghiúsult, az viszont nem zárható ki, hogy amint Radványit a KÜM 1962-ben a washingtoni követségre delegálta, a DST korábban megszerzett ismereteit az FBI rendelkezésére bocsátotta. (Az iménti feltételezést sajnos több okból sem tudjuk

⁷⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – 288. fond 5. csoport 425. öregység – Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1967. V. 23-án tartott üléséről. 4) Jelentés washingtoni követségünk helyzetéről. pp. 104–117.

⁷⁷ SMITH, Hedrick: Defector Called Intelligence Aid. Hungarian is Said to Have Used Embassy as Cover. New York Times, 1967. június 2. p. 13.

⁷⁸ M. SZEBENI (2011) i. m. pp. 6-8.

⁷⁹ GARADNAI Zoltán: Konfliktusok a magyar-francia kapcsolatokban – iratok a francia „Radványi-ügy” történetéhez (1959-1967). Archívnet 2021/3. https://archivnet.hu/konfliktusok-a-magyar-francia-kapcsolatokban-iratok-a-francia-radvanyi-ugy-tortenetehez-1959-1967#_ftn45 (Letöltés ideje: 2023. 08. 05.)

⁸⁰ FALLIGOT, Roger – KROP, Pascal: DST. Police Secrète. Flammarion, Paris, 1999. pp. 216-226. ISBN 2-08-067620-2

⁸¹ MERLEN, Éric – PLOQUIN, Frédéric: Carnets intimes de la DST. 30 ans du contre-espionnage française. Fayard, Paris, 2003. pp. 126–127. ISBN978-2-213-61658-2

bizonyítani. Egyrészt francia hírszerző- és elhárító szervekről a mai napig nem készült olyan munka, amely a működésük során létrejött iratanyagra épül.⁸² Másrészt, a DST csupán a hálózati személyek fedőnevéről vezetett nyilvántartást, a valódi személyazonosságot csak a tartótiszt ismerte. A rendszer azért alakult így, mert az 1940. évi összeomlással párhuzamosan a francia titkosszolgálatok ügynökeiről készült listák túlnyomóan nagy többsége német kézbe került, amit a hidegháború idején az ország várható szovjet megszállása esetére nem akartak még egyszer megkockáztatni).⁸³

Bernát és Radványi az amerikai nemzetbiztonsági szolgálatokat hasonló dilemma elé állíthatta, mint jó harminc évvel később Edwin Earl Pitts és Robert Hanssen FBI ügynök párhuzamos tevékenysége a szovjet/országi hírszerzést. Pitts a New York-i KGB-rezidentúra ellenőrzésével foglalkozott, és anyagi nehézségeire úgy keresett megoldást, hogy 1987 és 1992 között az ellenérdekelt fél számára kiszivárogtatta a megfigyelési műveletek eljárásrendjét. Tartótisztjeitől soha nem kapott mélyreható kérdéseket, ami már az 1996-ban történt letartóztatásával párhuzamosan is azt sugallta, hogy az oroszok egy magasabb beosztásban lévő forrásukat kívánták megvédeni. Pitts a kihallgatói előtt nem titkolta, hogy az általa nem kedvelt Robert Hanssen viselkedése igencsak aggályos, az utóbbi őrizetbe vételére 2001. február 18-án került sor.⁸⁴

Radványi János átállása óhatatlanul nagyobb visszhangot keltett, hiszen a pártállam egy megbízható embere fordult szembe addigi világnézetével, aki ráadásul hitelt érdemlően fel tudta vázolni Kádár János külpolitikai elképzeléseit, a magyar–szovjet és a magyar–kínai viszonyban történő változásokat, ugyanakkor pontosan ismerte a belügyi és a katonai hírszerzés külügyminisztériumi fedésben dolgozó SZT-tisztjeit.⁸⁵ Ezzel egyidőben James E. Jackson (1914–2007),⁸⁶ a CPUSA Központi Bizottságának fekete polgárjogi és déli ügyekért felelős titkára,⁸⁷ egyben a Nemzetközi Osztályának vezetője,⁸⁸ rámutatott, hogy szocialista országok követei közül a magyar ügyvivővel találkozott a legtöbbször. A megbeszéléseket legtöbbször Radványi kezdeményezte, aki Jackson szerint feltűnően és sokszor intim részletekbe menően érdeklődött a CPUSA belső viszonyairól, a KB tagjainak politikai állásfoglalásáról, Kína megítéléséről, valamint a párt szerepéről, a

---

⁸² BERLIÈRE, Jean Marc – LÉVY, René: Histoire des Polices en France De L’Ancien Régime Á Nos Jours; Le Grande Livre Du Mois, Paris, 2011. pp. 308-309. ISBN: 978-2-286-080057-0

⁸³ MERLEN – PLOQUIN (2003) i. m. p. 127.

⁸⁴ WISE, David: Spy. The Inside Story of How the FBI’s Robert Hanssen Betrayed America. Random House Trade Paperbacks, New York, 2003. pp. 178-251. ISBN 0-375-75894-1 ISBN 0-375-75894-1

⁸⁵ BARÁTH Magdolna – GECSÉNYI Lajos (Szerk.): Főkonzulok, követei és nagykövetei, 1945-1990. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2015. pp. 61-75. ISBN: 978-963-416-007-6

⁸⁶ HEVESI, Dennis: James Jackson, Rights Activist, Dies at 92. New York Times September 7, p. 7. 2007.

⁸⁷ BARRON, John: Operation Solo. The FBI’s Man in the Kremlin. Regnery Publishing Inc., Washington, D. C. 1996. p. 263. ISBN 0-89526-486-2

⁸⁸ FBI Operation SOLO Part 125 MEMORANDUM TO: DIRECTOR, FBI (100-428091) FROM: SAC, CHICAGO (134-46 Sub B) DATE: 6/4/68 JUNE 13 1968. p. 1. <https://vault.fbi.gov> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)

szakszervezeti és a színes bőrű mozgalomban játszott szerepéről. Amikor az ügyvivő visszajött a caracasi újtjáról, túl sokat és nyíltan beszélt a május 12-i telefonhívása alkalmával. Pl. Raphael Rodriguez üdvözlétét továbbította Jackson számára, aki soha nem beszélt az ügyvivőnek a kubai gazdasági szakemberről, akit az amerikai párttagok egészen más néven ismertek. Gus Hall, a CPUSA főtitkára is megállapította, hogy Weinstock Lajos és Joe Brandt KB-tag túlságosan is közlékeny volt a magyar diplomatával.⁸⁹

Bernát felbukkanása

Bernát Ernőt a Budapesti Katonai Bíróság dr. Szijártó Károly ezredes vezetésével 1967. szeptember 27-én hivatalos megbízatás felhasználásával elkövetett hazaárulásért és szolgálati ténykedés felhasználásával elkövetett külföldre szökésért halálbüntetéssel, Bernát Ernőné Kósa Klárát külföldre szökésért 8 évi, Kósa Sándornét hazatérés megtagadásáért 2 év szabadságvesztéssel sújtotta.⁹⁰ Radványi Jánost a Legfelsőbb Bíróság 1968. március 20-án hazaárulásért távollétében halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Megyeri Julianna másodrendű vádlott hazatérés megtagadása miatt 3 év 6 hónap szabadságvesztést kapott.⁹¹

Pár nappal később kiderült, hogy Bernát február 1968. február 25-én telefonon beszélt a Szeged, Széchenyi tér 8 szám alatti társasházban lakó édesanyjával, aki a hívást a szomszéd készülékén bonyolította. Noha Fehér András nyugdíjas rendőr vonala a százados szökésétől folyamatos lehallgatás alatt volt, a vasárnapi munkaszünetre való tekintettel a megyei rendőrség politikai osztálya nem rögzítette a beszélgetést. A Posta telefonközpontjától sikerült megtudni, hogy Bernát Észak-Írországból jelentkezett. Arra nem volt bizonyíték, hogy máskor is onnan hívta volna hozzátartozóit, így az itthoni nyomozást vezető Kornhoffer György rendőr százados a III/V. (Technikai) Csoportfőnökség bevonását javasolta az egykori kollégája tartózkodási helyének megállapítása végett.⁹² (Itt jó eséllyel arról volt szó, hogy a századost – a hírszerzési együttműködésre vonatkozó ún. UKUSA Agreement szellemében⁹³– az Angol-amerikai Osztályon töltött első két éve alatt összegyűlt, brit vonatkozású tapasztalatairól kérdezték ki).

---

⁸⁹ ÁBTL – 3. 2. 9 – R – 8 – 016/1 – RD-19/67 – ”Caracas” I. kötet – 2 – ”A” – 1967. számú jelentés. – Tárgy: Információk Radványi ügyében. – JELENTÉS. Washington, 1967. V. 26. pp. 130-132.

⁹⁰ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8-020/3 BUDAPESTI KATONAI BÍRÓSÁG KB. 1. 0046/1967. szám – Budapest, 1967. IX. 27. pp. 176-186.

⁹¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – XX – 5 – h – Legfelsőbb Bíróság TB3/1990 – T. B. II/2/1968. pp. 16-24.

⁹² ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/3 – BELÜGYMINISZTERIUM III/I. Csfség 2–G Alosztály. – Tárgy: Barkács ügye. – Jelentés. Budapest, 1968. III. 29. pp. 198-199.

⁹³ RICHELSON, Jefferey T. – BALL, Desmond: The Ties That Bind. Intelligence Cooperation between the UKUSA Countries – the United Kingdom, the United States of America, Canada, Australia and New Zealand. Allen & Unwin, Boston, 1985. pp. 4-8. ISBN 0-04-327092 1

1969. január 13-án Garaba István gépkocsivezető fia „Hódi” fedőnevű biztonsági felelős (Oláh Lajos rendőr százados)⁹⁴ segítségét kérte. A fiatalember elmondta, hogy 16 óra körül az Arlington és Vienna között, a 7-es és a 123-as út keresztezésénél lévő áruház egyik pénztára előtt a sorban észrevette Bernát Ernőt és feleségét. Amikor az előbbi hátrafordult, Garaba István felismerte őket. Ekkor megkérte a fiát, hogy derítse ki: a házaspárnak milyen autója van. Az ifjú Garaba egy virginiai rendszámú, fekete alapon piros színű gépkocsit látott, de a típust és a rendszámot már nem tudta azonosítani. Oláh százados utasítása értelmében Bernát jelzéseire nem volt szabad reagálni, a beszélgetés elől pedig határozottan ki kellett térni.⁹⁵ A CIA főhadiszállás 1961-től a bevásárlóközpont közel eső Langley-ben működött, így a budapesti Központ azt feltételezte, hogy Bernát az objektum területén lakik. Az ifjú Garaba beszámoltatását nem érezte kellően alaposnak, ezért a fiatalembert több parkolóba is el kellett vinni, hogy mutasson rá azokra a járművekre, amelyek hasonlítanak a Bernát által használt autóra. Ezzel párhuzamosan dr. Csatóry László felkeresését írta elő, mivel a külképviselet orvosaként jóban volt az egykori századossal.⁹⁶ „Sós” (B. Tóth Endre rendőr alezredes, 1968-tól 1970-ig a rezidentúra vezetője)⁹⁷ leírta az ifjú Garabával a tapasztalatait, amiből kiderült, hogy Bernát bordó Ford személygépkocsijával nem hajtott ki a főútvonalra, hanem a 123-asra fordult Chain Bridge felé. B. Tóth alezredes a fiatalembert korához képest komolynak, de túlságosan zárkózottnak minősítette, ezzel magyarázta, hogy nehezen sikerült feltárnia a részleteket. Csatóry esetében azt indítványozta, hogy az évente ismétlődő budapesti látogatása alkalmával hallgassák ki, mert a washingtoni rendelőjében teendő túlságosan gyakori látogatások óhatatlanul gyanút keltenek benne.⁹⁸

1970. január 23-án Székely András filmrendező váratlanul tiszteletét tette az ENSZ-Misszión, ahol Csatorday Károly nagykövet és „Sági” (Varga István rendőr százados) kulturális előadó fogadta. A filmrendező elsősorban a magyarországi beutazást tiltó névjegyzékről szerette volna magát levetetni, miközben arra hivatkozott, hogy semmi köze nincs az átállásokhoz. Igaz, megemlítette, hogy Lázár Lajos nevű New York-i ismerősét, aki Hódmezővásárhelyen született, Bernát nemsokkal azelőtt felhívta. Varga úgy érezte: Székely utasításra, provokációs céllal ment el hozzájuk, hiszen kérdés nélkül beszélt egyes emberekről, amivel a reakciót szerette volna tesztelni.⁹⁹ 1970. március 2-án Varga százados Riverdale-be indult a szolgálati lakásáról, amikor az East River Drive és a 96. utca keresztezésénél a felé eső oldalon

---

⁹⁴ ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 087/6/2 – 15-10-061/52 – Washingtoni magyar követség – Tárgy: Oláh Lajos r. szds. felkészítésére JAVASLAT. Budapest, 1968. IV. 11. pp. 125-127.

⁹⁵ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – 1/3/1-2/69. – Tárgy: Találkozó Bata tm. al. – Washington, 1969. I. 17. pp. 35-36.

⁹⁶ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – 1/5-2/69. sz. utasítás. – Sós Elvtársnak! Washington – Tárgy: Barkács ügye. – Budapest, 1969. I. 31. pp. 41-43.

⁹⁷ ÁBTL – 2. 8. 1 – BM Központi Fogyatékos 11466 – 973/94 – 770. – B. Tóth Endre 1926. Gutfreund Borbála. pp. 1-32.

⁹⁸ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – 2/2/2/69. – Tárgy: „Barkács” ügye. – Jelentés. Washington, 1969. II. 19. pp. 49-51.

⁹⁹ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – II/15/70/1-nek. 2-nek. 7-nek. – Tárgy: Székely András ügye. – Jelentés. New York, 1970. II. 18. pp. 103-105.

megállt mellette a 273MD6 frsz. 1969-es Volkswagen 1600 típusú személygépkocsi, amelynek vezetője ismerősnek tűnt. Varga ráeszmélt, hogy Bernáttal van dolga, ám az utóbbi is észrevette a New York-i rezidentúra helyettes vezetőjét, és gyorsan elfordult. Ahogy a torlódás feloszlott, Bernát a Triborough híd irányába fordult, és nagy gázzal elhagyta a helyszínt. Varga nem észlelte, hogy az FBI emberei a környéken lennének. Az egykori kollega távozásának irányából pedig arra következtetett, hogy az New York külvárosában él, vagy a La Guardia repülőtérre tart. A járművön az orvosok által használt rendszámtábla volt, ami így jó eséllyel más tulajdonát képezte. Varga úgy értelmezte a történeteket, hogy az egykori százados direkt megmutatta magát.¹⁰⁰ A Központ egyetértett az iménti értékeléssel, ugyanakkor fokozott óvatosságra intette Vargát Székely kapcsolatteremtő próbálkozásaival kapcsolatban.¹⁰¹ A rezidens helyettese Lázár szóba hozatalát az FBI tálalási akciójaként fogta fel, amit az amerikai szolgálatok az érintett küszöbönálló magyarországi látogatásával próbáltak erőltetni.¹⁰²

A washingtoni rezidentúra ezalatt kiderítette, hogy a CIA egyik kolóniája kb. 5 percre van attól az áruháztól, ahol Bernát feltűnt. „Ajkaí” (Elmann Tibor hivatalsegéd)¹⁰³ a 193-as úton eljutott a lakótelep magasságáig, azonban DPL (diplomata) rendszámú gépkocsival kockázatos lett volna behajtani.¹⁰⁴ A későbbi terepszemle során kiderült, hogy bevezető úton kapu akadályozza a továbbjutást, egy másik bejárat felett pedig ki volt írva, hogy csak engedéllyel használható. A területre az erdőtől nem nyílt rálátás. Ugyanakkor arra is számítani kellett, hogy drótkerítés övezi.¹⁰⁵ Ahogy kiderült, hogy Bernát feltűnés nélkül történő megközelítése meghaladja a rezidentúra lehetőségeit, lakóhelyének felderítése 1971 elején váratlanul abbamaradt.

A végjáték

1970 késő tavaszán döntés született Radványi likvidálásáról, amire két, a III/I. Csoportfőnökséggel együttműködő, magyar származású egykori amerikai katonát terveztek felkészíteni. A „Ranger” fedőnevű jelölt, aki leszerelése után a Német Szövetségi Köztársaságban (NSZK) maradt, hazai bázisról indult volna a küldetésre, a magyar hírszerzés végül az Egyesült Államokban élő ”Woodson” mellett döntött, aki 3 éven keresztül kiképző tiszthelyettesként szolgált az amerikai hadsereg Különleges Műveleti Erőinél. Mindazonáltal nagyon könnyen lehetséges, hogy a két potenciális végrehajtó nem nyerte el Rajnai Sándor altábornagy, hírszerző

---

¹⁰⁰ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – III/18/70/1-nek. 2-nek. – Tárgy: Bernát ügye. – Jelentés. New York, 1970. III. 2. pp. 112-113.

¹⁰¹ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – 3/1/1970. sz. UTASÍTÁS. – NAGY Elvtársnak! New York – Tárgy: BARKÁCS ügye. – Budapest, 1970. IV. 17. pp. 125–126.

¹⁰² ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – VI/26/70/1-nek. 2-nek. – Tárgy: Barkács ügye. – Jelentés. New York, 1970. V. 21. pp. 137-139.

¹⁰³ ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 087/6/3 – 15-10-061/52 – Washingtoni magyar követség – Tárgy: Zárásra a nagykövetség főbejárati ajtaján. – Washington, 1971. I. 25. pp. 122/1-2.

¹⁰⁴ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – 6/1/2/70. – Tárgy: Barkács ügye. – Jelentés. Washington, 1970. V. 28. pp. 140-142.

¹⁰⁵ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – 10/3/2/1970. – Tárgy: Barkács ügye. – Jelentés. Washington, 1970. XI. 4. pp. 169-170.

csoportfőnök rokonszenvét,¹⁰⁶ ugyanis a katonai társszerv folyamatosan azt tapasztalta, hogy a US Army INSCOM [Intelligence and Security Command] – az Amerikai Szárazföldi Haderő Hírszerzési és Elhárítási Parancsnoksága – részéről a rutintevékenységet is előre felkészített kettős ügynökökkel akadályozzák.¹⁰⁷

A készülődés szinte bizonyosan az amerikai hatóságok tudomására jutott, ugyanis 1970. március 3-án a State Department előadója szóvá tette a washingtoni nagykövetnek, hogy két, időközben amerikai állampolgárságot szerző 56-os menekült jó eséllyel a magyar állambiztonság megbízásából feltérképezte Radványi Los Altos városában található lakóhelyét. Az Egyesült Államok nem kívánt hivatalos lépéseket tenni, az illetékes tisztviselő azonban hangsúlyozta, hogy a két férfi USA-ban folytatott tevékenysége a kezdetektől nagyon erősen vitatható.¹⁰⁸ Az MSZMP Politikai Bizottsága 1972-ben lemondott Radványi meggyilkolásáról, ez ugyanis veszélybe sodorta volna az enyhülési folyamatban és a magyar-amerikai kapcsolatok javításában elért addigi eredményeket,¹⁰⁹ valamint az Új Gazdasági Mechanizmus finanszírozása érdekében szükséges nyugati pénzügyi támogatás elvesztését jelentette volna.¹¹⁰

Miután az egykori ügyvivő 1971-ben megszerezte doktori fokozatát a Mississippi Állami Egyetemen, ahol nem sokkal később tanári kinevezést kapott,¹¹¹ a Legfelsőbb Bíróság 1973 szeptemberében felülvizsgálta, majd elévültnek nyilvánította a Megyeri Julianna elleni végzést.¹¹² Biszkuné Tóth Matild döntése a jogászok közötti szolidaritás megnyilvánulása is lehetett, ugyanis Radványi felesége 1955 végétől tanácsvezető volt Budapest II. Kerületi,¹¹³ majd 1956 júliusától a XIII. Kerületi Bíróságán.¹¹⁴ (Mindazonáltal, az elévülésről szóló határozatot akár egyfajta gesztusként is értelmezhetjük, amely az USA-ban élő magyar diaszpórának szólt. Budapest ezzel azt próbálhatta kommunikálni, hogy a kisebb súlyú politikai bűncselekmények esetében a törvény által meghatározott elévülési idő után mások is mentesülhetnek a hátrányos jogkövetkezmények alól. Ezzel együtt azt sem zárhatjuk ki, hogy amennyiben a házastársak közötti viszony látványosan megromlik, a BM a büntetlenségre vonatkozó ígérettel próbálta volna Radványinét a hazatérésre rávenni).

---

¹⁰⁶ M. SZEBENI (2011) i. m. pp. 12-13.

¹⁰⁷ MOZSIK Imre: Washingtoni emberünk. Hírszerző voltam Amerikában. MÁS Könyvek, Budapest, 1995. pp. 13-48. ISBN: 963 208 345 8

¹⁰⁸ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8-016/8 – RD19/67 – „Caracas” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I. Csfség 2-G Alosztály – Tárgy: ”ROLAND” ügyében OPERATÍV INTÉZKEDÉSI TERV – Budapest, 1970. V. 29. pp. 113-121.

¹⁰⁹ M. SZEBENI (2011) i. m. p. 13.

¹¹⁰ MONG Attila: Kádár hitele. A magyar államadósság története 1956–1990. Libri Kiadó, Budapest, 2012. pp. 131-168. ISBN 978-963-310-128-5.

¹¹¹ BARÁTH– GECSÉNYI (2015) i. m. p. 243.

¹¹² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – XX – 5 – h – Legfelsőbb Bíróság (LB) TB3/1990 – LFB T. B. II. 2/1968/4. szám – Budapest, 1973. IX. 14. p. 25.

¹¹³ Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXV.23.b.2.b. – II. Kerületi Bíróság Iratai – 1-es doboz – 007/1955/5 – Tárgy: Radványi Jánosné tanácsvezetői minősítésére vonatkozó feljegyzés. – Budapest, 1955. IV. 9.

¹¹⁴ Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXV.34.a.6.a – Általános személyi ügyek – 4-es d. – 1956. El. VI. A 73/94. szám – Budapest, 1956. VII. 10.

A volt diplomatával szembeni operatív tevékenység 1974 júliusában megszűnt,¹¹⁵ miközben az állambiztonsági szervek 1974 májusában Bernát Ernő ügyét is lezárták.¹¹⁶ Az utóbbi személye legközelebb majd csak a pártállami időszak utolsó előtti évében került napirendre. 1987. február 24-én Iglár Zoltán, az ENSZ Misszió gépkocsivezetője, arra hívta fel a washingtoni rezidentúra figyelmét, hogy három héttel azelőtt látott a tévében egy teniszjátzmát, ahol az egyik 20 év körüli résztvevő feltűnően hasonlított Bernátra. Ahogy a közvetítés során a kamera váratlanul a nézőkre irányult, határozottan felismerni vélte az egykori rendőr századost. „Gáti” (Lőcsei András rendőr alezredes, 1983 és 1987 között a rezidentúra vezetője)¹¹⁷ ugyan megtalálta a telefonkönyvben a Brice nevű játékost – BRICE BERNARD E. 5144 7th Street N. E. Washington D. C. – mégis elsősorban névazonosságra tippelt.¹¹⁸ A budapesti központ nem rendelt el további intézkedést, ugyanis 1987-ben a magyar-amerikai kapcsolatok fejlesztése az ország egyre súlyosabb gazdasági helyzete nyomán minden mással szemben elsőbbséget élvezett.¹¹⁹

A Radványi János ellen hozott halálos ítéletről 1989-ben a Legfelső Bíróság az amerikai szenátus közbenjárására úgy nyilatkozott, hogy azt elévülés miatt nem lehet végrehajtani,¹²⁰ végül 1991. június 17-én megsemmisítette az 1968-as ítéletet.¹²¹ Bernát Ernő a kutatásunk jelenlegi állás szerint hivatalosan soha nem mentesült döntése jogi következményei alól.

Az átállás kára

Rajnai Sándor rendőr vezérőrnagy – 1967 és 1976 között a III/I. Csoportfőnökség parancsnoka – értékelése szerint Bernát Ernő az amerikai alosztály öt ügynökét, valamint hatvanegy tanulmányozás és feldolgozás alatt álló beszerzési jelöltet buktatott le az FBI előtt. A legértékesebb forrásként az ismeretlen „Williar” tűnt fel, a már említett „Conte” és „Ratur” (Julio Jelinek ENSZ biztonsági őr és későbbi fordító) rövid időn belül akár eredményes lehetett volna, míg „Alessi”

---

¹¹⁵ M. SZEBENI (2011) i. m. p. 13

¹¹⁶ ÁBTL – 3. 2. 9 – R-8 – 020/4 – „Barkács” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I. Csfség 2-es Osztálya – Tárgy: „BARKÁCS” ügyében JAVASLAT. Budapest, 1974. VI. 3. p. 220.

¹¹⁷ PÁL István: Az utolsó előtti felvonás. A washingtoni rezidentúra operatív helyzete 1984-1987. Szakmai Szemle, 2022/4. p. 19.

¹¹⁸ ÁBTL – 3. 2. 5 – O – 8 – 389/6/2 – 15 – OD – 4622 – „PERISZKÓP” – Washingtoni Nagykövetség Elhárítása – 2/5-2/1987. sz. JELENTÉS – Tárgy: Bernát /Bernácsi/személyéről. – Washington, 1987. II. 26. pp. 94-95.

¹¹⁹ KÁVÁSSY János Előd: Sodrásban. A Magyar Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatai a hidegháború végjátékában. CEPoliti Kiadó, Budapest, 2019. ISBN: 978-615-5771-10-1 pp. 200-210. ISBN: 978-615-5771-10-1

¹²⁰ BORHI László: Nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig. Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018. p. 242. ISBN 978-963-276-258-6

¹²¹ MNL OL – XX – 5 – d Legfelsőbb Bíróság Eln. Tan. B. törv. 633/1991 – Budapest, 1991. VI. 17. pp. 3-10.

(Cséplő Nándor egykori külkereskedelmi ügyintéző) beszerzése a magyarországi látogatás alatt megtörtént, de a kinti kapcsolatfelvételre már nem került sor.¹²²

„Conte” ügyének a valóságban nagyobb volt a füstje, mint a lángja, amennyiben Csizmadia Miklós a Corning Glass üvegyipari vállalat mérnökeként sokkal inkább a vállalat nyilvánosan is megkereshető szervezeti felépítéséről tartott beszámolót, közvetlen munkatársait jellemezte, miközben a technológiához már nem sikerült hozzáférnie.¹²³

„Ratorur” (Julio Jelinek magyar származású, argentin állampolgárságú ENSZ biztonsági őr/hivatalnok) 1964 nyaratól volt a New York-i rezidentúra perspektivikus ügynöke,¹²⁴ akit fordítóként szerettek volna bejuttatni a State Department-be. A hálózati személy végül csak egy illatszergyárban tudott elhelyezkedni, amely hírszerzési szempontból nem számított célobjektumnak.¹²⁵

„Alessi” (Cséplő Nándor külkereskedelmi ügyintéző) előbb a felesége – a washingtoni olasz nagykövet titkárnője – miatt,¹²⁶ egy-két év elteltével pedig saját jogon lett érdekes személy, mivel amerikai diplomátákat tanított magyarul.¹²⁷ A csehszlovák katonai hírszerzés 1961-ben megpróbálkozott az amerikai haderő monterrey-i nyelviskolájában cseh nyelvtanárként tevékenykedő Karel Hlasny beszerzésével, ami sikertelenül végződött,¹²⁸ de valahol a III/I. Csoportfőnökség számára egy lehetséges kibontakozási iránnyal szolgált. Cséplőt 1964-es budapesti útja során be is vonták a hálózatba, azonban a kiképzése már elmaradt.¹²⁹ A kapcsolat felvétele folyamatosan csúszott, míg végül Bernát Ernő minden erre vonatkozó elképzelést átadott az amerikai hatóságoknak.¹³⁰

A két legfontosabb tippszemély valószínűsíthetően nem bukott le, azonban ők is csalódást okoztak. Fekete József korántsem volt olyan ígéretes jelölt, mint amilyenek Rajnai vezérőrnagy ábrázolta. A feleségével zajló levelezéséből ugyanis egyértelmű megállapítást nyert, hogy a mérnök az Egyesült Államok elkötelezett hívéül szegődött. Az államszocializmussal szembenálló politikai megnyilvánulásuktól nem sikerült eltéríteni, ugyanakkor az általa hozott anyagokból legfeljebb a televíziógyártás fejlesztési irányairól lehetett tájékozódni: a leírások egy jelentős hányada az 1950-es évek technikai

---

¹²² ÁBTL 3. 2. 9 – R-8 – 020/3 – Belügyminisztérium III/I. Csfség – Tárgy: Bernát Ernő hazaárulása. – Jelentés. Budapest, 1967. IX. 8. pp. 74-85.

¹²³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt-930/6 – „Conte” (Csizmadia Miklós). Évkör: 1963–1967. pp. 1-219.

¹²⁴ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt-980/1 – „Ratorur” (Julio Jelinek). Évkör: 1962–1965. pp. 33-259.

¹²⁵ ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt-980/1 – „Ratorur” (Julio Jelinek). Évkör: 1965–1968. pp. 68-125.

¹²⁶ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 1 – Bt-715/1. – „Alessi” (Cséplő Nándor). Évkör: 1961 – 1963. pp. 1-128.

¹²⁷ ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt-715/2 – „Alessi” (Cséplő Nándor). Évkör: 1961 – 1964. pp. 1-188.

¹²⁸ HUSS, Pierre J. – CARPOZI, George: Red Spies in the UN. Coward-McCann, Inc., New York, 1965. pp. 157-167

¹²⁹ ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt-715/3 – „Alessi” (Cséplő Nándor). Évkör: 1964–1965. pp. 1-231.

¹³⁰ ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt-715/4 – „Alessi” (Cséplő Nándor). Évkör: 1963–1968. pp. 1-140.

színvonalát tükrözte.¹³¹ Edgardo Macchi már nagyon készült a budapesti utazásra, amely alkalmat kínált volna beszerzésére, ám az utolsó pillanatban visszalépett.¹³² Tudniillik, 1968. augusztus 21-én a Magyar Néphadsereg csapatai a Varsói Szerződés öt másik tagállamának fegyveres erőivel bevonultak Csehszlovákiába,¹³³ így a Kádár-rendszer eltérő szocializmus-értelmezésre épülő retorikája igencsak disszonánsan hatott.¹³⁴ Galambos őrnagy is ezt használta az argentin kémikussal folytatott beszélgetések során, ami viszont az intervencióval és a Prágai tavasz leverésével párhuzamosan elveszítette hitelességét.

Véggövetkeztetés

Bernát Ernő a legnagyobb kárt azzal okozta, hogy – Jurij Noszenkó példájához hasonlóan¹³⁵ – egytől-egyig megnevezte azokat az amerikai állampolgárokat, akik iránt a BM III/I. Csoportfőnöksége érdeklődött. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának nyilvántartása szerint a százados átállásával kb. 40 komolyan vehető tippszemély ügye futott zátonyra. Ez alatt olyan jelölteket kell érteni, akikről önálló K(kutató)-dossziét vezetett az állambiztonság. Az egykori rendőr százados ezzel egy évtizedre ellehetetlenítette a magyar hírszerzés amerikai perspektíváit, hiszen le kellett állni az összes addigi jelölt tanulmányozásával. Szabó László 31 ügy bukásáért volt felelős, azonban több jel is arra utal, hogy a brit elhárítás már jóval az ő kihelyezése előtt alaposan ismerte a londoni rezidentúra tisztjeit és azok kapcsolatrendszerét.¹³⁶ Az FBI a nagy számok törvényéből és az USA földrajzi kiterjedéséből kifolyólag – valamint a vidéki területi irodák elhárítási ügyekben fennálló tapasztalatlanságából¹³⁷ – valószínűleg nem minden megközelítési kísérletről szerzett tudomást, de az is elképzelhető, hogy mélységükben kevésbé ismerte az egyes próbálkozások állását.

---

¹³¹ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-2686/2 – „Fernand Margat” (Fekete József). Évkör: 1963–1970. pp. 14-236.

¹³² ÁBTL – 3. 2. 4 – K-2200 – ”Raven” (Edgardo Macchi). Évkör: 1966–1970. pp. 95-129.

¹³³ BÉKÉS Csaba: Enyhülés és emancipáció. Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika, 1944–1991. Osiris Kiadó – MTA TK, Budapest, 2019. pp. 234-238. ISBN 978 963276350 7

¹³⁴ SIMÁNDI Irén: A „prágai tavasz” a magyar éterben. Múltunk, 2018/2. pp. 168-196.

¹³⁵ WEINER (2009) i. m. pp. 259-264

¹³⁶ PÁL István: A futár szerepében: Komáromy István szobrászművész. Tézisek a londoni rezidentúra bukásának időpontjáról. Szakmai Szemle, 2022/3. pp. 12-15.

¹³⁷ WISE, David: Cassidy’s Run. The Secret Spy War Over Nerve Gas. Random House, New York, 2000. pp. 99-103. ISBN 0-375-50153-3

Felhasznált irodalom:

- ABLONCZY László: Horatio, a besúgó. Magyar Nemzet, 2019. 03. 10.
- ANDREW, Christopher: The Defence of the Realm. The Authorized History of MI5. Allen Lane, London, 2009. 978-0-713-99885-6
- BARÁTH Magdolna – GECSÉNYI Lajos (Szerk.): Főkonzulok, követek és nagykövetek, 1945-1990. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2015. ISBN: 978-963-416-007-6
- BARRON, John: Operation Solo. The FBI's Man in the Kremlin. Regency Publishing Inc., Washington, D. C. 1996. ISBN 0-89526-486-2
- BATVINIS, Raymond J.: The Origins of FBI Counterintelligence. University Press of Kansas, Lawrence, 2007. ISBN 978-0-7006-1495-0
- BÉKÉS Csaba: Enyhülés és emancipáció. Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika, 1944–1991; Osiris Kiadó – MTA TK, Budapest, 2019. ISBN 978 963276350 7
- BERLIÈRE, Jean Marc – LÉVY, René: Histoire des Polices en France De L' Ancien Régime Á Nos Jours; Le Grande Livre Du Mois, Paris, 2011. ISBN: 978-2-286-080057-0
- BORHI László: Nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig. Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018. ISBN 978-963-276-258-6
- FALLIGOT, Roger – KROP, Pascal: DST. Police Secrète. Flammarion, Paris, 1999. pp. 216-226. ISBN 2-08-067620-2
- GARADNAI Zoltán: Konfliktusok a magyar-francia kapcsolatokban – iratok a francia „Radványi-ügy” történetéhez (1959-1967). Archivnet 2021/3. https://archivnet.hu/konfliktusok-a-magyar-francia-kapcsolatokban-iratok-a-francia-radvanyi-ugy-tortenetehez-1959-1967#_ftn45 (Letöltés ideje: 2023. 08. 05.)
- HEVESI, Dennis: James Jackson, Rights Activist, Dies at 92. New York Times September 7, 2007.
- HUSS, Pierre J. – CARPOZI, George: Red Spies in the UN. Coward-McCann, Inc., New York, 1965.
- KÁVÁSSY János Előd: Sodrásban. A Magyar Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatai a hidegháború végjátékában. CEPoliti Kiadó, Budapest, 2019. ISBN: 978-615-5771-10-1
- DR. KEMÉNY János: Egy amerikás magyar hírszerző története: Thomas Polgár és a III/I. Bécsben. Felderítő Szemle, 2017/2.
- KENESEI István: A Docens: egy rejtély mozaikkockái. Élet és Irodalom, 2022. 02. 25.

- M. SZEKENI Géza: A Radványi-ügy. Grotius, 2011/2.
www.grotius.hu/doc/pub/DBTRNE/2011_115_m.%20szebeni%20geza_a%20radvanyi-ugy.pdf (Letöltés ideje: 2023. 08. 25)
- MERLEN, Éric – PLOQUIN, Frédéric: Carnets intimes de la DST. 30 ans du contre-espionnage française. Fayard, Paris, 2003. ISBN 978-2-213-61658-2
- MONG Attila: Kádár hitele. A magyar államadósság története 1956–1990. Libri Kiadó, Budapest, 2012. ISBN 978-963-310-128-5.
- MOZSIK Imre: Washingtoni emberünk. Hírszerző voltam Amerikában. MÁS Könyvek, Budapest, 1995. ISBN: 963 208 345 8
- NAGY András: Halálos együttérzés. A „magyar ügy” és az ENSZ, 1956–1963; Kossuth Kiadó, Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Budapest, 2020. ISBN: 978-963-09-9478-1
- OKVÁTH Imre: A BM II/1 (Katonai Elhárító) Osztály. In: CSEH Gergő Bendegúz – OKVÁTH Imre (Szerk.): A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. ISBN: 1586-9784
- PÁL István – SZILÁGYI Ágnes: Párbeszéd az ENSZ-ben. Adalékok a Magyarország és Costa Rica közötti diplomáciai kapcsolatfelvétel történetéhez. Világtörténet, 2021/3.
- PÁL István: A bostoni prospektusok. Sikertelen kísérlet egy fiatal villamosmérnök hazacsábítására. Szakmai Szemle, 2023/2.
- PÁL István: A futár szerepében: Komáromy István szobrászművész. Tézisek a londoni rezidentúra bukásának időpontjáról. Szakmai Szemle, 2022/3.
- PÁL István: Az utolsó előtti felvonás. A washingtoni rezidentúra operatív helyzete 1984-1987. Szakmai Szemle, 2022/4.
- PÁL István: Váratlan szerepcseré. Egy teljesíthetetlen kérés Kádár János közbenjárása érdekében. Múlt és jövő, 2021/3.
- PALASIK Mária: A Budapest Táncpalotától a bécsi boncasztalig. A Lapusnyik-ügy, avagy egy titkossal disszidálása és halála a kádári konszolidáció kezdetén. Betekintő, 2015/2.
https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2015_2_palasik.pdf (Letöltés ideje: 2023. 08. 06)
- PALASIK Mária: A szolgálati helyéről eltűnt hírszerző. Betekintő, 2016/1.
https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2016_1_palasik.pdf (Letöltés ideje: 2023. 08. 05)
- RICHELSON, Jefferey T. – BALL, Desmond: The Ties That Bind. Intelligence Cooperation between the UKUSA Countries – the United Kingdom, the United States of America, Canada, Australia and New Zealand. Allen & Unwin, Boston, 1985. ISBN 0-04-327092 1
- SAKMYSTER, Thomas: Red Conspirator: J. Peters and the American Communist Underground. University of Illinois Press, Urbana, 2011. ISBN 978-0252035982

- SIMÁNDI Irén: A „prágai tavasz” a magyar éterben. Múltunk, 2018/2.
- SMITH, Hedrick: Defector Called Intelligence Aid. Hungarian is Said to Have Used Embassy as Cover. New York Times, 1967. június 2.
- SZÉKELY András: Veszélyes viszonyok. Visszaemlékezések Karády Katalinra, Újszászy Istvánra, a második világháborúra és a szovjet hadifogság éveire. A szöveget gondozta, az előszót, az utószót és a jegyzeteket írta: HARASZTI György. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017. ISBN 978-615-5656-13-2
- UNGER Gabriella: Az ügynök hét élete II. rész. Az „Aczél”-„Rónai” – „Szirom” Akciócsoport. Betekintő, 2015/2.
https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2015_2_unger-0.pdf (Letöltés ideje: 2023. 08. 06.)
- WEINER, Tim: A CIA története. Hamvába holt örökség. GABO Kiadó, Budapest, 2009. ISBN 978 963 689 316 3
- WISE, David: Cassidy’s Run. The Secret Spy War Over Nerve Gas. Random House, New York, 2000. ISBN 0-375-50153-3
- WISE, David: Spy. The Inside Story of How the FBI’s Robert Hanssen Betrayed America. Random House Trade Paperbacks, New York, 2003. ISBN 0-375-75894-1

BOSNYÁK HENRIETTA

AZ ISZLÁM ÁLLAM ONLINE ÉS MÉDIATEVÉKENYSÉGE – A KIBERDZSIHÁD

2005-ben Ajman az-Zaváhirí¹ ezt írta Abu Muszab az-Zarkávinak²: „*Olyan csatában állunk, amely csatának több mint fele a média harcterén zajlik*”. Ebben a médiacsatában ummánk³ szívéért és elméjéért versenzünk.”⁴

Mára az Iszlám Állam egy teljesen új szintre emelte a „kiberdzsihád”.⁵

1. Bevezetés

Az információs vagy információalapú tevékenységek a katonai műveletekben végigkísérték a történelmet. A hírszerzés és az információs fölény kivívása mellett a megfélemlítés, illetve a félrevezetés évezredek óta meghatározzák a hadviselés történetét egészen mai formájáig, amit információs hadviselésnek nevezünk, és amely az 1991-es „Sivatagi Vihar” hadművelettel vette igazán kezdetét. Az információs fejlődés, az „információrobbanás” hatására a 2000-es évektől kezdődően a tömegtájékoztatás szerepe is feltértelődött a katonai műveletek során. A tudósítások nagymértékben befolyásolják a közvéleményt, amely közvetlen hatással van a katonai műveletek kimenetelére is. A híreknek már az első két világháború során is stratégiai jelentőségük volt, de a legnagyobb változást a „CNN-jelenség” hozta el. 1991-ben az Öbölháború végén Schwarzkopf⁶ tábornok elhíresült mondása „*Még nem nyertünk, mert még nem mondta be a CNN!*” példázza az állítást, miszerint a háború megnyeréséhez a fejekben is győzni kell a médiafelületeken keresztül.⁷ Nem sokkal később az ENSZ volt főtitkára, Boutros Boutros-Ghali a televíziót „a Biztonsági

---

¹ 2004 végén Oszáma bin Ládén hivatalosan Zaváhirit nevezte ki helyettesének, majd 2011-ben meggyilkolását követően ő lett az al-Kaida vezetője. Zaváhirí kiemelt jelentőséget tulajdonított a közvélemény támogatásának: „*A népi támogatás hiányában az iszlám mudzsáhid mozgalom az árnyékba borulna.*” Az al-Kaida élén maradt egészen haláláig, 2022-ig.

² Az al-Kaida iraki ágának vezetője 2004 és 2006 között.

³ A muszlimok közössége a világban.

⁴ WILLIAMS, Lauren: Islamic State propaganda and the mainstream media. Lowy Institute, 2016. 01. 26. <https://www.lowyinstitute.org/publications/islamic-state-propaganda-mainstream-media#heading-3694> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)

⁵ LIANG, Christina Schori: Cyber Jihad: Understanding and Countering Islamic State Propaganda. Geneva Centre for Security Policy, 2015/2. p. 2.

⁶ Norman Schwarzkopf tábornok 1988 és 1991 között az Egyesült Államok hadseregének központi parancsnokságát (CENTCOM) irányította, majd az öbölháború idején a koalíciós csapatok főparancsnoka volt.

⁷ RESPERGER István – TURI Viktória: Iszlám Állam Modus Operandi. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2021. UN Press Release: PI/978, 1996. 11. 21. p. 132. <https://press.un.org/en/1996/19961121.pi978.html> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)

Tanács tizenhatodik tagjaként” említette.⁸ Napjainkban a közösségi média térhódításával már nem csak a média, hanem bárki akár anonim befolyásolhatja a közzétett információkat, a közvéleményt. A mai korban a média a politika eszközevé vált. A médiát a hadviselés és a diplomácia legfontosabb eszközének tekintik, mivel hidat képez a kormány és a nyilvánosság között. Az online tér fejlődése azonban nem csak a hírek áramlását és a tömegtájékoztatás lehetőségét eredményezték, hanem lehetőséget teremtettek radikális, terrorista szervezetek propagandatevékenységének, szélsőséges tartalmaik terjesztésének is.

A média a kezdetektől fogva létfontosságú szerepet játszott a közvélemény formálásában a történelem során, rendelkezik azon hatalommal, hogy befolyásolja a társadalom gondolkodási folyamatát. A kortárs média túlmutat a földrajzi csatatéren, áthidalja a hagyományos háborús taktikákat.⁹

A terrorizmus történetét vizsgálva kijelenthetjük, hogy fejlődési tendenciáit illetően alkalmazkodik a világban zajló modernizációhoz, globalizációhoz. A terrorcsoportok előszeretettel alkalmazzák az interneten alapuló hálózatos szervezeti formát, amely kiváló lehetőségeket nyújt számukra a hálózatuk építésére, fenntartására, eszméik hirdetésére. Az információtechnológia „hard” típusú alkalmazása mellett, amely inkább a kiberhadviselési módszerekre utal (hálózatokba történő betörés, információs infrastruktúrák működésének korlátozása, információhiány előidézése, vírusok küldése, infrastruktúrákat irányító információs rendszerek támadása), sokkal inkább annak „soft” típusú alkalmazását használják ki, amely arra utal, hogy nem pusztításra, rongálásra, hanem elsősorban propaganda tevékenységre, a közvélemény formálására használják.¹⁰ Napjainkban az információs környezet és az információs hadszíntér egyre nagyobb részét alkotja a kibertér, amely egy „számítógépekkel és kommunikációs kapcsolatokkal kialakított, globális hálózatra alapozott, többdimenziós, mesterségesen létrehozott virtuális valóság”-ként definiálható. A kibertér tehát a számítógép-hálózatokkal és az internettel van összefüggésben, általuk alkotja meg azt a virtuális valóságot, amelyben napjaink új típusú kihívásai, műveletei zajlanak.¹¹ A különböző közösségi médiaszolgáltatók felismerték a radikális szervezetek aktivitását a médiafelületeken, emiatt a legtöbb szolgáltató beszüntette és törölte az érintettek fiókjait. Emiatt például a legtöbb terrorszervezeteknek ma már nincs sem Facebook, sem Twitter-, sem Youtube-fiókjuk, azonban helyette a dark weben¹² mutatnak aktivitást.¹³ Az Iszlám Állam Telegram-fiókokon keresztül terjesztett olyan útmutatókat, amelyek segítik a szimpatizánsokat, hogyan tudják elérni a dark weben található fórumaikat.¹⁴

⁸ UN Press Release: Television's impact on U.N. resembles 'sixteenth' security council member says secretary-general, in address opening world television forum. 1996. 11. 21. <https://press.un.org/en/1996/19961121.pi978.html> (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)

⁹ KHAWAJA, Asma Shakir – KHAN, Asma Hussain: Media Strategy of ISIS: An Analysis. Strategic Studies, 2016/2. p. 105. <https://www.jstor.org/stable/48535950> (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)

¹⁰ HAIG Zsolt: Internet terrorizmus. A nemzetközi terrorizmus konferenciakiadványa, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2007/2. pp. 81-93.

¹¹ HAIG Zsolt: Információs Műveletek a Kibertérben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 219-220.

¹² Illegális tartalmakat tartalmaz, amelyeket csak speciális böngészőben lehet megnyitni pl. TOR.

¹³ HAIG (2018) i. m. p. 300.

¹⁴ Uo. p. 301.

Az al-Kaida kombinálta a modern multimédiás propagandát és a fejlett kommunikációt a kifinomult lélektani hadviselést céljai érdekében – a vertikális kapcsolattartás helyett áttértek a horizontális hálózati kommunikációra, ami jelentősen megnehezíti felfedésüket. Egyik kiadványukban például az al-Battar (A kard) 2004. évi 9. számában részletes útmutatót nyújtottak az emberrabláshoz.¹⁵ Az al-Battar egy másik online kiadványa pedig a fegyverekről, azok használatáról szól.¹⁶ Az *Inspire* című angol nyelvű magazin kiadványuk, amely bemutatta akcióikat, valamint ideológiaterjesztésükhöz, illetve propagandatevékenységükhöz járult hozzá, egyfajta kézikönyvként is szolgált a terroristatámadási technikák kivitelezéséhez, például a házi készítésű robbanóeszközök előállításához.¹⁷ Online tevékenységük alapján megállapítható, hogy nemcsak a pénzbeli adományok gyűjtésére használják, hanem toborzásra, terrorcselekmények megtervezésére, megszervezésére, irányítására is. Többek közt a 2001. szeptember 11-i merénylet megtervezése is az interneten keresztül bonyolódott.¹⁸ Az Iszlám Állam az internet felhasználását az al-Káidától tanulta, azonban a közösségi média előretörésével hamar továbbfejlesztette technikáit, és az online tér egyik legaktívabb használójává vált.¹⁹ Míg a terrorszervezetek korábban nyomtatott megjelenési formában (röpcédula, plakát) terjesztették gondolataikat, eszközrendszerük mára sokkal kiterjedtebbé vált: a médiacsatornák (televízió, rádió, internet) által az információáramlás kétoldalúvá vált.²⁰ A célközönség befolyásolását, amelyet ezek a csatornák lehetővé tesznek, a katonai terminológia lélektani műveleteknek (PSYOPS)²¹ nevez. Az internet többek között alkalmas a lélektani nyomásgyakorlásra, rajta keresztül a pszichológiai hadviselés félretájékoztatásokkal, fenyegetések kézbesítésével, félelemkeltő képek, videofelvétel bemutatásával hatékonyan bevethető.²² A pszichológiai műveleteket vizsgálva megállapítható, hogy a kibertérben az információs műveletek e képességét is egy új dimenzióba helyezték. A terrorista szervezetek eredményesen kombinálják a modern multimédiás propagandát és a fejlett kommunikációt a kifinomult pszichológiai műveletek céljai elérése érdekében.²³

2. Az Iszlám Állam propagandatevékenysége az online térben

Az Iszlám Állam lineáris leszármazottja a már korábban közismertté vált al-Kaida iraki ágának, amelyet 2004-ben alapítottak az amerikai iraki invázió következtében. 2014-ben az Iszlám Állam katonai hadjárata rövid idő alatt elfoglalta Szíria és Irak nagy részét, meglepve ezzel ellenfeleit és gyakorlatilag az egész világot. Irak második legnagyobb városának (Moszul) elfoglalása 2014. június 10-én sokkolta

---

¹⁵ Lehetséges célpontokat, tárgyalási stratégiákat javasoltak, valamint tanácsokat adtak ahhoz, hogyan kell filmezni a lefejezést, és a videókat feltölteni az internetre.

¹⁶ HAIG (2007) i. m. pp. 81-93.

¹⁷ HAIG (2018) i. m. p. 298.

¹⁸ HAIG (2007) i. m. pp. 81-93.

¹⁹ HAIG (2018) i. m. p. 298.

²⁰ BESENYŐ János – PRANTNER Zoltán – SPEIDL Bianka – VOGEL Dávid: Az Iszlám Állam Terrorizmus 2.0, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, Kossuth Kiadó, 2016. p. 156.

²¹ Psychological operations.

²² HAIG (2007) i. m. pp. 81-93.

²³ HAIG (2018) i. m. p. 297.

a világot. Politikai és ideológiai kampánya meglehetősen agresszív volt: rohamosan meghódította az internetet és a közösségi médiát. Az Iszlám Állam gyökeres változásra kényszerítette a modern terrorizmus megértését. Az Iszlám Állam, habár elszakadt az al-Kaida vezetésétől, profitált fejlett kommunikációs stratégiájának gyökereiből, így több évtizedes tapasztalatra épített. Képes volt megfélemlíteni, radikalizálni, toborozni, kiképezni és zsarolni.²⁴ Habár az Iszlám Állam törvénykezése, világszemlélete többszáz évvel ezelőtti állapotokat tükröz, érdekes, hogy nem utasítja el a modern technika vívmányait.²⁵ Lehetősége nyílt a modern technológiát felhasználni katonai és politikai céljainak előmozdítására. Médiastratégiája egyedülálló, hatékony és következetes volt, Saját médiát biztosított információforrásként a szíriai és iraki események nyomon követéséhez. Azáltal, hogy információforrásként szolgáltak a Közel-Kelet konfliktusokkal sújtott területei számára, megnőtt a nemzetközi média és a hétköznapi emberek rájuk való támaszkodása. Ideológiája egyesíti a vallási diskurzust a politikai törekvésekkel, és közben erőteljes érzelmi és erkölcsi, valamint jogi kötelezettségeket teremt.²⁶

Az Iszlám Állam nem az egyetlen szélsőséges szervezet, amely az online térben terjeszti a propagandáját. Azonban hirtelen megugró népszerűségét, rengeteg közzétett tartalmát, illetve az általuk használt platformok számát illetően különleges. Az elmúlt két évtizedben már az al-Kaida is az internetet használta ideológiájának terjesztésére, információgyűjtésre potenciális célpontokról, valamint a szimpatizánsaival való kommunikációra szerte a világon. Az Iszlám Állam működése azonban az ismert *dzsihadista*, szélsőséges iszlamista szervezetekhez képest innovatív, egyedi tulajdonságokat mutat. A katonai képességein túl a kibertérben is globális fenyegetéssé vált. Az online jelenlétére éppoly nagy hangsúlyt fektetett, mint az egyéb hadszíntéren való megjelenésére.²⁷ Míg az al-Kaida az internetet az információterjesztés és a névtelen találkozás helyének tekinti, az Iszlám Állam követői harsányabbak: *tweetelnek*, *streamelnek* és Instagramon osztják meg híreiket. A terrort valós időben közvetítik szerte a világon. Az Iszlám Állam a blogok, a chatek, a videómegosztó oldalak, a Twitter, a Facebook, az Instagram, és a WhatsApp aktív felhasználója. Média kampányuk a terrort grafikus képekkel, hangüzenetekkel és zenével közvetíti és adja el.²⁸ Kiadványaik nagy részét a Telegram alkalmazás terjesztette (toborzásra, kapcsolattartásra, pénzgyűjtésre egyaránt használták). A Telegram lehetővé tette az üzenetek egy meghatározott idő utáni törlését, továbbá nehéz feltörni, így előszeretettel használták terrortámadásokkal és fegyverekkel kapcsolatos megbeszélések lebonyolítására.²⁹

A csoport az erőszakot központi kellékként használta propagandakampányában, amelynek célja nemcsak a tagok és szimpatizánsok toborzása, hanem az ellenfelekben való félelemkeltés is központi szerepet játszott. Az Iszlám Állam az al-Kaidával ellentétben inkább a nyugati médiát célozta meg propagandája fő terjesztőjeként, amelyen keresztül sikeresen keltette fel a nyugati közvélemény figyelmét is, gyakorlatilag uralta a sajtót. A propaganda céljainak kiszolgálása érdekében az Iszlám Állam médiaága világosan meghatározott stratégiával rendelkezett a *mainstream*

---

²⁴ LIANG i. m. p. 1.

²⁵ BESENYŐ – PRANTNER – SPEIDL – VOGEL i. m. p. 157.

²⁶ KHAWAJA i. m. p. 106.

²⁷ WILLIAMS i. m.

²⁸ LIANG i. m. p. 2.

²⁹ RESPERGER – TÚRI i. m. p. 147.

média manipulálására.³⁰ Bármilyen hírt is közöljön róluk a nemzetközi média, az a hasznukra válik – elősegíti kiterjedését, és lehetőséget ad a nagyobb közönséggel való kommunikációra.³¹

Az Iszlám Államnak két kiemelkedő szereppel rendelkező propagandával foglalkozó részlege volt, az „al-Hayat” médiaközpont, illetve az „al-Furqan” médiaközpont. Az előbbi egy idilli társadalom toborzására és bemutatására, míg az utóbbi a félelem terjesztésére összpontosított. Médiában dolgozó „szakembereik” jártasak voltak a videóvágásban és grafikai tervezésben, magasabb a havi bevétellel és kiemelkedőbb jelentőséggel bírtak, mint katona társaik.³² Az Iszlám Állam legtöbb produktuma az „al-Furqan Media” ernyője alá tartozott, amely rendszeresen tett közzé videókat, hangfelvételeket, valamint dokumentumfilm-stílusú sorozatot készített „Üzenetek az epikus csaták földjéről” címmel. Egy másik médiaszervezet, a „Fursan al-Balagh Media” videóátiratokon dolgozott, így a nézők lehetőséget kaptak arra, hogy egyszerre nézzék és olvassák a produkciót.³³ Az Europol által 2016-ban készített jelentés (European Union Terrorism Situation and Trend Report)³⁴ az Iszlám Állam médiahálózatát 5 részre osztotta. A felső réteghez tartozott Abu Bakr al59-Bagdadi³⁵ és szóvivője, míg a második rétegéhez tartoztak a szervezet hivatalos médiumai, mint az *al-Hayat* médiaközpont (feladata a propaganda terjesztése több nyelven), a *Dabiq* angol nyelvű online lap, valamint a francia *Dar al-Islam* (európai lakosságot célozta).³⁶ Online magazinjaik az Iszlám Államban való élet „előnyeit” illusztrálják, amelyek területeiket békésnek és vendégszeretőnek mutatták be (például teázó, pihenő harcosokról készült fényképekkel vagy interjúkkal alátámasztva), otthont biztosítva az összes harcosuknak.³⁷ A harmadik réteget a propagandáért felelős alegységek alkották, amelyek videók formájában tették közzé jelentéseiket, és mutatták be végrehajtott feladataikat. A negyedik és ötödik réteget olyan támogató csoportok és egyének alkották, akik a közösségi média felületein keresztül tevékenykedtek.³⁸

Az Iszlám Állam online erőfeszítéseinek számos célja felismerhető (egyaránt célozták a szimpatizáló és az ellenséges közönséget), amelyek közül három fő irányt határozhatunk meg. Az első a támogatók toborzása, akik Irakba és Szíriába utazhatnak harcolni, valamint azok, akik hazájukban maradnak és pénzgyűjtéssel vagy terrorcselekmények végrehajtásával támogatják a mozgalmat.³⁹ A fiatalok toborzása a világ minden tájáról az egyik legfontosabb szándékuk volt. Ezért a médiaszárny azt a célt tűzte ki maga elé, hogy elképzeléseit beépítse a fiatalok elméjébe, különösen a

³⁰ WILLIAMS i. m.

³¹ KHAWAJA i. m. p. 109.

³² GERSTEL, Dylan: ISIS and Innovative Propaganda: Confronting Extremism in the Digital Age. Swarthmore International Relations Journal, 2016/1. p. 2.

³³ HASHEM, Ali: The Islamic State’s Social Media Strategy. 2014. 08. 18. <https://www.al-monitor.com/originals/2014/08/is-clinton-atrocities-social-media-baghdadi-mccain.html> (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)

³⁴ European Police Office (2016): European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2016.06.20. Online: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016>

³⁵ 2014 és 2019 (haláláig) között az Iszlám Állam „kalifája” (vezetője)

³⁶ RESPERGER – TÚRI i. m. p. 134.

³⁷ KHAWAJA i. m. p. 110.

³⁸ RESPERGER – TÚRI i. m. p. 134.

³⁹ WILLIAMS i. m.

muszlimok körében, hogy biztosítsa új fegyveresek csatlakozását, erejük és a befolyási terület megerősítése érdekében.⁴⁰ A második az, hogy félelmet keltsen ellenfelei között, harmadik fő célkitűzésük pedig legitimitásának érvényesítése és állami státuszának elfogadtatása.⁴¹ Médiastratégiájának legfőbb célja a politikai és vallási legitimizáció. Propagandája hozzájárul az állam kialakításához (bemutatja rendszerét), meghatározza a szervezet identitását. Bemutatja az erkölcsstelen Nyugatot, fenyegeti és félelmet kelt ellenségeiben és riválisaiban. Elmélyíti elveit a muszlim ifjúság tudatában, bemutatja saját narratíváit, jövőképét, a társadalmi igazságosságot saját elképzelése szerint.⁴²

Az Iszlám Állam propagandavideói innovatívak, kiváló minőségűek, a terrorszervezetektől korábban megszokott hosszú, monoton prédikációkhoz képest. Filmes gyártási technikákat, speciális effektusokat, figyelemfelkeltő videojáték-stílusú médiát és drámai, apokaliptikus narratívákat alkalmaznak, bebiztosítva a médiavisszhangot. Az anyagok online, terjeszthető formában jelentek meg, legfőképpen a közösségi médiában a Twitter, a Facebook, a YouTube hálózatán keresztül.⁴³ A „*kiberdzsihádot*” egy teljesen új szintre emelték, a statikus weboldalaktól, chat-fórumoktól és online magazinoktól kezdve a mai interaktív és közösségi médiaplatformok hatékony felhasználásáig. Ez a nagyszerű kampány hatékony eszköz a pszichológiai műveletekhez és a toborzáshoz. A közösségi média ma a legnépszerűbb kommunikációs médium a fiatalok számára.⁴⁴ 2014-ben a labdarúgó világbajnokságot kihasználva, #WorldCup, #brazil 2014 és #WorldCup2014 *hashtag* segítségével bejegyzéseik gyakorlatilag elárasztották a Twittert, korábban nem tapasztalt mértékű célközönséget elérve⁴⁵, hiszen így hozzáférést kaptak az alkalmi felhasználók globális hálózatához, akik egyszerűen csak a sportfrissítéseket böngészték. A műveletek további egyszerűsítése érdekében új szoftvert fejlesztettek ki. A Google Play áruházból is letölthető „Dawn of Glad Tidings” nevű Twitter-alkalmazás lehetővé tette a felhasználók számára, hogy kézi bevitel nélkül tegyenek közzé *tweeteket*. Az alkalmazás egy időzírtési mechanizmus alapján koordinálta a bejegyzéseket, hogy elkerülje az algoritmusok általi észlelést.⁴⁶ 2014 áprilisában az Iszlám Állam elindított egy arab nyelvű Twitter-alkalmazást, „60Fajr al-Basheer” elnevezéssel, amely Androidra és PC-re volt letölthető. 2014 áprilisa és júniusa között körülbelül 5-10.000 ember töltötte le az alkalmazást. Körülbelül 40.000 üzenet érkezett a Twitteren az alkalmazáson keresztül azon a napon, amikor elfoglalták Moszult.⁴⁷

2.1. Toborzási videók, szimpatizánsok és harcosok megszólítása

Az Iszlám Állam a közösségi médiát alapvető eszközként használja „márkatudatossága” előmozdítására. Harci képességeiket a közönség lenyűgözése céljából hollywoodi filmekhez hasonlóan készítették, videókat és fényképeket tettek közzé a kivégzésekről, amelyek tele vannak erőszakkal, valamint a jó és a rossz

---

⁴⁰ KHAWAJA i. m. p. 110.

⁴¹ WILLIAMS i. m.

⁴² RESPERGER – TÚRI i. m. p. 135.

⁴³ WILLIAMS i. m.

⁴⁴ LIANG i. m. p. 2.

⁴⁵ BESENYŐ – PRANTNER – SPEIDL – VOGEL i. m. p.159.

⁴⁶ GERSTEL i. m. p. 4.

⁴⁷ KHAWAJA i. m. p. 113.

közötti háborúval – mint például a „The Flames of War” vagy a „Lend Me Your Ears” című filmjeik.⁴⁸ 2012 közepe óta az Iszlám Állam propagandateljesítménye a közösségi médiában terjesztett videókon kívül újságokban, rádióműsorokban és okostelefon-alkalmazásokban is jelentős volt. Tartalmaik angol, arab, orosz, urdu, török, sőt még héber nyelven is készültek.⁴⁹ Rádiócsatornája, az „Al-Bayan” naponta sugározta híreit az iraki Moszulból modern arab nyelven azoknak, akik nem rendelkeztek mobiltelefonnal vagy internettel. Ezeket a programokat a Youtube-ra is feltöltötték, valamint a Twitteren keresztül terjesztették, hogy növeljék elérhetőségét. Minden programuk egy „nasíd”-del (lelkésítő dal) kezdődött, egy arab nyelvű vallásos dallal.⁵⁰

Az Iszlám Állam kommunikációs stratégiája tudatos, többcélú: igyekszik bemutatni saját sikereit, törekszik a muszlim lakosság befolyásolására (távoli országokban egyaránt), bemutatja akcióit a nyugati társadalmaknak. Fontos célja, hogy olyan hatást érjen el, amely segít a szervezett toborzásban, valamint csatlakozásra bír kisebb terrorszervezeteket, egyéni elkövetőket.⁵¹

Tartalmaik az Iszlám Állam logójával⁵² vannak ellátva, a csoport képzett médiaszakembereket toborzott Nyugatról, hogy segítsenek a propagandájuk több nyelven történő terjesztésében. Néhány foglyát is felhasználta erre a célra. John Cantlie brit újságíró vélhetően 2015 februárjában fogták el, és angolul beszélő hírriporterként alkalmazták. Olyan történeteket mondott el, amelyek eltúlzottan számolnak be az Iszlám Állam katonai győzelmeiről és hőstetteiről. Mohammed Emwazi, a „*Dzsiháid John*”-nak nevezett (arab származású) brit állampolgár több olyan videóban is látható volt, amelyeken számos fogoly lefejezése volt látható 2014 és 2015-ben. Tűszainak egy csoportja „John” becenevvel illette, mivel angol akcentussal beszélt.⁵³ Videóikban a legfejlettebb technikai megoldásokat alkalmazták: drónokkal készítették felvételeket, profi világítást, hangtechnikát, animációkat használtak.⁵⁴ Több száz filmet is készítettek, köztük egész estés sorozatokat is. Előszertettel készítették kifejezetten a média számára forgatott, lefejezést bemutató videókat, amelyek elsősorban a nyugati közönséget célozták meg. Továbbá toborzási céllal olyan videókat is készítettek, amelyek a katonai műveletekre, valamint az Iszlám Állam területén zajló társadalmi rend és polgári kormányzás ábrázolására összpontosítottak. Toborzási videóikban különféle marketingtechnikákat alkalmaz tagok és szimpatizánsok háborúba hívására. A propagandavideók általában három fő narratívára összpontosítanak: az üldöztetésre, az utópisztikusságra és a brutalitásra.⁵⁵ Nagy hangsúlyt fektettek az apró részletekre, a visszatérő kellékekre, a „*brandépítésre*”. Videóikba sokszor megjelennek a narancssárga rabruhák, amelyekbe tűszaitat öltöztették.⁵⁶ Megjelenéseiknek a jól ismert zászló is kötelező elemévé vált: lobogójukon két kinyilatkoztatás olvasható

---

⁴⁸ KHAWAJA i. m. p. 112.

⁴⁹ WILLIAMS i. m.

⁵⁰ KHAWAJA i. m. p. 115

⁵¹ RESPERGER – TŰRI i. m. p. 130.

⁵² A Próféta pecsétjéhez hasonló, szövege: „Mohamed Isten Prófétaja”.

⁵³ WILLIAMS i. m.

⁵⁴ ARANY Anett – N. RÓZSA Erzsébet – SZALAI Máté: Az Iszlám Állam Kalifátusa. Osiris Kiadó – Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2016. p. 222.

⁵⁵ WILLIAMS i. m.

⁵⁶ BESENYŐ – PRANTNER – SPEIDL – VOGEL i. m. p. 187.

fehér színnel írva, fekete alapon: „*Nincs más Isten, csak Allah. Mohamed Allah prófétája.*”⁵⁷ Előszeretettel használnak különböző metaforákat a harcosok bemutatására, például a „*bátorság oroszlánjait*” és az „*Allah katonáit*”, az ellenségeket pedig disznó vagy majom kifejezéssel illetik. Gyakran használnak vizuális leírást, például: „*Vörös vérrrel töltöttük meg az utakat*”⁵⁸, illetve lelkesítő dalokat is (*nasíd*).⁵⁹ Az Iszlám Állam propagandájában előkelő helyen szerepelnek az üldöztetésről szóló narratívák. Az Iszlám Állam kihasználta a Közel-Keleten élő szunnita muszlimok elégedetlenségét, becsméri az állításuk szerint iráni kötődésű szíriai és iraki rezsimeket. Az Iszlám Állam propagandaanyaga a nyugaton élő szunniták esetleges ellenérzését is igyekszik megragadni. Támadják a nyugati értékeket, a szunnita muszlim identitástudatot célozzák a bajtársiasság és testvériség képeivel és üzeneteivel.⁶⁰

Toborzás szempontjából szintén kiemelkedő fontosságúak azok a videók, amelyekben már csatlakozott külföldi harcosok közvetítenek közösségi média profilokon keresztül. Válaszolnak a nekik feltett, főleg utazással kapcsolatos kérdésekre, illetve bemutatják az Iszlám Állam infrastruktúráját, ételkről és az öltözködésről beszélnek.⁶¹ Az Iszlám Állam toborzóvideói gyakran idealizált formában jelenítik meg a kalifátus mindennapi életét, egy tökéletesen működő társadalom képét hirdetve, ahol a muszlimok boldogan élnek iszlám elveik szerint. Ezek a videók gyakran boldog gyerekeket, hatékony kormányzást, kifinomult infrastruktúrát (például kórházakat) és mezőgazdasági termelést mutatnak be. Ezek az utópisztikus videók gyakran tartalmazzák nyugati újoncok vallomását, akik részletezik újonnan talált otthonuk előnyeit, hogy képzett szakembereket csábítsanak az Iszlám Állam soraiba. Példa erre az ausztrál gyermekorvos, Tareq Kamleh, aki elhagyta Ausztráliát, hogy orvosként dolgozzon az Iszlám Államnál Szíriában, Rakka városában. Egy 15 perces videón, amelyet egy korszerűnek tűnő kórházban rögzítettek, Dr. Kamleh magasztalja az Iszlám Állam erőseit, és más orvosokat is arra biztat, hogy csatlakozzanak. A videó az ideális élet, a tisztaság és a béke érzését kelti.⁶² Bepillantást ad a látszólag legjobb orvosi felszereléssel rendelkező osztályokra (pl. fizioterápia, szülészet), ezzel példázva az államépítés sikereit.⁶³

A propagandavideók egy másik kategóriája az Iszlám Állam csatatéren elért eredményeire összpontosít, és eltúlzottan érzékelteti erejét és sikerét. A halott szír katonákról és miliciákról készült képek, katonai felvonulások, kiképzőtáborok, tüzéség és csatatéri jelenetek javítják a szimpatizánsok morálját, lelkesítik a harcolni vágyókat és megfélemlítik az ellenfeleket. A cél egy rendezett és félelmetes állam képének bemutatása sikeres katonai, politikai, társadalmi és gazdasági intézményekkel.⁶⁴

Az Iszlám Állam ellenségeivel szembeni brutalitását hangsúlyozó felvételek, különösen a gondosan megszerkesztett ceremóniális kivégzési videók vonzzák a

---

⁵⁷ BESENYŐ – PRANTNER – SPEIDL – VOGEL i. m. p.185.

⁵⁸ RESPERGER – TÚRI i. m. p. 145.

⁵⁹ RESPERGER – TÚRI i. m. p. 144.

⁶⁰ WILLIAMS i. m.

⁶¹ ARANY – N. RÓZSA – SZALAI i.m. p. 226.

⁶² WILLIAMS i. m.

⁶³ ARANY – N. RÓZSA – SZALAI i.m. p. 223.

⁶⁴ WILLIAMS i. m.

legnagyobb figyelmet, és többféle célt szolgálnak. A videók elsődleges célja, hogy a szimpatizánsok körében megragadják a képzeletet, és örömet szerezzenek az erőszakra fogékony és hajlamos egyéneknek, valamint népszerűsítsék a diadal és a legyőzhetetlenség képét. Továbbá megerősítik az üldöztetés narratíváját azáltal, hogy előmozdítják az isteni és szentesített megtorlás eszméjét a „hitetlenekkel” szemben, akik háborút viseltek az igaz iszlám ellen. Az ellenséges közönség körében a csoport brutalitását bemutató videók célja a helyi lakosság megfélemlítése és az eltérő vélemények visszaszorítása. Úgy tervezték meg őket, hogy felháborodást váltssanak ki, és válaszokat provokáljanak a nemzetközi ellenfelekből.⁶⁵ A nyugati média azáltal, hogy bemutatta videóikat, vagy csak azáltal, hogy beszélt róluk, gyakorlatilag a szervezet kitűzött célját, a félelemkeltés maximalizálás segítették üzeneteik megismétlésével, közvetítésével.⁶⁶

Az *al-Hayat* médiaközpont az Iszlám Állam videótartalmat előállító központja 2014-ben havonta 11 angol nyelvű kiadványt adott ki, amelyeket nagy felbontásban, szakzerű szerkesztéssel és következetes márképítéssel forgattak. Mielőtt támadást indítottak volna Moszul ellen, kiadta a „*Kardok csengése*” című filmet lassított grafikával és légi drónfelvételekkel, amely az iraki katonák demoralizálását célozta a művelet megkezdése előtt. Egyes katonák számára a közeledő fekete zászlók elegendőek voltak ahhoz, hogy dezertálják és elmeneküljenek. Az *al-Hayat* médiaközpont csaknem 40.000 *tweet* közzétételéért volt felelős egyetlen nap alatt, miközben az Iszlám Állam Moszulba vonult.⁶⁷

3. A (kiber)dzsihad fogalmi megközelítése

A „*kiber*” előtagot egyre gyakrabban használjuk olyan kifejezések esetén, mint például a kibertámadás, a kiberbiztonság, a kibervédelem, kiberhadviselés, vagy esetünkben a kiberterrorizmus illetve „*kiberdzsihad*”⁶⁸. Az Iszlám Állam nagy változást hozott a modern terrorizmusban. A „*kiberdzsihad*” a terror legmodernebb megnyilvánulása, amely online aktivitásával más terrorista csoportoknál is nagyobb követői tábor eredményezhet a jövőben.

A dzsihadizmus kifejezés a XX. század végén és a XXI. század elején jelent meg, mint az iszlámizmus radikális, militáns változatára vonatkozó fogalom. Napjainkban az új típusú biztonsági kihívások közül globálisan az egyik legmeghatározóbb a terrorizmus. Ezáltal az iszlám vallás egyetlen aspektusa sem kerül olyan gyakran a médiába, avagy a közbeszédbe, mint a *dzsihad* és a terrorizmus kérdése. A *dzsihadot* a szélsőséges mozgalmak által átértelmezett módon, gyakran egy szent háború eszméjéhez kötik, amelyet Isten nevében hirdetnek a hitetlenek

---

⁶⁵ WILLIAMS i. m.

⁶⁶ ARANY – N. RÓZSA – SZALAI i.m. p. 228.

⁶⁷ LIANG i. m. p. 6.

⁶⁸ A *dzsihad* az iszlám teológia egyik alapja - maga a szó, szó szerint azt jelenti: „törekedni, alkalmazkodni, küzdeni, kitarítani”. A *dzsihad* sok szempontból erős spirituális és anyagi munkamorálra utal az iszlámokban. A *dzsihadot*, különösen a nyugati médiában bemutatott és a terroristák által átértelmezett módon, gyakran egy szent háború eszméjéhez kötik, amelyet Isten nevében hirdetnek a hitetlenek ellen, és gyakran a vallási intoleranciával azonosítanak.

ellen, és gyakran a vallási intoleranciával azonosítják.⁶⁹ A fogalom modern használatához elengedhetetlen, hogy a *dzsihad* fogalmát megvizsgáljuk a *sariában*⁷⁰, vagyis az isteni törvényben, amely az élet minden területét lefedi. A *saría* néven ismert iszlám törvények két legfontosabb forrása a szent szöveg, a Korán (az isteni kinyilatkoztatás), valamint a prófétai hagyományok (szunna⁷¹ és hadisz⁷²). A *dzsihad* (amely így az isteni törvény, vagyis a *saría* hatáskörébe tartozik) előírásai az iszlám jogi kézikönyvekben találhatók, amelyek a kortárs történelmi körülmények fényében értelmezendők. Amennyiben a terrorizmus cselekményét vizsgáljuk iszlám vallási elméleti kontextusban, azt találjuk, hogy teljesen távol áll a vallástól, mint az erőszakos cselekedetek általában. Az iszlám hadviselés szabályai összetettek, ellentmondásosak, és alapos elemzést igényelnek. Az öngyilkos merénylők parádicsomának leegyszerűsített víziói, amelyeket a militáns iszlám hirdet, rengeteg ellentmondást tartalmaznak az iszlám több mint 1400 éves történelmével és hagyományával. Az olyanok, mint Oszáma bin Ládén, Ajman al-Zaváhiri vagy Muszab az-Zarkávínak szelektíven használják fel az iszlám törvényeket saját radikális programjuk megvalósítására. Az iszlám hadviselésre vonatkozó utalások bonyolultsága és a háború muszlim szókinccse jóval túlmutat a mártír (*sahíd*) és a szent háborúnak magyarázott (*dzsihad*) szavakon. Az muszlim háborús szabályok abból a 27 csatából alakultak ki, amelyben Mohamed próféta közvetlen vagy közvetett szerepet játszott. Az öngyilkosság fogalma abszolút hiányzik a háborúval kapcsolatos korábbi vallási kommentárokból, mégpedig azért, mert az öngyilkosság nem megengedett az iszlámban,⁷³ amelyből egyértelműen következik, hogy a közelmúltban elkövetett öngyilkos merényletek a kortárs politika termékei.⁷⁴ Az iszlám hadviselés terminológiájának vizsgálatakor legfontosabb a *dzsihad* fogalmának értelmezése. A *dzsihad* az iszlám teológia egyik alapja, maga a kifejezés eredeti, szó szerint azt jelenti: „törekedni, alkalmazkodni, küzdeni, kitartani”. A *dzsihad* sok szempontból erős spirituális és anyagi munkamorálra utal az iszlámban. Jámorság, tudás, egészség, szépség, igazság és igazságosság nem lehetséges *dzsihad* nélkül – vagyis kitartó és szorgalmas, kemény munka nélkül. Ezért a hiúságtól való megtisztulás, a tudás keresése, a betegek gyógyítása, a szegények táplálása, valamint az igazság és az igazságosság melletti kiállás a *dzsihad* valamennyi formája.

Létezett-e a „szent háború” teológiája? Az erőszaknak nincs teológiája – amikor egy vallástudós a *dzsihadra*, mint az erőszak alkalmazására szólít fel, akkor azt mindig politikai megfontolásból teszi. Nincs szükségszerű kapcsolat a vallási, teológiai felfogás és a *dzsihad* vagy a terrorizmus támogatása vagy elvetése között.⁷⁵ Mivel az iszlám teológiai hagyománynak nem volt fogalma a szent háborúról, valamint, mivel az iszlámból hiányzott a pápai hatalom intézménye, amely meghatározhatta volna a háború isteni státuszát, maga a fogalom sem létezhetett. A fő

⁶⁹ ABOU EL FADL, Khaled: *The Great Theft: Wrestling Islam from the Extremists*. HarperCollins Publishers, Nw York, 2007. p. 220. ISBN: 978-0-06-118903-6

⁷⁰ Az isteni törvény (*saría*) forrásai a Korán és a Prófétára visszavezethető szóbeli hagyományok (*hadisz*), de mindezek emberi értelmezésre szorulnak, ez az idzsitihád (elmélyült szorgalmas tevékenység, egyéni erőfeszítés).

⁷¹ Mohamed próféta cselekedetei, szokásjogon alapuló gyakorlat.

⁷² Mohamed próféta „tanításai”, tetteiről és szavairól összegyűjtött hagyományok.

⁷³ Korán (4:28-30).

⁷⁴ ABOUL-ENEIN, Youssef H.: *Islamic Rulings on Warfare*. University of Michigan Library, 2004. p. 1.

⁷⁵ DÉVÉNYI Kinga: *A dzsihad az iszlámban*. Világtörténet, 2017/2. p. 310.

különbség az, hogy a kereszténységben létezett egy intézmény, amely határozottan és végérvényesen odaítélhetett egy katonai erőt a keresztes lovagoknak vagy Isten seregében zárandóklónak, és garantálta a megváltást a katonáknak. Az iszlámban senkinek, még a kalifának vagy egy magas rangú jogásznak sem volt olyan és akkora ereje, hogy garantálja a megváltást, vagy a katonai hadjáratot szentté vagy istenivé tegye. A *dzsihad* egyszerűen azt jelentette, hogy keményen küzdünk, avagy küzdünk egy igazságos ügy érdekében. A „szent háború” (*al-harb al-muqaddasa*) fogalma nem szerepel a Korán szövegében, valamint a muszlim teológusok által sem használatos kifejezés. Az iszlám teológiában a háború soha nem szent – hanem vagy indokolt, vagy nem – és ha indokolt, a csatában elesettek mártírnak minősülnek.⁷⁶ A Korán nem használja a *dzsihad* szót a háborúra vagy a harcra, az ilyen cselekményeket „*qital*”-nak nevezik. A Koránban a „*qital*”-ra való minden hivatkozást meghatározott feltételek korlátoznak. Minden egyes alkalommal, amikor a Korán harcra buzdítja a muszlimokat, egyben figyelmezteti a hívőket, hogy parancsot ne szegjenek, legyenek megbocsátók, keressenek békét.⁷⁷ Mindazonáltal a Korán nem támogatja a katonai lehetőséget anélkül, hogy ezt a választást valamilyen lényeges módon kondicionálná.⁷⁸ Habár a „*qital*” szót a Korán is használja, ellentétben *dzsihad*dal, egyszer sem követi a „*fi sabil Allah*” (Isten útján) kifejezés.⁷⁹ „*És harcolj Isten útján azokkal, akik harcolni fognak ellened, de ne szegjétek törvényt, mert Isten nem szereti a törvénszegőket.*” (Korán: al-Baqara 2:190). A szélsőségesek gyakran idézik ennek a versnek az első mondatát, de nem magyarázzák meg a második mondatban előforduló törvénszegés kérdését. Ezzel szemben a korai iszlám tudósok ennek a versnek a második feléből vezették le az igazságos háború és a támadó *dzsihad* fogalmát.⁸⁰ A szélsőségesek figyelmen kívül hagyják, hogy még a Korán úgynevezett háborús versei is mindig azt a minősítést adják hozzá, hogy ne váljanak igazságtalanokká.⁸¹

„*Ha (ellenségeitek) távol tartják magukat tőletek és nem harcolnak veletek, s a békét ajánlják fel nektek, úgy Allah nem ad nektek lehetőséget ellenük (a harcra).*” (Korán 4: 90).

„*Ha békére hajlanak, úgy légy te is arra hajló, és hagyatkozz Allahra, Ő a mindent halló és a mindent tudó.*” (Korán 8:61)

„*Nincs kényszer a vallásban*” –mondja a Korán.⁸² A mérsékelt nézetek szerint a vallási sokszínűség Allah akaratából származik: „*Aki akar higgyen benne, és aki nem akarja az ne higgyen.*”⁸³ „*Ha Urad úgy akarta volna, az összes embert egy közösséggé tette volna.*”⁸⁴ „*Ne öljetek meg öreget, fiatalot, csecsemőt vagy nőt.*”⁸⁵ Bármilyen

---

⁷⁶ ABOU EL FADL i. m. p. 222.

⁷⁷ Korán (8:61), (4:90), (9:6)

⁷⁸ ABOU EL FADL i. m. p. 223.

⁷⁹ ABOUL-ENEIN i. m. p. 6.

⁸⁰ Uo. p. 8.

⁸¹ Korán (2:190).

⁸² Korán (2:256); (10:99).

⁸³ Korán (18:29).

⁸⁴ Korán (11:118-119).

⁸⁵ MOWATT-LARSSSEN, Rolf: Islam and The Bomb. Religious Justification for and against nuclear weapons. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, 2011. p. 23.

katonai hadjárat előtt a próféta arra utasította seregeit, hogy ne bántsák a nem harcolókat, ne pusztítsák el szükségtelenül senkinek a tulajdonát, de még a növényzetet se, hanem kezeljék a sebesülteket és táplálják a rászorulókat, beleértve a hadifoglyokat is. Az iszlám törvények megtiltották a csonkítást. Megtiltotta továbbá az indokolatlanul fájdalmas és kegyetlen kivégzési módszereket is, mint például a szúrás által okozott halál, a tűz, a mérgezés, a vízbe fullasztás, a negyedelés vagy bármely más, a középkorban használt módszert. Ezért nem meglepő, hogy a lefejezés volt a legelfogadhatóbb kivégzési forma. A próféta egy állítólagos beszámolójában a témával kapcsolatban azt tanácsolta, hogy még akkor is, ha levágnak egy állatot, feltétlenül megélezzék, borotvaéles kést vagy kardot kell használni, hogy minimalizálja a szenvedést.⁸⁶

A szélsőségesek gyakran idézik az úgynevezett „kardvers”⁸⁷ egy kiragadott részletét, amely a társítókkal, bálványimádókkal (pogányokkal) szembeni harcra szólít fel. A verset megelőző és az azt követő sorokból, illetve a történelmi kontextusból kiderül azonban, hogy az erőszakos fellépés kizárólag azokra vonatkozik, akik megszegték a muszlimokkal kötött szerződésüket. Ezt támasztja alá a kardverset követő sor is: „*S ha egy a társítók (bálványimádók) közül a te védelmedet kéri, adj neki védelmet, hogy meghallgathassa Allah szavát. Majd juttasd el őt biztonságos helyre*” (Korán 9:6).

A szélsőségesek számára a hit alapvető előfeltételének tekintik, hogy az iszlám egy adott történelmi időszakban tökéletes volt, és minden igényt kielégített, amelyet „az iszlám aranykorának” tartanak. Szélsőséges nézetek szerint az iszlám aranykora abban az időben valósult meg, amikor a próféta Medinát uralta, és a négy helyesen vezetett kalifa uralkodása alatt, valamint a próféta közeli társainak és támogatóinak életében. A szélsőségesek erősen idealizálták ezt az időszakot, amely nagyjából az iszlám első ötven évéig tartott, és úgy vélik, hogy az aranykorban a tökéletes igazságosság és méltányosság teljes mértékben megvalósult.⁸⁸ A szélsőségesek úgy vélik, hogy a muszlimoknak vissza kell követelniük az aranykort azáltal, hogy mereven utánozzák és ismételten megteremtik azokat az intézményeket és magatartási, viselkedési szabályokat, amelyek szerintük abban az időben léteztek. Úgy gondolják, hogy a muszlimoknak, sőt az emberiség többi részének is arra kell törekednie, hogy megismételje ezt a korábbi időt, amikor a történelem elérte a csúcspontját, ezért kompromisszumok nélküli buzgón ragaszkodnak az idealizált múlthoz.⁸⁹ A korábban említett forrásokon kívül továbbá szelektíven választanak ki bizonyos hanbalita⁹⁰ jogtudósokat (például Ibn Taymiyya⁹¹-t), akiknek munkáiból a saját világképüket és ideológiájukat igazoló részleteket idézik. A Koránt törvényi kódexként kezelik, vagyis figyelmüket konkrét Korán versekre összpontosítják, az általuk felhasznált idézeteket kiragadják szövegekörnyezetükből (amely lehetetlenné teszi helyes értelmezésüket), tekintet nélkül a történelmi körülményekre, amelyek akkor álltak fenn, amikor ezeket a versek kinyilatkoztatták. Figyelmen kívül hagyják

---

⁸⁶ ABOU EL FADL i. m. pp. 247-248.

⁸⁷ Korán (9:5).

⁸⁸ ABOU EL FADL i. m. p. 163.

⁸⁹ Uo. p. 164.

⁹⁰ A négy szunnita vallásjogi iskola legkonzervatívabbja.

⁹¹ Élt: 1263-1328-ig. Szunnita teológus, jogtudós, filozófus, gondolkodó. Fatváit, azaz vallásjogi döntéseit/javaslatait kora sajátos történelmi kontextusában kell értelmezni.

a Korán általános irányadó elveit, nem próbálják meg elemezni a Koránban megfogalmazott erkölcsi vagy etikai irányelveket.⁹²

A szélsőségesek úgy vélik, hogy a muszlim országok túlnyomó többsége „proxy”-ként a Nyugat gyarmati befolyása alatt áll.⁹³ Véleményük szerint a Nyugat uralkodni akar a muszlim világ fölött, gyűlölik a Nyugattal együttműködő muszlim vezetőket. Ennek kitűnő példája az Egyesült Államok Izraelt támogató politikájával, valamint az afganisztáni, iraki megszállásával való szembenállás. Az Iszlám Állam kialakulása szintén a 2003-tól tartó (az iraki háború, mint motivációs tényező hatására létrejött) ellenállási mozgalomra visszavezethető.⁹⁴ Az Iszlám Állam vallási legitimitásának bemutatására és megalapozására legfőképpen a médiát alkalmazza. A szervezet a Korán szövegét dekontextualizált (eredeti kontextusból kiragadott, majd új kontextusba helyezett) módon használja a katonai győzelmekről szóló híradások bemutatásához. Vezetőjüket, Abu Bakr al-Bagdadit a Qurays⁹⁵ törzs, hásimitának, sőt al-Huszein ibn Ali (és ezáltal Mohamed próféta) leszármazottjának írták le, hogy biztosítsák számára a vallási befolyást, és Amír-al-Mu'minin⁹⁶-nek nevezték.⁹⁷ Apokaliptikus stílusban arra ösztönözték a közönségüket, hogy elevenítsék fel az iszlám történelmet, az iszlám aranykorának nosztalgikus muszlim kollektív emlékezetét.⁹⁸

3.1. A radikalizáció hátterében

Ahogy különféle események hatására a regionális rend meggyengül, nem állami szereplők töltik be a létrejött hatalmi űrt. Az szélsőséges szervezetek a „kiberdzsihád” által eredményesen gerjesztik az etnikai és felekezeti konfliktusokat.⁹⁹ Az „Arab tavasz”-t követően a feszültség, az igazságtalanság érzése, a fragmentáltság mindennaposá vált a közel-keleti konfliktusokban. Az afganisztáni, iraki, szomáliai, szíriai és jemeni instabilitás és háború olyan fiatalok generációját nevelte ki, akiknek csekély politikai hatalmuk van, és nincsenek valós munkalehetőségeik, jövőjük korlátozott.¹⁰⁰ Az Iszlám Állam kihasználta a gyenge államok által teremtett politikai vákuumokat és a kormányok kudarcát az alapvető társadalmi-politikai sérelmek kezelésében, a fiatalok jogfosztását, és a lakosság bizonyos szegmenseinek marginalizálódását. Az elégedetlenségtől és saját társadalmuktól való elidegenedéstől vezérelt fiatalok ezreit vonzották az ideális társadalom keresésének, illetve az utópisztikus iszlám állam idilli gondolatával, amely a muszlim sérelmekkel

---

⁹² ABOU EL FADL i. m. p. 156.

⁹³ Uo. p. 232.

⁹⁴ KIS-BENEDEK József: Dzsizhadizmus, radikalizmus, terrorizmus, Zrínyi Kiadó, 2016. p. 172. ISBN: 9789633277393

⁹⁵ A Qurays törzs olyan arab klánok csoportosulása volt, amelyek történelmileg benépesítették és irányították Mekkát és a Kába szentélyt. Mohamed próféta a törzs Hásim klánjában született.

⁹⁶ A cím a muszlimok közösségének legfelsőbb vezetőjét jelöli.

⁹⁷ KHAWAJA i. m. p. 116.

⁹⁸ ABADI, Houda Dr.: Daesh Media Strategies, in “A Guide to Preventing Extremist Narratives: Paving the Path to Peace. 2016. p. 1. https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/isis-media-strategies-role-of-muslim-religious-leaders-2015.pdf (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)

⁹⁹ LIANG i. m. p. 12.

¹⁰⁰ Uo. p. 3.

foglalkozik szerte a világon.¹⁰¹ A toborzók fiatal, kiszolgáltatott férfiakat céloznak meg olyan környezetben, mint a börtönök, gettók és menekülttáborok. Az Iszlám Állam a forradalmak és konfliktusok utáni ellenségeskedésektől, regionális megosztottságtól, etnikai és felekezeti konfliktusoktól, vallási intoleranciától, összeesküvés-elméletektől és gazdasági, társadalmi és politikai marginalizálódástól gazdag környezetből táplálkozik.¹⁰² Többdimenziós médiastratégiájának részeként rávilágít a muszlimok múltja és jelenlegi helyzete közötti szakadékra. Víziójukban ez a szakadék annak a haragnak és megaláztatásnak a középpontjában áll, amely politikai erőszakot vált ki a Közel-Keleten. A jogfosztottság érzését kihasználva egy olyan iszlám állam elképzelését hangsúlyozza, amely képes megérteni és megoldani a muszlimok sérelmeit.¹⁰³ Érzelmileg megszólítják célközönséget azáltal, hogy elfogadó és befogadó közösséget hirdetnek. Az Iszlám Állam toborzói gyakran órákon át csevegnek online vagy Skype-on a potenciális újoncokkal, reményt adva nekik egy olyan barátságra, amelyhez hasonló otthon nem találtak.¹⁰⁴

Az Iszlám Állam számos okból különbözik a múlt többi terrorszervezetétől: először is álállam, egyfajta „*iszlám kalifátus*” felépítése; másodsor, hogy képes volt gazdaságilag fenntartani magát azáltal, hogy nagyobb vagyont halmozott fel, mint bármely terrorszervezet a múltban. Globalista és apokaliptikus ambíciói, millenarianizmusa, és végül erőteljes közösségi média kampányát világszerte követték és 2015 elejéig közel 20 ezer külföldi harcost vonzott több mint 90 országból.¹⁰⁵ Bár az Iszlám Államhoz csatlakozott külföldi harcosok pontos száma nem ismert, a feltételezések szerint több tízezer külföldi harcos utazott Szíriába és Irakba, hogy csatlakozzon az Iszlám Államhoz vagy más *dzsihadista* szervezethez. Az ICSR¹⁰⁶ 2015 év eleji becslése szerint az összesített létszámuk meghaladta a 20 ezret – ennek közel ötöde pedig nyugat-európai országok lakosa vagy állampolgára volt.¹⁰⁷ Egy 2020-ban megjelent becslés szerint az elmúlt hat évben (2014-2020) közel 40.000 külföldi harcos csatlakozott az Iszlám Államhoz, köztük csaknem 5.000 európai állampolgárral.¹⁰⁸

Az Iszlám Állam brutalitása ellenére több ezer embert toboroztak a fejlett demokráciákból is. Ezek közül sokan keveset tudtak az iszlámról, viszont szintén kiábrándultak a társadalomból. Az Iszlám Állam toborzási technikái nem hasonlítanak más terrorszervezetekhez, mivel propagandájukat a digitális korhoz igazították. Propagandájuk a célpont gyenge identitástudatára koncentrált, Nyugaton legfőképpen a 16-25 éves fiatalokat célozták meg, akik elszigetelődtek a társadalmuktól, és

---

¹⁰¹ ABADI i. m. p. 1.

¹⁰² LIANG i. m. p. 3.

¹⁰³ KHAWAJA i. m. p. 109.

¹⁰⁴ GERSTEL i. m. p. 3.

¹⁰⁵ LIANG i. m. p. 2.

¹⁰⁶ The International Centre for the Study of Radicalisation (ICSR)/A Radikalizáció Nemzetközi Kutatási Központja.

¹⁰⁷ NEUMANN, Peter R.: Foreign Fighter Total in Syria/Iraq Now Exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s. International Centre for the Study of Radicalisation, 2015. 01. 26. <http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)

¹⁰⁸ COMOLLI, Virginia; FRANCESCO, Milan: Q&A: What has become of ISIS' foreign fighters? The International Institute for Strategic Studies, 2020. 06. 09. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2020/06/csdp-isis-foreign-fighters> (Letöltés ideje 2023. 05. 18.)

akiknek nem volt erős identitástudatuk vagy céljuk.¹⁰⁹ Az internet elősegítheti, fokozhatja és felgyorsíthatja a radikalizálódás folyamatát. A nyílt fórumok és csevegőszobák a szélsőséges gondolatok motorjaként működhetnek, mivel segíthetik a meglévő ötletek megvalósítását, és elősegítik a hasonló gondolkodású emberek támogatását. A szélsőséges szervezetek mai követőinek többsége az interneten nőtt fel, online él, ott szocializálódott. A radikalizálódás folyamatáról szóló számos jelentés megmutatta, hogy általában a szélsőséges online tartalmak nem toboroznak és radikalizálnak bárkit: inkább kiegészíti a radikalizálódásra irányuló offline erőfeszítéseket, fokozza a toborzók és a radikális gondolatokkal rendelkezők azon képességét, hogy felgyorsítsák a szélsőséges, és végső soron a tettekhez vezető folyamatot.¹¹⁰ A nagyszámú csatlakozó miatt elengedhetetlen, hogy megértsük azokat az erőket, amelyek egy szélsőséges csoport iránt rokonszenvet generálhatnak, és azokat a dinamikákat, amelyek által a szervezetek létszámában és hatókörében bővülés következhet be.

A szélsőséges mozgalmak elleni túlzott katonai lépések sokszor újabb radikalizációhoz vezetnek a közel-keleti térségben és Európában is. A Közel-Keleten a radikális fészkek a jelenlegi instabilitásnak inkább tünetei, mint okai. A radikalizáció elleni küzdelem átfogó stratégiát igényel: kiemelt szerepe van a megelőzésnek, illetve a deradikalizációnak is.¹¹¹

4. Összegzés

Az Iszlám Állam propaganda- és kiberműveletei mellett az aszimmetrikus, a hibrid, illetve a hagyományos hadviselésre is készen álltak. Bombázásokat és gyilkosságokat hajtottak végre, aknavetőket, könnyű tüzérségi eszközöket alkalmaztak. A félelemkeltésen kívül előszeretett taktikájuk a volt rajtaütés, az öngyilkos merénylők bevetése a bázisok, városok, ellenőrző pontok elleni támadásaikat megelőzően. Taktikájuk volt, hogy gyorsan szétszóródnak majd összerendeződnek, így megnehezítve az ellenük harcolók légi és szárazföldi erőit. Harcoló egységeik vezetői általában csak stratégiai parancsokat kaptak, módszereiket pedig maguk választhatták meg. Hírszerzésük hatékonyan működött, az ellenség megfigyelésére drónokat használtak, a légi felderítésük megtévesztésére pedig zsákmányolt fegyvereket alkalmaztak. Katonai sikereikhez hozzájárult, hogy az iraki kormány számos korábban leszerelt, szakmailag képzett vezetőjét alkalmazták, például Szaddám Huszein katonai hírszerző szervezeténél tapasztalatot szerzett harcosokat.¹¹²

Az „*iszlám kalifátus*”, az első valódi *dzsihadista* állam létrehozásának deklarálása azért fontos, mert a hazájukat elhagyó muszlimok hagyományosan Nyugatra kényszerülnek, hiszen az 57 muszlim többségű országból mindössze két ország, Törökország és Malajzia kínál formális lehetőséget a bevándorlásra, ahol honosított állampolgárokká válhatnak. Ezzel szemben az Iszlám Állam „állampolgárságot” ígért a muszlim bevándorlóknak érkezésükkor, és a kalifátus saját

---

¹⁰⁹ GERSTEL i. m. p. 1-2.

¹¹⁰ LIANG i. m. p. 2.

¹¹¹ KIS-BENEDEK József: *Dzsihadista fészkek, mint a terrorizmus lehetséges kiindulópontjai*. Hadtudomány, 2017/1-2. p. 20.

¹¹² KIS-BENEDEK (2016) i. m. pp. 241-242.

„útleveleket” adott ki. Ez volt az egyik legfontosabb mozgatórugó az Iszlám Államba érkező Közel-Keletről és Nyugatról csatlakozó harcosok esetében is.¹¹³

A közösségi média kétélű fegyver, a média és a terrorizmus közvetlenül és közvetve egymásból táplálkoznak. Tudatosan vagy tudatlanul, a független média támogatta az Iszlám Állam befolyásának növekedését. Az Iszlám Államnak nyilvánosságra volt szüksége ahhoz, hogy elérje célkitűzéseit, azaz az újoncok vonzását, a félelemkeltést és az állam legitimitásának megvalósítását. Brutalitása és erőszakossága ehhez a célhoz kötődött. A terrorcselekmények mindenekelőtt kommunikációs cselekmények voltak részükről. Habár kifejlesztette saját eszközeit propagandájának közlésére, üzeneteik végcélja a nyugati média tudósításaira támaszkodott. Az Iszlám Államról szóló történetek továbbra is előkelő helyen szerepelnek a legolvasottabb és legnézettebb hírek listáján, az Iszlám Állam gyakran megjelenik a globális keresőmotorokon is. A csoport által közzétett drámai és gyakran brutális felvételek, a határok újrarajzolása, a nyugati vezetők, mint ellenségek bírálata érdekelte a közönséget. Az Iszlám Állam tevékenysége még egy hétköznapi hírfogyasztó számára is megkerülhetetlenné vált. Az Iszlám Államnak világosan meghatározott stratégiája volt a nyugati média manipulálása propagandacéljainak kiszolgálása érdekében. Arra törekedett, hogy bevonja a médiát, hogy segítse kulcsfontosságú üzeneteinek terjesztését. A Nyugat saját riportereket küldött Szíriába és Irakba, a médiája függővé vált az Iszlám Állam anyagaitól. Az Iszlám Állam cselekményeinek hírértéke, sokkoló hatása, szenzációhajhász, fenyegető retorikája miatt meghódította a teljes nyugati médiát, amely saját céljait támogatta, erősítette. Azzal, hogy a Nyugat az Iszlám Állam fenyegetését közvetítette, saját sajtóorgánumaik segítették a csoportot propagandacéljainak elérésében (például más csoportok ösztönzése arra, hogy hasonló támadásokat hajtsanak végre a média figyelmének felkeltése érdekében). Különösen a terrorizmussal összefüggésben a muszlim közösségről szóló lázító tudósítások voltak polarizáló hatásúak, megerősítve az Iszlám Állam üzeneteit.¹¹⁴

Felhasznált irodalom:

- ABADI, Houda Dr.: Daesh Media Strategies, in “A Guide to Preventing Extremist Narratives: Paving the Path to Peace. 2016. https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/isis-media-strategies-role-of-muslim-religious-leaders-2015.pdf (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)
- ABOU EL FADL, Khaled: The Great Theft: Wrestling Islam from the Extremists. HarperCollins Publishers, Nw York, 2007. ISBN: 978-0-06-118903-6
- ABOUL-ENEIN, Youssef H.: Islamic Rulings on Warfare. University of Michigan Library, 2004.
- ARANY Anett – N. RÓZSA Erzsébet – SZALAI Máté: Az Iszlám Állam Kalifátusa. Osiris Kiadó – Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2016.

---

¹¹³ LIANG i. m. p. 3.

¹¹⁴ WILLIAMS i. m.

- BESENYŐ János – PRANTNER Zoltán – SPEIDL Bianka – VOGEL Dávid: Az Iszlám Állam Terrorizmus 2.0, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, Kossuth Kiadó, 2016.
- COMOLLI, Virginia; FRANCESCO, Milan: Q&A: What has become of ISIS' foreign fighters? The International Institute for Strategic Studies, 2020. 06. 09. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis//2020/06/csdp-isis-foreign-fighters> (Letöltés ideje 2023. 05. 18.)
- DÉVÉNYI Kinga: A dzsihad az iszlámban. Világtörténet, 2017/2. pp. 297-324.
- European Police Office: European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2016. 06. 20. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)
- GERSTEL, Dylan: ISIS and Innovative Propaganda: Confronting Extremism in the Digital Age. Swarthmore International Relations Journal, 2016/1.
- HAIG Zsolt: Információs Műveletek a Kibertérben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- HAIG Zsolt: Internet terrorizmus. A nemzetközi terrorizmus konferenciakiadványa, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2007/2. pp. 81-93.
- HASHEM, Ali: The Islamic State's Social Media Strategy. 2014. 08. 18. <https://www.al-monitor.com/originals/2014/08/is-clinton-atrocities-social-media-baghdadi-mccain.html> (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)
- KHAWAJA, Asma Shakir – KHAN, Asma Hussain: Media Strategy of ISIS: An Analysis. Strategic Studies, 2016/2. pp. 104-121. <https://www.jstor.org/stable/48535950> (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)
- KIS-BENEDEK József: Dzsihadista fészkek, mint a terrorizmus lehetséges kiindulópontjai. Hadtudomány, 2017/1-2. pp. 96-113.
- KIS-BENEDEK József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus, Zrínyi Kiadó, 2016. ISBN: 9789633277393
- LIANG, Christina Schori: Cyber Jihad: Understanding and Countering Islamic State Propaganda. Geneva Centre for Security Policy, 2015/2.
- MOWATT-LARSEN, Rolf: Islam and The Bomb. Religious Justification for and against nuclear weapons. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, 2011.
- NEUMANN, Peter R.: Foreign Fighter Total in Syria/Iraq Now Exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s. International Centre for the Study of Radicalisation, 2015. 01. 26. <http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)
- RESPERGER István – TÚRI Viktória: Iszlám Állam Modus Operandi. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2021. UN Press Release: PI/978, 1996. 11. 21. <https://press.un.org/en/1996/19961121.pi978.html> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)

- UN Press Release: Television's impact on U.N. resembles 'sixteenth' security council member says secretary-general, in address opening world television forum. 1996. 11. 21. <https://press.un.org/en/1996/19961121.pi978.html> (Letöltés ideje: 2023. 09. 23.)
- WILLIAMS, Lauren: Islamic State propaganda and the mainstream media. Lowy Institute, 2016. 01. 26. <https://www.lowyinstitute.org/publications/islamic-state-propaganda-mainstream-media#heading-3694> (Letöltés ideje: 2023. 05. 18.)

**A „DE-RISKING” HÁTTERE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI –
JAKE SULLIVAN 2023. 04. 27-I ELŐADÁSÁNAK ELEMZÉSE**

Jake Sullivan előadása

Az egypólusú világrend visszaállítását célzó amerikai Nemzeti Biztonsági Stratégia (a továbbiakban: NBS) megjelenése után fél évvel, 2023. április 27-én Jake Sullivan¹, az amerikai elnök nemzetbiztonsági tanácsadója a Brookings Institute vendégeként, szakértői közönségnek tartott előadásában² fejtette ki az Egyesült Államoknak Kínával szembeni „kockázatmentesítési” stratégiáját. Bár Sullivan előadása gazdasági fókuszú volt, a stratégia eszközeiben és következményeiben a gazdaságon messze túlmutat, a hatalmi pozíció egészét érinti. Előadásában a következőket fejtette ki.

Az USA-nak egyszerre négy kihívást kell leküzdenie annak érdekében, hogy ismét a világrend alakítója lehessen. Egyrészt, helyre kell állítania a gyártás kiszervezése következtében kiüresedett amerikai gazdaságot. Sullivan szavai szerint tévedés volt túlon túl leegyszerűsítő módon közelíteni a gazdasági erő értelmezéséhez: a gazdasági növekedés, mint mutató, semmitmondó. Nem mindegy ugyanis, hogy a növekedés milyen gazdaságszerkezetet, milyen gazdaságszerkezeti változásokat takar. Az amerikai társadalomnak tett ígéretekkel ellentétben a kiszervezés munkahelyek elvesztését eredményezte, és stratégiai jelentőségű ágazatok sorvadtak el.

Sullivan arra a megállapításra jut, hogy téves volt az a feltételezés, hogy a piac mindig hatékonyan és termelékenyen helyezi ki a tőkét, és ezt a tévedést mi sem mutatja jobban, mint az ipar elsorvadása, ami egyben alá is ásta az USA nemzetközi hatalmi versenyhelyzetét.

Másrészt, vetélytársak megjelenésével megváltozott a geopolitikai környezet. Az amerikaiaktól eltérő módon szervezett – „nem piacgazdasági elven működő” – Kína a világgazdaság rendszerszinten meghatározó szereplőjévé vált. Eközben az USA stratégiai horderejű, a jövőt meghatározó területeken hátrányba került.

Sullivan szerint a geopolitikai versenyhelyzetben fokozott jelentőségű stratégiai iparvesztést további két kihívás tetézi. Az egyik a klímaváltozás, amely miatt sürgetővé vált az energiaátmenet. A másik az egyes országokon *belül* (nem országok

---

¹ Sullivanról bővebben: MACAULAY, Cathrine: Who’s Who in Defense: Jake Sullivan, National Security Advisor. *Breaking Defense*, 2021. 03. 03. <https://breakingdefense.com/2021/03/whos-who-in-defense-jake-sullivan-national-security-advisor/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

² SULLIVAN, Jake: Remarks by National Security Advisor Jake Sullivan on Renewing American Economic Leadership at the Brookings Institution. 2023. 04. 27. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/04/27/remarks-by-national-security-advisor-jake-sullivan-on-renewing-american-economic-leadership-at-the-brookings-institution/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

között³) kialakult, a demokráciát romboló egyenlőtlenség. Az ipar kiszervezéséből adódó, az USA-n belül is kialakult egyenlőtlenség kapcsán Sullivan azt mondja ki, hogy az USA nem hozta meg a szükséges belpolitikai intézkedéseket a külpolitika hatásainak ellensúlyozására, és megalapozatlanul bízott abban, hogy a javak lecsorognak a világrend előnyeit élvező, az abból gazdagodó elitől a középosztályhoz és az alsóbb társadalmi rétegekhez.

A négy kihívásra válaszoló amerikai stratégiának az egyik központi eleme az új iparpolitika. Ez nem teljeskörű önellátást céloz, hanem szelektív: a stratégiai horderejű ágazatokra építve állítaná vissza az USA stratégiai fölényét. A növekedés ezeken (is) alapulna. Az USA visszaiparosítása és technológiai fölényének visszaállítása állami részvétellel valósulna meg. Az eddigiekben meghatározó magántőke logikája helyébe a társadalomstratégiai és nemzetstratégiai célok érvényesítésében is gondolkodó politika lépne.

Jelen esetben a „tisztá” energia („clean energy”)⁴, valamint a polgári és katonai fejlesztések szempontjából egyaránt a félvezetők, a chipgyártás jelenti a szűk keresztmetszetet. Aki ebben vezet, az uralni tudja a csúcstechnikát. E terén kell, hogy az USA a mainál sokkal erősebb pozícióra tegyen szert. Sullivan szerint a világ chiptermelésében az USA részesedése mindössze tíz százalék, és a csúcstechnológiát képviselő chipket is döntően az USA területén kívül gyártják. Eközben chippek előállításában meghatározó, az USA besorolása⁵ szerint stratégiai nyersanyagoknak Kína adja a 80 százalékát, köztük a ritkaföldfémek jelentős részét⁶ is.

A stratégiai jelentőségű chipgyártás tartós és dinamikus növekedési pályára állítása nemcsak az USA-n belül jelent feladatot, hiszen az USA globális pozíciójához elengedhetetlen, hogy saját szövetségesei se függjenek más világhatalmi szereplőktől. Sőt, elengedhetetlen, hogy a globális dél országai közül is minél többet sikerüljön az

---

³ A többpólusú (nem amerikai) világrendet favorizáló hatalmak szerint az országok közötti egyenlőtlenség az, amit egy új világrendnek kezelnie kell. Lásd bővebben: FAUST Anita: Narratívák a világrendépítésben – A Szamarkandi Deklaráció. Eurázsia Központ Elemzések, 2022/39. <https://eurasiacenter.hu/2022/10/26/euraszia-kozpont-elemzesek-2022-39-narrativak-a-vilagrendepitesben-a-szamarkandi-deklaracio/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.);

FAUST, Anita: Kirajzolódóban egy új világrend? Eurázsia Központ Elemzések, 2023/24. <https://eurasiacenter.hu/2023/05/09/kirajzolodoban-egy-uj-vilagrend/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁴ Sullivan előadásában „tisztá” energiának a nem-fosszilis energiaforrásokra gondol, köztük az atomenergiára és a megújulóakra, így a napenergiára. Azok tényleges tisztasága vitatott, lásd BALARAM, V.: Rare earth elements: A review of applications, occurrence, exploration, analysis, recycling, and environmental impac. Geoscience Frontiers, 2019/4. pp. 1285-1303.;

PITRON, Guillaume: Ritkafémek háborúja – A tiszta energia és a digitális technológiák sötét oldala. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2023.

⁵ US DEPARTMENT OF ENERGY: Critical Materials Rare Earths Supply Chain: A Situational White Paper. 2020. <https://www.energy.gov/eere/amo/articles/critical-materials-supply-chain-white-paper-april-2020> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁶ FAN, John Hua – OMURA, Akihiro – ROCA, Eduardo: Geopolitics and Rare Earth Metals. European Journal of Political Economy, 2023. június <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268022001598> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

amerikai érdekszférához csatlakoztatni. Ezt úgy fogalmazza meg Sullivan, hogy olyan beszállítói láncokat szándékozik létrehozni az USA, amelyek az értékeit is tükrözik. Külön említi, hogy a „fejlett ipari demokráciák” – Kanada, Japán, Dél-Korea, egyes európai országok – mellett másokkal is együttműködésre lép. E körben Indiát, Indonéziát, Angolát és Braziliát emelte ki.

Aligha túlbecsülhető horderejű, hogy az USA az általa vezetett táborban összehangolt iparpolitikát kíván megvalósítani, közös információs platformon. E törekvés szerint az amerikai ipari stratégiához társuló amerikai kereskedelempolitika már nem vámtarifák alakításáról szól, hanem országok egy rendszerbe történő integrálásáról. Mint Sullivan kifejti, olyan mélyen egybeintegrált működést céloz meg az USA, amelyben a globális vezetés a résztvevő gazdaságokon belül a munkavállalók jogairól is gondoskodni szándékozik: a globális politikai szint és a lokális, egyéni szint között közvetlen kapcsolat jönne létre.

Az érvelés szerint a kereskedelmi rendszer egyúttal a klímapolitikát is szolgálná azzal, hogy a rendszeren belüli többletkapacitásokat szükségtelenné tenné és kiiktathatná. Bár ezt külön nem hangsúlyozza Sullivan, ez szükségszerűen egy rendkívül erős egymásrautaltsági viszonyrendszert hoz létre az USA-vezette táboron belül.⁷

A stratégia keretében a fejlődő országokban új szemlélet szerint valósítana meg befektetéseket az USA, az eddigőtől merőben eltérő diplomáciai gyakorlatot alapítva. Ebben kiemelt szerepet kapnak a regionális fejlesztési bankok, amelyek a kínai Új Selyemút beruházásaival versenyre kelve infrastrukturális fejlesztéseket segítenének elő. E stratégiával teljes összhangot mutat, hogy a Világbank élére ehhez a politikához illeszkedően Ajay Banga személyében egy indiai származású vezetőt nevezett ki az USA.⁸

A kulcsfontosságú technológiákból kizárná az USA Kínát, hogy – Sullivan megfogalmazása szerint – Kína ne juthasson olyan nyugati technológiához, amelyet a Nyugat ellen fordíthat. Ebben az irányban már számos lépést tett az USA, és több szövetségese is bekapcsolódott ebbe.

Elemzés

Az USA fenyegetés-felfogása – a kockázatmentesítési stratégia értelmezési kerete

Akár Kína kommunikációját, akár a BRICS deklarációkat tekintjük, 2017 óta rendre azt olvashatjuk, hallhatjuk, hogy a feltörekvő hatalmaknak egyáltalán nem áll szándékukban megtámadni a Nyugatot. Ennek ellenére az USA – és nem ritkán szövetségesei – fenyegetésként tekintenek Kínára. Hogy miért, az kínai elemzők körében is sokáig vitatott volt⁹. Am Jake Sullivan áprilisi előadása, valamint az

⁷ Kérdés, hogy a covid járvány során a beszállítói láncokat ért sokkhatások tapasztalatai alapján egy tartalékok nélküli regionális vagy globális rend miként tehető biztonságossá.

⁸ <https://www.worldbank.org/en/about/people/a/ajay-banga> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁹ WEI, Li: Towards Economic Decoupling? Mapping Chinese Discourse on the China–US Trade War. *The Chinese Journal of International Politics*, 2019/4. pp. 519-556.

előadás kontextusát adó stratégiai dokumentumok és szakértői vélemények magyarázattal szolgálnak.

A hidegháború vége óta kiadott amerikai NBS-ek jellemzően nem tételeznek célzottan az USA területét vagy állampolgárait fenyegető veszélyeket. A stratégiák az USA globális szerepének és az ehhez szükséges hatalmi bázis védelmét és erősítését célozzák. A hidegháború utáni NBS-ek folytatólagos célja annak biztosítása, hogy az USA alakíthassa a világrendet, hogy ne más alakítsa az USA-t.¹⁰ Nem jelent kivételt a 2022-ben kiadott NBS sem. Jake Sullivan előadása ennek a stratégiának a Kína-fókuszú kibontása, szakemberek és üzletemberek orientálása céljából.

Az előadás értelmezési keretet adó mondata, hogy: „*Nemzetközi gazdaságpolitikánknak a valósághoz kell alkalmazkodnia ahhoz, hogy felépíthessük azt a világot, amit áhítunk.*”¹¹ A szóhasználat maga is figyelmet érdemel: az USA rendelkezik *nemzetközi* – a világra, de legalábbis a világ jelentős részére kiterjedő – gazdaságpolitikával.

Mivel a cél a világrend amerikai alakítása, a legfőbb kivédendő fenyegetés az USA számára az, ha egy vagy több ország, önállóan vagy csoportban képessé válik arra, hogy ezt gátolja, és még inkább, ha ők válnak kezdeményezővé, normaadóvá a világban. Az más kérdés, hogy a stratégiai narratívákban – Sullivan beszédében is és a 2023 júliusi NATO csúcs zárodokumentumában is¹² – kínai katonai fenyegetés szerepel. Ahhoz, hogy amerikai nézőpontból válaszlépést igénylő fenyegetés ténye álljon fenn, elegendő a fenyegetés elvi lehetősége, vagyis az, ha az autonóm stratégiát követő másik félnek van az amerikai befolyás gyengítésére vagy ellensúlyozására alkalmas cselekvőképessége. Mint ezt az USA 2021 márciusában kiadott ideiglenes NBS-e¹³ kimondja, Kína az a szereplő, amely az USA-n kívül komplex – sokrétű cselekvőképességet adó – hatalomra tett szert. Ez nyilvánvaló „fenyegetés”, persze nem Amerikára, mint országra, hanem az USA világrendalakító szerepére nézve.

Szemléletváltás az amerikai stratégiai gondolkodásban – az amerikai pozícióvesztés értelmezése

Az áhított világ megteremtése, mint cél, az USA történelmi alkotmányában gyökerezik, és a hidegháború lezárultával nagy lendületet kapott. Sullivan előadása tükrében az idealista célt radikálisan realista helyzetértékelésre épülő stratégia hivatott elérni. Mind a realista értékelés, mind pedig a belőle fakadó stratégia jelentős szemléleti fordulatot képvisel.

---

¹⁰ FAUST Anita: Az Egyesült Államok geostratégiai hatalomfelfogása és a hidegháború utáni világrend evolúciója az amerikai nemzetbiztonsági stratégiák tükrében. *Külügyi Szemle*, 2021/2. pp. 151-176. https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.2.7 (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

¹¹ Sullivan beszédében ez szó szerint így szerepelt: „*Our international economic policy has to adapt to the world as it is, so we can build the world that we want.*”

¹² https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

¹³ <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

Sullivan tabukat döntő előadásában először is tévesnek mondja azt a régóta domináns alapelvet, amely szerint állami beavatkozás nélkül a piaci folyamatok, a profitelv önmagában jó irányba viszi a társadalmat és a nemzetközi térben az államot.¹⁴ A gondolat jelentőségét jól érzékelteti egy elemzés, amely a kapitalizmusok összeadásaként értelmezte az USA és Kína szembenállását.¹⁵ E gondolat háttérében az áll, hogy míg az USA berendezkedésében a magántőke a politikai hatalom fölött áll, addig Kínában a politikai hatalom áll a magántőke és általában a vállalati szféra fölött. Az eltérő hierarchiák nem egybeolvaszthatók.

Az USA-ban az állam és a magánkézben lévő vállalati szféra kapcsolatát új alapokra helyezni összetett, és konfliktusokkal terhelt folyamatnak ígérkezik. Érintheti az amerikai alkotmány 2010-ben történt átértelmezését, amely politikai jogokkal ruházta fel a vállalatokat, és maga után vonhatja a kampányfinanszírozás rendjének módosítását.¹⁶ Ugyanakkor nem hagyhatja teljesen érintetlenül a politikai kinevezések rendjét sem, ma ugyanis bevett gyakorlat az, hogy a magánvállalatok magasrangú képviselői vagy lobbistái kerülnek politikai kulcspozíciókba.¹⁷

A másik tabu, amit Sullivan kimond, az az, hogy a gazdasági növekedés mutatói nem feltétlen jeleznek erősödést. Sőt, mint kifejti, a hatalomnak az eddig alkalmazott, leegyszerűsítő megközelítése súlyos geopolitikai kockázatot hordoz, ugyanis a gazdaság szerkezete és az érdekeltségek folyamatai perdöntők. A szemléletváltás háttérében az USA saját tapasztalata áll.

A hidegháború után az ipari verseny helyébe a nyitott világkereskedelmet léptette az USA,¹⁸ amelynek keretében egy világgazdasági new deal-t ajánlott a nemzetközi térben mozgó, vagy oda belépő vállalatok számára. Az USA lehetővé tette számukra, hogy világszerte a helyi vállalatokkal egyenrangú elbírálásban részesülhessenek, megnyitotta az amerikai termékek mellett az amerikai tőke előtt is a világot. A feltételezés az volt, hogy a cégek nemzetközi térhódításukkal az amerikai világrendet építik, és saját diplomáciai lehetőségeikkel, illetve lokális és ágazati betekintésükkel támogatják az USA geopolitikai döntéshozását. Ezek ellenére, mint Sullivan rámutatott: a profitelvé működés miatt ez a folyamat amerikai munkahelyek

---

¹⁴ Ezt illetően vitatkozhatunk Sullivannal, hiszen nem feltétlen úgy merül fel a kérdés, hogy nem kellően hatékony a magántőke. Sokkal inkább úgy, hogy a magántőke és az amerikai társadalom, valamint a magántőke és az USA mint geopolitikai entitás nézőpontja nem egyezik. Mivel nézőpontjaik eltérnek, a hatékonyan kihelyezett magántőke hozadéka lehet jó a magántőkének, de hátrányos a társadalomnak és/vagy az államnak.

¹⁵ MILANOVIĆ, Branko: The Clash of Capitalisms The Real Fight for the Global Economy's Future. Foreign Affairs, 2020/1. pp. 10-21.

¹⁶ GARRETT, Brandon L.: The Constitutional Standing of Corporations. University of Pennsylvania Law Review, 2014/1. pp. 95-164. és WINKLER, Adam: We the Corporations – How American Businesses Won Their Civil Rights. Liveright Publishing. 2018. <https://lowellmilkeninstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/2018/01/A.-Winkler-WE-THE-CORPORATIONS-Excerpts.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

¹⁷ MEYER, Theodor: Trump taps former Raytheon lobbyist to lead Pentagon. Politico, 2019. 06. 18. <https://www.politico.com/newsletters/politico-influence/2019/06/18/trump-taps-former-raytheon-lobbyist-to-lead-pentagon-659244> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.) A Politico-ban megjelent cikkében Meyer számos gazdasági szektor, illetve szakpolitika kapcsán írja le a jelenséget, amely nemcsak a Trump adminisztrációt jellemezte.

¹⁸ <https://nssarchive.us/national-security-strategy-1994/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

elvesztésével járt, és az amerikai gazdaság szerkezetében az amerikai hatalmi pozíciót aláásó hiányterületek alakultak ki.

A gazdasági növekedés, mint mutató elvetése a hatalomkutatás szempontjából fontos mozzanat, és szükségszerűen kiterjesztendő más, összefoglaló jellegű mutatókra, például a bruttó hazai össztermékre (GDP), a nemzeti jövedelemre vagy a nemzeti össztermékre (GNP) is. Karl Herman Höhn 2011-ben publikált PhD-értekezésében enciklopédikus jelleggel a nemzeti hatalom mérésének több, mint hetven módját gyűjtötte ki a nemzetközi szakirodalomból. Ezek nagy része épít valamilyen mértékben a GDP-re, körülbelül feleannyi használja a GNP-t. Elterjedt használatuk ellenére évtizedek óta vita övezi a GDP, a nemzeti jövedelem és a GNP relevanciáját a hatalom mérésében.¹⁹

Persze találhatunk igyekezetet a strukturális tényezők megjelenítésére. Spykman például annyiban árnyalja a GDP értelmezését, hogy a kereskedelemmel összevetve veszi figyelembe, mert ez szerinte tükrözi az adott ország sebezhetőségét.²⁰ Lewis Snider képlete a GDP helyett a hozzáadott érték előállítására épít,²¹ amelyben valamelyest tükröződik a magas hozzáadott értéket képviselő gyáripár. Általában azonban abban térnek el a modellek, hogy a nominális vagy az egy főre jutó GDP-vel számolnak-e, a GDP-t területarányosan, vagy energiafogyasztással összevetve veszik figyelembe. Abban az értelemben ahogy Sullivan rámutat az USA világhatalmi pozícióját megváltoztató gazdaságszerkezeti jelenségekre, a modellek valóban tévutat jelentenek.

Azt érdemes leszögezni, hogy az USA NBS-ei nem gazdasági mutatók, vagy katonai kiadások alapján határozzák meg az USA aktuális globális hatalmi helyzetét. Egymást tápláló folyamatok, globális elérést adó pozíciók uralása, stratégiai függések hiánya, illetve azok lehetőség szerinti uralma az, ami együttesen a világrend gyakorlatilag önálló alakítására képessé tette az USA-t. A hidegháború után az amerikai rend globális kiterjesztését célzó stratégia maga vezetett el a 2017-es stratégiai ipari függéséhez, amit a Trump-adminisztráció idején, 2017-ben kiadott NBS dokumentált, illetve a Sullivan előadásában vázolt problémakörhöz.²²

A probléma természetét jól illusztrálják az amerikai hadiipar folyamatai, amelyeket Michael Brenes mutat be, a Foreign Affairsben 2023. július 3-án *How America Broke its War Machine* (Hogyan rontotta el Amerika hadigépezetét) címmel megjelent írásában.

---

¹⁹ HÖHN i. m. pp. 69-70.

²⁰ Uo. pp. 28-29.

²¹ Uo. pp. 130-131.

²² Erről bővebben: FAUST Anita: Hatalom és legitimáció az amerikai világrendben. In: BERNEK Ágnes (Szerk.): 2022. A geopolitika által uralt világ. Geopolitikai Kutatócsoport – Eurasia Központ – Neumann János Egyetem, Budapest, 2023.

Esettanulmány: az amerikai hadiipar alakulása, Michael Brenes tanulmánya alapján

Az amerikai hadiipar a Pearl Harborra adott válaszával alapozta meg elismertségét, részben a gyártás bámulatos felpörgethetőségével, részben innovativitásával. Akkor még a hadiipar alapvetően állami kézben volt, az állami cégek beszállítói köre egymással versengő, kisebb, amerikai magánvállalatokból tevődött ki. Kartellek, monopóliumok nem voltak. A hadiipar működését rendkívül gyorsan és eredményesen tudta az amerikai vezetés hozzárendelni a mindenkori célokhoz, egyúttal a nagy gazdasági válságot kísérő munkanélküliséget is sikerült felszámolni.

A hatvanas évektől kezdődően indult növekedésnek a magántulajdon szerepe az amerikai hadiiparban. A hidegháború után lezárulni látszott a fegyverkezési verseny is. 1993-ban az érintettek által csak „utolsó vacsora”-ként említett találkozón a Pentagon tájékoztatta a hadiipar képviselőit, hogy a megrendelések nagyon jelentős visszaesésével kell számolniuk.

Az immár magántulajdonban lévő vállalatok körében egy nagyon intenzív konszolidációs folyamat indult el, a kisebb vállalatok sokasága között fennálló verseny helyébe a maroknyi nagyvállalat lobbizásra építő érdekérvényesítése lépett. Működésük minden eleme – a gyártás optimalizálásán és termékskálán át a személyzeti politikáig, a szponzori tevékenységtől és a marketing szempontú innovációs irányokig – arra állt rá, hogy annak ellenére nyereségesek tudjanak maradni, hogy nincs nagyhatalmi fegyverkezési verseny.

A Brenes által felsorolt következmények közül a legbeszédesebb az, hogy az amerikai hadiipar megszüntette a kisebb nyereségtartalmú termékek gyártását, és kifejezetten a nagy haszonkulccsal eladható termékekre, például az F-35-ös vadászpilóta és a B-21-es lopakodó bombázó gyártására fókuszált. A gyártókapacitások leépültek, a képzett munkaerő már nem áll rendelkezésre. Az ukrajnai konfliktus Brenes szerint megmutatja az amerikai hadieszközök így előállt szűk keresztmetszeteit. A drága és összetett – nagy profittartalmú – eszközök nem tudják helyettesíteni az olcsó és nagy tömegben használható hadianyagokat.

A Brenes által kínált amerikai hadiipari körkép arra hívja fel a figyelmet, hogy nemcsak a gazdaság átfogó szerkezete, hanem ágazatokon belüli mélyszerkezete is meghatározó, ha fel akarjuk mérni egy adott állam cselekvőképességét. Egyúttal alátámasztja Sullivan állásfoglalását, hogy a tisztán piaci elven – azaz a profitelv szerint – működő, magántulajdonra épült gazdaság nem szolgálja az összetársadalmi és a nemzeti biztonsági érdekeket.

Új diplomácia

Az áhított világ kiépítésében az USA stratégiai technológiai dominanciájának helyreállítását célzó nemzetközi gazdaságpolitika hangsúlyos eleme a diplomácia. Ebben kimagasló szerepet kap a globális délnek dedikált, infrastruktúra fejlesztésekre

építő gazdasági diplomácia, amely a BRICS és az Új Selyemút két fő motívumát, az inkluzivitást és a fejlődést²³ igyekszik elkölcsonőzni.

Sullivan szavai szerint az USA a regionális és globális fejlesztési bankok működését újragondolva a szegény országoknak is minőségi finanszírozást biztosító konstrukciókat dolgozott ki. Bár előadásában Sullivan nem tér ki a feltételrendszerre, a 2022-es NBS szerint az kaphat hitelt a multilaterális pénzügyi intézményektől, aki megszakítja együttműködését Kínával és Oroszországgal.²⁴

A kínai új selyemút vetélytársának szánt fejlesztési program²⁵ egyszerre több célt valósít meg. Egyfelől lehetővé teszi az USA stratégiai nyersanyagellátásának diverzifikálását az ehhez szükséges kereskedelmi folyósók kiépítésével. Másfelől amerikai érdekeltségeket teremtő módon ad korszerű energetikai beruházásokat helyi fejlesztési célokra. Ilyen például a kisméretű moduláris atomerőművek telepítése és a digitális infrastruktúra kiépítése. A program Kongótól Románián át Indonéziáig számos országnak és térségnek kínál fejlődési lehetőséget.

Az új diplomácia az inkluzivitás motívumait több formában is kifejezésre juttatja. Már megindított kezdeményezésre példa az új globális pénzügyi paktum²⁶ kialakítása a globális dél országainak bevonásával. Inkluzivitást sugall a személyügyi politika, amelyben hangsúlyosan a megnyerni kívánt államokból származó személyeket neveznek ki az amerikai világrend multilaterális intézményeinek vezető pozícióira. Példa erre a Világbank újonnan kinevezett, indiai származású vezetője.

Szintén az inkluzivitást erősítené az ENSZ biztonsági tanácsának tervezett kibővítése.²⁷ Az elképzelés szerint az állandó tagok és az ideiglenes tagok mellett létrehoznának egy köztes kategóriát: a hosszú távú, de nem végleges tagok kategóriáját, mégpedig „objektív mutatók” – a GDP és lélekszám – alapján. A hosszú távú tagok köre e mutatók alakulása szerint módosulhat. Ez az elképzelés potenciálisan érzékenyen érintheti a BRICS-et,²⁸ hiszen Oroszország régóta

---

²³ FAUST (2023) i. m.

²⁴ FAUST Anita: A soft power és a harc az új világrendért – Az USA 2022. októberi nemzetbiztonsági stratégiájának elemzése. Eurázsia Központ Elemzések, 2023/7. <https://eurasiacenter.hu/2023/02/02/a-soft-power-es-a-harc-az-uj-vilagrendert-az-usa-2022-oktoberi-nemzetbiztonsagi-strategiajanak-elemzese/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

²⁵ FACT SHEET: Partnership for Global Infrastructure and Investment at the G7 Summit | The White House.

²⁶ SUMMIT FOR A NEW GLOBAL FINANCING PACT. 2023. 06. 22-23. <https://nouveaupactefinancier.org/en.php> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

²⁷ NOSSEL, Suzanne: How America Can Win Over the Global South. Foreign Affairs, 2023. 07. 07. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-america-can-win-over-global-south>. (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

²⁸ JETSCHKE, Anja – ABB, Pascal: The Devil is in the Detail: The Positions of the BRICS Countries towards UN Security Council Reform and the Responsibility to Protect. In: STEPHEN, Matthew D. – ZÜRN, Michael (Szerk.): Contested World Orders: Rising Powers, Non-Governmental Organizations, and the Politics of Authority Beyond the Nation-State. Oxford Academic, Oxford, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198843047.003.0005> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

szorgalmazza²⁹ India áhított állandó tagságát az ENSZ BT-ben,³⁰ míg Kína ellenezte azt.

Az új amerikai diplomácia további jellegzetessége, hogy a smart power, azaz 'okos hatalom' Suzanne Nossel általi értelmezésére³¹ is épít. Akkor okos a hatalom, ha indirekt módon lép fel, ha partnereken, szövetségeseiken keresztül befolyásol vagy kényszerít. Erre példa a német kockázatmentesítési stratégia.³² Indoklása szerint azért szükséges Kína visszaszorítása, mert aszimmetrikusan vesz részt a globális interdependencia növelésében: nem mond le autonómiájáról, saját érdekeit jobban képviseli mint az amerikai vezetésű („rules based”) világrend fenntartását, és saját függéseit csökkenteni igyekeznek, mint ilyen, a szövetségi kormány rendszerszintű vetélytársa.³³ Mint kifejti: eltér Németország és Kína elképzelése a világrendről és megvan a képessége arra, hogy érvényt szerezzen érdekeinek.³⁴

A német kockázatmentesítési stratégia

A német szövetségi kormány által kiadott stratégia a kollektív európai és a bilaterális német-kínai kapcsolatokra egyaránt vonatkozik. Németországot és az EU-t alapértelmezetten az amerikai világrendet építő, abba integrált entitásnak tekinti,³⁵ noha Németországnak a dokumentum szerint Kína a legfőbb kereskedelmi partnere.

Az amerikai kockázatmentesítési stratégiába integrált német stratégia célja kettős. Egyrészt rendszerszinten meg akarja szüntetni Németország és az EU függéseit Kínától, legyen szó ipari kész vagy félkész termékekről, nyersanyagokról (nemcsak a félvezetők terén, de például a gyógyszeriparban is), info-kommunikációs platformról, sőt, a kínai felvevőpiactól is. Másrészt a jövő világrend alapját jelentő technológiákban visszaszerezni/megszerezni Kínával szemben a fölényt. Ezáltal

²⁹ <https://tvbrics.com/en/news/russia-supports-india-getting-permanent-membership-of-the-un-security-council/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

³⁰ SHARAN, Sunil: Why does India Covet a Permanent UN Security Council Seat? Times of India, 2022. 09. 25. <https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/strategic-insights/why-does-india-covet-a-permanent-un-security-council-seat/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

³¹ NOSSEL, Suzanne: Smart Power. Foreign Affairs, 2004/2. pp. 131-142.

³² NÉMET SZÖVETSÉGI KORMÁNY: Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 08. 05.)

³³ Uo. p. 8.

³⁴ Uo. p. 10.

³⁵ Ez az alapállás a dokumentum egészét meghatározza, a stratégia nézőpontjától a szempontrendszerén át a szóhasználatáig. Kiragadott példa a partneri kapcsolatok hierarchiájának megjelenítése (p. 49), a kereskedelmi kapcsolatok stratégiai rangsora (p. 51), továbbá a biztonságpolitikai fejezet kifejti, hogy a transzatlanti elköteleződésű Németország biztonságának nem kedvez, hogy Kína az USA kihívójává vált (p. 55). Amerikai visszaigazolásra is talál a német stratégia: „surprisingly clear-eyed”, azaz meglepően tisztán látásra alkalmasnak minősíti azt a Foreign Affairs-ben megjelent elemzés. Lásd: FIX, Liana – LIU, Zongyuan Zoe: Berlin’s Delicate Dance with Beijing – Will a Toughened China Strategy be Enough? Foreign Affairs, 2023. 08. 01. <https://www.foreignaffairs.com/europe/berlins-delicate-balance-beijing> (Letöltés ideje: 2023. 08. 04.). A „clear-eyed” az amerikai stratégiai narratívák, többek között az NBS-ek emblemikus hívószavai közé tartozik.

hozzájárul ahhoz, hogy Kína elveszítse a képességét a világrend alakításának befolyásolására, és ne Kína adja a jövő világrend szabványait.³⁶ Másként megfogalmazva: a jövő világrendben Kína szerepe ne legyen – ne lehessen – kiemelkedő.

Az USA 2022-es NBS-éhez hasonlóan a német stratégia is leírja, hogy Kína visszaszorítása – világrend befolyásolási képességének visszanyesése – kollektív fellépést igényel.³⁷ Alapállása szerint, aki ebben nem vesz részt, az kínai kényszerítés áldozata, ezért szolidáris alapon segítik vissza az illető államokat az európai egységbe,³⁸ sőt, a tagjelölt országoknak is meg kell szüntetniük stratégiai jelentőségű együttműködéseiket Kínával.³⁹

A német szövetségi kormány Kína-stratégiája igen széleskörű: a félvezetőipar fontos eleme, de annál jóval kiterjedtebb. Minden Kínától való függés és kiszolgáltatottság, ha ma még felderítetlenek is, kiküszöbölendők. A teljes leválasztástól (de-coupling) abban tér el, hogy nem cél a kapcsolatok teljes felszámolása, amennyiben a testvérvárosi együttműködésektől kezdve a nem hiánypótló mértékű és tartalmú kereskedelemig a kooperáció megengedett. Sőt, ezek szükségesek is ahhoz, hogy a párbeszéd fennmaradjon, kiépüljön és erősödjön a nyugati betekintés Kínába, és semlegesítése után Kína alárendelteként integrálható legyen a majdani világrendbe.

Veszélyes kockázatmentesítés

2018-ra Kína a csúcstechnológia néhány területén vezető pozícióba került. Különösen a kvantumszámítógépek fejlesztésében elért kínai eredmények aggasztották az USA-t, hiszen a kvantumszámítógépek megjelenésével minden titkosítás, minden kód könnyen feltörhetővé válik, nincs több titok, se üzleti, se technológiai, se katonai.⁴⁰ A mesterséges intelligencia kapcsán is megállapítást nyert, hogy az USA-nak Kínát hátráltató stratégiára van szüksége ahhoz, hogy fölényét megtarthassa.⁴¹

Összességében azonban a félvezetők terén felemás Kína pozíciója.⁴² Memóriachipekben jó eredményeket tud felmutatni, ám a mesterséges intelligencia kifejlesztése szempontjából meghatározó területen Tajvan uralja a piacot: a fejlett logikai chipek gyártásának 60%-a van Tajvanon. A rangsorban Dél-Korea és Japán után Kína a negyedik. Az USA az ötödik helyezett, az 1999-ben még 37%-os

---

³⁶ Uo. p. 37.

³⁷ Uo. p. 16.

³⁸ Uo. p. 16.

³⁹ Uo. p. 17.

⁴⁰ KANIA, Elsa B.: China's Quantum Future. In: Foreign Affairs, 2018. 09. 26.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-09-26/chinas-quantum-future>
(Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁴¹ SCHARRE, Paul: America can Win the AI Race. Foreign Affairs, 2023. 04. 04.
<https://www.foreignaffairs.com/united-states/ai-america-can-win-race> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁴² WANG, Dan: China's Hidden Tech Revolution – How Beijing Threatens US Dominance. Foreign Affairs, 2023/2. pp. 65-77.

részesevé mára mindössze 12%-ra zsugorodott.⁴³ A chipgyártó berendezések piacát azonban Hollandia, Japán és az USA együttesen 90%-ban uralja.⁴⁴ Ezekre tényezőkre alapozva alakította ki az USA a Kína hátráltatását célzó stratégiáját: a kínai chipgyártás akadályozását és a fejlett chipek behozatalának blokkolását.

Az USA és Kína technológiai háborúja, és ezen belül az amerikai kockázatmentesítési stratégia kontextusában a globális jelentőségű chipgyártása miatt Tajvan sorsa ma érzékenyebb kérdés, mint valaha. Az USA számára elfogadhatatlan volna, ha Kína kiterjesztené uralmát Tajvanra. A világrend alakításának a lehetőségéről lévén szó, szükségszerűen az is problémát jelentene a Kínával ellenséges hatalmak számára, ha Tajvan teljes önszántából és demokratikus intézkedések keretében maga kérné egyesítését a kontinentális Kínával, hiszen az ellenérdekek hátránya tűrhetetlen mértékűvé válna.

Az amerikai aggodalmak mértékét jelzi egy demokratapárti képviselő egy nyilvános rendezvényen tett kijelentése:⁴⁵ ha Kína beteszi a lábát Tajvanra, akkor az USA le fogja bombázni a tajvani chipgyárakat. Tajvan honvédelmi minisztere reagált az amerikai politikus megnyilvánulására, mondván: ahhoz Tajvannak is volna néhány szava.⁴⁶ A helyzet kiélezett voltát mutatja, hogy egy 2021-es amerikai katonai tanulmány az „összetört fészek” stratégiát mérlegeli Tajvan kapcsán.⁴⁷ A stratégia neve a kínai mondásra utal, miszerint összetört fészek alatt nincs ép tojás. Praktikusán Tajvan létesítményeinek elrettentő célú lerombolását jelenti, hogy Kínának ne érje meg birtokba venni Tajvant.

Kína viszont értelemszerűen továbbra sem enged az egy Kína-elvből,⁴⁸ amelyet magának az USA-nak a 2022-es NBS-e szerint három nemzetközi egyezmény is megerősít. Bár a vizsgált nyugati stratégiák leszögezik az egy Kína-elv elfogadását, annak gyakorlati értelmezhetősége – akár a diplomáciai gyakorlat, akár a Nyugat fokozódó és kiszélesedő térségbeli jelenléte, akár a kockázatmentesítési stratégia, a kínai egyesülés elvi elfogadhatatlansága miatt – jelenleg kiüresedett.

A katonai felkészülés és elrettentő stratégiák kidolgozása közepette az USA a technológiai szempontból meghatározó chipek, kiváltképp a fejlett, mesterségesintelligencia-célú chipek Kínába irányuló exportjának korlátozása,⁴⁹ és

---

⁴³ DIAMOND, Larry – ELLIS, Jim – SCHELL, Orville: The Treacherous Silicon Triangle – How to Strengthen the Semiconductor Supply Chain Without Endangering Taiwan. Foreign Affairs, 2023. 07. 17. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/semiconductor-supply-taiwan-treacherous-silicon-triangle> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁴⁴ SCHARRE i. m.

⁴⁵ <https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/12/microchips-us-taiwan-strategy/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁴⁶ <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/4886681>. (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁴⁷ MCKINNEY, Jared M. – HARRIS, Peter: Broken Nest: Deterring China from Invading Taiwan. Parameters, 2021/4. pp. 23-36.

⁴⁸ XIE FENG: Aspen Security Forum. Pódiumbeszélgetés, 2023. 07. 19.

<https://www.youtube.com/watch?v=t3KvXrhBevU> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁴⁹ FITCH, Asa: US Considers New Curbs on AI Chip Exports to China. In: Wall Street Journal. 2023. 06. 27. <https://www.wsj.com/articles/u-s-considers-new-curbs-on-ai-chip-exports-to-china-56b17feb> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

kínai gyártásuk akadályozása⁵⁰ mellett döntött. Elemzők szerint az USA sokáig úgy tekintett Kínára, hogy az csak blöfföl, amikor az ellenséges gesztusok viszonzásáról beszél.⁵¹ Ám 2023 június és július során Kína három jelentős lépést is tett. Egyéb kereskedelmi ellenlépések mellett feltételelessé tette két stratégiai nyersanyag, a germánium és a gallium exportját,⁵² valamint saját külpolitikáját szabályozó (és hathatósan kommunikáló) törvényt⁵³ hozott, amely július 1-i hatállyal lépett érvénybe. A kereskedelmi intézkedések magukért beszélnek. A törvény részben azt az alapállást mondja ki, hogy Kína nem kezdeményez konfliktust, nem provokál, ha azonban őt éri provokáció, azzal szemben fenntartja a jogot az önvédelemre.

A kiélezett helyzet sokféleképpen robbanhat. Ha nem torkollik fegyverekkel vívott háborúba a két nagyhatalom szembenállása, a chipvertikum sérülése akkor is súlyos következményekkel járna mindenki számára.

Összegzés

A tanulmány ismertette Jake Sullivan 2023. április 27-én tartott előadását az USA Kínával szembeni dominanciájának visszaállítását célzó kockázatmentesítési stratégiájáról, majd stratégiai dokumentumok és elméleti tanulmányok kontextusában, összetett megközelítésben elemezte azt. Sullivan előadása a hatalomkutatás számára elméleti, helyzetértékelésünk számára pedig gyakorlati tanulságokkal is szolgál. Pontokba szedve ezek a következők:

Az amerikai stratégiai gondolkodásban megkérdőjelezhetővé vált az a szemlélet, hogy a tisztán profitelvű, állami beavatkozás nélküli szabadpiaci működés jól tudná szolgálni az államot és a társadalmat.

A hatalmi pozíció és a gazdaság állapotának felmérésében az összefoglaló jellegű gazdasági mutatók és a katonai kiadások megtévesztők. E leegyszerűsítő mutatók helyett a gazdaság szerkezete, a függések rendszere és az erőtenyezőik pozitív visszacsatolásokba rendezett működése az irányadó.

A szabadkereskedelmi világrendben a profitelv korlátlan működése miatt az USA ipara kiüresedett, társadalmi egyenlőtlenség alakult ki, az USA dominanciája Kínával szemben a csúcstechnológiák terén is meggyengült.

Kínát azért értelmezi az USA fenyegetésként, mert szert tett arra a képességre, hogy a világrendet alakítsa, sőt, lépéseket is tett e céllal.

---

⁵⁰ KOC, Cagan: ASML hit with new Dutch Limits on Chip Gear Exports to China. Bloomberg. 2023. 06. 30. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-06-30/dutch-publish-new-limits-on-asml-s-chip-gear-exports-to-china#xj4y7vzkg> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁵¹ BABONES, Salvatore: China is Bluffing in the Trade War. Foreign Policy, 2019. 06. 13. <https://foreignpolicy.com/2019/06/13/china-is-bluffing-in-the-trade-war/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁵² <https://foreignpolicy.com/2023/07/06/china-tech-us-metal-export-yellen-gallium-germanium/>. (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

⁵³ http://tr.china-embassy.gov.cn/tur/sgxw/202307/t20230701_11106580.htm (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

Az USA fejlett szövetségeseit bevonva kiemelten a kínai logikai chipgyártást és chipimportot igyekeznek blokkolni. Ez a lépés figyelmen kívül hagyja azt, hogy a félvezetőipar teljes vertikuma szűk keresztmetszetek láncolatából áll, a nyersanyagokat is beleértve.

Az USA sokáig úgy vélte, hogy Kína nem fog érdemi válaszingykedéseket fogadosítani. 2023. június-július folyamán bebizonyosodott, hogy Kína nem mond le az önvédelem lehetőségéről. Ezt törvénybe iktatta és gyakorlati intézkedései körében két stratégiai nyersanyag exportját korlátozta.

A félvezetőiparra fókuszáló amerikai kockázatmentesítési stratégia keretében Tajvan minden eddiginél érzékenyebb helyzetbe került. Amikor üzemképessé válik a TSMC új, arizonai gyártókapacitása, akkor már nem lesz akadálya annak, hogy a vállalat tajvani gyárai célponttá váljanak, akár amerikai megelőző/elrettentő beavatkozásként. A kockázatmentesítési stratégia érvényesítése az egy Kína-elv gyakorlati kiüresedését is maga után vonja.

Az amerikai stratégia új gazdasági diplomáciát ír elő, amely átveszi a BRICS és az Új Selyemút koncepcióiból az inkluzivitás és a fejlődés motívumait. A fejlesztési bankok közreműködésével amerikai digitális és energetikai technológiát kaphatnak a Globális Dél országai, kedvező pénzügyi konstrukció mellett, ha vállalják, hogy az USA fő riválisaitól elfordulnak.

Az USA törekvéseiben szerepet kapnak szövetségesei. Az USA új amerikai világrendet célzó stratégiájába illeszkedő német Kína-stratégia az amerikai igényt támogatva Németország és az EU ma rendszerszintűvé vált kínai függéseinek teljes felszámolására irányul.

A Sullivan előadása alapján körvonalazódó új, amerikai világrend a függések új rendszerére épül: tartalékok nélküli, egzisztenciális függéseken keresztül szerveznék az USA egy szükségszerűen megbonthatatlan rendbe az országokat.

Az USA-t támogató német stratégia az az EU-tagok és tagjelöltek mozgásterét befolyásolni akarja.

A világrend átmeneti állapotát kísérő kockázatokat elkerülni aligha lehet, legfeljebb választani lehet azok közül. Hogy mi minősül kisebb rossznak, utólag lesz mérlegelhető.

Felhasznált irodalom:

- BABONES, Salvatore: China is Bluffing in the Trade War. Foreign Policy, 2019. 06. 13. <https://foreignpolicy.com/2019/06/13/china-is-bluffing-in-the-trade-war/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- BALARAM, V.: Rare earth elements: A review of applications, occurrence, exploration, analysis, recycling, and environmental impac. Geoscience Frontiers, 2019/4. pp. 1285-1303.
- BRENES, Michael: How America Broke its War Machine. Foreign Affairs, 2023. 07. 03. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-america-broke-its-war-machine> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- DIAMOND, Larry – ELLIS, Jim – SCHELL, Orville: The Treacherous Silicon Triangle – How to Strengthen the Semiconductor Supply Chain Without Endangering Taiwan. Foreign Affairs, 2023. 07. 17. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/semiconductor-supply-taiwan-treacherous-silicon-triangle> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- FAN, John Hua – OMURA, Akihiro – ROCA, Eduardo: Geopolitics and Rare Earth Metals. European Journal of Political Economy, 2023. június <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268022001598> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- FAUST Anita: Az Egyesült Államok geostratégiai hatalomfelfogása és a hidegháború utáni világrend evolúciója az amerikai nemzetbiztonsági stratégiák tükrében. Külügyi Szemle, 2021/2. pp. 151-176. https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.2.7 (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- FAUST Anita: Narratívák a világrendépítésben – A Szamarkandi Deklaráció. Eurázsia Központ Elemzések, 2022/39. <https://eurasiacenter.hu/2022/10/26/euraszia-kozpont-elemzesek-2022-39-narrativak-a-vilagrendepitesben-a-szamarkandi-deklaracio/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- FAUST Anita: A soft power és a harc az új világrendért – Az USA 2022. októberi nemzetbiztonsági stratégiájának elemzése. Eurázsia Központ Elemzések, 2023/7. <https://eurasiacenter.hu/2023/02/02/a-soft-power-es-a-harc-az-uj-vilagrendert-az-usa-2022-oktoberi-nemzetbiztonsagi-strategiajanak-elemzese/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- FAUST Anita: Hatalom és legitimáció az amerikai világrendben. In.: BERNEK Ágnes (Szerk.): 2022 A geopolitika által uralt világ. Geopolitikai Kutatócsoport – Eurasia Központ – Neumann János Egyetem, Budapest, 2023. pp. 52–83.
- FAUST, Anita: Kirajzolódóban egy új világrend? Eurázsia Központ Elemzések, 2023/24. <https://eurasiacenter.hu/2023/05/09/kirajzolodoban-egy-uj-vilagrend/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

- FIX, Liana – LIU, Zongyuan Zoe: Berlin's Delicate Dance with Beijing – Will a Toughened China Strategy be Enough? *Foreign Affairs*, 2023. 08. 01. <https://www.foreignaffairs.com/europe/berlins-delicate-balance-beijing> (Letöltés ideje: 2023. 08. 04.)
- GARRETT, Brandon L.: The Constitutional Standing of Corporations. *University of Pennsylvania Law Review*, 2014/1. pp. 95-164.
- HÖHN, Karl Hermann: Geopolitics and the measurement of national power. PhD értekezés. Staats-und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky, 2011.
- JETSCHKE, Anja – ABB, Pascal: The Devil is in the Detail: The Positions of the BRICS Countries towards UN Security Council Reform and the Responsibility to Protect. In: STEPHEN, Matthew D. – ZÜRN, Michael (Szerk.): *Contested World Orders: Rising Powers, Non-Governmental Organizations, and the Politics of Authority Beyond the Nation-State*. Oxford Academic, Oxford, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198843047.003.0005> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- KANIA, Elsa B.: China's Quantum Future. In: *Foreign Affairs*, 2018. 09. 26. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-09-26/chinas-quantum-future> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- MCKINNEY, Jared M. – HARRIS, Peter: Broken Nest: Deterring China from Invading Taiwan. *Parameters*, 2021/4. pp. 23-36.
- MILANOVIC, Branko: The Clash of Capitalisms The Real Fight for the Global Economy's Future. *Foreign Affairs*, 2020/1. pp. 10-21.
- NOSSEL, Suzanne: Smart Power. *Foreign Affairs*, 2004/2. pp. 131-142.
- NOSSEL, Suzanne: How America Can Win Over the Global South. *Foreign Affairs*, 2023. 07. 07. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-america-can-win-over-global-south>. (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- PITRON, Guillaume: Ritkafémek háborúja – A tiszta energia és a digitális technológiák sötét oldala. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2023.
- SCHARRE, Paul: America can Win the AI Race. *Foreign Affairs*, 2023. 04. 04. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/ai-america-can-win-race> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- WANG, Dan: China's Hidden Tech Revolution – How Beijing Threatens US Dominance. *Foreign Affairs*, 2023/2. pp. 65-77.
- WEI, Li: Towards Economic Decoupling? Mapping Chinese Discourse on the China–US Trade War. *The Chinese Journal of International Politics*, 2019/4. pp. 519-556.
- WINKLER, Adam: *We the Corporations – How American Businesses Won Their Civil Rights*. Liveright Publishing. 2018. <https://lowellmilkeninstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/2018/01/A.-Winkler-WE-THE-CORPORATIONS-Excerpts.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

Stratégiai dokumentumok és narratívák:

- NATO: Vilnius Summit Communiqué. 2023. 07. 11.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- NBS 1994. <https://nssarchive.us/national-security-strategy-1994/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- NBS 2017. <https://nssarchive.us/national-security-strategy-2017/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- NBS 2021. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- NBS 2022. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- NÉMET SZÖVETSÉGI KORMÁNY: Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 08. 05.)
- SULLIVAN, Jake: Remarks by National Security Advisor Jake Sullivan on Renewing American Economic Leadership at the Brookings Institution. 2023. 04. 27. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/04/27/remarks-by-national-security-advisor-jake-sullivan-on-renewing-american-economic-leadership-at-the-brookings-institution/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- SUMMIT FOR A NEW GLOBAL FINANCING PACT. 2023. 06. 22-23.
<https://nouveaupactefinancier.org/en.php> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- US DEPARTMENT OF ENERGY: Critical Materials Rare Earths Supply Chain: A Situational White Paper. 2020.
<https://www.energy.gov/eere/amo/articles/critical-materials-supply-chain-white-paper-april-2020> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/05/20/fact-sheet-partnership-for-global-infrastructure-and-investment-at-the-g7-summit/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- XIE FENG: Aspen Security Forum. Pódiumbeszélgetés, 2023. 07. 19.
<https://www.youtube.com/watch?v=t3KvXrhBevU> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

Internetes források:

- FITCH, Asa: US Considers New Curbs on AI Chip Exports to China. In: Wall Street Journal. 2023. 06. 27. <https://www.wsj.com/articles/u-s-considers-new-curbs-on-ai-chip-exports-to-china-56b17feb> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- KOC, Cagan: ASML hit with new Dutch Limits on Chip Gear Exports to China. Bloomberg. 2023. 06. 30. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-06-30/dutch-publish-new-limits-on-asml-s-chip-gear-exports-to-china#xj4y7vzkg> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- MACAULAY, Cathrine: Who's Who in Defense: Jake Sullivan, National Security Advisor. Breaking Defense, 2021. 03. 03. <https://breakingdefense.com/2021/03/whos-who-in-defense-jake-sullivan-national-security-advisor/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- MEYER, Theodoric: Trump taps former Raytheon lobbyist to lead Pentagon. Politico, 2019. 06. 18. <https://www.politico.com/newsletters/politico-influence/2019/06/18/trump-taps-former-raytheon-lobbyist-to-lead-pentagon-659244> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- SHARAN, Sunil: Why does India Covet a Permanent UN Security Council Seat? Times of India, 2022. 09. 25. <https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/strategic-insights/why-does-india-covet-a-permanent-un-security-council-seat/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- <https://tvbrics.com/en/news/russia-supports-india-getting-permanent-membership-of-the-un-security-council/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- <https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/12/microchips-us-taiwan-strategy/> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/4886681> (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- <https://foreignpolicy.com/2023/07/06/china-tech-us-metal-export-yellen-gallium-germanium/>. (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)
- http://tr.china-embassy.gov.cn/tur/sgxw/202307/t20230701_11106580.htm (Letöltés ideje: 2023. 08. 02.)

DR. KASSAI KÁROLY¹

**AZ ELLENÁLLÓ KÉPESSÉGRE (RESILIENCE) VONATKOZÓ
ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEK EU ÉS NATO STRATÉGIAI SZINTŰ
MEGFOGALMAZÁSAI**

Bevezetés

Az „ellenálló képesség” az elmúlt években egyre gyakrabban hallható, tartalmában bővülő kifejezés új megközelítésekkel, új feladatokkal.

A stratégiai szintű értelmezés mellett a kifejezés alacsonyabb szinten is alkalmazott, személyi tulajdonságként, infrastrukturális vagy szervezeti jellemzőként.

Az elektronikus információs rendszerek biztonsága területén lévő szabványok évtizedek óta tartalmazzák az üzletmenet-folytonosságra,² vészhelyzeti helyreállításra³ vonatkozó irányelveket; a tervezésre, kialakításra, eljárásokra és a képzésre, gyakorlásra vonatkozó javaslatokat. Ezek az ellenálló képesség elemei, de kérdés, hogy a kommunikációs rendszer, vagy szélesebb látószögéből vizsgálva a szervezet képességéről van-e szó?

A tanulmány megvilágítja, hogy NATO és EU szempontból stratégiai szinten mit jelent az ellenálló képesség, milyen összetevők, szempontok határozzák meg a kereteit.⁴ Ezután – ha szükséges – könnyeb lesz kisebb hatókörben, alacsonyabb szinten (szervezet, rendszer vagy egyéb kisebb entitás) vizsgálni az ellenálló képességre vonatkozó paramétereket.

A források idézése terjedelmi okok miatt csak lényegi szempontokra koncentrál, bő évtizedes időhorizontot vizsgálva. Az olvasói igények a bemutatott elemeknél szélesebb körű információkat is kívánhatnak, amelyhez jó alapot biztosíthat a források további tanulmányozása.

A külföldi források angolul a témát „resilience” kifejezéssel jelölik. Magyarul ez „ellenálló képesség”-et jelent,⁵ de – az EU-s anyagok hivatalos változataiban is – már megjelent a magyar „reziliencia” kifejezés. Az egységes szemlélet érdekében a publikáció következetesen a magyar tradicionális értelmezést alkalmazza.

---

¹ ORCID: 0009-9398-6158

² Business Continuity Plan – BCP

³ Disaster Recovery Plan – DRP

⁴ Másodlagos célként az írás támpontokat adhat az EU követelmények által meghatározott nemzeti ellenálló képességre vonatkozó stratégia megfogalmazásaihoz.

⁵ A helyesírás szabályai szerint két szóra tagoltan.

Stratégiai szintű EU- és NATO-megfogalmazások

Az EU Belső Biztonsági Stratégia (2010) szerint a *belső biztonságot széles körű és átfogó fogalomként kell értelmezni*, több ágazatra kiterjedően a jelentős fenyegetések és egyéb hatások ellen, beleértve a természeti és ember okozta katasztrófákat.

A kihívásokra adandó válaszok érdekében kialakított eszközök a *jövőbeli helyzetek, forгатókönyvek elemzése* (fenyegetések előrejelzése), a *megfelelő reagálás* (tervezés, munkaütemezés és a következmények kezelése), a *hatékonyság* (az ügynökségek, intézmények és szervek munkája), a *kölcsönös elfogadáson alapuló eszközök* az információmegosztáshoz és a közös nyomozások, műveletek megkönnyítése érdekében, valamint az intézkedések hatékonyságának felmérésére kidolgozott *értékelési mechanizmusok*.

A Stratégia fontosabb szempontjai a *belső biztonság széles körű és átfogó megközelítése, a megelőzés és előrejelzés* (proaktív, hírszerzésen alapuló megközelítés), az átfogó modell kidolgozása az *információcsere* érdekében, az *együttműködés* a műveletekben, az *elkötelezettség az innováció és a képzés* területén és *flexibilitás a jövőbeli kihívásokhoz való alkalmazkodásban*.⁶

Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozó Globális Stratégia (2016) megfogalmazása szerint az EU biztonságát a *terrorizmus, a hibrid fenyegetések, a gazdasági visszaesések, az éghajlati változások és az energiabiztonság* hiányosságainak veszélyei fenyegetik. Fokozni kell az erőfeszítéseket a védelem, a kibervédelem, a terrorelhárítás, az energia és a stratégiai kommunikáció területein.

Az ellenálló képesség megteremtésének különböző módjaival kell fellépni a *kormányzati, gazdasági, társadalmi, valamint éghajlati, energiaügyi sérülékenységek* súlyosabb eseteivel szemben.⁷

Az EU Biztonsági Unió Stratégia (2020) megállapítja, hogy a *sebezhetőségek és fenyegetések folyamatosan változnak*. A szolgáltatások a fizikai mellett digitális infrastruktúrákon alapulnak, ami növeli a sebezhetőséget.

A globális környezet az előnyök mellett lehetőségeket biztosít a fenyegetések számára is. Az állami és nem állami szereplők kifinomult műveleteinek és hibrid támadásainak lehetősége növekszik, mint kibertámadások, kritikus infrastruktúra rongálások, amelyeket félretájékoztatási kampányok kísérhetnek, illetve továbbra is fennállnak a terrorizmus fenyegetései.

A hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés tagállami felelősség. Egyes sebezhetőségek közösek, vagy határokon átnyúlóak (pld. hálózatok, infrastruktúrák). Olyan uniós megközelítés szükséges, amely a *külső és a belső dimenziót egy zökkenőmentes szemléletbe integrálja (nemzeti és uniós megfontolások)*. A tevékenységek teljes skáláját le kell fedni a korai észleléstől az elemzésen, a

⁶ EU Internal security strategy for the European Union Towards a European security mode, 2010 March; p. 8, pp. 16-18, 20-30.

⁷ Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan – Közös jövőkép, közös fellépés: Erősebb Európa, 2016, p. 7.

tudatosság növelésén, az ellenálló képesség kiépítésén és a megelőzésen át a válsághárításig és a következmények kezeléséig.

A Stratégia fő célkitűzésként a *korai előrejelzésbe történő befektetést, az eredmény központúságot, valamint az állami és magánszektor érintett szereplőinek bevonását* azonosítja.⁸

A **2020-as EU Stratégiai Előrejelzés (Strategic Foresight Report)** nem önálló stratégiát képező dokumentum, hanem egy komplex eszköztár a döntéshozók támogatása érdekében. Eszközei a *horizont szkennelés* (események és trendek szisztematikus gyűjtése), megatrend elemzés (mintaváltozások, egymásra ható trendek), forgatókönyvek (interaktív interjúk, elemzések modellezése a lehetséges kimenetek feltárása érdekében).

Ez az első EU-s önálló előrejelzés, amelynek kizárólagos témája az ellenálló képesség. Az előrejelzés megállapítása szerint⁹ *az ellenálló képesség új iránytű az EU-s politikák számára. Minden szakpolitikai területen rugalmasságra van szükség a zöld és a digitális átálláshoz, miközben meg kell őrizni az EU alapvető célját és integritását egy dinamikus, időnként turbulens környezetben. Egy ellenálló képesebb Európa gyorsabban helyre áll, és megerősödve kerül ki a jelenlegi és jövőbeli válságokból.*

Az EU-s sérülékenységeket és ellenálló képességeket – amelyek hosszútávon jelentős hatásokat fejthetnek ki –, a *tapasztalható megatrendek fényében kell vizsgálni.*¹⁰

A **korábbi, 2010-es NATO Stratégiai Koncepció** a mostani megfogalmazásokhoz képest *egyszerűbben említette az ellenálló képességet.* E szerint minden ország növekvő mértékben *függ a létfontosságú (vital)*¹¹ *kommunikációtól, a szállítástól és tranzit útvonalaktól, melyektől a nemzetközi kereskedelem, az energiabiztonság és a jólét függ. Ezek nagyobb nemzetközi erőfeszítéseket igényelnek a támadásokkal és üzemzavarokkal szembeni ellenálló képesség biztosítása érdekében.*¹²

---

⁸ A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, AZ EURÓPAI TANÁCSNAK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK A biztonsági unióra vonatkozó uniós stratégia, COM(2020) 605 final, 2020.7.24. pp. 3-6 , p. 17.

⁹ Az előrejelzés a *szociális és gazdasági, a geopolitikai, a zöld és a digitális* dimenziókon keresztül vizsgálja a sérülékenységeket és ellenálló képességet.

¹⁰ 2020 Strategic Foresight Report, Charting the Course Towards a More Resilient Europe, https://commission.europa.eu/system/files/2021-04/strategic_foresight_report_2020_1_0.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 05.) pp. 2-3.

¹¹ Hazánkban ettől eltérő fogalmi használat alakult ki. Az angol „kritikus” (critical) kifejezés kapta a „létfontosságú” fordítást az infrastruktúra védelemre vonatkozó jogszabályokban. A később megjelenő EU-s szabályozók által alkalmazott „essential” („létfontosságú”) kifejezés a helyzetet tovább árnyalja. A külföldi és magyar kifejezések megfeleltetésénél tehát figyelemre van szükség.

¹² NATO Strategic Concept 2010 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.) p. 13.

Az új, 2022-es NATO Stratégiai Konceptió megfogalmazza, hogy a nemzeti és kollektív ellenálló képesség biztosítása kulcsfontosságú az alapvető feladatok szempontjából, és alátámasztja a nemzetek, társadalmak és közös értékek védelmére tett erőfeszítéseket.

A stratégiai vetélytársak tesztelik az ellenálló képességet, és igyekeznek kihasználni a nemzetek nyitottságát, az összekapcsoltságot és a digitalizációt. A NATO robusztusabb, integráltabb és koherensebb megközelítést fog követni a katonai és nem katonai fenyegetésekkel és kihívásokkal szembeni ellenálló képesség építése érdekében. Ez a stratégiai sérülékenységek, függőségek azonosítását és csökkentését jelenti, beleértve a kritikus infrastruktúrákat, a beszállítói láncokat és az egyéjszégügyi rendszereket.

Biztosítani kell a polgári felkészültséget a folyamatos kormányzás érdekében, az alapvető szolgáltatásokat a lakosság számára, valamint polgári támogatást kell nyújtani a fegyveres erők működéséhez és erősíteni kell az energiabiztonságot.

A szövetségesek erősíteni fogják a képességeket a stratégiai sokkok és üzemzavarok kezeléséhez szükséges felkészülésre, az ellenálló képesség növelésére, a reagálásra és a gyors helyreállításra.¹³

Az EU és NATO stratégiai szintű megfogalmazások a vizsgált időszakban lépésről lépésre fejlődnek. Visszatérő elemek a *sebezhetőségek növekedése, a függőségek okozta fenyegetések súlyossága*, ami kifejezetten veszélyes a kritikus infrastruktúrák esetében. A vizsgálati időszak felétől a korábbi válság és katasztrófaszemlélet mellett markánsan erősödik a „hibrid fenyegetések” megfogalmazás.¹⁴ A védelmet az *átfogó megközelítés és komplex fellépés*, a nemzeti és nemzetközi *együttműködés*, a reagálás helyett a *megelőzés és korai előrejelzés* vezérli. Ki kell mutatni a *sebezhetőségeket*, csökkenteni kell a *stratégiai függőségeket*, integrálni kell a külső és belső szempontokat, *erősíteni kell a polgári – katonai együttműködést*. Az ellenálló képesség jól érzékelhetően *kettős, nemzeti és kollektív (uniós, szövetségi) feladatot jelent*.

A 2000-2002-es és 2013-as árvizek a Dunán és Tiszán, a 2006-os és 2015-ös tömegjelenségek (tüntetés, orkán és migráció), vagy a 2010-es vörösiszap-katasztrófa mutatja, hogy a kihívások, problémák kezelése hazánkban is feladat. A vizsgálati horizont idején átfogó, az ellenálló képességet meghatározó ágazati stratégia nem áll rendelkezésre.¹⁵

A biztonság- és védelempolitika alapelveiről szóló 1998-as országgyűlési határozat¹⁶ stratégiai megalapozásként rögzíti, hogy hazánk a biztonságot *átfogó*

¹³ NATO Strategic Concept 2022. p. 7, 20, 26.

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)

¹⁴ A változások időzítésénél vélelmezhető a 2014-es Krím félszigeten történtek, valamint a világ több pontján lesújtó terroristámadások hatása.

¹⁵ A korábbi, 2004-es Nemzeti Biztonsági Stratégia meghatározta a Nemzeti Katasztrófavédelmi Stratégia megalkotását, azonban annak kiadása nem történt meg. (2073/2004. (IV. 15.) Korm. Határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról, melléklet, IV. fejezet.)

¹⁶ 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat

módon értelmezi. A katonai és politikai tényezők mellett többek között figyelembe veszi a gazdasági, emberi jogi, információs és technológiai környezeti és nemzetközi jogi dimenziókat is. Sajátosság az új típusú és a hagyományos kihívások egyidejű és egymást erősítő megjelenése. A kockázatokra vonatkozó rész napjainkban is érvényes, a dokumentum tartalmilag hibridfenyegetés-szemléletű. A biztonság megvalósulásának két pillére a nemzeti önerő és a nemzetközi együttműködés, *ami EU- és NATO-szemléletnek megfelelő megállapítás.*¹⁷

A 2012-es Nemzeti Biztonsági Stratégia¹⁸ szerint „*a biztonság fogalma egyre átfogóbb értelmezést nyer*”, a fenyegetések egyéni, közösségi, állami, regionális és globális szinten is értelmezendők. A megelőzés és kezelés kérdésénél az *átfogó megközelítés* a vezérelv, illetve a biztonsági kereteket az *EU- és NATO-tagságon belül kell meghúzni*. A fenyegetések kezelése *összkormányzati* megközelítést igényel, különösen a honvédelmi, nemzetbiztonsági, rendvédelmi, igazságszolgáltatási és katasztrófavédelmi területek összehangolásával. A katonai képességek mellett jelentős a szerepe a civil-katonai együttműködésnek. A természeti vagy ipari katasztrófák kezelése érdekében komplex megelőzési rendszer kialakítására van szükség.¹⁹

A 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégia kifejezetten hibridkockázat-centrikus megfogalmazást tükröz. Az eddigi elemeket megerősíti, illetve szélesebb körben taglalja a fenyegetéseket és feladatokat. Az összetett gondolkodást a legjobban az a kifejezés tükrözi, hogy az ellenálló képesség fokozására a tömegpusztító fegyverek, a terrorizmus, a kibertámadások a hibridműveletek és a katasztrófák elleni védelem érdekében van szükség.²⁰

A 2021-es Nemzeti Katonai Stratégia az ellenálló képességet az EU- és NATO-szemlélettel teljes összhangban összkormányzati feladatnak tekinti és önálló fejezetben kibontva tárgyalja. Utal a koordinálandó területek nagy számára, megfogalmazza a védelmi igazgatás és a döntéselőkészítések hatékonyságának fontosságát és a békeidőszakban történő felkészülés szükségességét.²¹

Stratégiai szinten a korábban kiadott magyar Zöld Könyv²² mérföldkőnek tekinthető a korábbi, terrorizmus elleni védelmet célzó lépések megerősítése, a kritikusinfrastruktúra-védelemre vonatkozó EU-s elvek átültetése, a nemzeti keretrendszer kialakítása érdekében. Célja a fogalmi kérdések tisztázása, a szereplők munkájának összehangolása (pld. infrastruktúra-tulajdonosok, -üzemeltetők, szakmai szervezetek, hatósági szereplők).

---

¹⁷ Uo. p. 1, 2, 6.

¹⁸ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

¹⁹ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat, melléklet p. 2, 6, 13, 43, 50, 51.

²⁰ 1162/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, melléklet, p. 175.

²¹ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról, melléklet 4.3. fejezet nemzeti ellenálló képesség

²² 2080/2008. (VI. 30.) Korm. Határozat a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programjáról (hatályon kívül)

A Könyv szemlélete határozottan *preventív*. Tíz részre bontva azonosítja az ágazatokat, illetve lefektet tíz olyan alapelvet, amelyek napjainkban is érvényesek. A *szubszidiaritás* (az elsődleges felelősség a tulajdonosé és az üzemeltetőé, amit nem szabad elvonni vagy korlátozni), a *horizontális és ágazati megközelítés*, az *együtműködés*, vagy az *EU- és NATO-tagságból adódó kötelezettségek*, a *bizalmasság* (titkosság) vagy a *korai előrejelzés* kiemelt szerepe a szakterület szabályai között számtalan nemzeti forrásból visszatükröződik.

A fentiek alapján megállapítható a korábbi magyar stratégiaszintű megfogalmazások és az EU, NATO stratégiai szabályozó elemek hasonló logikája. Látható, hogy az uniós és szövetségi sarokkövek mentén történik az ellenálló képesség nemzeti szintű megalapozása.

A magyar megfogalmazások tükrözik a NATO- és EU-orientációt, a nemzetközi elkötelezettséget és együttműködési készséget, illetve az átfogó megközelítést és az összkormányzati szemlélet szükségességét.

Védelempolitikai, szakmapolitikai EU- és NATO-megfogalmazások

A 2013-as ellenálló képesség megközelítésére vonatkozó Európai Tanácsi Közlemény szerint az európai ellenálló képességre vonatkozó megközelítés (approach to resilience) felismeri, hogy a *válságok kiváltó okait kell kezelni*, hosszú távú helyi és nemzeti politikákba beágyazott, regionális kiegészítő intézkedésekkel kiegészítve.

Az ellenálló képesség a természeti és mesterséges katasztrófák kezelésre irányul, beleértve a lassú vagy gyors lefolyású katasztrófákat, nagyszabású vészhelyzeteket, a helyi, gyakori stresszeket és sokkokat, válságokat, amelyek differenciált megközelítést igényelnek.

*Konfliktusérzékeny (conflict-sensitive) megközelítést kell alkalmazni, felismerve különböző rendszabályok kiegészítő szerepét, illetve szükség van a képességfejlesztésbe történő beruházásokra. Az EU-nak ki kell mutatnia elkötelezettségét a partnerországok hosszú távú ellenálló képessége iránt.*²³

Fontos az elszámoltathatóság, a láthatóság, a hatékonyság és eredményesség előremozdítása, illetve a robusztus monitoring és értékelési keretek a kapcsolódó mérési eszközök segítségével.²⁴

A 2013-as közös biztonságról és védelemről szóló Európai Tanácsi Közlemény hangsúlyozza a *gyors reagálás növekvő stratégiai értékét. A korai előrejelzést, az előzetes tervezést, a konfliktusmegelőzést, a regionális biztonsági stratégiákat, valamint a válságkezelési tervezést és végrehajtást szorosabban össze kell kapcsolni.*

---

²³ A hatékonyság érdekében a legszükségesebb régiók, országok legsérülékenyebb pontjaira kell koncentrálni.

²⁴ Council conclusions on EU approach to resilience 3241st FOREIGN AFFAIRS Council meeting Brussels, 28 May 2013, pp. 5-6., 8.

Az EU-nak *fokoznia kell a megfelelő polgári és katonai eszközök gyors és hatékony tervezésére és telepítésére irányuló képességét* a válságkezelési műveletek teljes spektrumában.

Az EU-nak valamennyi – szárazföldi, légi, tengeri, világűrbeli és kiber – területen működni kell. *Javítani kell az EU azon képességét, hogy reagáljon a felmerülő biztonsági kihívásokra.*

*Az európai védelmi együttműködés szisztematikusabb és hosszabb távú megközelítése elengedhetetlen a katonai képességek, valamint a támogató technológiai és ipari bázis megőrzéséhez és fejlesztéséhez.*²⁵

A 2017-es ellenállóképesség külső tevékenységekben történő stratégiai megközelítéséről szóló EU Közös Közlemény szerint a sérülékenységek megközelítése területén a válságkezeléstől el kell mozdulni egy sokkal strukturáltabb, hosszú távú, nem lineáris nézőpont felé, *hangsúlyt fektetve az előrejelzésre, a megelőzésre és a felkészülésre.*

Növelni kell a partner államok ellenálló képességeinek támogatását, a velük történő ágazati politikai párbeszédet és tapasztalatcserét, illetve külpolitika támogatás szükséges az EU-n belüli ellenálló képességhez.

Az EU külső és belső biztonsági dimenzióinak erősítésére a Közlemény hat területet jelöl ki: *hibrid fenyegetésekkel szembeni ellenálló képesség, számítógépes biztonság, stratégiai kommunikáció, terrorizmus és erőszakos szélsőségek elleni küzdelem, kritikus közlekedési infrastruktúrák és a NATO-val, Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel (EBESZ) történő együttműködés.*

E területeken szükség van *az országos és regionális kockázatelemzés fejlesztésére, a külső nyomások dinamikusabb követésére (korai konfliktus előrejelzés), az ellenálló képesség integrálására a finanszírozásba és a nemzetközi politika és eljárások fejlesztésére.*²⁶

A 2018-as ellenálló képesség és a hibrid fenyegetések kezelés erősítésére vonatkozó EU Közös Közlemény szerint a hibrid műveletek²⁷ többdimenziós (multidimensional), kényszerítő és felforgató lépéseket kombináló, hagyományos és nem hagyományos eszközöket és taktikákat (diplomáciai, katonai, gazdasági és technológiai) alkalmazó, az ellenfél destabilizálását célzó tevékenységek.

Az EU prioritásként kezeli a *hibrid, vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris fenyegetésekkel szembeni fellépést.*

---

²⁵ Council Conclusions on Common Security and Defence Policy EDUCATIO, YOUTH, CULTURE and SPORT Council meeting Brussels, 25 - 26 November 2013, pp. 12-14., 19.

²⁶ KÖZÖS KÖZLEMÉNY AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK Az ellenállóképesség stratégiai megközelítése az EU külső tevékenységeiben JOIN(2017) 21 final, 2017. 6. 7. pp. 2-3. pont és 4.1-4.4. pont

²⁷ Az angol nyelvű változat a „kampány” (campaigns) kifejezést használja, amit a magyar változat a „hadjárat”-ként fordít.

Kiemelt kérdés a *hibrid fenyegetések felismerése, a félretájékoztatással szembeni fellépés, a stratégiai kommunikáció, a kiberbiztonsági ágazat erősítése, az ellenséges hírszerzéssel szembeni ellenálló képesség erősítése.*²⁸

A 2020-as biztonságra és védelemre vonatkozó EU Tanácsi Következtetések megerősíti, hogy az EU elkötelezett a missziók és műveletek ellenálló képességének, illetve biztonsági fenyegetések és kihívások hatékony kezelésének erősítésében. Az EU szervezeteknek, tagállamoknak olyan intézkedéseket kell kidolgozni, amelyek *javítják az EU ellenálló képességét és a biztonsági kultúrát* a kívülről érkező kiber- és hibridfenyegetésekkel szemben.

Erősíteni kell a *katonai képzési rendszer robosztusságát*, fejleszteni kell az EU polgári missziók *ellenálló képességét*, beleértve az *egészségügyi és stratégiai evakuációt.*²⁹

A 2021-es jövőbeli válságokra való felkészültség, a reagálási képesség és az ellenálló képesség fokozásáról szóló EU Tanácsi Következtetések megfogalmazza, hogy az EU-nak készen kell állnia, hogy szembenézzen a különböző természetű akkut válságokkal, amelyek *sokrétűek, hibrid jellegűek, lépcsőzetes hatásúak vagy egyidejűleg következnek be.* Ez jobb ágazatközi és határokon átnyúló válságkezelést igényel,³⁰ beleértve a *kockázatelemzést, a stratégiai előrejelzést a jobb megelőző intézkedések, a megelőzés, a felkészültség és a reagálás érdekében. Minden veszélyforrásra kiterjedő megközelítés* szükséges az ellenálló képesség kialakítását szolgáló műveletek információs kiszolgálása érdekében.

A fokozott stratégiai és válságkommunikáció, a dezinformáció, az információs manipuláció és interferencia elleni küzdelem döntő fontosságú a válságokra való reagálás és a közbizalom biztosítása érdekében. Az ellenálló képesség fokozásának eszköze többek között:

- a tényeken alapuló megközelítés kifejlesztése (evidence-based approach);³¹
- az ellenálló képességre vonatkozó helyzetkép (resilience dashboard) kialakítása, a tagállamokkal együtt történő további pontosítása a helyzetmonitorozás kiegészítéseként;
- a kritikus szervezetek ellenálló képességének és a hálózatok, rendszerek biztonságának erősítése.³²

---

²⁸ KÖZÖS KÖZLEMÉNY AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, AZ EURÓPAI TANÁCSNAK ÉS A TANÁCSNAK A reziliencia és a hibrid fenyegetések kezelésére szolgáló képességek megerősítése, JOIN(2018)16 final, 2018. 6. 13, p. 1., 4.

²⁹ Council Conclusions on Security and Defence, 8910/20, 17 June 2020. p. 2, 7, 11.

³⁰ A jövőben az ágazatközi és határokon átnyúló válságkezelési koordináció, valamint a politikai irányítás egyre fontosabbá válik. uo. p. 7.

³¹ Figyelembe véve a rendelkezésre álló nemzeti bevált gyakorlatokat és nemzetközi kereteket.

³² Council conclusions on enhancing preparedness, response capability and resilience to future crises, 14276/21, 23 November 2021, p. 5, 9, 16.

A 2023. januárban alakított³³ EU–NATO kritikus infrastruktúra ellenálló képesség munkacsoport négy kiemelten fontos területet vizsgálva (energia, szállítás, digitális infrastruktúra és világűr) dolgozott ki javaslatokat. Szektorokon áthúzódó kihívást jelentenek a fizikai és digitális kapcsolatok (egymás között és más szektorok felé), amelyek nagyfokú, kölcsönös függéseket okoznak. Szükség van:

- a függőségek jobb megértésére;
- a potenciális lépcsőzetes hatások előrejelzésére;
- a hatások csökkentéséhez szükséges eszközök azonosítására (polgári és katonai válaszlépések).

A gyorsan fejlődő digitalizáció *mind a négy szektort sérülékennyé teszi a kártékony kibertér-tevékenységekkel szemben. A rosszindulatú szereplők érdeklődése fokozódik a kritikus infrastruktúrák elleni aktivitás iránt.*

Az előrelépés érdekében jelentős veszély esetén szükség van a két szervezet között a vezető tisztségviselők közötti gyors kommunikációra, a rendszeres, párhuzamos és összehangolt kritikusinfrastruktúra-értékelésekre, gyakorlatokra, a szakpolitikák és programok közötti szinergia kihasználására, a strukturált dialógus erősítésére, a bevált gyakorlatok cseréjére. Dedikált, forgatókönyv-alapú megbeszéléseket kell tartani a kihívások, a kölcsönös függőségek és a lépcsőzetes hatások megértése érdekében, illetve a szövetségesek, tagállamok és magánszektor közötti elkötelezettséget előre kell mozdítani, beleértve a kritikusinfrastruktúra-tervezésbe integrált biztonsági szemléletet is (security by design).³⁴

A 2014-es NATO Walesi Csúcsértekezlet deklarációja az ellenálló képesség kifejezést alkalmazva a *hibrid műveletek kezelésének fontosságára koncentrált. Hatékonyan kell kezelni a hibrid hadviselés (hybrid warfare)³⁵ sajátos kihívásait, ahol erősen integráltan, nyílt és rejtett katonai, félkatonai és polgári intézkedések széles skálája érzékelhető.*

A Szövetségnek rendelkeznie kell a *hibrid hadviselés* fenyegetéseivel szemben az elrettentéshez és a *hatékony reagáláshoz szükséges eszközökkel, eljárásokkal*, valamint a nemzeti erők megerősítéséhez szükséges képességekkel. Ez a *stratégiai kommunikáció* javítását, a hibrid fenyegetéseknek megfelelő *gyakorlati forgatókönyvek* kidolgozását, a NATO és más szervezetek közötti *koordináció megerősítését* jelenti.³⁶

---

³³ NATO and the EU set up taskforce on resilience and critical infrastructure, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_210611.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 20.)

³⁴ EU–NATO Task Force on the resilience of critical infrastructure – final assessment report, 2023, pp. 8-9. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/6/pdf/EU-NATO_Final_Assessment_Report_Digital.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 20.)

³⁵ A Deklaráció a stratégiai dokumentumokban gyakrabban előforduló „hibrid művelet” helyett a „hibrid hadviselés” kifejezést alkalmazza.

³⁶ Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales 05 Sep. 2014. p. 13. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 13.)

A **2016-os NATO Varsói Csúcsértekezlet közleménye** szerint a szövetségesek elkötelezettek az ellenálló képesség erősítésében, az *egyéni és kollektív kapacitások fenntartásában és fejlesztésében a fegyveres támadások bármilyen formájával szembeni ellenállás érdekében.*

A polgári felkészültség a szövetségesek ellenálló képességének központi pillére és a Szövetség kollektív védelmének kritikus eleme. Az ellenálló képesség továbbra is nemzeti felelősség.

A NATO támogatja a szövetségeseket polgári felkészültségük felmérésében, kérésre a fokozásában. A szövetségesek javítják a polgári felkészültséget a NATO nemzeti ellenálló képességre vonatkozó alapkövetelmények teljesítésével, amelyek a *kormányzás és a létfontosságú szolgáltatások folytonosságára, a kritikus polgári infrastruktúra biztonságára és a katonai erők polgári eszközökkel történő támogatására* összpontosítanak.

A Szövetség gondoskodik arról, hogy a *parancsnoki struktúra robusztus és agilis maradjon.* A vezetés és irányítás minden eleme legyen hatékony és legyen képes az egyidejű kihívások kezelésére a missziók teljes spektrumában.³⁷

A 2016-os NATO Varsói Csúcsértekezleten kiadott, az ellenállóképesség növelésére vonatkozó kötelezettségvállalás értékelése szerint a katonai és nem katonai kihívások szélesebb körével kell szembenézni. Az ellenálló képesség megköveteli a szövetségesektől a kritikus (critical) polgári képességek fenntartását és védelmét a katonai képességek mellett – és azok támogatása érdekében –, valamint a kormányzattal és magánszektoralal való együttműködést.

A népesség és területek védelmét a *kormányzás-, a létfontosságú (essential) szolgáltatások folytonosságának biztosítása és a polgári kritikus infrastruktúra biztonságának erősítése* nyújtja. A szövetségesek biztosítják, hogy a nemzeti és a NATO fegyveres erők minden időszakban megfelelő polgári erőforrásokkal történő támogatásban részesüljenek, beleértve az energiát, a szállítást és a kommunikációt. A nemzeti ellenálló képesség erősítése érdekében a Szövetség hét alapvető követelményt³⁸ határozott meg a képességfejlesztés és fenntartás érdekében:

- a kormányzat, a kritikus fontosságú kormányzati szolgáltatások folytonosságának biztosítása (döntéshozatal, kommunikáció, válsághelyzetben érvényesítés);
- ellenállóképes energiaellátás biztosítása (tartaléktervek és villamosenergia-hálózatok: belső és határokon átnyúló esetben);
- az ellenőrizetlen tömegmozgások hatékony kezelése (és a NATO-erők alkalmazásával történő összehangolás);
- ellenállóképes élelmiszer- és vízkészletek biztosítása (zavarok és szabotázs elleni védelem);

---

³⁷ Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. p. 46., 73. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 13.)

³⁸ Nemzeti Ellenállóképesség Alapvető Követelményei – Baseline Requirements for National Resilience

- a tömeges áldozatok és egészségügyi válságok kezeléséhez szükséges ellátás biztosítása (polgári egészségügyi rendszerek és ellátás);
- ellenállóképes civil kommunikációs rendszerek (válsághelyzetben is működőképes távközlési, hírközlési hálózatok, megfelelő tartalékkapacitások);
- ellenállóképes közlekedési rendszerek biztosítása (NATO-erők mozgásának biztosítása; feltételek, hogy a polgári szolgáltatások válság idején is támaszkodhassanak a közlekedési hálózatokra).³⁹

2019-ben a NATO védelmi miniszterek a fentiekhez kiegészítést tettek: a megbízható *kommunikációs rendszerek* (köztük az 5G), a rendszerekre vonatkozó *helyreállíthatóság*, a válság idején a nemzeti hatóságok *elsőbbbségi hozzáféréseinek* biztosítottasága, valamint *a kommunikációs rendszereket fenyegető összes kockázat alapos felmérésére van szükség*.⁴⁰

Kiegészítő információ, hogy az elektronikus információs szolgáltatások biztonsága érdekében az előzőek mellett 2016-ban megszületett a NATO Kibervédelmi Kötelezettségvállalás (Cyber Pledge), ami szempontok kijelölésével, éves áttekintéssel és konzultációs lehetőségekkel támogatja a nemzetek szakirányú erőfeszítéseit.

A 2018-as NATO Brüsszeli Csúcsértekezlet deklarációjának megállapítása szerint a Szövetség veszélyes, előre nem jelezhető és képlékeny (fluid) biztonsági környezetben van. Tartós fenyegetésekkel és kihívásokkal néz szembe minden stratégiai irányból, mint állami és nem állami szereplők, katonai erők, terroristák, kiber- és hibridtámadások.⁴¹

A nemzetek elsődleges felelőssége a belső biztonság és az ellenálló képesség, amelyet a NATO szélesebb nemzetközi erőfeszítésekkel egészít ki. A NATO széleskörű opciókat tart fenn a bárhonnan – potenciálisan több irányból – érkező bármilyen fenyegetésre a több régióban történő reagálás érdekében. Továbbra is biztosítja, hogy a Szövetség elrettentő és védelmi helyzete hiteles, koherens és ellenállóképes legyen.

A sokrétű hibrid fenyegetés kapcsán a Szövetség növeli az *ellenálló képességet*, fejleszti a *helyzetfelismerést*, és erősíti az *elrettentés és a védelem* helyzetét.

³⁹ Commitment to enhance resilience, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8-9 July 2016. pp. 3-4. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)

⁴⁰ Resilience, civil preparedness and Article 3; https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm (Letöltés ideje: 2023. 08. 15.)

⁴¹ A hibrid kihívásokra példaként a Deklaráció a megtévesztő kampányokat (disinformation campaigns) és a kártékony célú kiber tevékenységeket (malicious cyber activities) említette.

Kritikus fontosságú a stabil, megbízható energiaellátás, az útvonalak diverzifikálása, az energiahálózatok összekapcsolhatósága. A Szövetség *növeli az ellenálló képességet a politikai és gazdasági nyomás ellen.*⁴²

A **2019-es NATO Londoni Csúcsértekezlet deklarációja** szerint a biztonság megőrzése érdekében a jövőbe kell tekinteni, és foglalkozni kell az új technológiák széles körével, a technológiai előnnyel. Növelni kell a *társadalmak, valamint kritikus infrastruktúrák ellenálló képességét és az energiabiztonságot.*

A NATO és szövetségesek saját hatáskörükön belül elkötelezettek a kommunikációs szolgáltatások biztonsága mellett – beleértve az 5G-t –, felismerve a biztonságos és ellenállóképes rendszerektől való függőséget.^{43,44}

A **2021-es Brüsszeli NATO-Csúcsértekezlet nyilatkozata** szerint az *ellenálló képesség elengedhetetlen a hiteles elrettentéshez és védelemhez, valamint a Szövetség alapvető feladatainak (core task) hatékony végrehajtásához. Ez nemzeti felelősség és egyben kollektív kötelezettségvállalás a Washingtoni Szerződés 3. cikkében rögzítve.*

A 2016-os kötelezettségvállalás⁴⁵ óta történt változások alapján a szövetségesek megállapodtak egy Megerősített Ellenálló Képesség Kötelezettségvállalásban.⁴⁶ A Szövetség továbbra is az *összkormányzati megközelítést*⁴⁷ alkalmazza a társadalmak ellenálló képességének erősítésére. Ennek fő elemei a *fokozott polgári–katonai együttműködés és polgári felkészültség; szorosabb kapcsolat a lakossággal, a magánszektoralal és a nem kormányzati szereplőkkel, valamint a szövetségesek által létrehozott ellenálló képesség központok.*⁴⁸

A NATO és a szövetségesek fenntartják és fokozzák a *kritikus infrastruktúrák, a kulcsfontosságú iparágak, az ellátási láncok, valamint a kommunikációs és információs hálózatok biztonságát (beleértve az 5G-t is).*⁴⁹

A **2022-es NATO Madridi Csúcsértekezlet deklarációja** szerint az *ellenálló képesség nemzeti felelősség és kollektív kötelezettségvállalás. A Szövetség növeli az ellenálló képességet, többek között nemzeti szinten kitűzött célokon és végrehajtási terveken keresztül, amelyek a szövetségesek által közösen kidolgozott célkitűzéseken*

---

⁴² Brussels Summit Declaration of the meeting of the NAC in Brussels 11-12 July 2018. p. 2, 10, 12, 21, 78. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)

⁴³ Fontos lépés, hogy a szövetségesek bővítik a kibertámadásokra való reagáláshoz szükséges eszközöket és megerősítik a biztonság és a társadalmak aláadására törekvő hibrid taktikák *elleni felkészülésre, az azoktól való elrettentésre és az azokkal szembeni védelemhez szükséges képességeket.*

⁴⁴ London Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 3-4 December 2019. p. 6. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)

⁴⁵ Resilience Commitment

⁴⁶ Strengthened Resilience Commitment

⁴⁷ whole-of-government approach

⁴⁸ centres of expertise on resilience

⁴⁹ Brussels Summit Communiqué, 06. 14. 2021, p. 30. Resilience

alapulnak. A szövetségesek erősítik az *energiabiztonságot* és a *fegyveres erők számára a megbízható energiaellátást*.

A szövetségesek minden területen gyorsítják az alkalmazkodást, fokozzák a kiber- és hibrid fenyegetésekkel szembeni ellenálló képességet, erősítik az interoperabilitást. *A politikai és katonai eszközök alkalmazása integrált módon fog történni.*⁵⁰

A 2023-as NATO Vilniusi Csúcsértekezlet deklarációja megerősíti, hogy a nemzeti és kollektív ellenálló képesség alapvető (essential) a hiteles elrettentés és védelem, valamint a Szövetség alapvető feladatainak ellátása érdekében. A 2021-es megerősített kötelezettségvállalásra építve a szövetségesek meghatározták a 2023-as célkitűzéseket⁵¹ a *stratégiai sokkok és zavarok elleni felkészültség érdekében*.

A szövetségesek dolgoznak a *stratégiai sérülékenységek és függőségek azonosításán és csökkentésén, beleértve a kritikus infrastruktúrákat, ellátási láncokat és egészségügyi rendszereket*. A szövetségeseknek előre kell mozdítani a *társadalmi ellenálló képességet* is.

Folytatódik a hibrid fenyegetések elleni felkészülés, az ehhez kapcsolódó elrettentés, illetve az ellenük történő védelem, illetve az átfogó megelőző és válaszlehetőségek kidolgozása. A szövetségesek – amikor az lehetséges – fontolóra vehetik a hibrid tevékenységek esetében az *összehangolt betudást (attribution) és válaszlépéseket*, elismerve, hogy a *betudás nemzeti felelősség*.⁵²

Továbbra is kezelni kell a *dezinformációt és félretájékoztatást*, beleértve a hatékony *stratégiai kommunikációt*, valamint erős, teljesítménnyel rendelkező védelmi iparra (és ellenálló szállítási láncokra) van szükség.⁵³

Az előzőket követően fontos egy rövid, NATO katonai doktrinális kitekintés. A Szövetséges Összhaderőnemi Doktrína⁵⁴ leszögezi, hogy az ellenálló képesség az Észak-atlanti Szerződés 3. cikk körébe tartozó nemzeti képesség (önvédelem és kölcsönös segítségnyújtás önállóan vagy közösen).

---

⁵⁰ Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022. p. 10. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)

⁵¹ 2023 Alliance Resilience Objectives

⁵² Ez a megfogalmazás figyelmet igényel, mert a betudást a NATO megközelítés eddig a kiber fenyegetések kapcsán alkalmazta. A hatókör hibrid műveletekre szélesítése ilyen szinten most olvasható első alkalommal.

⁵³ Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius 11 July 2023, p. 2, 30, 61, pp. 64-65. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 13.)

⁵⁴ Allied Joint Doctrine, F kiadás, 1 változat (Allied Joint Publication-1; AJP-1), 2022. december

A Szövetség biztonsága a *többszintű ellenálló képességtől* (layered resilience) függ, amelynek összetevői:

- a katonai ellenálló képesség (alkalmazható katonai erő képességekkel, tartalékokkal és a sokkok tűrésének képességével);
- a katonai–civil (polgári) ellenálló képesség (olyan tervek, folyamatok és kapcsolatok, amelyek biztosítják, hogy a civil szolgáltatások, infrastruktúrák, szállítási és logisztikai beszállítók erősek, nem sérülékenyek) és
- a civil (polgári) ellenálló képesség (ami megakadályozza a civil sérülékenységek kihasználását és a felhasználható katonai rendszerek túlterhelését).⁵⁵

A Doktrína emellett bevezeti többdimenziós műveletek (multi-domain operations – MDO)⁵⁶ fogalmát, ami katonai területen a kapcsolódási pontok, függőségek számának növekedésével tovább fogja „kényszeríteni” az ellenálló képesség szakterületének fejlődését a műveleti területek közötti együttműködés érdekében.⁵⁷

A fejezetben bemutatott megfogalmazások ismétlése felesleges. Elégséges annak aláhúzása, hogy stratégiai szintű keretek az alacsonyabb szintű dokumentumokban részletesebb követelményekkel (folyamatokkal, feladatokkal) alátámasztottak.

Az EU és NATO szabályozási keretei eltérőek, de az ellenálló képességre vonatkozó megfogalmazások összecsengenek. Egyértelmű a hibrid fenyegetésekhez történő kapcsolódás (és újszerű a betudás szakterületének hibrid területen történő megfogalmazása), jól kiolvasható a digitalizációval kapcsolatos sérülékenységek érzékelése, illetve a technológiai fejlesztésbe történő „előre menekülés” szükségessége.

Jelzésértékű a 2016-ban kezdődő EU–NATO szorosabb együttműködés, amelynek keretén belül az ellenálló képesség önálló területté fejlődött. Szakmai érdekesség az együttműködésről szóló éves áttekintő jelentések rendje, ahol az ellenálló képesség aktuális „történései” önálló fejezetben olvashatók. A NATO főtitkár éves összefoglaló jelentései *nem sorolhatók stratégiai vagy védelempolitikai követelményeket tartalmazó dokumentumok körébe*, azonban a szakterületenként történő rövid összegzés jó példa a stratégiai üzenetek bemutatására, illetve az évben az adott területen történt események súlyozására.

A külföldi források bemutatása mellett célszerű utalni arra, hogy a nemzeti gondolkodás is hasonló keretek között történik. Az ellenálló képesség összetevőire vonatkozó nemzeti kereteket (hatásköröket, feladatokat, eljárásokat) a

---

⁵⁵ AJP-1, 2.10. p. A civil ellenálló képességnél a Doktrína hivatkozik a NATO 2016-os alapvető követelményekre.

⁵⁶ Magyarul olvasható „multitér művelet”, „multi-domain művelet” megfogalmazásban is.

⁵⁷ Terminológiai segítségnyújtás annak rögzítése, hogy a tenger, szárazföld, levegő, világűr és kibertér mellett az információ nem tekintendő műveleti területnek, illetve a doktrína nem alkalmazza az időnként olvasható, az információs műveletek körében előforduló „kinetikus” és „nem kinetikus” kifejezéseket.

nemzetbiztonsági szolgálatokról, a honvédelemről és Magyar Honvédségről, a katasztrófavédelemről és a létfontosságú rendszerek és létesítményekről szóló törvények és végrehajtási rendeletek szabályozzák, több mint egy évtizedes múlttal a háttérben.

A követelmények a nemzeti preventív szemléletű követelmények és összehangolási feladatok mellett tartalmazzák az EU- és NATO-tagsággal, nemzetközi kapcsolattartással (tájékoztatás, együttműködés és információcsere, gyakorlatok) kapcsolatos feladatokat is. A jogszabályokat tekintve 2019. december mérföldkőnek tekinthető, mert a honvédelemre vonatkozó követelmények között megalapozásként *ekkor jelenik meg markánsan a hibrid fenyegetés*, illetve az ellene szükséges ellenálló képesség.

A nemzeti szintű reagálóképesség biztosítása érdekében a szakterületi szabályozások megőrzése mellett 2021-ben megjelent a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló XCIII. törvény, amelyben az ellenálló képesség definíciója⁵⁸ a külföldi források megfogalmazásaival összecseng. A nemzeti ellenálló képesség rendszerének megfogalmazásánál egyértelműen megjelennek a NATO 2016-os alapkövetelmények, kiegészítve a magasfokú szakmai követelményekkel.⁵⁹ További lépések következnek a törvény megfogalmazásában a *Nemzeti Eseménykezelő Központ* kialakításával, illetve a *Biztonság- és Védelempolitika Alapelvek* kiadásával, ami igazolja az összkormányzati gondolkodást.⁶⁰

Kapcsolódó feladat a *nemzeti ellenálló képességre vonatkozó stratégia várható kiadása* 2024-es határidővel, ami példázni fogja az átfogó megközelítési szemléletet, illetve a szakterületi EU-s irányelv adoptálásához szükséges jogszabályi módosítások végrehajtása is egyben.⁶¹

Összefoglalás

Az EU (és a tagállamok) illetve a NATO (és a szövetségesek) stratégiai szintű, az ellenálló képességre vonatkozó megközelítése a bemutatott bő évtized alatt nagyságrendekkel pontosabbá, részletesebbé vált.

A kezdeti megfogalmazások a *terrorizmus elleni védelemhez, válságkezeléshez kötöten kezdték a polgári–katonai együttműködés megfogalmazását* a társadalom működőképessége, a fegyveres erők támogatásának biztosítása érdekében. A második évtized közepétől megjelenik a hibrid fenyegetés társadalmi veszélyességet elérő szintje, a fenyegetések komplexitása, ami ellen összetett ellenálló képességi mechanizmusokkal kell a védelmet kialakítani.

---

⁵⁸ 2021. évi XCIII. törvény, 5. §. 7. p.

⁵⁹ Uo. 42. §

⁶⁰ 2021. évi XCIII. törvény, 22. § (3) és 52. § c) pont. A követelmény a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat felváltását célozza.

⁶¹ A Stratégia kialakítását meghatározó EU Irányelvet a tanulmány nem tartalmazza.

Az EU-ban és a NATO-ban stratégiai szinten egyaránt jellemző *a korábbi megfogalmazások erősítése, az azokra történő építkezés. Kulcskérdés a stresszek, sokkok elviseléséhez történő felkészülés (és védelem), és a helyzetből történő rugalmas, gyors kilábalás (helyreállítás).*

Az EU- és a NATO-megközelítés egyaránt *stratégiai (társadalmi) szinten helyezi el az ellenálló képességet, mint stabilizáló erőt, egyre bővülő körre értelmezve.*

Az ellenálló képességre vonatkozó EU- és NATO-megfogalmazások összetett célterületeket, célokat mutatnak. Markánsan megjelenik *az ágazatok közötti, illetve a határokon átnyúló hatások kérdése, a hatások egymást erősítő jellege, és ez alapján az ellenálló képesség kialakítása (és fenntartása) során a nemzeti és nemzetközi kooperáció szükségessége.*

Jól megfogalmazott *a nemzeti felelősség, az összkormányzati megközelítés és szövetségi kötelezettségvállalás* gondolata. Mindkét keret fontosnak tekinti *a partnerek ellenálló képességének erősítését, a kapcsolatos információcserét és együttműködést (partneri viszony erősítése, a partner felől érkező hatások kockázatának csökkentése).*

Az EU- és NATO-szemlélet összecseng abban a kérdésben is, hogy a felkészülés és reagálás időszakában folyamatosan támaszkodni kell a hírszerzésre, ki kell építeni azokat a megoldásokat, amelyek információkkal támogatják a döntéshozatalt és döntéshozatalt.

Az elektronikus információs rendszerekre vonatkozóan hasonló EU- és NATO-megközelítések olvashatók, amely szerint a társadalom számtalan területe beépítve, közvetlen támogató elemként használja, alkalmazza azokat. Vannak olyan szolgáltatások is, amelyek működőképessége önmagában is kritikus fontosságú eleme az ellenálló képességnek, ami *mutatja e terület kettősségét.*

EU-s megfogalmazás a Stratégiai Előrejelzésben, hogy *az ellenálló képességet új iránytűnek kell tekinteni az EU-politikák megfogalmazása során. Az új NATO Stratégiai Koncepció szerint az ellenálló képesség a NATO elrettentő képességének alapvető támasza – így itt is a legmagasabb szintre történt a kérdés csatlakoztatása.*

EU és NATO szempontból *egyenként kiemelt fontosságúnak tekintett a polgári–katonai együttműködés, illetve jól érzékelhető, hogy az EU, NATO szoros együttműködésen belül az ellenálló képesség megjelenített és súlya növekszik.*

A bemutatott NATO doktrinális megfogalmazás újszerű (többszintű ellenálló képesség), illetve *jelzésértékű a képesség katonai műveleti szabályrendszerbe történő beemelése, figyelemmel a többdimenziós műveletek szemléletmódra és ebből adódóan az összetett gondolkodás szükségességére.*

Érzékelhető a fő kommunikációs üzenetek változatlansága (pld. a nemzeti felelősség hangsúlyozása), ami jelzi, hogy a fejlődés során nem volt szükség az alapkérdések korrekciójára. Stratégiai kommunikációs üzenet a kérdéstről történő következetes gondolkodás, illetve önmagában is súlyozott az ellenálló képesség feladatrendjében a stratégiai kommunikáció fontossága.

A források kiemelt fontosságúnak tekintik a *kockázatfelmérésre alapozás* jelentőségét, a képességfejlesztés és fenntartás *tervezettségének* fontosságát, a *felülvizsgálat* szükségességét és a feladatokra történő felkészítés során a *képzés és gyakorlás nélkülözhetetlenségét*.

Nemzeti szempontból fontos annak rögzítése, hogy a részletesen nem bemutatott nemzeti keretrendszer (szervezetek, folyamatok, feladatok) és az EU, NATO megfogalmazásai között *ellentmondás nem mutatható ki*, nehézségként a terminológiai interoperabilitás azonosítható. A biztonsági környezetben érzékelhető változások, gazdasági és egyéb hatások valószínűsíthetik a magyar nemzeti stratégiák megújítását vagy kiegészítését. Ez alapján kijelenthető, hogy a jelenlegi stratégiák ellenálló képességre vonatkozó részei felülvizsgálat alá kerülnek. Kiemelten fontos a nemzeti biztonsági stratégiában szükséges alapvető követelmények és feladatok pontosítása, ami megalapozza az alacsonyabb szabályozási szinten lévő ágazati stratégiákban⁶² történő szakterületi kibontásokat.

Katonai területen *a nemzeti doktrinális kérdések naprakészségét célszerű prioritásként kezelni* a NATO és magyar katonai gondolkodás közötti összhang megőrzése és erősítése érdekében.

A források által biztosított látókör megalapozza azt a következtetést, hogy érdemes az ENSZ és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) ellenálló képességre vonatkozó megfogalmazásait és az alacsonyabb szintű követelményeket is feldolgozni, támpontokat keresve a nemzeti stratégiai szintű keretek fejlesztésének támogatásához.

A tanulmány befejezéseként köszönet illeti a szakértőket, barátokat, kollégákat, akik tanácsaikkal hozzájárultak az ellenálló képesség kérdésének tanulmányozásához, támogatva a szakterület várható fejlődését.

Felhasznált irodalom:

- 1035/2012. (II. 21.) és 1162/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 2020 Strategic Foresight Report, Charting the Course Towards a More Resilient Europe, https://commission.europa.eu/system/files/2021-04/strategic_foresight_report_2020_1_0.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 05.)
- 2073/2004. (IV. 15.) Korm. Határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról
- 2080/2008. (VI. 30.) Korm. Határozat a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programjáról (hatályon kívül)

---

⁶² Az ágazati kérdéseknél kiemelt fontosságú lesz az ellenálló képességre és a kiberbiztonságra vonatkozó stratégiák 2024-ben várható kiadása.

- 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről
- A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, AZ EURÓPAI TANÁCSNAK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK A biztonsági unióra vonatkozó uniós stratégia, COM(2020) 605 final, 2020.7.24.
- Allied Joint Doctrine, F kiadás, 1 változat (Allied Joint Publication-1; AJP-1), 2022. december
- A védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény
- Brussels Summit Communiqué, 06. 14. 2021
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)
- Brussels Summit Declaration of the meeting of the NAC in Brussels 11-12 July 2018 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)
- Commitment to enhance resilience, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8-9 July 2016
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)
- Council conclusions on enhancing preparedness, response capability and resilience to future crises, 14276/21, 23 November 2021
- Council Conclusions on Security and Defence, 8910/20, 17 June 2020
- EU Internal Security Strategy for the European Union Towards a European security mode, 2010 March
- EU–NATO Task Force on the resilience of critical infrastructure – final assessment report, 2023,
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/6/pdf/EU-NATO_Final_Assessment_Report_Digital.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 20.)
- Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan – Közös jövőkép, közös fellépés: Erősebb Európa, 2016.
- KÖZÖS KÖZLEMÉNY AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK Az ellenállóképesség stratégiai megközelítése az EU külső tevékenységeiben JOIN(2017) 21 final, 2017. 6. 7.
- KÖZÖS KÖZLEMÉNY AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, AZ EURÓPAI TANÁCSNAK ÉS A TANÁCSNAK A reziliencia és a hibrid fenyegetések kezelésére szolgáló képességek megerősítése, JOIN(2018)16 final, 2018. 6. 13.
- London Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 3-4 December 2019
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)

- Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)
- NATO and the EU set up taskforce on resilience and critical infrastructure, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_210611.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 20.)
- NATO Strategic Concept 2010 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)
- NATO Strategic Concept 2022 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 04.)
- The Secretary General's Annual Report 2022 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/sgar22-en.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 06.)
- United Nations Terminology on Disaster Risk Reduction, United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR), 2009 https://www.preventionweb.net/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf (Letöltés ideje: 2023. 07. 05.)
- Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius 11 July 2023, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 13.)
- Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales 05 Sep. 2014 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 13.)
- Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (Letöltés ideje: 2023. 07. 13.)

DR. SOLTI ISTVÁN

KÜLFÖLDI ÜGYNÖK BESZERVEZÉSE ÉS FOGLALKOZTATÁSA AZ ÁLLAMBIZTONSÁG IDŐSZAKÁBAN – ESETTANULMÁNY¹

Bevezetés

Tekintettel arra, hogy jelen esettanulmányban a magyar hírszerző szolgálat által végrehajtott ügynöki beszervezést és foglalkoztatást mutatok be az 1960-as és 70-es évekből, első lépésben fontosnak tartom az akkori titkosszolgálati feladatrendszer és eszközrendszer rövid áttekintését.

A hírszerzői feladatokat Magyarországon az említett időszakban a III/I. (hírszerző) Csoportfőnökség látta el, amely alapfeladatait a III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje,² konkrét feladatait pedig saját ügyrendje határozta meg.³ Ezek értelmében többek között a hírszerző szolgálat feladatkörébe tartozott olyan titkos információk megszerzése, amelyek a Magyar Népköztársaság külpolitikai, gazdasági és kereskedelempolitikai érdekeit érintették,⁴ ezen tevékenységen belül pedig a III/I-2. Osztály (külföldi elhárító szolgálat) látta el az ország ellen irányuló ellenséges tevékenységek felderítését.⁵

Az ügyrendek nem csak a szervezeti rendet határozták meg, hanem felhatalmazást adtak egyes nyílt és titkos eszközök és módszerek alkalmazására is. Az állambiztonság hírszerző szolgálata feladatainak teljesítése során a titkos eszközök teljes spektrumát igénybe vehette mind a humán, mind a technikai információszerzés eszközrendszerén belül. Így például létesíthetett külföldi állampolgárokkal titkos együttműködést, vagyis külföldi ügynököket szervezhetett be.⁶

A külföldi ügynökök foglalkoztatása általános titkos módszer, ami a világ országaiban működő valamennyi nemzeti titkosszolgálat információszerző módszerei között megtalálható. Mindez pedig – mai szakmai kifejezéssel élve a HUMINT, vagyis az emberi erővel folytatott információszerzés – egyik alapvető eszköze. A titkosszolgálatok folyamatosan támaszkodtak az ügynökök által megszerzett információkra, valamint az ügynökök egyéb funkciókat láttak el, és látnak el napjainkban is. Modern értelemben *„a humán forrással történő együttműködés (HUMINT) gyűjtőnév alatt az emberi erővel folytatott hírszerzés speciális, különleges szervezettséget, körütekintést, fegyelmet, tervszerűséget, tudást, évtizedes*

---

¹ Az esettanulmány az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött Z-933 sz. „Dawson” ügydossziék dokumentumainak felhasználásával készült. ÁBTL 3.2.1. - Bt - 2096/1; Bt - 2096/2; Bt - 2096/3

² BM III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje, 1967 ÁBTL 4.2.-10-1837/1967 és BM III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje, 1972.

³ BM III/I. Csoportfőnökség Ügyrendje, 1972.

⁴ III. Ügyrend (1972), 16/a. pont

⁵ III/I. Ügyrend (1972) 17/a. pont

⁶ III. Ügyrend (1967), 6. pont és III/I. Ügyrend (1972) 7/a. pont

tapasztalatot, sőt bizonyos nehezen definiálható képességeket feltételező ágát, az ügynöki információszerzést értik.”⁷

Mint a jelen tanulmányban bemutatott magyar és más nemzetközi példákból is kitűnik,⁸ az emberi erőforrással folytatott információszerzés szakmai és gyakorlati tapasztalatai több évtizedes, ha nem több évszázados múltra tekintenek vissza. Eljárási rendjeit és metódusait az egyes nemzetbiztonsági közösségek a maguk hagyományaiknak és fejlődéstörténetüknek megfelelően alakítják ki. Ugyan az egyes országok, a nemzetbiztonsági feladat- és szervezetrendszerüket ért eltérő hatásokat értékelve építik fel a humán információszerző rendszereiket, mégis azt mondhatjuk, hogy alapvetéseikben az egyes rendszerek azonos következtetésekre jutnak, és csupán hangsúlyeltolódások tapasztalhatók eszközeikben és módszereikben.

Ha megnézzük a magyar humán információgyűjtés egyes fontosabb állomásait és tényezőit, akkor kirajzolódik egy folyamatos, az adott korhoz alkalmazkodó fejlődési kép. Már a múlt század közepén a témában kiadott dokumentumok is a titkosszolgálatok alapvető fontosságú eszközeként nevesítették az Ügynökségeket,⁹ aminek valamennyi ügynöktípust a részének tekintették. Az 1958-ban kiadott újabb parancs már csak négy kategóriába sorolta az Ügynökség körébe tartozó személyeket (ügynök, informátor, rezidens, K- és T-lakás tulajdonos).¹⁰ Majd még később, az emberi erőforrással folytatott információszerzés legrészletesebb szabályait adták ki Magyarországon 1972-ben.¹¹ Ebben a parancsban az „ügynökség” kifejezést egy modernebb, a „hálózat” kifejezés váltotta fel, és a hálózati személyeket a korábbi négy helyett három kategóriába rendezte be. A szabályzat megkülönböztetett Titkos munkatársat, Titkos megbízottat és Ügynököt. Titkos munkatárs kategóriába tartoztak, akik elvi, vagy hazafias megfontolásból, magas fokú áldozatkészséggel vettek részt a szolgálatban és emellett a személyes tulajdonságaik és az operatív lehetőségeiknél fogva a legbonyolultabb hálózati feladatok teljesítésére, valamint rezidensi feladatok betöltésére is alkalmasak voltak. Titkos megbízotti kategóriába kerültek azok a beszervezettek, akik elvi, vagy hazafias megfontolásból vettek részt a haza szolgálatban, valamennyi hálózati funkció célirányos és folyamatos betöltésére alkalmasak voltak a rezidensi funkció kivételével. Az ügynökök közé kerültek azok, akik terhelő, vagy kompromittáló adatok, illetve anyagi érdekeltség alapján vettek

---

⁷ REGÉNYI Kund (Szerk.): Információszerzés kapcsolati forrásai, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2019. p. 27. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14284/Informacioszerzes_kapcsolati_forrasai_2019.pdf;sequence=1 (Letöltés ideje: 2023. 03. 14.)

⁸ Department of the Army: Human Intelligence Collector Operations. Washington, DC, 2006. https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/fm2_22x3.pdf (Letöltés ideje: 2022. 09. 18.)

⁹ JOBST Ágnes: A Belügyminisztérium működésének szabályozása 1956 nyarán. Betekintő, Budapest, 2011/1. pp. 42-49. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_1.pdf (Letöltés ideje: 2023. 01. 03.)

¹⁰ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 33/1958. (XII.05.) sz. parancsa az államvédelmi szervek ügynöki munkájának alapelvei című instrukció módosításáról, ÁBTL 4.2.-10-21/33/1958.

¹¹ A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 005. számú parancsa, az állambiztonsági szervek hálózati munkájáról szóló szabályzat kiadásáról 1972. április 5-én, ÁBTL 4.2.-10-21/5/1972

részt a titkos együttműködésben, ezért hálózattartó munkával összefüggő feladatokat csak kivételes esetben hajthattak végre, rezidensek nem lehettek.¹²

A hálózat feladatait tekintve is kimutatható az egyenes fejlődés. A 2019-es Információszerzés kapcsolati forrásai című egyetemi jegyzet szerzői a HUMINT kilenc funkcióját különböztetik meg, többek között az információszerzést, a műveleti háttértámogatást, a titkos információgyűjtés további eszközei alkalmazásának segítségét és támogatását, valamint a műveleti kombinációkban való részvételt.¹³ Kisebbségi eltérésekkel és az akkori idők állambiztonsági feladataihoz igazodva, de lényegüket tekintve ezek a funkciók jelentek meg az 1972-ben kiadott parancsban is. E parancs, a hálózatot az állambiztonsági szervek fontosabb eszközeként határozta meg, amely *„olyan mélyreható felderítési lehetőséget biztosít, amilyen más operatív eszközzel nem valósítható meg. Az állambiztonsági szervek a hálózat útján kerülnek közvetlen és személyes kapcsolatba az ellenséges elemekkel, csoportokkal és személyekkel; derítik fel elképzeléseiket és terveiket; hajtják végre a leleplezésükre, illetve félrevezetésükre irányuló kombinációkat, aktív intézkedéseket. Fontos szerepet töltenek be a többi operatív eszköz alkalmazási feltételeinek biztosításában, hatékonyságának fokozásában.”*¹⁴ A hálózat konkrét funkciói közé olyanokat sorolt, mint a titkos információk megszerzése, az operatív kombinációk végrehajtása, a személyek felismerése és felkutatása, a fogdai felderítés és börtönelhárítás végrehajtása, a preventív védelmi és operatív ellenőrzési feladatok teljesítése, a rezidensi teendők ellátása, illetve egyéb operatív megbízások teljesítése.¹⁵

Lényegében az eddigiekkel azonos megállapításra juthatunk az ügynökök beszerzési alapjaitól kezdve az ügynöki életciklus valamennyi kérdésénél, legyen szó a tippkutatásról, a kiválasztásról, a tanulmányozásról, a foglalkoztatásról, a kiképzésről, vagy akár az együttműködés megszüntetéséről.

Mindezeknek lenyomatát láthatjuk a „Dawson” fedőnevű ügynöki dosszié dokumentumai alapján a titkosszolgálatok napi operatív tevékenységéről összeállított esettanulmányban.

Egy osztrák kereskedő a magyar állambiztonság hírszerzésének látókörébe került

A magyar hírszerzés 2-E alosztályának látókörébe került egy 50-es éveiben járó, jól szituált osztrák kereskedő 1965-ben, akit ezután „Dawson” fedőnéven tartottak feldolgozás alatt, majd 1966 júliusára megteremtették a jelölt beszerzésének feltételeit a gazdasági hírszerzés és a legális behatolási csatornák vonalán. A beszerzési kísérlethez azonban meglehetősen hosszú és buktatókkal övezett út vezetett.

Ugyanis „Dawson” először 1964. decemberében a budapesti rendőrség, illetve ezzel közel egy időben a Csongrád megyei III/II. alosztály ügymenetében merült fel, mint olyan személy, aki magyar kapcsolatain keresztül csempésztevékenységet

---

¹² Uo. 6. pont

¹³ REGÉNYI i. m. pp. 28-32.

¹⁴ 5/1972. sz. parancs 4/a. pont

¹⁵ Uo. 5. pont

folytatott. A rendőrség és az elhárítás azonban nem tudta dokumentálni a férfi bűnös magatartását, viszont ennek nyomán a magyar hírszerzés is felfigyelt az osztrák férfira 1965. év elején. A III/I. Csoportfőnökség átvette a Csongrád megyei elhárító alosztály addig megszerzett adatait, aztán előbb tanulmányozás, majd feldolgozás alá vonta az osztrák férfit 1965. június 3-án a célból, hogy beszervezze ügynökének.

A magyar hírszerzés az elsődleges operatív ellenőrzése során – a külügyi hálózat segítségével – azt állapította meg, hogy „Dawson” jó lehetőségekkel rendelkezett a gazdasági hírszerzés és a legális behatolási csatornák területén. A férfinak magyar felesége volt, akivel évi hatmillió schilling forgalmú export-import nagykereskedelmi céget üzemeltetett, ismert osztrák vállalkozóként széles körű nemzetközi kapcsolatrendszerrel bírt. Feleségének két testvére Kanadában, míg „Dawson” testvérei Izraelben éltek. Ezek alapján a szolgálat azt feltételezte, hogy a férfi mind Ausztriában mind nemzetközi területen széles körű hírszerzési lehetőségeket biztosíthat a későbbiekben Magyarország számára.

„Dawson” feleségével és két gyermekével normális családi életet élt bécsi otthonukban, a keleti blokk országaihoz tartozó partnerszolgálatok sem rendelkeztek rólok ennek ellentmondó információval. A család évente több alkalommal látogatott Magyarországra a feleség Budapesten élő anyukájához és testvéreihez, de „Dawson” üzleti ügyek intézésére hivatkozva egymaga is gyakran megfordult az országban.

A férfi felesége rendkívül féltékeny volt férjére, aki külföldi üzleti ügyei intézésekor kicsapongó életmódot folytatott. A hírszerzés feldolgozó munkája során megállapította, hogy „Dawson” utazásai során előszeretettel kereste fiatal hölgyek társaságát, akikkel szexuális kapcsolatot létesített. Magyarországi tartózkodása alatt ismerkedett meg azzal a nővel is, aki már korábbról a Csongrád megyei elhárító alosztály látókörében volt, később pedig az ügyben a III/I. Csoportfőnökség ügynöke lett. „Dawson” a későbbi ügynököt még 1964 nyarán ismerte meg Hévízen, majd levélben tartották a kapcsolatot, a férfi magyarországi látogatásai alkalmával pedig rendszeresen találkoztak. A Csongrád megyeiek levéllenőrzés alatt tartották a nő postacímét, amiből kitűnt, hogy az osztrák férfi anyagilag is rendszeresen támogatta a nőt. Ezen kívül randevúikon a férfi ajándékokkal és készpénzzel halmozta el szeretőjét, az első időszakban kb. 70 ezer forint értékben.¹⁶ Mindamelllett „Dawson” rendkívül félt attól, hogy felesége tudomást szerez titkos életéről, ezért igen körültekintően igyekezett eljárni. Kioktatta a titoktartásra barátnőjét, levelezésüket nem saját címükön, hanem postafiókon keresztül bonyolították, és még arra is felhívta a nő figyelmét, hogy elolvasás után égesse el a leveleket.

A hírszerzés tanulmányozta a kiszemelt osztrák üzletembert

„Dawson” jelöltté válása után az állambiztonsági szolgálat illetékes területe a fiatal nő levelezésének ellenőrzéséből értesült arról, hogy a férfi 3 hetes hévízi nyaralást tervezett 1965 augusztusában magyar barátnője társaságában. A nyaralás kiváló lehetőségnek mutatkozott a jelölt további tanulmányozására és beszerzésének megalapozására. Annak érdekében, hogy a beutazásnak ne legyenek adminisztratív akadályai, a hírszerzés a külügyi hálózaton keresztül intézkedett, hogy az osztrák üzletember vízumkérelmének engedélyezése problémamentes legyen.

---

¹⁶ Az átlagkereset Magyarországon havi 1766,- Ft volt 1965-ben, a KSH adatai szerint.

Emellett szolgálati jegyet készítettek az üzletember és barátnője konspirált figyelésére, majd leegyeztették az érintett hévízi szállodát tartó operatív tiszttel az ottani operatív lehetőségeket, mind a rendelkezésre álló hálózati személyek, mind a vendégek szobáinak megkutatathatósága, illetve lehallgathatósága érdekében. Így a magyar állambiztonsági szervek a „Dawson” által lefoglalt két szállodai szobába betelepítették a helyi rögzítést alkalmazó szobalehallgató berendezéseket, valamint a férfi szobájába konspirált fotózásra alkalmas fototechnikai eszközöket szereltek be július 22-én.

További lépésként a magyar hírszerző szolgálat beszervezte ügynökének „Dawson” szeretőjét 1965 májusában, akinek kulcsszerepet szánt az üzletember tanulmányozásában és beszerzésében. Eligazították, hogy a férfi meghívásának feltétlenül eleget kell tennie, majd a nyaralásuk alatt lehetőségeinek megfelelően gyűjtsön adatokat annak magánéletéről, üzleti és baráti kapcsolatairól, valamint politikai és társadalmi körülményeiről. A minél szélesebb körű kompromittálhatóság érdekében utasították az ügynököt, hogy törekedjen minél több időt nyilvános helyen tölteni a férfival, hogy róluk konspirált fényképfelvételek készülhessenek. Arra is megkérték, hogy viselkedésével fokozza „Dawson” ajándékozási kedvét, amit majd szintén technikai eszközökkel rögzíthetnek. Arra viszont nem készítették fel az ügynököt, hogy szerelmi együttlétükről is fényképfelvételek fognak készülni, ami a későbbiekben több bonyodalmat is okozott

A hírszerzés kompromittálásra alkalmas dokumentumokat szerzett be

„Dawson” hévízi nyaralása alatt a III/I. Csoportfőnökség illetékes szakterülete 1965. július 22-től augusztus 3-ig végrehajtott operatív akciója során számos operatív eszközt vetett be. Alkalmaztak szobalehallgatást, külső figyelést, beépített fototechnikát, a beszervezett szeretőt, valamint a szálloda igazgatóját, mint társadalmi kapcsolatot, akinek segítségével titkos kutatást hajthattak végre a szállodai szobákban.

Az osztrák férfi július 23-án este érkezett Hévízre egy ismeretlen osztrák nő társaságában, aki azután a 26-i budapesti kirándulásukról már nem tért vissza a férfival a Balaton partjára. A szobalehallgatás az első pillanattól kezdve működött, de a beszélgetéseket rögzítő titkosszolgálati munkatárs nem beszélt németül, ezért a rögzített beszélgetések értékelése csak a felvételek leírása és lefordítása után történhetett meg. Mint a feldolgozás jelentéseiből kitűnt, a beszerzés szempontjából érdektelen és közömbös beszélgetések zajlottak le, viszont intim fényképek készültek a szobában.

A szolgálat munkatársa 24-én végrehajtott egy titkos kutatást a férfi szobájában, amin fellelt olyan dolgokat, amik terhelők lehetnek „Dawson”-ra nézve. Nagy mennyiségben talált női és férfi ruhaneműket és nagyobb értékű ajándéktárgyakat, amelyek értéke kb. 32.000 Ft-ot tett ki. Ezek vámoltatását az üzletember elmulasztotta a határ átlépésekor. Iratai között félmillió schilling értékben 28 db váltót is fellelt. „Dawson” a ruhák nagy részét az osztrák nő társaságában Budapestre vitte 26-án.

Az ügynök július 28-án délután érkezett a keszthelyi vasútállomásra, ahol a férfi várta. A hírszerzés ezt a találkozást használta fel arra, hogy a figyelőknek átadja a párt. „Dawson” számos ajándékkal lepte meg szeretőjét a megérkezésekor, amit technikai eszközzel sikerült rögzíteni. Az ajándékok között számos ruhadarab

(selyempongyola, ruhák, kosztüm, kabátok, nadrágok, harisnyák stb.) és más ajándéktárgyak is (zsebrádió, kölni, óra, táska, konyak stb.) megtalálhatók voltak, valamint 2.700 Ft készpénz.

A külső figyelés a vasútállomási átvétel után augusztus 2-ig követte a pár mozgását, ami idő alatt azonban operatív szempontból értékes adatot nem sikerült beszerezni. A pár ugyanúgy viselkedett, mint minden más nyaraló a Balaton mellett. Reggeli után pihentek, aztán elmentek a tóhoz fürdeni, majd egy késői ebédet követően Keszthelyen vagy Hévízen szórakoztak.

Viszont az akció végrehajtásában fellépett két zavaró körülmény. Az egyik csupán a lehallgató technika érthetőségét rontotta, a másik viszont az egész művelet sikerességét befolyásolhatta volna. Az első probléma az volt, hogy az ügynöknő szeretett zenét hallgatni, ezért folyamatosan ment a szobában a rádió. Mivel a nő nem tudta, hogy a szoba technikai ellenőrzés alatt állt, ezért utasítani sem lehetett, hogy ne kapcsolja be a rádiót. Valamilyen más megoldást kellett találni, ami az lett, hogy a helyi rögzítést végző titkosszolgálati munkatárs a szálloda igazgatója segítségével egy alkalmas pillanatban bement az osztrák kereskedő szobájába, és elrontotta a készüléket.

A másik rendkívüli esemény már jelentősebb következményekkel járhatott volna az ügy kimenetelére. A szálloda titkosszolgálati tartójának tudomására jutott július 31-én, hogy a főportás figyelmeztette „Dawson”-t, hogy rendőrök figyelik minden mozdulatát és a beszélgetéseit is rögzítik. „Dawson” ezt elmondta hévízi kezelőorvosának, aki egyébként a magyar titkosszolgálat társadalmi kapcsolata volt, és bár tudomása egyáltalán nem volt a szállodában folyó akcióról, igyekezett megnyugtató pácienst és elosztatni gyanakvását. A kezelőorvos reagálása egybecsengett az osztrák férfi vélekedésével, mivel „Dawson” úgy gondolta, hogy a részeg főportás csak azért mondott ilyeneket neki, hogy a számára hozott holmikat ne kelljen kifizetnie. Végeredményben a hírszerzés feldolgozást végző szakterülete úgy ítélte meg, hogy nem történt dekonspiráció, „Dawson” viselkedésében nem észleltek változást, az eredeti terveknek megfelelően augusztus 2-án megszakította nyaralását és hazautazott Bécsbe, majd 5-én visszatért szeretőjéhez. Ezt a képet azonban némileg árnyalták az akció lebonyolításában résztvevő másik szakterület saját észlelései. A Veszprém megyei III/II. alosztály nemcsak a szálloda tartótisztjén, hanem saját hálózati személyein keresztül is értesült a főportás magánkezdeményezéséről. Tudomást szereztek arról, hogy „Dawson”-t igenis foglalkoztatták a főportás kijelentései, és megpróbált utánajárni szavahihetőségének. Ebben a kérdésben ugyan megnyugtató információkat kapott, viszont feltűnt számára egy öt követő Opel típusú személyautó, ami gyanakvással töltötte el. A figyelő szakterület nem érzékelte, hogy az osztrák férfi kiszúrta autójukat. Végül jelentésüket is abban a tudatban készítették el, hogy működésükben különleges esemény nem történt. A figyelés jelentéseiből viszont az is kiderült, hogy az osztrák férfi további két fiatal hölgygel megismerkedett a szállodában, azt követően, hogy az ügynöknővel összekülönböztek nyaralásuk utolsó napjaiban.

Az ügynöknő az elvártak szerint teljesítette mindazt, amivel az állambiztonság megbízta. Naprakész adatokat biztosított „Dawson” viselkedéséről, megfelelően alakította napi programjukat, rendszeresen átkutatta a férfi holmijait, nagy mennyiségű ajándékot kapott, és igyekezett figyelemmel kísérni a férfi egyéb

ténykedéseit. Az ügynöknő kitért arra is jelentésében, hogy szerinte „Dawson” az ajándékozással csak leplezte csempésztevékenységét, mert nem talált arra semmilyen adatot, hogy a behozott árukat vámkezelte volna, valamint arra sem, hogy a férfinál az általa megtalált 30.000 schillingnek mi lett a sorsa. Megítélése szerint egy Ecséri téri üzlettulajdonossal – aki szintén Hévízen nyaralt abban az időben – bonyolította le az üzleteit.

A nő által szerzett adatok megerősítették a korábbi forrásokból származó ismereteket a férfi jelleméről, viselkedéséről, családi körülményeiről és szenvedélyeiről, viszont a szexuális együttlétük dokumentálása nem járt sikerrel. A fényképfelvételek alkalmatlanok voltak arra, hogy az állambiztonság felhasználja az osztrák üzletember kompromittálására, mert a fényképezőgép telepítéskor beállított képkivágás nem volt megfelelő. A képeken csupán a résztvevők alsó teste látszott, a fejek lemaradtak.

Az állambiztonsági szolgálatnak újabb alkalmat kellett találnia arra, hogy megszerezze azokat az adatokat, amikkel az osztrák férfit a családja előtt kompromittálhatta volna. Ehhez ismét az ügynöknő szolgálatait vették igénybe. Ugyan a nyaralás a férfi és a nő közötti összezördüléssel ért véget, viszont a levelező viszony fennmaradt. Ezért a hírszerzés utasította az ügynöknőt, hogy levélben mutasson megbánást nyári viselkedéséért, hogy így teremtse meg a későbbi találkozások lehetőségét. A nő el is érte célját, és októberre helyreállt a béke. Folyamatosan leveleztek egymással, a férfi leveleiben arra akceptálta a nőt, hogy kérjen útlevelet, és utazzon ki hozzá Ausztriába. A magyar állambiztonsági szolgálatnak azonban nem állt érdekében, hogy a nő kiutazzon az osztrák férfihoz, igyekeztek olyan helyzetet teremteni, hogy a következő találkozás ismét Magyarországon legyen, ami hamarosan el is jött.

A „Dawson”-ra elrendelt levéllenőrzésből érkezett az információ, amit később az ügynöknő is jelentett, hogy a férfi Győrben fog tartózkodni 1965 decemberének elején. Az osztrák kereskedő a Vörös Csillag Szállodában foglalt szobát, ahova a nőt is meghívta. A magyar állambiztonsági szolgálat elegendő idővel rendelkezett, hogy megtegye a szükséges előkészületeket. Meghatározták az ügynökök feladatait és magatartási vonalát. Eszerint az ügynöknő úgy tudta, hogy egyedül utazik Győrbe, a hírszerzés munkatársai majd hazaérkezése után várják a beszámolóját. Ezen túlmenően előkészítették a pár együttléteinek rögzítésére szolgáló rendszabályokat, így ismét megfigyelhették a szállodai szobát szobalehallgató és fototechnikai eszközökkel. Még arra is intézkedtek, hogy a szoba megvilágítását adó világítótestekbe erősebb égőket szereljenek be, hogy a fotózáshoz megfelelő fényviszonyok álljanak rendelkezésre.

Az osztrák üzletember és szeretője az előzetes terveknek megfelelően érkezett a szállodába, ahol elfoglalták szobáikat, majd a lány felkereste a férfit. „Dawson” számos ajándékot hozott neki, amik átadását dokumentálták, viszont kompromittálásra alkalmas felvételeket ismét nem lehetett készíteni. A pár szeretkezéskor lekapcsolta a villanyt a szobában. A probléma feloldására a lányt tartó tiszt kénytelen volt az ügynöknővel kapcsolatba lépni, annak ellenére, hogy az előzetes eligazítás szerint a hírszerzés részéről senki nem tartózkodott a helyszínen, és utasítani a lányt, hogy amikor a férfi szobájában vannak mindig égjen a villany. A tartótiszt arra hivatkozott, hogy a szállodán kívülről, az ablakukat figyelve tartják

szemmel „Dawson”-t, és csak így láthatják, hogy ők a szobában tartózkodnak. A nőt kellemetlenül érte a kérés, mert eltért az addigi szokásaiktól, ami nem is vezetett eredményre. Egyik együttlétükről sem készültek kompromittálásra alkalmas fotók.

A győri néhány nap azonban még sem lett teljesen eredménytelen, mert az ügynöknőnek sikerült felderítenie a férfi gépkocsijában a jobb első lámpatest mögött kialakított rejtékhelyet, amiben ez alkalommal 3.000 Ft volt elrejtve.

A győri sikertelenség miatt még mindig nem állt elegendő adat az állambiztonság rendelkezésére ahhoz, hogy megpróbálkozhasson „Dawson” kompromittáláson alapuló beszerzésével, ezért egy újabb alkalomra vártak. Viszont, levonva az addigi sikertelenség tapasztalatait, az ügynöknő mélyebb bevonásáról született döntés. Az illetékes hírszerző szerv módosított a korábban alkalmazott magatartási vonalon, és mélyebben bevonta az ügynöknőt a történetbe. Az eligazításon felvetették a lánynak, hogy fényképekkel lehetne dokumentálni az együttlétüket, amivel később „Dawson”-nál azzal jelentkezhethet, hogy állapotos. A lány belement, és ezzel a felhasználható minőségű felvételek elkészítéséhez szükséges állapotok megteremtésébe a lányt is bevonták.

Az újabb lehetőség a következő év januárjában érkezett el, amikor az osztrák férfi meghívta a lányt Budapestre, ahol együtt töltöttek három napot. Az állambiztonsági szolgálat a levéllenőrzésből ismét időben szerzett tudomást az utazásról, ezért felkészülve várták „Dawson”-t a budapesti Béke Szállóban, aki január 27-én megérkezett. Ez alkalommal már nem merült fel zavaró körülmény, az akció elérte célját, és elkészültek az osztrák férfiről azok a felvételek, amik kompromittálhatták a felesége és a családja előtt. Továbbá a hírszerzés számára arra is lehetőséget adtak a Béke Szállóban készített képek, hogy a férfi kompromittálását újabb kombináció segítségével tovább mélyítsék és beszervezhetőségét még inkább biztosítsák. Az új kombináció célja az volt, hogy az osztrák kereskedő nagy mennyiségű készpénzt csempésszen az országba, ami a 60-as évek közepén komoly bűncselekménynek számított.

Az állambiztonság a kombináció főszerepeit az ügynöknőnek és a „Dawson”-t kezelő hévízi orvosnak szánta, aki amellet, hogy a férfi bizalmasa volt, a Veszprém megyei III/II. alosztály társadalmi kapcsolata is volt, és korábban információival – akkor még tudtán kívül – segítette a hírszerzés munkáját a hévízi akciók során. A kombináció részeként a titkosszolgálat megbízta az ügynöknőt, hogy állítsa azt „Dawson”-nak, hogy teherbe esett tőle. A nő levélben közölte a hírt az osztrák kereskedővel, aztán elutazott Hévízre, mert egyszer „Dawson” említette, ha teherbe esne, a hévízi orvosbarátját keresse fel. A hírszerzés forgatókönyvének megfelelően a kombinációba bevont orvos megerősítette a nő terhességét az osztrák páciense felé, aki először ugyan megpróbált kibújni a felelősség alól, de végül hajlandónak mutatkozott arra, hogy a lány feltételeit teljesítse, és egy nagyobb összeggel támogassa őt. Az orvos is adott pénzt a lánynak „Dawson” megbízásából.

„Dawson”-t beszervezték kompromittáló és terhelő adatok felhasználásával

A magyar állambiztonság hírszerző szolgálata elérkezettnek látta az időt a beszerzésre az 1966. év elején. A közel másfél éve tartó feldolgozó munka

eredményeként terhelő és kompromittáló adatok álltak az állambiztonsági szolgálat rendelkezésére. Terhelő adat volt a „Dawson” által illegálisan az országba hozott nagy mennyiségű termék és készpénz, amiket az akciók alkalmával dokumentáltak. Kompromittáló adatokként a hatóság birtokában volt a férfi és az ügynöknő közötti levelezés és szerelmi viszony teljes anyaga, valamint a hévízi szállodában „Dawson” bécsi barátnőjével folytatott szexuális együttlétének a felvételei, illetve az ügynöknő által felvetett terhességgel kapcsolatos dokumentáció. A beszerzés megindítására remek lehetőséget adott, hogy az osztrák kereskedő Hévízre látogatott 1966 májusának végén, és legalább 3 hetet tervezett ott tölteni, legújabb hölgyismerőse társaságában.

A beszerzést két lépésben hajtották végre. Először meggyőződtek „Dawson” alkalmasságáról, és arról, hogy hajlandó segíteni a magyar hivatalos szerveket. Második lépcsőben beszervezték hivatalosan is a hírszerzés ügynökének.

A hírszerzés a beszerzés első fázisát három ütemben hajtotta végre. Elsőként, mikor „Dawson” megérkezett Hévízre május 27-én, másnapra a hírszerzés kérésére a KEOKH¹⁷ beidézte adategyeztetésre a városi rendőrkapitányságra. Az adategyeztetésből aztán elbeszélgetés lett, amit az állambiztonsági szolgálat munkatársa valódi kilétének felfedése nélkül folytatott le az osztrák kereskedővel. A beszélgetés olyan témákat ölelt fel, amik igen kellemetlenül érintették „Dawson”-t.

Kezdsnek kikérdezte arról, hogy milyen és mennyi áruféleséget hozott eddigi beutazásai során az országba. „Dawson” azt állította, hogy minden esetben csak a jogszabályokban megengedett maximum 4.000 Ft értékű holmi volt nála. Az álnyomozó hamar megcáfolta ezen állítását a behozott termékekről készített fényképfelvételekkel, de egyben meg is nyugtatta „Dawson”-t, hogy emiatt – legalábbis – egyelőre nem szeretne ellene eljárást indítani. A következő téma, a nővel folytatott szerelmi viszony, még inkább fokozta a férfi kiszolgáltatottságát. A nyomozó megmutatta az ügynöknővel való kapcsolatának tisztázása közepette a kettőjük együttléteiről készített fényképeket. A látottak alapján „Dawson” erősen hajlott arra, hogy az ügyet titokban, más hatóságok bevonása nélkül rendezzék le, ezért írásban vállalkozott arra, hogy támogatni fogja a hölgyet a jövőben anyagilag is. Végezetül az álnyomozó az országba behozott készpénz mennyiségét és csempészésének módját hozta fel, de a férfi akkor is kijelentette, hogy mindig az érvényes szabályok szerint járt el. A hatóság munkatársai azonban időközben átvizsgálták „Dawson” gépkocsiját, és az ügynöknő által megjelölt rejtékhelyen nagy mennyiségű készpénzt találtak. A férfi nem tehetett mást, elismerte, hogy gépkocsija jobboldali lámpafejében elrejtve 3.400 Ft készpénzt csempészett az országba. A meghallgatás végén elengedték az osztrák férfit azzal, hogy ellenszolgáltatásként a későbbiekben a magyar hatóságok segítségére kell állnia, mert csak így tekinthetnek el a felelősségre vonástól.

Az első találkozó után még kettőre került sor a férfi hévízi tartózkodásának ideje alatt. A második beszélgetés már nem hivatalos helyiségben, hanem egy badacsonyi étteremben zajlott le. A találkozó első részében a beszerző tiszt emlékeztette „Dawson”-t arra, hogy az eddigi tevékenysége milyen káros Magyarországra nézve és ennek egyébként milyen következményei lehetnének rá nézve, valamint arra, hogy

---

¹⁷ KEOKH: Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság

nőügyeinek felszínre kerülése kellemetlen helyzetbe hozhatná a családjá előtt. A férfi habozás nélkül hajlandónak mutatkozott az együttműködésre, amiről kézzel írott nyilatkozatot is készített.

A harmadik találkozón már készségesen beszámolt olyan osztrák üzletemberekről, akik nagyobb mértékű csempésztevékenységet folytattak Magyarország irányában. Ez a találkozó szolgált „Dawson” releváns kapcsolati rendszerének feltérképezésére, valamint együttműködési készségének tesztelésére is, ezért a hírszerzés próbafeladatokkal látta el. Megállapodtak abban, hogy „Dawson” beutazik augusztusban újra az országba és addigra két feladatot teljesít. Utánanézi, hogyan lehet diplomata közreműködésével órákat illegálisan behozni Magyarországra, valamint kideríti, hogy a Kereskedelmi Minisztériumban mely előadók intézik a szocialista országokkal kapcsolatos export-import üzleteket, valamint azt, hogy kit lehet ott megvesztegetni.

A nyomaték kedvéért a beszerző tiszt a férfi tudára adta, hogy amennyiben nem kíván együttműködni a magyar nyomozó hatóságokkal, akkor kitiltják Magyarországról, és az egész családja is tiltólistára fog kerülni.

A BM III/I 2-E alosztálya úgy döntött a beszélgetések alapján, hogy javasolja „Dawson” beszerzését, amit a miniszterhelyettes 1966. július 27-én engedélyezett.

Az osztrák kereskedő és a hírszerzés beszerző tisztje abban állapodott meg a júniusi beszélgetéseik alkalmával, hogy legközelebb augusztus 4-én este 20 órakor találkoznak Keszthelyen. A megbeszélte időpontban viszont nem jelent meg „Dawson” a találkozó helyszínén, ezért másnap a beszerzést végző hírszerző tiszt a szokásos hévízi tartózkodási helyének közelében helyezkedett el. Az osztrák kereskedő észrevette a magyar tisztet, úgyhogy létrejött a találkozó. „Dawson” kocsijával átmentek Keszthelyre, ahol egy nyilvános helyen megtörtént a beszerzés. Mint az osztrák férfi elmondta, önhibáján kívül nem tudott megjelenni a megbeszélte találkozón, mert Hévízre jövet balesetet szenvedett, és csak éjszaka érkezett meg. Természetesen a hírszerzés leellenőrizte a férfi elbeszélését, ami igaznak bizonyult.

„Dawson” kijelentette a beszélgetés elején, hogy hajlandó a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumát támogatni, aminek alátámasztásaként különböző értesüléseit osztotta meg csempészésben részt vevő osztrák állampolgárokról, valamint elhozta a Kereskedelmi- és Újjászervezési Minisztérium előadóinak névsorát. Ezen a találkozón a korábbi feladatához hasonló újabb megbízásokat kapott. Továbbra is utána kellett néznie, hogy lehetne diplomata felhasználásával Magyarországra órákat csempészni, illetve újabb adatokat kellett szereznie a Magyarországra csempésző személyekről. Ekkor még a magyar hírszerzés nem törekedett a friss ügynök komolyabb kiképzésére. Csupán az addig alkalmazott összeköttetési mód folytatásában állapodtak meg, külön értesítési fedőcímet sem biztosítottak számára. Azt állapították meg, hogy „Dawson” hajlandó volt az együttműködésre, korrekt ember benyomását keltette, őszinteségét az ellenőrzési adatai is alátámasztották.

„Dawson”-t hírszerző ügynökként foglalkoztatta az állambiztonság

Az első két ügynöki találkozóra augusztus 15-én és 16-án került sor Budapesten a Szabadság Szálló eszpresszójában és az Erkel cukrászdában, ahol az állambiztonság tisztje egy fiatal hölgyet is bemutatott „Dawson”-nak, kedveskedésképpen. Az osztrák ügynök meghozta az előző alkalommal kért adatokat a csempészési módokról és a csempészekről, majd megkapta új feladatait. Cserébe annyit kért, hogy tegye lehetővé a szolgálat, hogy egy magyar hölgyismerőse útlevelet kaphasson, és kiutazhasson hozzá Bécsbe. Erre a kérésére egyelőre konkrét választ nem kapott, viszont ismertettek vele egy fedőcímet, ahova beutazása vagy tartós elutazása esetén értesítést küldhetett. A szöveget német nyelven, harmadik személyben kellett megírnia és fedőnéven aláírnia. Kapcsolattartója azt is közölte vele, hogy október 2. és 9. között Bécsbe utazik turistaként, amikor találkozni szeretne vele. „Dawson” elmondta, hogy jellemzően az üzletben tartózkodik, ha ott megkeresi, bármikor rendelkezésére áll. A tiszt „Szent úr” néven fog a telefonban bemutatkozni.

Az állambiztonság hírszerző területének tartótisztje októberben 5-6 napot tartózkodott Bécsben turistaként. Ez idő alatt kapcsolatot teremtett a szervezett osztrák ügynökkel, és két találkozót bonyolítottak le. Beszámoltatta részletesen a nyáron kapott feladatairól, és újabb csempészéssel kapcsolatos feladatokat határozott meg neki, valamint kijelölték a következő találkozó helyszínét és időpontját. A munka folyamatosságának biztosítása és az ügynök kiképzésének megkezdése érdekében a következő találkozó decemberben zajlott le. Ez alkalommal már a hírszerzésnek újabb céljai is voltak. Szándékukban állt tisztázni a férfi izraeli, kanadai és olasz kapcsolatainak jellegét és hírszerzési lehetőségeit, valamint megkezdni „Dawson” módszeres kiképzését kutató–tanulmányozó munka végzésére.

A tartótiszt december 3-án utazott Bécsbe vonattal, majd másnap délelőtt a bécsi hírszerző rezidentúra egy tagjával 3 és fél óras önellenőrzés közben közösen kiválasztották a találkozóra alkalmas nyilvános helyet. A másnapi találkozót a rezidentúra két beosztottja biztosította. A tartótiszt felhívta egy nyilvános fürkéből „Dawson”-t december 5-én délelőtt, miután túl volt 2 órányi gépkocsis és gyalogos önellenőrzésen, azonban az osztrák férfi nem vette fel a telefont. Ekkor elsétált az ügynök üzlete előtt, amit „Dawson” észrevett, és kiment az üzlet elé. Megbeszéltek, hol és mikor találkoznak, de a férfi mégsem volt ott a megbeszélte időben a megbeszélte helyen. A tartótiszt felhívta „Dawson” üzletét, aki azzal mentette ki magát, hogy éppen vevője érkezett, de már indul is. Miután megérkezett a találkozási pontra, a Wallenstein Platz sarkán lévő vendéglőbe mentek. A találkozón megállapították, hogy a férfi semmilyen rendellenességet nem tapasztalt, biztonsági helyzetében változás nem történt. „Dawson” jelentette, hogy felvette a kapcsolatot olyan személyekkel, akiknek a közreműködésével nagy mennyiségben lehet órákat csempészni Magyarországra. Az ügyben tartótisztje azt az utasítást adta, hogy egyelőre jegelje a lehetőségeket egy később egyeztetett időpontig. Az ügynöknek további csempészési lehetőségeket nem sikerült felderítenie, valamint nem nyilatkozott pozitívan felesége Kanadában élő testvérei hírszerzési lehetőségeiről sem, illetve részletesen beszámolt az Olaszországban lévő üzleti kapcsolatairól. Az ügynök megköszönte, hogy kérésére barátnője kapott útlevelet, nagyon kellemes 8 napot töltöttek együtt Olaszországban. Megállapodtak, hogy a legközelebbi találkozó december 30-án lesz Budapesten, ahova családjától külön érkezik, és még Keszthelyen is el fog tölteni egy napot a barátnőjével. Konkrét feladatot ezen a találkozón nem kapott az ügynök, csupán

további puhatolózást kellett végeznie csempésztevékenységet kifejtő személyek megismerése érdekében. Az előzetes tervekkel ellentétben az ügynök kiképzésére nem került sor. A tartótiszt a találkozó befejezése után kb. 2 órás gépkocsi és gyalogos önellenőrzés után tért vissza a fedőszerv épületébe.

A december végére tervezett találkozó nem jött létre, legközelebb áprilisban Bécsben volt lehetőség az osztrák ügynök beszámoltatására. Az előzetesen tervezettek szerint ez az 1967-ben tartott első találkozó a beszámoltatás mellett továbbra is „Dawson” hírszerzési lehetőségeinek felmérését és a kiképzésének megkezdését szolgálta volna. A találkozó lebonyolítása érdekében az állambiztonság hírszerző tisztje ismét több napot töltött Bécsben. Nem tapasztalt rendellenességet az első három napon, úgyhogy április 10-én délelőtt tíz órakor a nagykövetség épületéből indult el kollégáival gépkocsin. Ellenőrizték a találkozó helyét, majd kiválasztottak egy 250 méterre lévő vendéglőt a találkozó ponttól. A tartótiszt és a biztosítók megállapodtak a felállási helyekben és a rendellenesség esetén alkalmazandó jelzésekben. Az önellenőrzés során rendellenességet nem tapasztaltak, ezért megérkeztek a találkozó helyére 11:50-re. Miután továbbra sem tapasztaltak rendellenességet, a tartótiszt felvette a kapcsolatot az időközben a találkozási pontra gyalogosan megérkező „Dawson”-nal, majd elsétáltak a kiválasztott vendéglőbe. Az ügynök ismét hozott információkat néhány csempészésben érintett osztrák üzletemberről, viszont a tartótiszt nem volt feltétlenül elégedett a hallottakkal. Felvetette, hogy jó lenne, ha a magyar szolgálatok számára érdekesebb személyekkel, például politikusokkal és gazdasági élet vezető személyeivel létesítene kapcsolatot, és tőlük szerezne értesüléseket. Az ügynök kijelentette, hogy erre sajnos üzleti elfoglaltsága és tevékenysége miatt nincs lehetősége, de felajánlotta, hogyha konkrét személyre nézve kap feladatot, akkor lehetőségeit igyekszik kihasználni. Ezt követően a tartótiszt felhozta témaként a férfi és magyar szeretője közötti levelezés kérdését is, azzal a szándékkal, hogy figyelmeztesse az osztrák férfit, hogy az osztrák hatóságok ellenőrzik a Magyarországra menő levélforgalmat. Javasolta, hogy korlátozza minimálisra a levelezést, és ne közöljön semmilyen, rá nézve kompromittáló adatot. Megállapodtak, hogyha az osztrák hatóságok megkeresnék „Dawson”-t a témában, azt jelenteni fogja a magyar szolgálatoknak.

A magyar hírszerzőtiszt a találkozó végén nem volt teljesen elégedett ügynöke addigi teljesítményével. Az ügynök által szolgáltatott információk túl általánosak voltak, a hírszerző szolgálat számára kevésbé fontos személyekről szóltak, amit a férfi konkrét hírszerző lehetőségeinek hiányával volt kénytelen magyarázni. Éppen ezért konkrét feladatot ismét nem határozott meg számára, további türelemre és az irányvonal pontosabb meghatározásának szükségességére hívta fel figyelmében a figyelmet.

Gyanús információk érkeztek „Dawson”-ról

„Dawson” ügynöki foglalkoztatása komoly gellert kapott 1967 nyarán. A magyar katonai elhárítás olyan információkhoz jutott, amiből arra lehetett következtetni, hogy a férfi megbízására az egyik keszthelyi nőismerőse magyar katonai objektumok és személyek iránt érdeklődött pont egy társosztály ügynökétől, akit ráadásul a hölgy megpróbált összeismertetni „Dawson”-nal is.

Az információk azáltal keletkeztek, hogy a katonai elhárítás feldolgozás alá vonta a keszthelyi nőt, és egy megbízható hálózatukat küldték rá. A nő és az ügynök között szerelmi viszony alakult ki, az ügynök jelentése szerint az együttléteik során a nő rendszeresen katonai jellegű információk iránt érdeklődött. A nőről kiderült, hogy „Dawson” szeretője, még azt is kérte tőle, hogy utazzon ki hozzá Bécsbe. Ezek alapján a III/IV. Csoportfőnökségen komolyan felmerült annak a gyanúja, hogy az osztrák férfi kétkulacos ügynök, vagyis ide is meg oda is játszik. A bizonyosság megszerzése érdekében a katonai elhárítás további lépéseket tervezett. Szobalehallgató berendezést telepítettek a nő keszthelyi lakásába, és megbízták hálózatukat, hogy mélyítse tovább kapcsolatát a nővel, és fokozatosan igyekezzen minél többet megtudni „Dawson”-ról és partnere katonai érdeklődésének okáról.

Ezzel párhuzamosan „Dawson” tartótisztje semmilyen gyanús körülményt nem észlelt az osztrák férfi működésében, amellet persze, hogy foglalkoztatása nem hozta a várt eredményeket. Ezt viszont annak a felismerésnek tudta be a magyar hírszerzés, hogy az osztrák ügynök hírszerző lehetőségei korlátozottak voltak, valamint tartása sem volt kielégítően megoldva. Ellenben azt sem lehetett kizárni, hogy a társosztály gyanúja megalapozott lehetett, ezért az ügy kivizsgálásáig az állambiztonság nem változtatott a „Dawson”-nal szemben alkalmazott magatartási vonalon, de a havonta esedékes találkozókat nagy gondossággal és fokozott biztosítással szervezték meg. Olyan intézkedéseket vezettek be, amivel az esetleg alkalmazott ellenséges lehallgatásokat kivédhették, és külső figyeléseket felfedhették. A tartótiszt gondosan megfigyelte az osztrák ügynök öltözetét rejtett technikát keresve, de semmilyen gyanús körülményt nem észlelt. Az ügynök a beszélgetések alatt gyanús kérdéseket nem tett fel. A kivizsgálás végéig új feladatot nem adhattak az ügynöknek és semmilyen írásos anyagot nem vehettek át tőle.

Az operatív helyzetet egy másik információ is befolyásolta, ami levéllenőrzés útján jutott el a hírszerzéshez. E szerint „Dawson” felesége beleszeretett egy másik férfiba, és 1967 nyarán beadta a válókeresetet, ami ellen „Dawson” sem nagyon tiltakozott. A válás sajnálatos módon a magyar hírszerző szolgálat és az osztrák férfi ügynöki viszonyában is jelentős változást hozhatott volna, hiszen beszervezhetőségének egyik lényeges része került veszélybe.

A „Dawson”-ra vetődött gyanú kivizsgálása 1968 augusztusában fejeződött be, és nem hozott olyan adatot, amely az osztrák ügynök ellenséges tevékenységére utalt volna. A társszerv értékelése szerint saját hálózatuk dezinformálta őket, hogy fontossá tegye magát, és kedvezően befolyásolja a folyamatban lévő büntetőügyének elbírálását.

A vizsgálat lezárása kiváló alkalmat adott az ügynök addigi tevékenységének értékelésére, és a további alkalmazásának kidolgozására. Az értékelés szerint az osztrák ügynök lehetőségei rendkívül korlátozottak voltak mind politikai mind gazdasági vonalon, bizalmas információkhoz nem fért hozzá. A hírszerzés illetékes munkatársa nem sok perspektívát látott „Dawson” tippkutató és tanulmányozó munkába való bevonásában sem, tekintettel arra, hogy az osztrák kereskedőnek nem voltak értékes kapcsolatai, és személy szerint sem mutatott nagy hajlandóságot ehhez a munkához. Megpróbálták még átadni az ügynököt egy másik hírszerző osztálynak, de azok nem tartottak rá igényt. A csempészvonalon végzett munkájáról már korábban beigazolódott, hogy ott is szerény lehetőségei vannak. Ugyan az általa adott

információk alapján egyes csempészvonalakat sikerült felszámolni, viszont a hírszerzőmunka szempontjából kevés jelentőséggel bírtak.

A hírszerzés lefokozta „Dawson”-t, levélcím-tulajdonos lett

Mindezek következtében az az elképzelés került előtérbe – amiről végül december 7-én született meg a javaslat –, hogy az osztrák ügynököt levélcímként használják fel. Ehhez újabb ellenőrzéseket kellett lefolytatni, és azt is fel kellett mérni, hogy az osztrák kereskedő hajlandó-e egyáltalán a feladatot elvégezni. Először a hírszerzés illetékes szakterülete felmérte „Dawson” munkahelyének és lakásának postaforgalmát, a válása utáni lakáskörülményeit, a cégének alkalmazotti viszonyait és ügyfélforgalmát, illetve ezzel párhuzamosan a tartótisztje is tájékoztatta „Dawson”-t a fejleményekről.

Az osztrák kereskedő az 1969. április 15-én lezajlott ügynöki találkozón fenntartás nélkül vállalta a feladatot, még a címét tartalmazó névjegyet is átadta. Biztosította tartótisztjét, hogy a nevére érkező leveleket sem titkárnoje, sem fia nem bonthatja fel, azokat csakis ő intézheti. Azt is jó ötlenek tartotta, ha lakáscímére irányítják a különböző küldeményeket, mert mindennap üríti postaládáját. Az ügynök még azt is felajánlotta, hogy szívesen elhoz küldeményeket az NSZK-ból.

A postacím biztonsági ellenőrzéséhez a magyar állambiztonsági szolgálat egy éven keresztül küldött négy preparált próba postai küldeményt az osztrák üzletember címére különböző módokon. A központ pontosan meghatározta, hogy a négy küldeményt milyen sorrendben és milyen úton kellett eljuttatni „Dawson”-hoz. Ezzel a módszerrel az ügynök megbízhatósága mellett azt kívánták ellenőrizni, hogy esetleg a férfi átadja-e a leveleket az osztrák elhárításnak, vagy az elhárítás „Dawson” tudta nélkül ellenőrzi-e azokat. Ennek során az ügynök először kapott volna egy levelet csak úgy bedobva a postaládájába, majd a tartójától személyesen kapott levelet kellett volna továbbítania egy ismeretlen személynek, ezeket követően pedig postai úton kapott volna egy-egy küldeményt külföldről és belföldről. A leveleket a Központ fotókémiai eljárással preparálta, annak tisztázása érdekében, hogy a küldeményeket valaki esetleg útközben felbontotta és ellenőrizte-e. A preparált leveleket a Központ küldte meg a bécsi rezidentúrának, ami a Központ utasításának megfelelően lett volna köteles az ellenőrzést leszervezni és elvégezni.

„Dawson”-t is el kellett igazítani, ami során több magatartási vonalat is tisztázni kellett. Az ügynök számára érkezhettek levél belföldről és külföldről egyaránt, valamint előfordulhatott volna olyan is, hogy lakásába közvetlenül dobták be. A leveleket mindig „Dawson”-nak címezték, a feladó Charles Duval volt, de előfordulhatott, hogy a név mellett eltérő feladási cím volt. „Dawson”-nak a leveleket nem volt szabad felbontani.

A tartótiszt az első preparált levelet – a Központ utasításainak ellenére 1969. november 18-án nem közvetlenül dobta be az osztrák ügynök postaládájába, hanem postára adta. Az ügynök az eligazításának megfelelően másnap 16 órakor kereste tartótisztjét telefonon és közölte, hogy látni szeretné, amire ő csak annyit válaszolt, hogy „Rendben, másnap”. „Dawson” a küldeményt 20-án az Allerheiligen Platzon átadta tartótisztjének. Ugyan ez a módszer játszódtott le a második levéllel is, aminek következtében viszont a Központ rosszállásának adott hangot a rezidentúra vezetője

felé. Az utasításokkal ellentétes kézbesítési sorrend miatt ugyanis nem lehetett volna megállapítani, az ügynök árulását, már amennyiben a küldeményeket kinyitották volna. Azonban a sorrend felcserélésének kérdése okafogyottá vált, mikor megtörtént az első két preparált levél előhívása és megállapították, hogy azokat illetéktelenek nem bontották fel. Hasonló eredmény született a „Dawson” postaládájába közvetlenül bedobott, és a párizsi rezidentúra segítségével Párizsban feladott levelek esetében is. Így az ellenőrzés nem tárt fel semmilyen rendellenességet, úgyhogy a magyar hírszerző szolgálat levélcím-tulajdonosként foglalkoztatta tovább „Dawson”-t 1970. augusztus 19. után, mégpedig a „Watson” fn. ügynök levélcímeként.

Az új, immáron éles feladat miatt a tartótisztnek szeptemberben újra el kellett igazítania ügynökét a Központtól kapott utasításoknak megfelelően. Az ügynök címére 1970. október 1. után új feladótól (H.J.Goetzke, München) érkezhettek küldemények, amik nem csak levelek, hanem könyvek és hanglemezek is lehetnek. A küldemények érkezéséről nem kapott „Dawson” előzetes értesítést, azok változó időközönként érkezhettek. Arról biztosították az osztrák ügynököt, hogyha vámot kell a küldemények után fizetni, akkor azt a tartótisztje megtéríti számára. A férfi feladata az volt, hogy a küldeményeket sértetlenül, felbontás nélkül továbbítsa tartójának. Arra is kioktatták, hogy minden egyes küldemény átadását titkosan és bizalmasan kellett kezelnie, ezért a találkozókra csak megfelelő önellenőrzés végzésével mehetett el. Ha figyelmet tapasztalt volna, akkor a találkozót meg kellett szakítania. „Dawson” köteles volt gyanúsként kezelni minden olyan érdeklődést, ami levelezési szokásaira irányult. Ilyenkor arra kellett hivatkoznia, hogy viszonylag sok levelet kap, és ha tévedésből küldenek címére valamit, akkor azt rendszerint el is dobja. Ha valaki konkrétan rákérdezett volna, azt kellett nyilatkoznia, hogy semmilyen megbízása nincs levelek továbbítására.

Küldemény érkezésekor „Dawson”-nak a magyar követséget kellett felhívnia egy megadott számon 9-12 óra között és németül közölnie, hogy a megrendelt ingek megérkeztek. Ez alapján másnap déli 12 órakor találkozott tartójával egy előre megbeszélthelyen. Amennyiben erre elfoglaltság miatt nem volt mód, akkor a következő nap 13 órakor volt esedékes a találkozó, szintén egy előre meghatározott helyszínen. Az ügynök az első éles küldeményt 1970. december 7-én adta át.

„Dawson” eltért a számára meghatározott magatartási vonaltól

Azonban az osztrák férfi továbbra sem hazudtolta meg önmagát, és ugyanúgy kereste a fiatal magyar hölgyek társaságát, mint annak előtte. Továbbra is bejárt Magyarországra és szeretőt tartott Keszthelyen, akinek sok szép és drága holmit hozott ajándékba. Az egyik ilyen alkalommal a hegyeshalmi határátelőnél vámvizsgálatnak vetették alá, aminek végén a nála lévő ajándéknak szánt árucikkeket (6 db harisnyanadrág, 1 pár műbőr csizma, 1 db pénzszabunda, 3 db pulóver, 3 db férfi kötött ing, 1 db zsebrádió, 1 db arany medál) elkobozták. Az ügynök azonnal tájékoztatta tartóját az esetről és kérte közbenjárását az ajándékok visszaszerzésében. Egy valamit viszont elfelejtett megemlíteni az esettel kapcsolatban, mégpedig azt, hogy a vámvizsgálat során a vámtisztek előtt felfedte kilétét és dekonspirálta tartóját, akinek még nevét (fedőnevét) is elmondta a vámosoknak. „Dawson”, amikor tudomására hozták, hogy vámbüntettet követett el, elővette naptárját, megkereste tartója nevét és közölte, hogy ő egy ügynök, és Dunai elvtárssal rendszeresen

kapcsolatban áll. Természetesen a magyar hírszerzés nem csak az ügynökétől, hanem a hivatalos magyar szervektől is tudomást szerzett az esetről, úgyhogy pontosan ismerte annak körülményeit, így azt is, amit „Dawson” megpróbált elhallgatni.

Az osztrák férfi mind az újabb csempészéssel, mind pedig kiléte és tartójának felfedésével komoly hibát követett el, amit az állambiztonság nem hagyhatott szó nélkül. Ezért amellet, hogy intézkedést tettek az elkobzott tárgyak visszaszerzésére, nyomtékosan felhívták az ügynök figyelmét, hogy a jövőben tartózkodjon minden törvénytelennek minősülő cselekmény elkövetésétől, különben személyét tiltólistára teszik, és többet nem utazhat be Magyarországra. „Dawson” rendutasítását az addigi tartótisztje kapta feladatul, ami a személyes együttműködésük utolsó epizódját is jelentette, ugyanis a tartótisztnek lejárt a bécsi kiküldetése és véglegesen hazatért. A tartótiszt hazatérése előtt még átadta ügynökét egy új tartótisztnek, Körösi elvtársnak 1971. április 5-én, valamint új találkozási módozatot vezettek be. A központ parancsára, mivel „Dawson” az utasítások ellenére, korábban több alkalommal, magántermészetű ügyben is felhívta a kapcsolattartásra megadott számot, és eltért az előre megbeszélt szövegektől, megszüntették az ügynök számára a telefonálási lehetőséget. Körösi megadta egy évre előre a találkozók időpontjait és a biztosító napokat, valamint a kapcsolattartó feladatként kapta azt is, hogy dolgozzon ki telefonhívások mellőzésével egy végtelen biztosító találkozórendszert az osztrák ügynök számára arra az esetre, ha a kapcsolat valamiért megszakadna.

Az új kapcsolattartási szabályok mentén indult meg a munka az ügynök és friss tartója között, bár „Dawson” nem értett egyet a kapott utasításokkal. Az április végén lezajlott első anyagátadási találkozón felvetette, hogy továbbra is telefonon, a találkozó előtt szeretné leegyeztetni annak időpontját, és a találkozók helyszíneit sem szerette volna változtatgatni, sőt a végtelen biztosító találkozóra tett javaslat sem nyerte el tetszését. Még a júniusi második átadási találkozón is megjegyzést tett a következő pontosan megadott időpontra, miszerint fél, hogy addigra elfelejti az időpontot.

Ráadásul „Dawson” nem is várta meg a következő időpontot, hanem amikor küldeményt kapott szeptember végén személyesen kereste tartóját munkahelyén, aki éppen nem tartózkodott bent, ezért üzenetben kérte Körösit, hogy hívja fel. A tartótiszt azonban nem hívta vissza, hiszen megbeszélték, hogy nem kereshetik egymást telefonon két találkozó között, de a férfi másnap megint telefonált a korábbi tartójától kapott telefonszámra, és Körösit kereste. A telefonban fedőnéven mutatkozott be, majd a beszélgetés során, amikor a konkrét találkozó telefonon való megbeszélését a tartótisztje igyekezett elkerülni, saját nevét is elmondta, és közölte hívása valódi célját is, miszerint levelet szeretne átadni. A levél átadása végül megtörtént, mert „Dawson” bement a hivatal épületébe négy nap múlva, és ott összefutott Körösivel, akivel kettesben beszálltak a liftbe. A liftben a levélcím-ügynök átadta a küldeményt, és még arra is volt ideje, hogy szóvá tegye, hogy az év elején elkobzott dolgait még mindig nem kapta vissza, holott korábbi tartója erre ígéretet tett.

Az incidens kellemetlenül érintette az állambiztonsági hírszerző szolgálatot, hiszen komoly dekonspirációs veszélyt jelentett az osztrák elhárítás irányából, valamint kiderült, hogy a kiadott kapcsolattartási mód az ügynök esetében működésképtelen. Az eset következtében az állambiztonsági szolgálat ugyan nem szakította meg „Dawson” levélcím-tulajdonosként történő foglalkoztatását, viszont a

kapcsolatfelvétel módját drasztikusan átalakította. Ezt követően az osztrák ügynök számára két lehetőséget ajánlott fel. Első lehetőség az volt, hogy a hét meghatározott napjáig jelzést helyezhetett el a lakásának utcai frontra eső ablakában, míg a második az, hogy egy előre leegyeztetett helyen egy 1 cm² nagyságú Tixo-szalagot ragaszthatott fel. Abban már a feleknek kellett megállapodni, hogy a jelzés kihelyezése után milyen napon és melyik helyen kerülhetett sor az anyag átvételére. Az ügynök az utóbbi lehetőséget választotta az október 15-én létrejött átadási találkozón. Megállapodott tartótisztjével, hogy a Gartenbau mozi előtt lévő személymerlegen egy fehér Tixo szalagdarab felragasztásával jelzi hétfőnként 14 óráig az újabb küldemények érkezését. A jelzés alapján még aznap este fél nyolckor az addig megszokott helyen történik meg az átadás.

Az ügynököt pihentették, majd dolga végeztével kizárták a hálózatból

„Dawson” egészen 1974 elejéig rendkívüli esemény nélkül végezte munkáját a magyar állambiztonság hírszerzése számára, amikor azt jelentette január 11-én, hogy felhívták az osztrák Polizeidirektionból, és az iránt érdeklődtek, hogy miért jár olyan gyakran Magyarországra, és nem keresték-e meg magyar hivatalos szervek. Az osztrák ügynök elmondta, hogy új magyar felesége miatt tartózkodik gyakran az országban, és semmilyen hatóság nem kereste meg. A bejelentés alapján az állambiztonsági szolgálat vizsgálatot indított, hiszen ki kellett deríteni, hogy az ügynök biztonsági helyzetében állt-e be változás, vagy csak esetleg az ügynök magánakciójáról volt-e szó. A vizsgálat idejére a magyar szolgálat leállította a férfi címére érkező levélküldeményeket, az utolsó, februárban érkezőt is már „Dawson” ellenőrzésére használták fel. Az ellenőrzésre Münchenből küldött levelet nem bontotta fel senki, az sértetlenül került vissza a magyar szolgálathoz. A tartótiszttel lefolytatott találkozó sem hozott érdemi előrelépést „Dawson” ügyében, biztonsági problémát nem fedeztek fel, azonban a dekonspiráció tényét továbbra sem lehetett kizárni. Ennek következtében a magyar állambiztonság hírszerző szolgálata az ügynök határozatlan idejű pihentetése mellett döntött.

Az osztrák ügynök pihentetéséről szóló döntés után majd két év eltelt, mikor a magyar hírszerzés ismét szükségét látta „Dawson” foglalkoztatásának, mert a levél cím kieseése megnehezítette „Watson” munkáját. Körösi időközben hazatért bécsi állomáshelyéről, ezért az újabb kapcsolatfelvételre Budapestről utazott volna ki Bécsbe 1976 február elején. A kiutazásra azonban már nem került sor, mert időközben a „Watson” fn. ügyben árusásra utaló operatív jelzések merültek fel, ezért a magyar hírszerzés megszakította a kapcsolatot „Watson”-nal és a hálózatból is törölték. Ezt követően „Dawson” pihentetését határozatlan ideig meghosszabbították. Végül az ügynökkel nem történt újabb kapcsolatfelvétel, hanem az állambiztonság hírszerző szolgálata a férfi hálózatból történő kizárására intézkedett 1983. február 17-én.

Befejezés

„Dawson” esetében arra láthatunk példát, hogy egy ügynök beszerzése és foglalkoztatása rendkívül időigényes, több, egymásra épülő elemből álló, és meglehetősen kiszámíthatatlan folyamat. A magyar állambiztonsági szolgálat az intézkedéseit a korabeli szakmai utasításoknak megfelelően hajtotta végre, az élet végül mégsem a tervekben meghatározott eredményeket produkálta.

Azt valószínűleg jól mérte fel a hírszerzés, hogy az osztrák kereskedő beszerzéséhez a nőügyein keresztül vezethetett az út, hiszen a férfi nem lett volna megfogható anyagi előnyök juttatásával, vagy hazafias érzelmeire való ráhatással. Ellenben, ami lehetővé tette „Dawson” beszerzését, az a foglalkoztatás időszakában komoly konspirációs kockázatokat rejtett magában. A férfi nem hagyott fel kicsapongó életmódjával, és továbbra is bőkezűen bánt szeretőivel. Ezekből végül nem is egy olyan kellemetlen helyzet alakult ki az évek során, amiről a magyar hatóságok is tudomást szereztek, és lényegesen átalakították „Dawson” foglalkoztathatóságát. Sőt, azt mondhatjuk, hogy e tényezők komoly szerepet kaptak az ügynök pihentetéséről hozott döntésben, majd közvetve kizárásában.

A beszervezhetőség másik tényezőjét viszont rendkívül gyengén mérte fel a hírszerzés, hiszen mint már a foglalkoztatás kezdeti időszakában kiderült, az osztrák ügynök hírszerzői lehetőségek és képességek hiányában alkalmatlan volt klasszikus hírszerzői feladatok ellátására. Ennek felderítésére a szolgálat – a tanulmányozás időszakában – meglehetősen kevés operatív eszközt és lehetőséget fordított, megelégedett az ügynöknőtől szerzett információkkal, illetve „Dawson” társadalmi és üzleti helyzetének felméréseivel, és az ebből levonható általános feltételezésekkel. A megismert adatokból úgy tűnhet, hogy a III/I. Csoportfőnökség illetékes alegysége nem mérte fel megfelelően a jelölt hírszerzési képességeit sem személyében, sem pedig lehetőségeiben. Mindez pedig abból adódhatott, hogy a hírszerző szolgálat a beszerzési alap megteremtésére a szükségesnél nagyobb figyelmet fordított, ami mellett viszont már a tanulmányozás időszakában is elmulasztott olyan szükséges intézkedéseket meghozni, amelyek az ilyen irányú alapinformációinak az ellenőrzésére szolgálhatott volna, valamint nem fektettek kellő hangsúlyt a beszerzett adatok több oldalról történő ellenőrzésére sem. Ennek volt köszönhető ugyanis, hogy már csak a beszerzés után derült ki a szolgálat számára, hogy az ügynök nem rendelkezett lényeges pozíciókkal a gazdasági hírszerzés területén, személyében pedig tippkutatási feladatok teljesítésére sem volt alkalmas. Mindezek következtében a magyar hírszerzésnek komoly anyagi és humán erőforrások felhasználása után is meglehetősen hosszú időbe telt, mire megtalálta az osztrák ügynök hasznos helyét a rendszerben.

A szolgálatok dokumentált ismeretei szerint végül nem járt komolyabb negatív következménnyel, hogy a hírszerzés elnézte az ügynökük súlyos fegyelemsértéseit, és nem zárták ki a hálózatból már a problémák jelentkezésekor. Azt mondhatjuk, hogy ezzel viszont a hírszerző szolgálat az elvárhatónál jóval nagyobb kockázatot vállalt, hiszen már az első esetenél nyilvánvalóvá válhatott, hogy „Dawson” a vállalhatónál is kiszámíthatatlanabb és túlságosan önfejű.

Felhasznált irodalom:

- BM III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje, 1967. ÁBTL 4.2.-10-1837/1967.
- BM III. Főcsoportfőnöksége Ügyrendje, 1972.
<https://www.abparancsok.hu/node/1531> (Letöltés ideje: 2023. 01. 03.)
- BM III/I. Csoportfőnöksége Ügyrendje, 1972.
https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/ugyrend_1.pdf (Letöltés ideje: 2023. 01. 03.)
- Department of the Army: Human Intelligence Collector Operations. Washington, DC, 2006.
https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/fm2_22x3.pdf (Letöltés ideje: 2022. 09. 18.)
- JOBST Ágnes: A Belügyminisztérium működésének szabályozása 1956 nyarán. Betekintő, Budapest, 2011/1. pp. 42-49.
https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_1.pdf (Letöltés ideje: 2023. 01. 03.)
- KSH: Gazdaságilag aktívak, bruttó átlagkereset, reálkereset (1960–).
https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html (Letöltés ideje: 2023. 01. 03.)
- A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 33/1958. (XII.05.) sz. parancsa az államvédelmi szervek ügynöki munkájának alapelvei című instrukció módosításáról. ÁBTL 4.2.-10-21/33/1958.
- A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 005. számú parancsa, az állambiztonsági szervek hálózati munkájáról szóló szabályzat kiadásáról 1972. április 5-én. ÁBTL 4.2.-10-21/5/1972.
- REGÉNYI Kund (Szerk.): Információszerzés kapcsolati forrásai, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14284/Informacioszerzes_kapcsolati_forrasai_2019.pdf;sequence=1 (Letöltés ideje: 2023. 03. 14.)
- Z-933 „Dawson” ügy dossziék, ÁBTL 3.2.1. - Bt - 2096/1; 2096/2; 2096/3

KUGLER PÉTER

**A MAGYAR HONVÉDSÉG BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEINEK
LAKOSSÁGI TÁMOGATOTTSÁGA¹**

Bevezetés

„A változékony világban hosszú távon biztonságos és sikeres Magyarország megteremtése a nemzet egészségének erősítését és együttműködését, valamint magyar anyanyelvünk és kultúránk megőrzését igényli határainkon innen és túl.” – áll a 2020-ban kiadott Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában.² Természetesen ezen feladat jelentős része a rendvédelmi szervekre és a Magyar Honvédségre (a továbbiakban: MH) hárul, de a társadalmi támogatottság kulcskérdésnek mondható a napjainkban alkalmazott hibrid hadviselés elleni védekezésben egyaránt.

A háborúk száma a II. világháborút követően folyamatosan csökken, történelmileg soha nem látott módon ritkává váltak.³ Sajnos ezzel együtt a háborús küszöb alatti konfliktusok száma, illetve a befagyott konfliktusok száma is emelkedik. A világunk komplexitása soha nem látott mértékben nő, ezzel párhuzamosan a váratlan események bekövetkezésének esélye is, ez igaz a globális felmelegedés okán bekövetkező hirtelen időjárásváltozásoktól a nemzetközi politikában egyes aktorok tevékenységéig bezárólag mindenre.⁴

Példaként felhozható a Krím 2014-es váratlan elfoglalása Oroszország által, majd a 2022. február 24-én kitört orosz–ukrán háború, amely jó eséllyel egy elhúzódnak konfliktus lesz, még akkor is, ha esetleg egy tűzszünettel, majd békekötéssel lezárul. Amennyiben ez megtörténik, akkor Ukrajna területén szükség lesz nemzetközi békefenntartó erőkre, mint független megfigyelőkre, illetve a konfliktus fellángolását megakadályozó felekre. Az újjáépítés során a nemzetközi közösség segítségének

---

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-1-I-NKE-14 kódszámú, Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája. 2020, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&txreferefer=00000001.txt>; (Letöltés ideje: 2023. 03. 22.)

³ DUPUY, Kendra – RUSTAD, Siri Aas: Trends in Armed Conflict 1946–2017. Conflict Trends 5, Peace Research Institute Oslo, 2018. <https://reliefweb.int/attachments/934dd70a-7fd4-3acb-98a5-3ff4372bddbe/Dupuy%20Rustad-%20Trends%20in%20Armed%20Conflict%20201946%E2%80%932017%20Conflict%20Trends%202018.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)

⁴ SIMON László: Az egyéni fenyegetés hatása a multipoláris hatalmi struktúrára – A digitális partizán definíciója. In: BERNEK Ágnes (Szerk.): 2022 A geopolitika által uralt világ. Geopolitikai Kutatócsoport – Eurasia Központ – Neumann János Egyetem, Budapest, 2023. pp.116-143

koordinálását is praktikusabb egy független szereplőnek végeznie annak érdekében, hogy a lehető leghatékonyabban valósuljon meg az erőforrások felhasználása.⁵

Jelenleg az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ) 12 békefenntartó műveletet folytat világszerte: hetet Afrikában, hármat a Közel-Keleten, kettőt Európában és egyet Ázsiában. Összesen 121 országból majdnem 87 ezer fő dolgozik békefenntartóként az egyes konfliktusövezetekben a helyi körülmények és biztonsági helyzet javításán. A katonák mellett rendőrök és civil szakemberek is kiveszik a részüket a közigazgatás, infrastruktúra és a békében megszokott normális életkörülmények helyreállításában vagy megteremtésében.⁶

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete⁷ (a továbbiakban: NATO) jelenleg 5 békefenntartó műveletet hajt végre: Koszovóban körülbelül 3700 fő szövetséges és partnerek által felajánlott csapat teljesít szolgálatot a KFOR⁸ keretében, melyet 2021. október 15-étől egy magyar parancsnok, Kajári Ferenc vezérőrnagy vezetett egy évig. Ez hatalmas elismerés az MH szakmai színvonala és felkészültsége irányába. Irakban tréningmisszióval segítik az Iszlám Állam visszatérésének megakadályozását, illetve az ország stabilizálását. Az Afrikai Unió felkérésére az általuk vezetett békefenntartó missziókat is támogatják magyar katonák. A prevenció jegyében a szövetség keleti határán lévő országokban légi rendészeti (air policing) küldetéseket folytatnak a szövetséges csapatok a NATO légtérnek védelmére, továbbá a Földközi-tenger biztonságát is felügyelik NATO-erők.

Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) is végez békefenntartó műveleti tevékenységeket, jelenleg a Közös Biztonság- és Védelempolitika irányelvei alapján 21 békeműveleti misszió folyik, ezek közül 12 civil és 9 katonai. Majdnem 4000 fő segíti a törekény biztonsági helyzetben lévő területeken élőket. Az első ilyen missziót 2003-ban indították, és azóta összesen 37 missziót és küldetést hajtottak végre Európában, Afrikában és Ázsiában.⁹

A teljesség kedvéért az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezete¹⁰ is folytat békétámogató és békeépítő missziókat, jelenleg 13 aktív misszió van világszerte.¹¹ Ezen missziók létszám szempontból nem rendelkeznek annyira jelentős MH-részvétellel.

A magyar katonai felfogásban a katonai műveletek az 1. ábrának megfelelően oszthatók fel, a két fő kategóriát a háborús és nem háborús katonai műveletek jelentik, ez utóbbi tovább osztható válságreakáló műveletekre és állandó békeidőszaki műveletekre. A békétámogató műveletek bár a fegyveres műveletekhez tartoznak, de

---

⁵ DEÁK János: Háború és hadsereg a 21. században, különös tekintettel a magyar honvédség jövőképeire. *Hadtudomány*, 2013/2. pp. 41-84.

⁶ United Nations Peacekeeping: Terminology. <https://peacekeeping.un.org/en/terminology> (Letöltés ideje: 2023. 04. 02.)

⁷ North-Atlantic Treaty Organization.

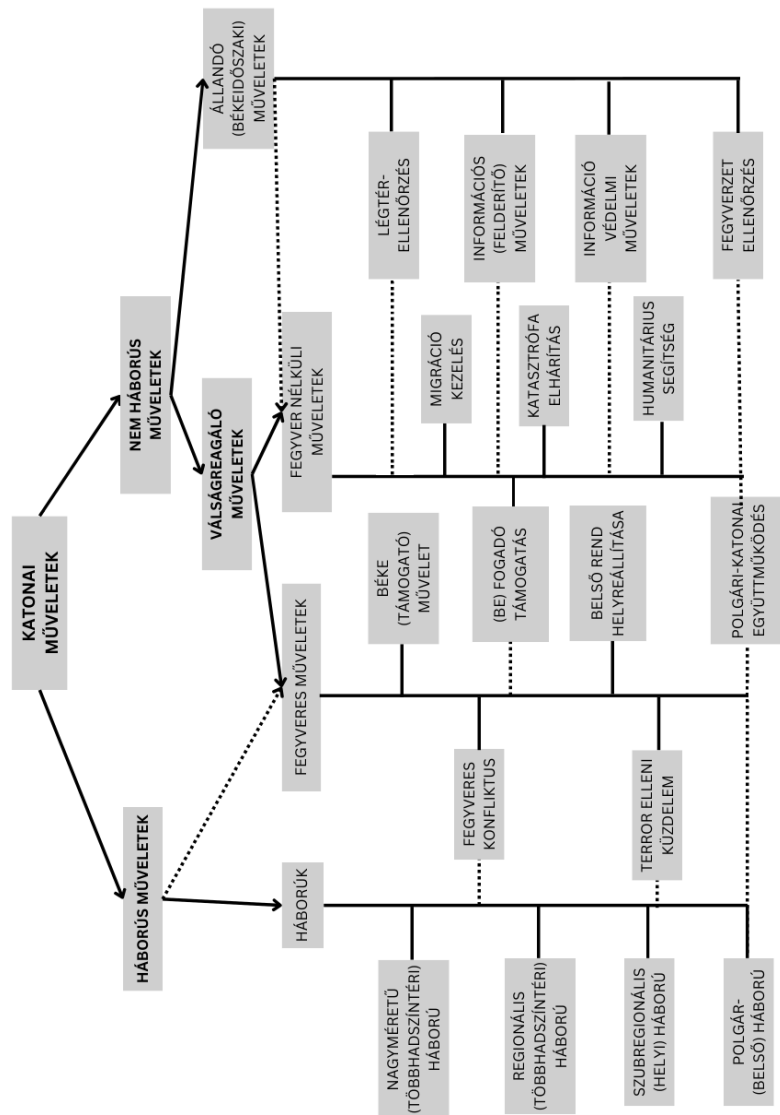
⁸ Kosovo Force, a továbbiakban: KFOR.

⁹ EEAS: Missions and Operations. https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en#11929; (Letöltés ideje: 2023. 03. 21.)

¹⁰ Röviden: EBESZ, angolul: Organization for Security and Cooperation in Europe, vagy OSCE.

¹¹ OSCE: Where We Are. <https://www.osce.org/where-we-are> (Letöltés ideje: 2023. 03. 25.)

egyrészt az állandó békeidőszak komponenseiből, másrészt az 1. ábrán megtalálható művelettípusokból is tartalmazhat elemeket, a situációnak megfelelően (a szerző megjegyzése: az ábrán szaggatott vonallal kerültek ábrázolásra az egyes műveletek közötti lehetséges összekapcsolódások).¹²

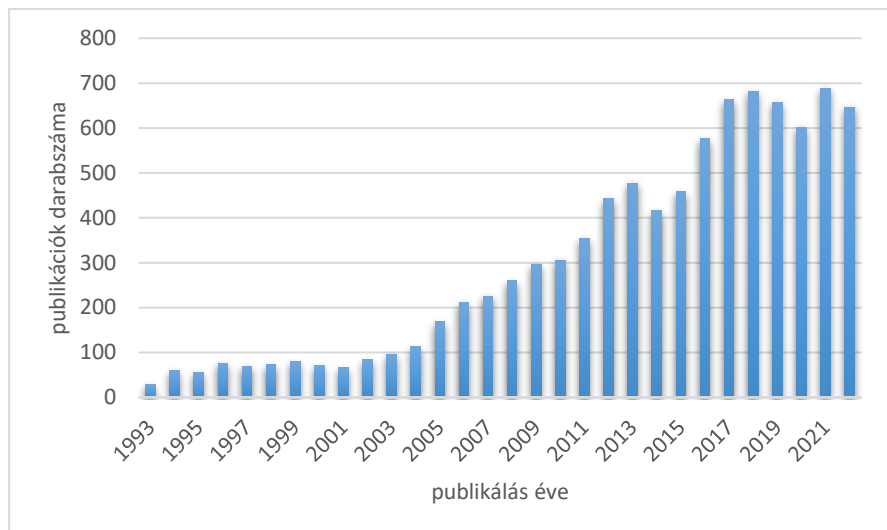

1. ábra: A katonai műveletek típusai¹³

¹² DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány, 2005/1. pp. 29-49.

¹³ Forrás: DEÁK (2005) i. m. alapján saját szerkesztés

A szakirodalmat megvizsgálva a Scopus¹⁴ adatbázisban, ha évekre lebontva nézzük a találati eredményeket az ENSZ-terminológia szerinti békefenntartás-fajták kulcsszavaihoz kapcsolódóan, akkor a 2. számú ábrán látható eredményt kapjuk. Az 1993 előtti találatokat figyelmen kívül hagytam, ugyanis az ezt megelőző években a publikációk száma elenyésző volt, melyek rögzítésre/digitalizálásra kerültek, és így megtalálhatók a Scopus rendszerében.

2. ábra: Publikációk számának alakulása 1993-2022¹⁵

Megfigyelhetjük, hogy a 2001. szeptember 11-ei terrorcselekmény után elkezdődött egy meredek emelkedés, illetve a nemzetközi helyzet változásával egyre nagyobb kérdéssé válik, hogy hogyan tudjuk a békét megőrizni az egyre szaporodó konfliktusok ellenére. Ehhez, véleményem szerint, szükséges a tudományos közösség hathatós közreműködése, hogy az egyes döntési alternatívákat tekintve tanácsadóként tudjanak közreműködni a politikum számára.

Elmondhatjuk, hogy 1988-tól a magyar hozzájárulás a nemzetközi békefenntartásban folyamatosan fejlődött, nagyjából 30 év alatt az MH 60 béketámogató műveletben vett részt, amelyekben a számítások szerint mintegy 50 ezer katona „fordult meg”. A mostani műveleti létszámhoz viszonyítva, minden magyar katonára átlagosan két misszió jut.¹⁶

Kiss László Zoltán 2011-es *Magyar katonák a békefenntartásban* című tanulmánykötetében úgy fogalmazott, hogy ez az aktív missziós szereplés rendkívül figyelemre méltó a hasonló adottsággal rendelkező államok között, főleg, amennyiben

¹⁴ A Scopus a lektorált szakirodalom legnagyobb absztrakt és citátum adatbázisa, amely intelligens eszközökkel kiegészítve lehetővé teszi a kutatások nyomon követését, elemzését és megjelenítését.

¹⁵ Forrás: Scopus alapján saját szerkesztés.

¹⁶ SZENES, Zoltán: Honvédelem – védelempolitika. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2022.

figyelembe vesszük hazánk méretét, lakosságát, haderejének létszámát és gazdasági erejét.¹⁷

Az aktív szövetségi hozzájárulásunk sokat javított a MH szakmai színvonalán és Magyarország nemzetközi megítélésén is. Itt a NATO-ban, a hazánkkal együtt, vagy utánunk csatlakozott tagállamokkal „versenyünk” a felajánlásaink tekintetében. A műveleti hatékonysággal némileg el lehet venni az élet a felajánlásaink esetleges elégtelen mennyiségének.¹⁸

A katonai terminológiában a béketámogató műveleteknél az alábbi felosztással élnek: a békefenntartás (ennek keretén belül a megfigyelés, szétválasztás, az átalakítás támogatása és a fegyverzet ellenőrzése), a békekikényszerítés, a konfliktusmegelőzés, a békeépítés és a humanitárius feladatok. Az ENSZ-nél a békefenntartás, míg a NATO-nál a béketámogató műveletek a preferált elnevezés, az EBESZ és EU keretein belül a misszió és a művelet is használatos, a rendeltetés és a telepített erők függvényében.¹⁹

Az ENSZ a békefenntartó műveleteket az alábbiak szerint csoportosítja:²⁰

- Konfliktusmegelőzés és mediáció (conflict prevention and mediation): magában foglal diplomáciai eszközöket, amelyekkel államon belüli vagy államok közötti feszültségeket és vitákat igyekeznek megoldani, megakadályozva az erőszakos konfliktussá válást.
Magában foglal korai figyelmeztetési mechanizmust, információgyűjtést és a konfliktus okainak mély elemzését. Eme tevékenységekhez tartozhat a Főtitkár jószolgálati hozzájárulása, az ENSZ-missziók preventív jellegű telepítése, vagy mediáció a Politikai Ügyek Főosztálya által.
- Békefenntartás (peacekeeping): elvileg a tüzszüneti vagy békemegállapodás végrehajtásának támogatására telepítik őket, azonban gyakran aktív szerepet kell játszaniuk a béketeremtő folyamatokban, és a korai béketeremtő tevékenységekben is részt vehetnek. A mai többdimenziós békefenntartó műveletek elősegítik a politikai folyamatokat, védik a polgári lakosságot, segítséget nyújtanak a volt kombatánsok lefegyverzésében, leszerelésében és reintegrációjában; támogatják a választások megszervezését, védik és támogatják az emberi jogok tiszteletben tartását, és segítenek a jogállamiság helyreállításában. Az ENSZ békefenntartó műveletei (fegyveres) erőt alkalmazhatnak saját maguk, megbízatásuk és a polgári lakosság védelmére, különösen olyan helyzetekben, amikor az állam nem képes a biztonságot szavatolni és a közrendet fenntartani.
- Béketeremtés (peacemaking): általánosságban a folyamatban lévő konfliktusok kezelésére irányuló intézkedéseket foglalja magában, és hagyományosan diplomáciai lépéseket jelent annak érdekében, hogy a szembenálló felek tárgyalások keretében megállapodásra jussanak. Az ENSZ főtitkára közreműködhet jószolgálat keretében a konfliktus megoldásának elősegítésé

¹⁷ KISS Zoltán László: Magyarok a békefenntartásban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011. ISBN: 978-963-327-511-5

¹⁸ SZENES, Zoltán: Konceptióváltás a magyar békefenntartásban? Nemzet és biztonság, 2008/4. pp. 67-80

¹⁹ SZENES (2022) i. m.

²⁰ United Nations Peacekeeping: Terminology i. m.

érdekében. A béketeremtők lehetnek követek, kormányok, államcsoportok, regionális szervezetek vagy az ENSZ. Béketeremtő erőfeszítéseket nem hivatalos és nem kormányzati csoportok vagy egy jelentős személyiség önálló tevékenységként is folytathat.

- Békékikényszerítés (peace enforcement): számos kényszerítő intézkedés együttes alkalmazását jelenti, beleértve a katonai erőt is. Ehhez a Biztonsági Tanács kifejezett felhatalmazása szükséges. A nemzetközi béke és biztonság helyreállítására szolgál olyan helyzetekben, amikor a Biztonsági Tanács úgy döntött, hogy cselekedni kell a békét fenyegető veszély, a béke megsértése vagy agresszió esetén. A Tanács adott esetben regionális szervezeteket és ügynökségeket is igénybe vehet a hatáskörébe tartozó végrehajtási intézkedésekhez összhangban az ENSZ Alapokmányával.
- Békeépítés (peace building): célja a konfliktus kialakulásának, vagy az abba való visszaesés kockázatának csökkentése a nemzeti konfliktuskezelési kapacitások minden szinten történő megerősítésével, valamint a fenntartható béke és fejlődés megalapozása. Ez egy összetett, hosszú távú folyamat, amelynek célja a fenntartható békéhez szükséges feltételek megteremtése. A békeépítő intézkedések a társadalom és az állam működését befolyásoló alapvető kérdésekkel foglalkoznak, és arra törekcsenek, hogy növeljék az állam azon képességét, hogy hatékonyan és jogszerűen el tudja látni az alapvető feladatait.

Természetesen a fenti tevékenységek ritkán mennek végbe lineárisan, vagy egymást követve, a tapasztalatok azt mutatják, hogy inkább egymást kölcsönösen támogató tevékenységekként célszerű rájuk tekinteni. Ha részenként vagy elszigetelten alkalmazzák őket, akkor nem biztosítják a konfliktus kiváltó okainak kezeléséhez szükséges átfogó megközelítést, és ezáltal nem csökkentik a konfliktus kiújulásának kockázatát.²¹

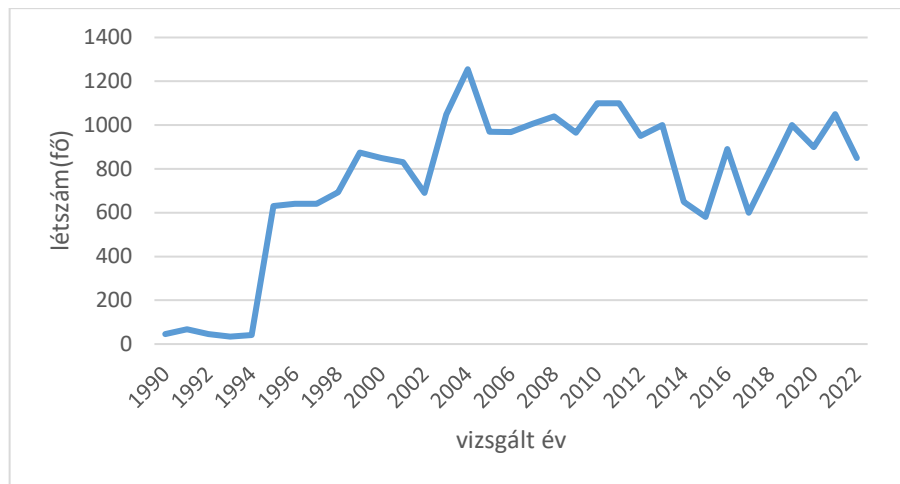
Általánosságban elmondható, hogy az idő előrehaladtával a békefenntartással kapcsolatos feladatok száma növekedett, csak az utolsó évtizedben tíz újabb feladatot jelöltek ki az MH számára.²²

A 3. számú ábráról leolvasható, hogy hogyan változott évenkénti bontásban a békeműveletekben részt vevő MH-állomány létszáma. Magyarország 1994-ben csatlakozott a NATO Partnerség a békéért programjához (PfP), inentől látható egy jelentős ugrás a létszám tekintetében, hiszen a tagsági szándékaink komolyságának egyik szerintem legfontosabb mutatójának ezt tekinthették. Másrészt az integráció egyik, legfontosabb és leghasznosabb módja a közös munka, hogy a szovjet doktrínához és vezetéshez szokott MH a gyakorlatban sajátítsa el a NATO-doktrínát és a vezetés módját, illetve a katonák közötti informális kapcsolatok építésével elkezdjen egy jobb képet kialakítani a magyar katonai képességekről.

---

²¹ Uo.

²² SZENES (2022) i. m.

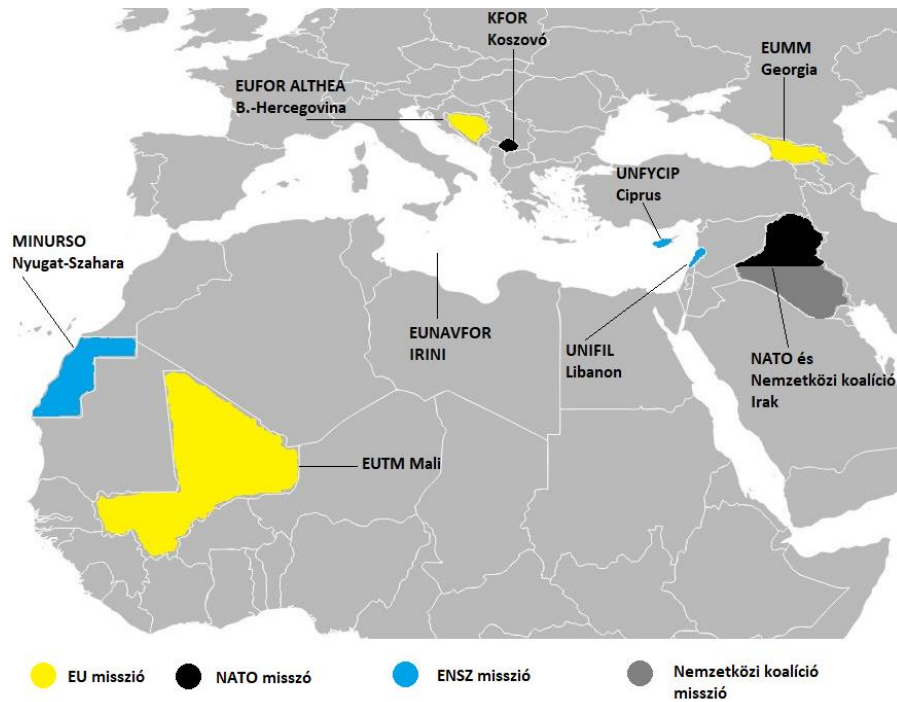

3. ábra: Az MH békeműveleti létszáma 1990-2022²³

A növekvő elvárások ahhoz vezettek, hogy (kényszerből) egyfajta hierarchia alakult ki a nemzetközi szervezetek között, ahol a NATO bizonyult a legfontosabbnak, utána az EU-s misszióknál általában jelképes volt a részvételünk, kivéve azon területeken, ahol jelentős magyar érdek a stabilitás: a Balkánon, és az utóbbi időben a Száhel-övezetben. Az ENSZ- és EBESZ-missziókban lehetőség szerint igyekezett az MH részt venni, de ennek a helyzetnek ők az egyértelmű „károsultjai”. A különböző műveletek között is vannak a veszélyes, harci körülményeket jelentő, és vannak a hagyományos békefenntartási missziók. Itt az a logika érvényesül, hogy a katonákat először a kevésbé veszélyes missziókba küldik, és csak utána mehetnek az afganisztáni, iraki missziókba, vagy Maliba.²⁴

²³ SZENES (2022) i. m., KISS (2011) i. m. alapján saját szerkesztés

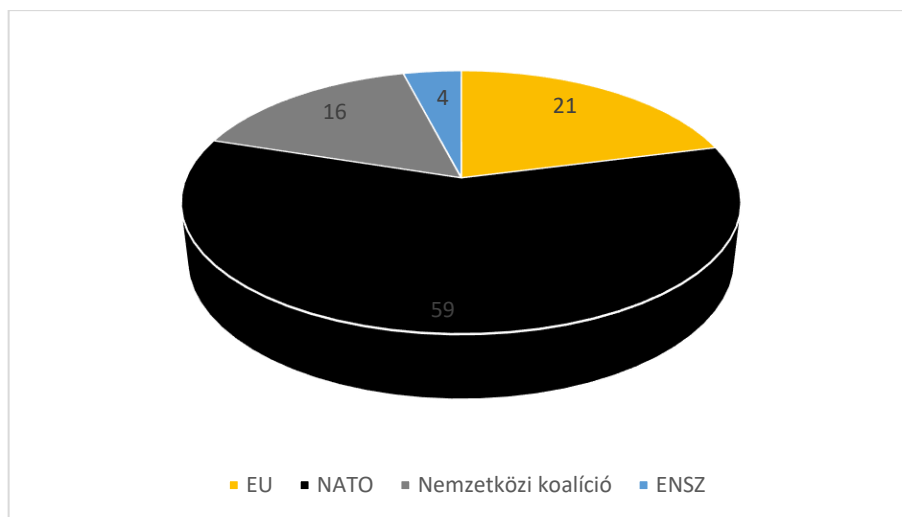
²⁴ SZENES (2022) i. m.

4. ábra: Aktuális MH béketámogató missziók²⁵

A 4. számú ábrán látható, hogy 2022-ben az MH milyen missziókban vett részt. A NATO és a Nemzetközi koalíció párhuzamosan vannak jelen Irakban, az ábrán nem a területi megosztás látható. Az EUNAVFOR IRINI földrajzi kiterjedése nehezen behatárolható pontosan, így területe nem került meghatározásra.

²⁵ Forrás: B. MÜLLER Tamás: A honvédség aktuális külföldi katonai missziói. Képviselői Információs Szolgálat, 2022. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_62_honvedsegi_missziok.pdf/9fe7c180-a8a9-8573-c1ed-754bca3e026a?t=1601625018866 (Letöltés ideje: 2023. 03. 27.) alapján saját szerkesztés.

5.ábra: A misszókban szolgálatot teljesítő katonák százalékos megoszlása az összlétszámhoz képest²⁶

2022-ben körülbelül 850 fő szolgált béketámogató missziókban, és a prioritások tekintetében a fentebb leírt logika érvényesült. Az egyes nemzetközi szervezetek közötti létszámmegosztási arányokat az 5. számú ábra szemlélteti. Ezt a számot a tényleges lekötött létszám tekintetében mindig legalább háromszorozni kell, mert míg egy-egy kontingens kint teljesít feladatot, egy felkészül a váltásra, és egy pedig a rehabilitáció és reintegráció lépéseit végzi hazatértük után. Különösen fontos ez utóbbi azon misszióknál, ahol tényleges harci cselekményekkel is találkozhatnak a katonák, vagy szembesülnek a harcokkal együtt járó sérülésekkel és veszteségelményekkel. Ehhez még szükséges a kiképzést, a logisztikát és felkészítést megszervező, végző és biztosító állomány létszáma.

Módszer

A kutatásom célja megállapítani, illetve empirikus adatokkal alátámasztani, hogy aktuálisan mekkora a magyar lakosság körében az MH békefenntartó tevékenységek lakossági támogatottsága. Ezt két módszer felhasználásával vizsgáltam meg.

Szentiment elemzéssel: a SentiOne közösségimédia-figyelő (social listening) platform segítségével, ahol kulcsszavak alapján vizsgáltam a különböző internetes tartalmakat, amik az MH missziós szerepvállalásával kapcsolatosan megjelentek. Egy üzenet, tweet stb. három lehetséges besorolást kaphat a benne található szentiment érték alapján: pozitív, semleges és negatív.

Kérdőív segítségével: Egy online kérdőív segítségével vizsgáltam a magyar társadalom véleményét. Kérdőívemet Fang és Sun 2019-es *A kínai lakosság Kína*

²⁶ Forrás: B. MÜLLER i. m. alapján saját szerkesztés.

békefenntartó szerepe iránti támogatottságának felmérése című cikkben összeállított kérdőív alapján készítettem el annak lefordításával és a kínai sajátosságok eltávolításával.²⁷ A magyar társadalmi és földrajzi helyzetnek megfelelően a kérdések egy részét megváltoztattam, illetve új kérdéseket adtam hozzá. A kérdésekhez kapcsolódó válaszadás egy 5 fokozatú Likert-skála segítségével volt lehetséges, ahol a skála egyik végén az állítás tagadása szerepel, középen a 3-as válasz megjelölésével egy semleges válasz jelölhető, illetve a másik végén a teljeskörű egyetértés fejezhető ki. A kérdőívben a kitöltő szocioökonómiai és demográfiai adatait is felvettem. A kérdőívből nyert adatokat az IBM SPSS szoftverplatform segítségével statisztikai elemzéssel dolgoztam fel.²⁸ Két, különböző csoportok összehasonlítására szolgáló módszert használtam fel: a Kruskal-Wallis H-tesztet és a Mann-Whitney U-tesztet.

A Kruskal-Wallis H-teszt egy rangsor-alapú nem parametrikus teszt, amely annak megállapítására használható, hogy egy független változó két vagy több csoportja között statisztikailag szignifikáns különbségek vannak-e egy folytonos vagy ordinális függő változóra vonatkozóan. Az egyirányú varianciaanalízis²⁹ nemparametrikus alternatívájának tekinthető és a Mann-Whitney U teszt kiterjesztése, amely lehetővé teszi kettőnél több független csoport összehasonlítását. Például annak megértésére, hogy a munkahelyi problémával kapcsolatos attitűdök – ahol az attitűdöket ordinális skálán mérik – különböznek-e a munkahelyi pozíció alapján.³⁰

A Mann-Whitney U-tesztet két független csoport közötti különbségek összehasonlítására használják, ha a függő változó vagy ordinális vagy folytonos, de nem normális eloszlású.³¹ Ezt a Shapiro-Wilk-teszttel, és a Kolmogorov-Smirnov-teszttel ellenőriztem, amelyeknek a nullhipotézise, hogy az adott változó normál eloszlással rendelkezik. Ha a szignifikancia-szint 0,05 alatti, akkor elutasíthatjuk a nullhipotézist, és bebizonyítottuk, hogy az adott változó normális eloszlású.³² Mindkét teszt megerősítette, hogy nem normális eloszlású a változónk.

---

²⁷ FANG, Songying – SUN, Fanglu: Gauging Chinese Public Support for China's Role in Peacekeeping. *Chinese Journal of International Politics*, 2019/2. pp. 179-201. <https://doi.org/10.1093/cjip/poz006> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)

²⁸ Az IBM SPSS szoftverplatform haladó szintű statisztikai elemzést, gépi tanulási algoritmusok hatalmas könyvtárát, szövegelemzést, nyílt forráskódú bővíthetőséget, "big data" integrációt és alkalmazásokba való zökkenőmentes integrálhatóságot kínál. Forrás: IBM: Why IBM® SPSS® software? <https://www.ibm.com/spss> (Letöltés ideje: 2023. 05. 30.)

²⁹ Az egyirányú varianciaanalízist (népszerű angol rövidítése: ANOVA) annak megállapítására használják, hogy két vagy több független (egymáshoz nem kapcsolódó) csoport átlaga között vannak-e statisztikailag szignifikáns különbségek. Forrás: <https://statistics.laerd.com/spss-tutorials/one-way-anova-using-spss-statistics.php>; letöltés: 2023.05.25.

³⁰ Kruskal-Wallis H Test in SPSS Statistics | Procedure, output and interpretation of the output using a relevant example, Laerd, <https://statistics.laerd.com/spss-tutorials/kruskal-wallis-h-test-using-spss-statistics.php> (Letöltés ideje: 2023. 05. 12.)

³¹ Mann-Whitney U Test in SPSS Statistics | Setup, Procedure & Interpretation | Laerd Statistics", Laerd, <https://statistics.laerd.com/spss-tutorials/mann-whitney-u-test-using-spss-statistics.php>; (Letöltés ideje: 2023. 05. 12.)

³² Mindkét tesztnél a szignifikancia értéke 0,000 lett. Forrás: How to Test for Normality in SPSS?. *Statology* (blog), <https://www.statology.org/normality-test-spss/> (Letöltés ideje: 2023. 05. 30.)

A szakirodalomban Rácz Attila 2018-as kutatásában arra az eredményre jutott, hogy az MH közepes szinten élvezzi a lakosság bizalmát, e kutatás a Központi Statisztikai Hivatal 2016-os Mikrocenzus során gyűjtött válaszok alapján készült.³³ A PAGEO Intézet 2018-es közvéleménykutatása alapján a lakosság 61%-a nem támogatta a magyar katonák külföldi missziókba való küldését.³⁴

Úgy vélem, hogy a 2015-ös migrációs válság, a 2020-ban kezdődött Covid19 járvány, illetve a mellettünk zajló háború hatására a lakosság részéről a MH presztízse általánosságban nézve jelentős növekedést mutat. A 2017-ben elindult Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program, illetve az ehhez kapcsolódó beszerzések, és a közösségi média aktívabb használata az MH részéről egyaránt ezt a trendet erősíti. A fentieket összegezve, arra számítok, hogy az MH általános megítélésén túl a békefenntartó tevékenysége is pozitívabbá vált a magyar polgárok körében.

Kutatásomban az alábbi hipotéziseket vizsgáltam:

H1: A magyar lakosság békefenntartó műveleteket támogató, ellenző, vagy bizonytalan hozzáállású csoportja az egyes hozzájárulási fajtákat (a pénzbeli hozzájárulástól a katonai erők küldéséig) tekintve különböző preferenciákat mutat.

H2: A magyar lakosság kognitív hadviselést ismerő része a valóságban is tájékozottabb a fogalom tartalmát illetően, mint azok, akik nem ismerik a fogalmat.

Szentimentelemzés eredménye

Először megvizsgáltam, hogy az MH békefenntartó misszióinak az interneten milyen „lenyomata” található meg, és mennyire aktívan tárgyalt téma az MH ezen tevékenysége.

A SentiOne közösségimédia-figyelő (social listening) platform segítségével a közösségi média és az egyéb online tartalmak kereshetőek kulcsszavak alapján. Egyes kulcsszavak kizárásával a relevánsabb tartalom található meg. A kereséssel kinyert adatokat értékeltem ki a SentiOne online beépített elemző és vizualizálást lehetővé tevő moduljának használatával. A SentiOne a PANAS-metódus alapján³⁵ saját maga által fejlesztett szentimentelemző algoritmust alkalmazva méri az egyes médiatartalmak érzelmi töltöttségét, ez alapján pozitív, negatív és semleges lehet egy üzenet, ezt a hagyományosnak számító hármas skálán összesíti is általában havi bontásban a választott időszak nagyságának függvényében. A SentiOne három évre visszamenőleg tárol adatokat.³⁶

A SentiOne közösségimédia-figyelő platform segítségével megvizsgáltam az egyes közösségimédia-plattformokon a magyar részvétellel folytatott missziókra vonatkozó bejegyzéseket, ehhez a missziók rövidített vagy teljes angol nevét használtam fel kulcsszavakként. Az adatok 2019. 12. 25 és 2022. 12. 25 közötti

---

³³ RÁ CZ Attila: A Magyar Honvédség lakossági megítélése a 2016-os mikrocenzus és más reprezentatív adatfelvételek tükrében. Honvédségi Szemle, 2018/6. pp. 4-9.

³⁴ B. MÜLLER i. m.

³⁵ WATSON, David – CLARK, Lee Anna – TELLEGEN, Auke: Development and Validation of Brief Measures of Positive and Negative Affect: The PANAS Scales. Journal of Personality and Social Psychology, 1988/54. pp. 1063–1070.

³⁶ SentiOne: Belső felhasználói kézikönyv. 2022.

időszakból származnak. Mivel a SentiOne 99%-os pontossággal tudja megbecsülni egy adott tartalom nyelvét, így ezt az adatot használtam fel a jóval megbízhatóbb ország/pozíció helyett, amit a SentiOne csak becsülni tud ezen információk hiányában. A magyar nyelvű tartalmaknál a szentiment értéket a Microsoft Excel függvényeinek segítségével összesítettem. Az eredményt az 1. számú táblázat mutatja:

misszió	negatív	semleges	pozitív	összes magyar
EUFOR-ALTHEA	3	5	0	8
EUMM	17	41	4	62
EUNAVFOR_IRINI	0	7	1	8
EUTM_MALI	11	42	3	56
KFOR	2501	9720	1527	13748
MINURSO	1	8	0	9
Nemzetközi koalíció (Irak)	0	0	0	0
NMI	0	1	0	1
UNFYCIP	0	1	0	1
UNIFIL	38	201	18	257

1. táblázat: A magyar békefenntartó missziók szentiment értékei³⁷

Nem meglepő módon a KFOR misszió, mint a legismertebb, és közelsége okán az egyik, Magyarország számára meghatározó fontosságú békefenntartó misszió adta a legtöbb találatot. Mindent összevetve az egyes missziók enyhén negatív megítélést mutatnak, ahol rendelkezésre áll annyi adat, hogy érdemes legyen megvizsgálni.

A kognitív hadviselésnek nincs egy egységesen elfogadott definíciója. Az Innovation Hub 2020-ban megjelent *Kognitív hadviselés* kiadványában az alábbi célmeghatározás tartozik hozzá: „*célja a bizalom aláásása (a társadalom bizalmát a választási rendszerben, a köztisztviselőkben, szövetségesekben, politikusokban stb.), így maga az egyén válik a fegyverré, a cél pedig nem az egyén megtámadása, hanem annak a gondolkodásmódját. Ez potenciálisan képes lehet felbontani a társadalmi szerződést, amely a társadalmak alapját képezi.*”³⁸ Kicsit gyakorlatiasabban nézve pedig „*annak a művészet, hogy kétségeket ébresszen az egyénben azzal kapcsolatosan, amit tud.*”³⁹ Az érzelmek a hatékony döntési folyamat részei, így manipulálásuk által csökkenthető az ellenfél döntésképesége. A modern hadviselésben a kognitív képességeknek és a fegyelemnek kiemelkedő jelentősége

³⁷ Forrás: SentiOne i. m. alapján saját szerkesztés

³⁸ CLUZEL, François du: *Cognitive Warfare*. 2020. p. 8. https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-01/20210122_CW%20Final.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)

³⁹ CLAVERIE, Bernard: *What Is Cognition? And How to Make It One of the Ways of the War?* 2022. p. 17. <https://hal.science/hal-03635907> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)

van.⁴⁰ A Madridban 2022. szeptember 27-én megtartott Kognitív Hadviselés Koncepció workshopon a kognitív reziliencia jelentőségét a szövetségesek társadalmaiban is (természetesen a haderő mellett) kihangsúlyozták a kognitív dimenzióban elérendő szövetségesi fölény mellett.⁴¹

A NATO szempontjából fontos kérdés, hogy a kognitív hadszíntéren elkövetett támadás vajon szintén az 5. cikkely hatása alá esik-e (ahogy korábban a kiberhadszíntér kapcsán is felmerült ez a kérdés)?⁴² Nemzetközi jogi szempontból fontos, hogy az ENSZ 2. cikkelyének 4-es pontja kimondja, hogy „*más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.*” Ehhez társul az 51-es cikkely, amelyben deklarálják az önvédelem jogát. Mivel ez nem kinetikus hatás, így a küszöbérték megállítása problémás az erőszak vonatkozásában. Felvetődik a kérdés, hogy a kognitív domén legyen-e a 6. hadműveleti szintér?⁴³

Még nem ért véget a szakirodalomban folyó vita, hogy a humán és a kognitív hadszíntér miben más, mint az információs hadszíntér,⁴⁴ illetve melyik használata fedné le jobban az előttünk álló kihívásokat,⁴⁵ amelyek jellemzően az információs fölény megszerzésére irányulnak.⁴⁶

Az MH is foglalkozik a katonák kognitív képességeinek és rezilienciájának fejlesztési kérdéseivel, ezt Dr. Porkoláb Imre dandártábornok a sajtóban megjelent interjúiban többször is nyilatkozta.⁴⁷ A Honvéd Tudományos Kutatóhely (a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely utódszervezete) szervezésében pedig 2022. 11. 14-én megtartásra került „A katonák kognitív képességfejlesztésének kérdései” című tudományos konferencia, ahol a szervezők és az előadók is kifejtették, hogy tág tere van a kutatásnak és az együttműködésnek ezen a területen.

---

⁴⁰ KENNETH, Ford – GLYMOUR, Clark: The enhanced warfighter. Bulletin of the Atomic Scientists, 2014/1. pp. 43-53. <https://doi.org/10.1177/0096340213516746> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)

⁴¹ NATO Concept Development Branch, Strategic Plans & Policy, Workshop – Cognitive Warfare Concept, 2022. szeptember 27. <https://www.act.nato.int/articles/cognitive-warfare-concept> (Letöltés ideje: 2023. 04. 07.)

⁴² BÁNYÁSZ Péter – KRASZNAY Csaba – TÓTH András: A NATO kibervédelmi szakpolitikája. In: SZENES Zoltán (Szerk.): A mai NATO. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021. pp. 130-149.

⁴³ BJØRGUL, Lea Kristina: Cognitive warfare and the use of force. Stratagem, 2021. november 3. <https://www.stratagem.no/cognitive-warfare-and-the-use-of-force/> (Letöltés ideje: 2023. 04. 15.)

⁴⁴ BÁNYÁSZ Péter: A közösségi média, mint az információs hadszíntér speciális tartománya. Hadmérnök, 2017/2. pp. 108-121.

⁴⁵ TÓTH, András: Information-Sharing challenges and issues in multinational operations. Part 1. Revista Academiei Fortelor Terestre / Land Forces Academy Review, 2020/4. pp. 307-316.

⁴⁶ TÓTH, András: Information-Sharing Challenges and Issues in Multinational Operations, Part 2, Revista Academiei Fortelor Terestre / Land Forces Academy Review, 2021/1. pp. 22-30.

⁴⁷ Például: Honvédelem.hu: Egy fecske is csinálhat nyarat. <https://honvedelem.hu/hirek/egy-fecske-is-csinalhat-nyarat.html>, 2023. április 1. (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)

Ugyan explicit módon a NATO 2022-es Stratégiai Koncepciója nem tartalmazza a kognitív kifejezést, de a Szövetség belüli összetartásról, illetve a külső aktorok bomlasztó tevékenységéről értekeznek benne.

Kérdőív-eredmények

Kérdőívemet összesen 115-en töltötték ki. Fontos kiemelni, hogy az általam vizsgált minta nem reprezentatív a magyar társadalom egészére nézve sem koreloszlásban, sem végzettségben – hogy csak a két általam legfontosabbnak tartott paramétert emeljem ki –, így nem lehet a kapott eredményeket a társadalmunk egészére kivetíteni, ehhez jóval nagyobb minta lenne szükséges. Ezáltal az általam leírt eredmények szigorúan csak a mintámra vonatkozóan igazak.

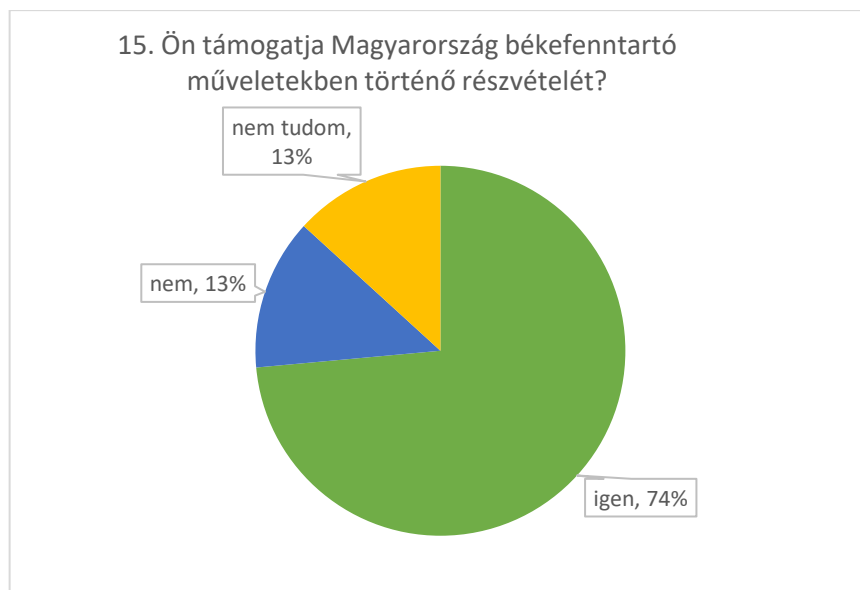
A másik kikötés, amivel élnem kell, hogy az általam alkotott kérdőív válaszai önbevalláson alapultak, így itt is felléphet egyfajta torzító hatás, amit a szakirodalomban válaszadási előítéletnek (reponse bias) neveznek. E kifejezés általánosságban azon szituációkat jelenti, mikor a válaszadók hajlamosak hamis vagy pontatlan válaszokat adni, mikor saját magukat kell értékelniük. Ennek okai sokrétűek lehetnek, a kutatónak való megfelelés vágya, a társadalmilag kívánatosnak gondolt válasz, vagy egyszerűen az, hogy udvariasak szeretnének lenni a kutató felé.⁴⁸ A diagramokon felül az eredeti kérdőívben feltett kérdések találhatóak, az egyedi sorszámukkal.

H1: A magyar lakosság békefenntartó műveleteket támogató, ellenző vagy bizonytalan hozzáállású csoportja az egyes hozzájárulási fajtákat (a pénzbeli hozzájárulástól a katonai erők küldéséig) tekintve különböző preferenciákat mutat.

Előzetesen arra számítottam, hogy a békefenntartó műveleteket támogató csoport a kérdőívben megadott „katonai” segítséget előrébb fogja sorolni a prioritáslistán, míg az azt elutasítók eme segítség fajtát az utolsó helyre fogják tenni.

---

⁴⁸ Types of Bias in Research | Definition & Examples, Scribbr, <https://www.scribbr.com/category/research-bias/>; (Letöltés ideje: 2023. 05. 10.)

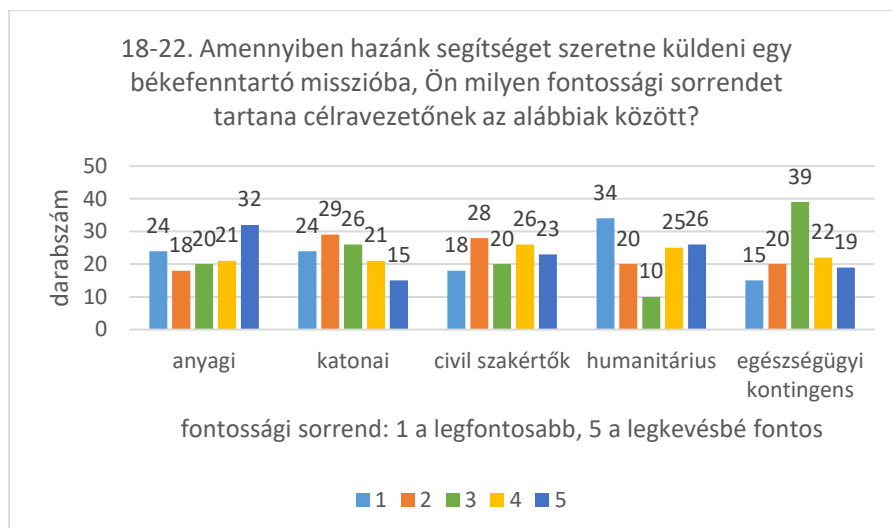

6. ábra: A békefenntartó műveletek támogatottsága százalékosan⁴⁹

Csoportváltozóként a 6. számú ábrán látható három kategóriát alkalmaztam. A szakirodalommal ellentétben, ami alapján kb. 60% körüli ellenzésre számítottam, a kapott eredmény a fordítottja volt: 74%-os támogatottságot élveztek a békefenntartó műveletek.

A függő változóknak az 7. számú ábrán látható prioritássorrendet választottam. Fontosnak tartom kiemelni, hogy az öt kategória mindegyikére kellett egy sorrendi értéket adnia az alanyoknak, és egy érték csak egyszer szerepelhetett.

⁴⁹ Forrás: kérdőív alapján saját szerkesztés

7. ábra: Segítségfajták prioritizálása⁵⁰

A leíró statisztikákat megvizsgálva arra a következtetésre jutottam,⁵¹ hogy a különbségek statisztikailag nem tekinthetők szignifikánsnak.⁵²

Így tehát az első hipotézisemet elvettem, a kapott eredményeim alapján nincs különbség a mintámban a békefenntartó műveleteket különböző mértékben támogató csoportok között a hozzájárulás fajtáinak prioritizálásának tekintetében.

H2: A magyar lakosság kognitív hadviselést ismerő része a valóságban is tájékozottabb a fogalom tartalmát illetően, mint azok, akik nem ismerik a fogalmat.

Ehhez egy Mann-Whitney U-tesztet használtam, ahol a kérdőívben eredetileg a 32. kérdésben szereplő négy kategóriát – amelyek a 8. számú ábrán láthatóak – a kitöltések alacsony száma miatt (ami lehetetlenné vagy pontatlanná tette volna a vizsgálatot) kettőre egyszerűsítettem: egy, a kognitív hadviselés fogalmát nem ismerőket tartalmazó csoportra és egy, a témát ismerő csoportra.⁵³

⁵⁰ Forrás: kérdőív alapján saját szerkesztés

⁵¹ Az átlag a 3.0-a felé konvergál a legtöbb esetben, illetve a rangátlagok is nagyjából azonos 55-60 közötti értéket mutatnak a csoportok válaszait az egyes kérdésekre összevetve. Asymp. Sig. az a p-érték (szignifikancia érték), amely a Chi-négyzet közelítésen alapul. Ha $p > 0,05$, akkor statisztikailag nem beszélhetünk szignifikáns összefüggésről. Forrás: Kruskal-Wallis H Test in SPSS Statistics i. m.

⁵² Jelen esetben a különböző kérdéseknél a legkisebb ilyen érték a 22. kérdésnél jelentkező 0,118, de még ez is bőven meghaladja azt a szintet, amit statisztikailag szignifikánsnak tekintenénk.

⁵³ A 33-34-es ellenőrző kérdéseknél a helyes válaszokat pontoztam, a 33-asban egy pontot, a 34-esben egy helyes válasz esetén 0,25 pontot adtam, így összesen ez is egy pont lehetett. A pontokat összeadtam, és ezt az új csoportosításnak megfelelően egy külön változóban rögzítettem.

8. ábra: A kognitív hadviseléssel kapcsolatos ismeretek megoszlása⁵⁴

Bebizonyosodott, hogy a mintámban⁵⁵ a kognitív hadviselést jobban ismerők szélesebb körű ismeretekkel rendelkeznek, így hipotézisemet igazoltam.

Diskusszió

Bár az általam 74%-os támogatást mutató eredmény rendkívül szép, és remélem, egy napon a magyar állampolgároktól is hasonló társadalmi támogatást fog majd a MH élvezni, viszont a mintám a magyar társadalomra nem reprezentatív volta miatt az eredményeket fenntartással kell kezelni. Mindazonáltal az adatokból kiolvasható, hogy a fiatalabb korosztály körében a békefenntartó műveletek támogatottsága nagyobb a többi korosztályhoz képest.

A NATO minden évben felméri a szövetség tagjainak NATO-val kapcsolatos percepcióját, a legutóbbi jelentéshez az adatgyűjtés 2022 novemberében történt. E kutatás keretében ezer magyar állampolgár véleményét is megkérdezték. A megkérdezettek 72%-a úgy gondolja, hogy a jelenlegi védelmi kiadási szintet fent kell tartani, vagy növelni kellene, 15% szerint csökkenteni kellene, 12% pedig úgy válaszolt, hogy nem tudja. Arra a kérdésre, hogy a NATO-tagság egy másik ország részéről egy támadást kevésbé valószínűvé tesz, 71% egyetértett, 12% semleges nyilatkozott, 11% nem értett egyet, 6% pedig nem tudja megítélni saját elmondása alapján. Egy népszavazás esetén a megkérdezettek 77%-a a NATO-ban maradásra szavazna, 9% a kilépésre és 14% pedig nem tudja megítélni.⁵⁶

⁵⁴ Forrás: kérdőív alapján saját szerkesztés

⁵⁵ Az ismeretekkel rendelkező csoport rangátlaga 77,35, míg a kognitív hadviseléssel kapcsolatosan nem járatos csoport rangátlaga csak 36,89. A szignifikancia szint 0,000 lett, így a két csoportot vizsgálva a különbség szignifikáns.

⁵⁶ NATO: NATO public opinion research.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_207244.htm (Letöltés ideje: 2023. 05. 30.)

A fenti számok véleményem szerint azt mutatják, hogy a magyar társadalom a NATO-tagságot a biztonságunk egyik sarokkövének tekinti, és ezáltal támogatja a szövetség részeként tett erőfeszítéseket, amelyek a biztonság és a stabilitás megteremtését szolgálják globális szinten.

Az MH részvételével zajló békefenntartó műveleteknél az internetes tartalmakban a negatív szentimentekből enyhe többlet található, és az egyes említések korlátozott száma azt mutatja, hogy az internet magyar polgárai számára a fenti békefenntartó műveletek a nem népszerű témák közé tartoznak. A 2023 februárjától induló intenzívebb közösségimédia-jelenlét lehetséges, hogy javít majd ezen a helyzeten hosszabb távon.

Véleményem szerint célszerű lenne a békefenntartó műveleteinkkel kapcsolatban szélesebb közönségnek szóló ismeretterjesztő anyagokat, előadásokat, videókat létrehozni. Arról, hogy egy-egy misszióban mi történik, még lehetséges információkat találni, de hogy miért veszünk részt benne, és ez hogyan kapcsolódik Magyarország biztonsági helyzetéhez és érdekeihez, valószínűleg az állampolgárok nagy része kevés ismerettel rendelkezik.

A jelenleg is zajló Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program okán szerintem számíthatunk arra, hogy az állampolgárok szemében az MH megítélése javulni fog, ami kihathat majd a békefenntartó műveletek támogatottságára is.

Felhasznált irodalom:

- B. MÜLLER Tamás: A honvédség aktuális külföldi katonai missziói. Képviselői Információs Szolgálat, 2022. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_62_honvedsegi_missziok.pdf/9fe7c180-a8a9-8573-c1ed-754bca3e026a?t=1601625018866 (Letöltés ideje: 2023. 03. 27.)
- BÁNYÁSZ Péter – KRASZNAY Csaba – TÓTH András: A NATO kibervédelmi szakpolitikája. In: SZENES Zoltán (Szerk.): A mai NATO. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021. pp. 130-149.
- BÁNYÁSZ Péter: A közösségi média, mint az információs hadszíntér speciális tartománya. Hadmérnök, 2017/2. pp. 108-121.
- BJØRGUL, Lea Kristina: Cognitive warfare and the use of force. Stratagem, 2021. november 3. <https://www.stratagem.no/cognitive-warfare-and-the-use-of-force/> (Letöltés ideje: 2023. 04. 15.)
- CLAVERIE, Bernard: What Is Cognition? And How to Make It One of the Ways of the War? 2022. <https://hal.science/hal-03635907> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)
- CLUZEL, François du: Cognitive Warfare. 2020. https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-01/20210122_CW%20Final.pdf (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)
- DEÁK János: Háború és hadsereg a 21. században, különös tekintettel a magyar honvédség jövőképre. Hadtudomány, 2013/2. pp. 41-84.

- DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány, 2005/1. pp. 29-49.
- DUPUY, Kendra – RUSTAD, Siri Aas: Trends in Armed Conflict 1946–2017. Conflict Trends 5, Peace Research Institute Oslo, 2018. <https://reliefweb.int/attachments/934dd70a-7fd4-3acb-98a5-3ff4372bddbe/Dupuy%2C%20Rustad-%20Trends%20in%20Armed%20Conflict%2C%201946%E2%80%932017%2C%20Conflict%20Trends%205-2018.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)
- EEAS: Missions and Operations. https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en#11929; (Letöltés ideje: 2023. 03. 21.)
- EU's Takuba Force Quits Junta-Controlled Mali. France 24, 2022. július 1. <https://www.france24.com/en/africa/20220701-eu-s-takuba-force-quits-junta-controlled-mali> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)
- FANG, Songying – SUN, Fanglu: Gauging Chinese Public Support for China's Role in Peacekeeping. Chinese Journal of International Politics, 2019/2. pp. 179-201. <https://doi.org/10.1093/cjip/poz006> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)
- Honvédelem.hu: Egy fecske is csinálhat nyarat. <https://honvedelem.hu/hirek/egy-fecske-is-csinalhat-nyarat.html>, 2023. április 1. (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- How to Test for Normality in SPSS". Statology (blog), <https://www.statology.org/normality-test-spss/> (Letöltés ideje: 2023. 05. 30.)
- IBM: Why IBM® SPSS® software? <https://www.ibm.com/spss> (Letöltés ideje: 2023. 05. 30.)
- KENNETH, Ford – GLYMOUR, Clark: The enhanced warfighter. Bulletin of the Atomic Scientists, 2014/1. pp. 43-53. <https://doi.org/10.1177/0096340213516746> (Letöltés ideje: 2023. 04. 05.)
- KISS Zoltán László: Magyarok a békefenntartásban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011. ISBN: 978-963-327-511-5
- Kruskal-Wallis H Test in SPSS Statistics | Procedure, output and interpretation of the output using a relevant example, Laerd, <https://statistics.laerd.com/spss-tutorials/kruskal-wallis-h-test-using-spss-statistics.php> (Letöltés ideje: 2023. 05. 12.)
- Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája. 2020, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&txtreferer=00000001.txt>; (Letöltés ideje: 2023. 03. 22.)
- Mann-Whitney U Test in SPSS Statistics | Setup, Procedure & Interpretation | Laerd Statistics", Laerd, <https://statistics.laerd.com/spss-tutorials/mann-whitney-u-test-using-spss-statistics.php>; (Letöltés ideje: 2023. 05. 12.)
- NATO Concept Development Branch, Strategic Plans & Policy, Workshop – Cognitive Warfare Concept, 2022. szeptember 27. <https://www.act.nato.int/articles/cognitive-warfare-concept> (Letöltés ideje: 2023. 04. 07.)

- NATO: NATO public opinion research. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_207244.htm (Letöltés ideje: 2023. 05. 30.)
- OSCE: Where We Are. <https://www.osce.org/where-we-are> (Letöltés ideje: 2023. 03. 25.)
- RÁCZ Attila: A Magyar Honvédség lakossági megítélése a 2016-os mikrocenzus és más reprezentatív adatfelvételek tükrében. Honvédségi Szemle, 2018/6. pp. 4-9.
- SentiOne: Belső felhasználói kézikönyv. 2022.
- SIMON László: Az egyéni fenyegetés hatása a multipoláris hatalmi struktúrára – A digitális partizán definíciója. In: BERNEK Ágnes (Szerk.): 2022 A geopolitika által uralt világ. Geopolitikai Kutatócsoport – Eurasia Központ – Neumann János Egyetem, Budapest, 2023. pp.116-143.
- SPSS Kruskal-Wallis Test – Quick Tutorial, SPSS Tutorials, <https://www.spss-tutorials.com/kruskal-wallis-test-in-spss/> (Letöltés ideje: 2023. 05. 08.)
- SZENES, Zoltán: Honvédelem – védelempolitika. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem, Budapest, 2022.
- SZENES, Zoltán: Konceptióváltás a magyar békefenntartásban? Nemzet és biztonság, 2008/4. pp. 67-80.
- The Future of China’s Cognitive Warfare: Lessons from the War in Ukraine. War on the Rocks, 2022. július 22. <https://warontherocks.com/2022/07/the-future-of-chinas-cognitive-warfare-lessons-from-the-war-in-ukraine/> (Letöltés ideje: 2023. 04. 20.)
- The Role of Today’s VRE and Considerations for Cognitive Warfare, Frontiers in Psychology, <https://act.nato.int/articles/cognitive-warfare-considerations>, 2022. november 18. (Letöltés ideje: 2023. 04. 10.)
- TÓTH, András: Information-Sharing challenges and issues in multinational operations. Part 1. Revista Academiei Fortelor Terestre / Land Forces Academy Review, 2020/4. pp. 307-316.
- TÓTH, András: Information-Sharing Challenges and Issues in Multinational Operations, Part 2, Revista Academiei Fortelor Terestre / Land Forces Academy Review , 2021/1. pp. 22-30.
- Types of Bias in Research | Definition & Examples, Scribbr, <https://www.scribbr.com/category/research-bias/>; (Letöltés ideje: 2023.05.10.)
- United Nations Peacekeeping: Terminology. <https://peacekeeping.un.org/en/terminology> (Letöltés ideje: 2023. 04. 02.)
- WATSON, David – CLARK, Lee Anna – TELLEGEN, Auke: Development and Validation of Brief Measures of Positive and Negative Affect: The PANAS Scales. Journal of Personality and Social Psychology, 1988/54. pp. 1063–1070.

**A HADIKULTÚRÁK, HADVISELÉSI MÓDOK ÉS A HADVISELÉSI
GENERÁCIÓK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA**

Mottó: *A stratégia a tér, erő, idő alkalmazásának a tudománya.*”

August von Gneisenau

1. BEVEZETÉS

Napjaink nemzetközi és hadtudományi munkáiban rendszeresen előfordulnak a hadikultúrákra és hadviselési generációkra, vagy azok egyes részeire, elemeire vonatkozó utalások, hivatkozások, azonban ezek teljes kibontása, értelmezése csak nagy terjedelmű könyvekben, doktori disszertációkban találhatóak meg. Ezek áttekintése, az éppen aktuális, szükséges részek megkeresése szerintem meglehetősen időigényes feladat. Ennek megkönnyítése érdekében tanulmányomban megkísérlem röviden összefoglalni a hadikultúrákat és a generációkat a hadviselésben anélkül, hogy azokhoz kiegészítéseket fűznék. Munkám végén megpróbálom összefoglalni a két rendszer közötti hasonlóságokat és különbségeket.

**2. A HADIKULTÚRÁK RENDSZERÉNEK RÖVID
ÖSSZEFOGLALÁSA**

A tudományok szinte mindegyike vizsgálja, eltérően értelmezi, határozza meg és írja le az emberiség kultúrájának fogalmát és tartalmát. Ha a kultúra fogalmát a lehető legtágabban kívánjuk értelmezni, akkor bele kell foglalnunk a történelem menetének minden számottevő eredményét. E tág értelmezés szerint *a kultúra az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége*, amelyet története folyamán felhasznált, megőrzött és továbbadott. A kultúra megjelenik a szellemi és gyakorlati tevékenység minden területén.¹

Minden kultúra alrendszerekből tevődik össze – pld. technológiai, ideológiai, szociológiai, érzelmi –, és bizonyos alapszükségleteket elégít ki. Clark Wissler amerikai antropológus szerint a nyelv, az anyagi kultúra, a művészet, a tudás, a vallás, a társadalom, a tulajdonviszonyok, a kormányzás és *hadakozás* azok a szférák, amelyek minden kultúrában megtalálhatóak.²

A hadikultúra a hadviselést meghatározó katonai, szellemi és anyagi értékek összessége, amely kijelöli az adott ország, nép vagy állam hadseregének összetartó erőit, valamint az ellenséges haderő védtelenné tételének, megsemmisítésének alapirányait. A hadikultúra nevezhető a hadtudomány irányultságának, áramlatának, de a hadsereg karakterének is.³

---

¹ ÁCS Tibor: A hadikultúra históriájához. *Hadtudomány*, 2005./2. p. 1.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/2/2005_2_2.html (Letöltés ideje: 2014. 07. 02.)

² Uo. p. 2.

³ Uo.

Magába foglalja még a háborúval és hadsereggel kapcsolatos társadalmi hagyományokat és népszokásokat, a katonai szimbólumokat, a hadsereggel való azonosulást szolgáló lelkesítő jeleket, jelvényeket, jelképeket (csapatzászló, egyenruha, tisztelgés stb.).⁴

2.1. A hadikultúra fogalmi értelmezése⁵

Kovács Jenő – aki a XX. század egyik kiemelkedő magyar katonai teoretikusa volt – meghatározása alapján a hadikultúra „*a hadviselést érintő katonai, szellemi és anyagi értékek azon összessége, amely az ellenség erőinek felbomlását, illetve a saját csapatok megőrzésének alapirányát jelöli meg. A hadikultúra nevezhető a hadtudomány irányultságának (áramlatának), a hadsereg karakterének, de másként is.*”

Szerinte három hadikultúrát különböztethetünk meg: a *mozgáscentrikust*, az *anyagcentrikust* és a *gerilla hadviselési* hadikultúrát. Azonban létezik másféle felosztás is, mert Kovács Jenő kutatásainak alapjául szolgáló Applegate és Moore-féle tanulmány négy hadviselési formát különböztet meg: az *állásháborút*, a *manőverező háborút*, a *mélylési behatolást* és a *gerillaháborút*.

Az erőszak-alkalmazás szempontjából a fenti hadikultúrákat két csoportba lehet osztani: a megsemmisítést fő stratégiai célként megfogalmazó hadikultúra a mozgáscentrikus, míg az anyagcentrikus és a gerilla-hadviselés hadikultúrák a kifárasztást preferálják – másként fogalmazva, az első a direkt, míg az utóbbiak az indirekt hadviselés jellemzőit hordozzák magukban.

2.2. A hadikultúrák hadelméleti alapjai⁶

A hadikultúrák vizsgálatával kapcsolatban először a háború fogalmából kell kiindulni. Ezt Clausewitz a következőképpen határozta meg: „*a háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket saját akaratunk teljesítésére kényszerítsük.*”⁷

A modern kor hadügyében az egyes nemzetek történelmének, kultúrájának és műveltségének megfelelően különböző hadikultúrák (a háborúval és a hadviseléssel kapcsolatos elméletek) alakultak ki.

A háború kettős jellegéből – megsemmisítésre, illetve kifárasztásra törekvés – kiindulva elmondható, hogy a mindkettőben érvényre jutó háborús akaratnak egészen különböző irányai jönnek létre, amelyek a hadviselés alkalmazásában és

---

⁴ Uo. p. 3.

⁵ FORGÁCS Balázs: Napjaink hadikultúrái. A hadviselés elmélete és fejlődése a modern korban (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2009. pp. 37-38. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf (Letöltés ideje: 2014. 05. 07.) Megjegyzés: Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

⁶ Uo. pp. 41-43. Megjegyzés: Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

⁷ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1962. I. kötet. p. 37.

intenzitásában jelennek meg.⁸ Az egyes konkrét háborúk folyamán kristálytisztán sem a kifárasztásra, sem pedig a megsemmisítésre irányuló stratégiai cél nem jelenik meg.

A fentiekben megállapított jelenségek tükröződnek a hadikultúrák közötti eltérésekben is, azaz a politikai cél által meghatározott háborús törekvések mögött meghúzódó erőszak-alkalmazás különbözőségeiben.

A mozgáscentrikus hadikultúra – amely megsemmisítő jelleggel bír – az erőszakot egyensúlyban tartja, belpolitikai célja nincs, és ennél a hadikultúránál az erőszak-alkalmazásnak két fokozata figyelhető meg: az első fokozatban a cél az ellenséges erők szétverése, míg a második fokozatban az erőszak-alkalmazás az akaratérvényesítésre koncentrál.

Az anyagcentrikus hadikultúra – amely kifárasztó jellegű – az erőszakot vagy mérsékli, vagy egyensúlyban tartja, belpolitikai célja nincs, viszont ennél a hadikultúránál az erőszak-alkalmazásnak csak egy fokozata van, hiszen itt az erőszak valójában az ellenség társadalmi ellenállásának megtörésére irányul, minden más csak ezt szolgálja.

A gerilla-hadviselés hadikultúrájánál – amely szintén kifárasztó jellegű – az erőszak alkalmazásának folyamatos erősödése jelenik meg, és az eddigiektől eltérően belpolitikai cél is megfigyelhető, de az erőszak-alkalmazás jellege megegyezik az anyagcentrikus hadikultúránál leírtakkal.

Míg az elmélet síkján élesen el lehet különíteni a fenti három hadikultúrát, a valóságban az egyes hadikultúrák jellemzői összekeverednek, és napjainkban a hadikultúrákat egymástól markánsan elválasztó keretek fokozatos eltűnése tapasztalható. Ezt jól szemlélteti a XX. század utolsó és a XXI. század első évtizedeinek háborúira és fegyveres konfliktusaira jellemző aszimmetrikus és hibrid hadviselési formák megjelenése, erősödése és időnkénti keveredése a hagyományos hadviselés elemeivel. Ez utóbbi lehet csak az egyik hadviselő fél jellemző tevékenysége, pld. a terrorizmus elleni harc Afganisztánban és az Iszlám Állam ellen. Azonban előfordul, hogy mindkét, egymással harcban álló ország alkalmaz klasszikus és nem hagyományos harceljárásokat egyidőben, vagy a katonai helyzet függvényében váltakozva, mint a napjainkban zajló orosz–ukrán háborúban láthatjuk.

---

⁸ KESSEL, Eberhard: Die doppelte Art des Kriegs. In.: KESSEL, Eberhard – KUNISCH, Johannes (Szerk.): Militärgeschichte und Kriegstheorie in neuerer Zeit, ausgewählte Aufsätze. Duncker & Humblot, Berlin 1987. p. 157.

3. HADIKULTÚRÁK A XX. SZÁZAD VÉGÉNEK NYUGATI SZAKIRODALMÁBAN⁹

A hadikultúra az erők harcbavetésének módja, amelyet az adott nemzet földrajzi helyzete és politikai kultúrája befolyásol.¹⁰ A hadikultúra szolgáltatja a környezetet, amelyben a stratégia létezik.¹¹ A hadikultúrák (hadászati kultúrák) kutatása a hetvenes évek végétől bontakozott ki szélesebb körben.

A különböző nemzetek – az eltérő földrajzi körülmények, illetve politika-történelmi hagyományok és értékek függvényében – eltérő hadikultúrákat, azaz a katonai erő alkalmazásának eltérő modelljeit valósítják meg.

A geopolitikai tényezők – a földrajzi, gazdasági, társadalmi viszonyok összessége – meghatározó mértékben befolyásolják a stratégiát, és eltérő hadikultúrákat hoznak létre. Az eltérő hadikultúrákat képviselő haderők gyökeresen eltérő szervezeti és haditechnikai háttérrel is rendelkezhetnek.

A katonai szervezetek sajátosságainak, a haditechnikának, illetve a technológiának és a gazdasági háttérnek meghatározó szerepe van az egyes nemzetek hadikultúráinak kialakulására. Ennek alapján az eltérő geopolitikai viszonyok mentén szerveződő eltérő hadikultúrák elsődleges leképeződési formája az eltérő katonai szervezet és az eltérő haditechnikai háttér lehet.

A hadikultúrákat tehát a teoretikusok egy része a biztonságpolitika, mások a stratégiák és doktrínák, néhányan pedig a katonai szervezetek és haditechnikai viszonyok oldaláról közelítik meg.

Az amerikai J. W. Legro a katonai konfliktusok eszkalálódása szempontjából vizsgálja a hadikultúrákat. Vizsgálata folyamán a különböző hadikultúrákat képviselő haderők szervezeti struktúrájának döntő eltéréseit egyfajta kiindulási alapként, a hadikultúrák forrásaként kezeli.¹² A különböző hadikultúrák jelentős mértékben eltérő eszközrendszerrel rendelkeznek, ami döntően befolyásolja az ellenség csapásaira adott válaszcsoportok, összességében hadviselésük egészének jellegét.

R. A. D. Applegate és J. R. Moore egy komplex hadikultúra-modellt hoztak létre. Modelljüket és definícióikat nemcsak elismerik és alkalmazzák a szakemberek, de napjaink doktrinális vizsgálataikhoz is felhasználják. Ők négy alapvető hadviselési fajtát határoztak meg, amelyek a statikus, a manőverező, a távolsági és a diverziós-gerilla hadviselési forma.

---

⁹ TURCSÁNYI Károly: A haderő harcokcsi igénykielégítési folyamatának makroszemléletű vizsgálata (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztoképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. p. 16. <http://real-d.mtak.hu/568/1/Turcs%C3%A1nyi%20K%C3%A1roly%20%C3%A9rtekez%C3%A9s.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 07. 01.) Megjegyzés: Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

¹⁰ Gray, Colin: National Style in Strategy: The American Example. *International Security*, 1981. évi 6. sz. 22. o.

¹¹ GRAY, Colin: *The Geopolitics of Super Power*. University Press of Kentucky, Kentucky, 1988.

¹² LEGRO, Jeffrey W.: Military Culture and Inadvertent Escalation in World War II. *International Security*, 1994/1. p. 112.

A négy fő hadviselési mód nem kötődik szorosan sem az egyes nemzetek haderőéhez, sem az egyes hadikultúrákhoz. Ezek a hadikultúrák olyan építőelemei, amelyek a második világháborús hadműveletekben, számos esetben viszonylag egyértelmű azonosíthatósággal jelentek meg. Ugyanakkor a különböző hadviselési módok láthatóan eltérő haditechnikai és szervezeti feltételrendszerre támaszkodnak. Meghatározott kombinációjukkal a hadikultúrák jól jellemezhetők. Az egyes hadikultúrák közötti különbségek lényegét az adja meg, hogy az adott hadikultúrát képező haderő milyen módon képes integrálni, illetve mennyiben képes sikeresen alkalmazni a különböző hadviselési formákat.¹³

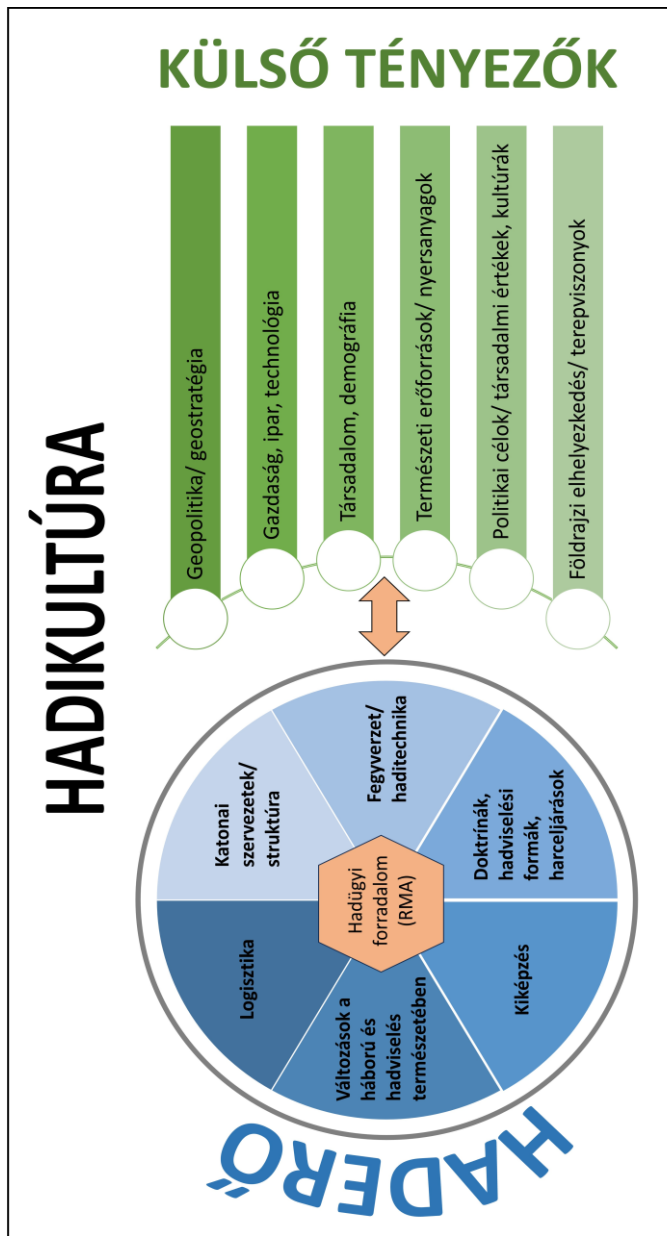
Az egymástól eltérő hadikultúrák kialakulásának oka leginkább az eltérő geostratégiai pozíció (kontinentális/tengeri), az eltérő gazdasági háttér (fejletlen/fejlődő/fejlett), és az ebből fakadóan eltérő rendszeresített haditechnikai eszközpark (stratégiai/taktikai/támogató gépesítés) adta eltérő lehetőségek, amelyek behatárolják, hogy az adott hadikultúra-típus hány hadviselési formát képes integrálni.

---

¹³ Uo. p. 16.

A hadikultúra elemeit és ezek kapcsolatát az 1. számú ábra szemlélteti.

1. ábra: Hadikultúra elemei¹⁴

¹⁴ TURCSÁNYI i.m. p. 20. alapján saját szerkesztés

4. A HADIKULTÚRÁK VIZSGÁLATA KOVÁCS JENŐ MUNKÁSSÁGA ALAPJÁN

4.1. A mozgáscentrikus hadikultúra¹⁵

Ez a hadikultúra a XX. században legmarkánsabban Németországban és a Szovjetunióban jelentkezett, és ennek megfelelően két ága alakult ki: a porosz-német és az orosz-szovjet változatú. Az alapvető eltérés a két változat között a fegyveres konfliktus időtartamában jelentkezik, amit a két ország eltérő földrajzi, gazdasági, társadalmi és kulturális háttere magyaráz.

4.1.1. Jellemzői

A mozgáscentrikus hadikultúra a direkt hadviselés jellemzőit hordozza magában, azaz legfőbb célja az ellenséges fegyveres erők megsemmisítése. A mozgáscentrikus hadikultúra követőinek gyors döntéseket kell hozniuk, a kínálkozó lehetőségeket azonnal, késlekedés nélkül, akár nagyfokú kockázatot is vállalva meg kell ragadniuk.

Ez a hadikultúra a háborús erőszakot – egyes kivételektől eltekintve – általában egyensúlyban tartja.

A mozgáscentrikus hadikultúra esetében a háborús erőszak mögött mindig külpolitikai cél rejlik, illetve minden esetben külső ellenség ellen irányul. Az alkalmazott erőszak *kétfokozatú*: az első fokozata az ellenséges fegyveres erők szétverését, megsemmisítését, míg a második az akarat érvényesítését célozza. A megsemmisítés és a kifárasztás paritását vizsgálva megállapítható, hogy a mozgáscentrikus hadikultúra esetében a megsemmisítés prioritásáról beszélhetünk. Természetesen megjelenhetnek a kifárasztás eszközszerének elemei is, ezért ennél a hadviselési formánál is jelentkezhet a védelem, de ez csupán ideiglenes jelleggel bír.

A mozgáscentrikus hadikultúra megjelenése a kontinentális államok között gyakori, ezért esetükben a szárazföldi haderőnem az elsődleges a légi erővel, illetve a haditengerészettel szemben.

A mozgáscentrikus hadikultúra elméletének kialakulására a legnagyobb hatással a harckocsi megjelenése volt, ugyanis a megsemmisítésre való törekvés leginkább a gépesített hadviselésről szóló elméletekben öltött testet.

4.2. Az anyagcentrikus hadikultúra¹⁶

Ezt Kovács Jenő markánsan elhatárolta a mozgáscentrikus hadikultúrától, mert legjellemzőbb tulajdonsága alapján nevezte el e hadviselési formát: „*az anyagcentrikus hadikultúra, sikereit nem a csapatok mozgásával, hanem – nevében foglalt módon – nagy anyagi értékeket képviselő pusztító eszközök megsemmisítő (tűz)csapásaival igyekszik elérni. A pusztító eszközök sikeres alkalmazását, további*

---

¹⁵ FORGÁCS (2009) i. m. pp. 45-66. Megjegyzés: Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

¹⁶ Uo. pp. 67-90. Megjegyzés: Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

anyagi erők és eszközök befektetése útján (a katonai infrastruktúra kiépítésével) biztosítja.”¹⁷

4.2.1. Jellemzői

Az anyagcentrikus hadviselésre jellemző, hogy az erőszakot mérsékli vagy egyensúlyban tartja – ez abból fakad, hogy e hadviselési forma a védelmet tekintti fő hadviselési módnak, és a politikum is jelentős korlátozó tényezőként lép fel a háború kérdéseit illetően. Belpolitikai cél, akárcsak a mozgáscentrikus hadikultúra esetében, nem jelentkezik az erőszak-alkalmazás háttérben, a hadviselés e formája mindig külső ellenfél ellen irányul, és mindig külpolitikai cél rejlik mögötte. Az alkalmazott erőszak *egy fokozatú*, amelynek lényege, hogy a háborús erőszak az ellenség társadalmára irányul, és annak ellenállását igyekszik megtörni. Valójában a direkt erőszak-alkalmazás helyett az indirekt hadviselésen van a fő hangsúly.

A védelem itt nem a támadás előkészítését szolgálja, hanem *„a védelem a támadás megghiúsítása céljából a katonai erőfölényre épül.*”¹⁸A magyar katonai gondolkodó szerint *„E hadászat lényege, értelme, egyértelműen a területek birtoklásában jut kifejezésre.*”¹⁹

Az anyagcentrikus hadikultúra a katonai erőfölény megszerzését hatalmas anyagi ráfordítással teremti meg, és nagy anyagi értéket képviselő haderőnemeket állít hadrendbe, mint a haditengerészet és a légierő, amelyek az alapvető csapásmérő erőket jelentik ebben a hadikultúrában.

Elhúzódó háború esetén alkalmazásra kerülnek a mozgáscentrikus és a gerilla hadviselés hadikultúra eszközrendszerének elemei is, párhuzamosan alkalmazva az indirekt hadviselés reguláris eszközeivel, azonban mindig a kifárasztás reguláris elemei maradnak dominánsok.

Az anyagcentrikus hadikultúrát azok az országok alkalmazták, amelyek határai földrajzi fekvésükből adódóan nagyfokú védelmet élveznek, és a direkt szárazföldi támadás lehetőségét szinte teljesen kizárják.

Az anyagcentrikus hadikultúra az indirekt hadviselés reguláris elemeit alkalmazza az ellenség kifárasztása érdekében. A hadviselés e formája gyakran a nem-katonai eszközök alkalmazását választja. Az erőszak alkalmazásával tulajdonképpen az ellenség társadalmának ellenállását kívánja megtörni. A direkt és az indirekt hadviselés között azonban nincsenek éles határok. A hadikultúrák közötti határvonalak elmosódnak, vagyis a hadviselés komplexsége válik.

4.3. A gerilla hadviselés hadikultúrája²⁰

A gerilla hadviselés először a XVIII-XIX. század fordulóján, az Európát lángba borító napóleoni háborúk időszakában jelent meg a hadügyi gondolkodásban, amely

---

¹⁷ KOVÁCS Jenő: Magyarország katonai stratégiája. (Komplex kutatási téma) II. kötet. Kézirat, p. 27.

¹⁸ Uo. p. 28.

¹⁹ Uo. p. 28.

²⁰ FORGÁCS i. m. pp. 91-124. Megjegyzés: Az alcím minden bekezdésére vonatkozik.

a spanyol és az orosz területeken kibontakozó nemzeti ellenállási mozgalmak hatására jön létre és alakul ki általános elmélete.

Kovács Jenő érdekes módon nem tett különbséget a gerilla és a partizán fogalma között, mert úgy vélte, hogy a két fogalom a második világháború befejezése óta azonos jelentéstartalommal bír. A gerillaháborúk fajtái között megkülönböztette a függetlenségi, nemzeti felszabadító, belső társadalmi jellegű fegyveres küzdelmet, valamint a nemzeti és polgárháborút. A gerillaháború egyik alapfeltételeként a népi támogatást és támogatottságot emelte ki. Kulcsfontosságú feltételként jelölte meg a külső (nagyhatalmi) támogatást, illetve a bázisok kiépítését. Míg az előbbit a harcokhoz szükséges eszközök megszerzése miatt, az utóbbit a harcra való felkészülés érdekében tartotta elengedhetetlennek.²¹

A gerilla hadviselés az alkalmazott erőszakot a fegyveres küzdelem végső céljának eléréséig kívánja fokozni, és belpolitikai céljai vannak.

Ezt a hadviselési módot az *egyfokozatúság* jellemzi, azaz a háborús erőszak az ellenséges társadalom ellenállási akaratának megtörésére irányul.²² Ennél a hadikultúránál is a kifárasztás az elsődleges, de a gerillaháború magasabb fejlettségi szintjén az ellenfél megsemmisítésére való törekvés válhat dominánssá. Mivel ez a hadviselési forma kapcsolódik a legszorosabban napjaink katonai gyakorlati és elméleti problémáihoz, ezért ennek elméleti alapjait a korábbiaktól részletesebben ismertetem.

Denisz Vaszilevics Davidov: A hódító hadsereg három elsődleges lételemét határozta meg: az élelem, a muníció és az ember – ezért úgy vélte, hogy a partizánháború legfontosabb eszköze, ha ezektől megfosztják az ellenséget, és így biztosított a partizánok sikere.²³ Az elsődleges létszükségletek pusztítása mellett másodlagos célpontokat is meghatározott: a ruha, a lábbeli és a fegyverszállítmányok, a sebészeti és kórházi felszerelések, a futárok és adjutánsok (parancsvivők), valamint a magas beosztású hivatalos személyek pusztítása is jelentős előnyhöz juttathatja a partizánokat.²⁴

Lenin (Karl Marx és Friedrich Engels munkásságát követve): Fontosnak tartotta kiemelni, hogy a fegyveres felkelés során nem csupán az ellenséges fegyveres erők ellen kell harcolni, hanem indirekt módon, az ellenséges polgári és katonai vezetők elleni terror is szükséges a győzelemhez.

Mao Ce-tung: Mao a gerilla háborút három szakaszra osztotta: az elsőt az ellenség stratégiai támadása és a kínaiak stratégiai védelme jellemzi; a másodikban az

---

²¹ KOVÁCS i. m.

²² A háborús tünet itt a fegyveres harc, de az ebben alkalmazott erőszak másodlagos hatása a lényeges. Az amerikai hadsereg nem azért volt kénytelen kivonulni Vietnamból, mert katonai vereséget szenvedett, hanem mert országa társadalmának támogatását nem bírta, és ez a nyomás kényszerítette a politikát a kivonulásra. KISSINGER, Henry: Diplomácia. Panem–Grafo Kiadó, Budapest, 1998. pp. 671-700.

²³ DAVIDOV, Denisz[!] Vasziljevics: A partizánháborúról (eredeti cím: A partizántevékenység elméletének tapasztalata, 1821) Kocsis Bernát (Szerk.): Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985. p. 134.

²⁴ Uo.

ellenség stratégiai védelemre rendezkedik be, míg a kínaiak felkészülnek az ellentámadásra; a harmadik a kínaiak stratégiai ellentámadásának és az ellenség stratégiai visszavonulásának időszaka lesz. Mao mondataiból az erőszak-alkalmazás megváltozása olvasható ki: a gerilla hadikultúra által alkalmazott erőszak átalakult, kiegészült a mozgáscentrikus hadviselésnél megfigyelhető módszerek alkalmazásával.

Carlos Marighella: Kiemeli az indirekt eszközökkel való hadviselés jelentőségét: a pszichológiai hadviselés eszközeinek²⁵ alkalmazása, amelyben kulcsszerepet szán a médiának, demoralizálhatja a kormányt.

A fenti elméletek közös elemei: a mögöttes (politikai) ideológia jelenléte, a kis csoportokban végrehajtott akciók, a mozgékonyság, a meglepés, a népi támogatottság és a rugalmasság.

4.3.1. A hadikultúrák közötti határvonalak elmosódása napjaink hadügyében

Napjaink hadügyében érzékelhető jelenség, hogy számos fegyveres konfliktusban az egyik fél nyomasztó technikai fölényben van a másik harcoló féllel szemben. Az ilyen jelentősen különböző feltételek mellett vívott harcot a korszerű szakirodalom aszimmetrikus hadviselésnek nevezi. Ennek megjelenése és egyre növekvő intenzitása azonban elnevezése ellenére sem jelenti egy új hadikultúra megjelenését, mert alapjai megtalálhatók a fenti hadviselési formák egyikében, esetenként többben is.²⁶

Azonban úgy gondolom, hogy az aszimmetrikus hadviselés annyira meghatározó tulajdonsága a múlt század utolsó évtizedei és a XXI. század fegyveres konfliktusainak, hogy röviden célszerű összefoglalni ennek jellemzőit is.

4.4. Az aszimmetrikus hadviselés

Az aszimmetrikus hadviselés fogalma napjainkban elsősorban a terrorizmus elleni harccal, illetve a negyedik generációs hadviseléssel kapcsolatban jelenik meg.

Ez a hadviselési forma azonban szinte egyidős a háborúval, és már időszámításunk előtt 500-ban is létezett. Erről Szun-ce a hadtörténelem egyik első összefoglaló stratégiai és taktikai kézikönyvében a következőket írja: „...*A harcban: kerüljük az ellenség erős pontjait, és csapjunk le a gyenge pontjaira. ...A katona úgy arathat diadalt, ha figyelemmel van az ellenségre, akivel szembeszáll.*”²⁷

A brit B. H. Liddell Harttól vett rövid idézettel azt szeretném jelezni, hogy az aszimmetrikus hadviselés a nukleáris fegyverek megjelenését követően sem tűnt el, és nem is csak az irreguláris erők harctevékenységi formája maradt. Liddell Hart az

---

²⁵ Megtévesztés, hazugságok terjesztése, feszült hangulat keltése, a biztonságérzet aláásása. Lásd: MARIGHELLA, Carlos: Mini-Manual Of The Urban Guerilla. Chapter 32. <http://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/ch32.htm> (Letöltés ideje: 2007. 11. 28.)

²⁶ FORGÁCS i. m. p. 130.

²⁷ SZUN-ce: A háború művészete. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2006. p. 34

1967-ben megjelent Stratégia című könyvében a következő pontokban határozta meg a stratégia és a taktika sűrített lényegét:

„**POZITÍV:** 1. Igazítsd céljaidat az eszközeidhez!; 2. Tartsuk mindig eszünkben a célt!; 3. Válasszuk ki a legkevésbé várható vonalat (vagy irányt)!; 4. Használjuk ki a legkisebb ellenállás irányát!; 5. Válasszunk olyan hadműveleti irányt, amely alternatív célpontokat kínál!; 6. Gondoskodjunk róla, hogy mind a tervünk, mind a hadrendünk rugalmas legyen, hozzá lehessen igazítani a körülményekhez!

NEGATÍV: 7. Ne vessük bele minden erőnket a csapásba, amíg az ellenfél felkészülten vár!; 8. Ne újítsuk fel a támadást ugyanabban az irányban (vagy ugyanabban a formában), ha egyszer kudarcot vallottunk!”²⁸

A fenti idézetek véleményem szerint arra utalnak, hogy ez a harctevékenységi mód állandó elemét képezi a harccal történő érdekérvényesítésnek, csak koronként változóan hol erősebb, hol gyengébb formában jelentkezik, de mindig felerősödik, ha a harcoló, szembenálló felek létszáma, felszereltsége, kiképzettsége stb. között jelentős eltérés adódik.

Ez figyelembe véve a fejlett ipari országok és a többi állam közötti jelentős ipari, gazdasági, technológiai, technikai és katonai stb. különbségeket, valamint a nukleáris elrettentés politikáját, azt jelenti, hogy hacsak nem a legfejlettebb országok között keletkezik háborúhoz vezető érdekellentét, akkor a közeli jövőben zajló fegyveres konfliktusok erősen aszimmetrikus jellegűek lesznek mind jellemzőik, mind módszereik alapján, mert a gyengébb félnek másként esélye sincs akarata érvényesítésére.

Az aszimmetrikus hadviselési forma pontos és rövid meghatározásához a hagyományos–klasszikus hadviseléstől, valamint a terrorizmustól kell megkülönböztetni. Ennek, úgy gondolom, az lesz a legegyszerűbb módja, ha mindegyik fogalomról bemutatok néhány széleskörűen elfogadott meghatározást.

4.4.1. Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus közötti alapvető különbség

➤ Az aszimmetrikus hadviselés fogalma:

Mint a legtöbb fogalom magyarázatára, az aszimmetrikus hadviselésre is több meghatározás született. A következőkben egy általánosabb és egy a fegyveres harchoz közelebb eső fogalommagyarázatot szeretnék bemutatni.

Az amerikai Steven Metz és Douglas V. Johnson teoretikusok meghatározása alapján: „*A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is.*”²⁹

²⁸ LIDDEL HART, B. H.: Stratégia. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002. pp. 513-515. ISBN: 963-07-7243-4

²⁹ KRAJNC Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. Repüléstudományi Közlemények különszám, 2008. április 11. p. 3.

Resperger István az alábbi definíciót alkotta: „Az aszimmetrikus hadviselés pontosan körvonalazott, politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor; főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratumkat az ellenségre.”³⁰

➤ A terrorizmus fogalma:

„A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.”³¹

„A háború vizsgálata során azonban már Clausewitz is foglalkozott a terrorizmus és hadviselés közötti különbségekkel: A terrorizmus és a fegyveres küzdelem közötti lényeges különbség, működési logikájukban rejlik: Clausewitz szerint a fegyveres küzdelem (háború) végső soron kényszerítő erejű, míg a terrorizmus hatáskeltő. A háború politikai, fizikai-, a terrorizmus mentális jelenség. A terrorizmus lényege erőszakos (fegyveres) cselekmény fegyvertelenekkel, védtelenekkel szemben.”³²

➤ A szimmetrikus hadviselési forma pontos definiálásához nem találtam konkrétan idézhető fogalmi meghatározást, de a témával foglalkozó kutatók gondolatait összefoglalva szimmetrikus, vagy hagyományos hadviselésről akkor beszélhetünk, amikor a szembenálló erők megközelítőleg azonos méretűek és felkészültségűek, valamint hasonló módszerekkel és közel azonos technikai színvonalú fegyverzetrel próbálják meg kivívni a győzelmet. Ez talán az első világháborúra volt a legjellemzőbb.

4.4.2. Az aszimmetrikus hadviselés jellemzői³³

- Dimenziói: jellege (pozitív, vagy negatív), időbeliség (rövid, illetve hosszú időtávú), szándékoltan előidézett, vagy alapaszimmetria, alacsony, vagy magas rizikófaktorú, anyagi, vagy pszichológiai jellegű.
- Szintjei: katonai–harcászati, hadműveleti, hadászati (stratégiai), politikai stratégiai.

---

http://www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/2008_cikkek/Krajnc_Zoltan.pdf (Letöltés ideje: 2013. 03. 18.)

³⁰ RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 23. ISBN 978 963 327 592 4

³¹ NETANJAHU Benjamin: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra Kiadó, Budapest, 1995. p. 20.

³² HAJDÚ István – SZTERNÁK György: A katonai műveletek háttere, megvívásuk jellemzői napjainkban. ZMNE egyetemi jegyzet, Budapest, 2008. (elektronikus változat) http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html (Letöltés ideje: 2014. 06. 25.) p. 4.

³³ METZ, Steven – JOHNSON II, Douglas V.: Asymmetry and U.S. military strategy: Definition, background, and strategic concepts. 2001. pp. 5-6. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=223> (Letöltés ideje: 2015. 01. 12.)

- Formái: technológiai, szervezeti, módszer- és eljárásbeli, tudati és erkölcsi (pld. honvédelem – megszállás).

4.4.3. Az aszimmetrikus hadviselés fejlődésének várható tendenciái

1. Az aszimmetrikus hadviselést alkalmazó fél esetében:
  - Egyszerű, gyakran szokatlan eszközöket alkalmaz igen nagy eredménnyel;
  - Kihhasználja a szembenálló fél fő gyengeségét;
  - Arra törekszik, hogy minimális erőbefektetéssel maximális eredményt érjen el;
  - Nincs szüksége nagy katonai erőre, bürokratikus parancsnokságra;
  - Az alkalmazott kisméretű erők lehetővé teszik a gyors döntéshozatalt és a sikeres akciót;
  - Nem szemtől szembe veszi fel a harcot, mivel nem rendelkezik kellő katonai képességekkel.
2. A létszámban nagyobb és technikailag jelentősen korszerűbb haderők vonatkozásában:
  - Egyre gyakrabban kell majd számolni az állami és nem állami szereplők együttes jelenlétével;
  - A légierő és a nagypontosságú fegyverek általános alkalmazása befolyásolhatja, de nem nyerheti meg a háborút;
  - Nő a lakott és beépített területeken, valamint az erősen átszegdelt-fedett (nehezen járható) terepen vívott aszimmetrikus harctevékenységek száma, a kis alegységek szerepe, és ezek közvetlen tűzfedezetének jelentősége;
  - Nő a gyalogság közvetlen irányítású tűzfedezetét, páncélvédettségét és gyors mozgását biztosító eszközök jelentősége;
  - Folyamatosan nő a siker eléréséhez szükséges információ mennyisége, miközben csökken az ehhez rendelkezésre álló idő, vagyis nő a hírszerzés és felderítés jelentősége;
  - Csak katonai megoldás nem létezik, mert többek között az iraki, afganisztáni és líbiai események bebizonyították, hogy a szembenálló fél katonai megsemmisítése nem elég a béke eléréséhez. Ehhez a szükséges mértékű erő alkalmazásán kívül egyidejűleg kell diplomáciai, gazdasági, humanitárius és az adott ország történelmi, vallási és politikai kultúrájának megfelelő államigazgatási módszereket alkalmazni;
  - Egyre nagyobb a katonai és a politikai végállapot közötti időszak hosszának jelentősége a fegyveres harc kiújulásának megakadályozása és a tartós béke megteremtése érdekében.

A fenti felsorolások tartalmát itt terjedelmi okból nem bontom ki, de a 2014-ben rendezett „Az aszimmetrikus hadviselés” című szakmai–tudományos, valamint a 2016-os „Hadtudomány és a 21. század” konferenciák anyagaiban ezek részletesen megtalálhatók.

Összefoglalva,³⁴ ez a fajta hadviselés kis csoportok által, a túlerőben lévő fél ellen folytatott tevékenység, amelyet más megközelítésben gerilla-, partizán- vagy kis háborúknak is neveznek. Lehetséges azonban a hagyományos eszközökkel, reguláris erők által túlerőben folytatott háborút is így nevezni, amikor a harctevékenység jellegét egy-egy fegyvernem (pld. felderítés-hírszerzés, különleges erők, tüzérség), vagy haderőnem (pld. légielő) uralja. Ezért úgy gondolom, hogy **az aszimmetrikus harctevékenység** céljától és a részt vevő erők és eszközök paramétereitől függően **lehet hadviselési mód és harctevékenységi forma is.**

4.5. A hibrid hadviselés

A napjainkban meghatározó hadviselési módok helyzetének elemzését azonban tovább bonyolítja, hogy időközben megjelent egy új harceljárás forma, az úgynevezett „hibrid hadviselés”,³⁵ amely katonai eleminek jelentős részében szintén az aszimmetrikus hadviselés módszereit alkalmazza. Meghatározó különbség azonban az aszimmetrikus hadviseléshez képest, hogy ebben a harctevékenységi formában a politikailag és katonailag erősebb fél alkalmaz aszimmetrikus – nem csak katonai – eszközöket a gyengébbel szemben.

Az új, sokszor még csak kialakulóban lévő, vagy vitatott elméletek készítői, elsősorban a hadtudomány XXI. századi változásaira koncentrálnak. Ennek során a 2001. szeptember 11-ét követő, a terrorizmus elleni harc jegyében Afganisztán és Irak ellen indított hadjáratok, az Iszlám Állam (ISIS) ellen folytatott harc, a 2008-as orosz–grúz háború és a 2014-től napjainkig változó intenzitással, de szinte permanensen zajló orosz–ukrán háború, valamint számtalan kisebb, regionális fegyveres konfliktus tapasztalatait igyekeznek felhasználni. Ezek néhány jellemző – a kutatók és elemzők egyetértésén alapuló – tulajdonsága az aszimmetrikus hadviselési jelleg, a terrorizmus, a különböző nem állami szereplők megjelenése és térnyerése, az információs forradalom technikai eszközeinek és lehetőségeinek kihasználása, a média jelentőségének növekedése, az etnikai, kulturális és vallási különbségek kiéleződése, valamint a fegyverzet és haditechnika rövid idő alatti gyors fejlődése.

A fenti változások hatásaira és ezek egységes rendszerbe foglalására több hadtudományi szakember, biztonságpolitikai, geostratégiai és polgári teoretikus keresi a válaszokat. Ezek közül néhány – például az aszimmetrikus és/vagy negyedik generációs hadviselés, a gerilla, vagy irreguláris harcmódor, a terrorizmus és az ellene folytatott harc elmélete – a rendelkezésre álló nagy mennyiségű ismeretnek és tapasztalatnak köszönhetően mára alapvetően elfogadottá, vagy széleskörűen ismertté és alkalmazottá vált.

A hibrid hadviselés azonban, annak ellenére, hogy egy amerikai szakértő (Bill Nemeth) elsőként már 2002-ben alkalmazta ezt a terminológiai kifejezést és orosz

³⁴ RESPERGER – KISS – SOMKUTI (2013) i. m. p. 25.

³⁵ „A hibrid háború, mint hadviselési forma direkt és indirekt eszközök kombinált alkalmazására épül, a megtámadott ország területén és azon kívül is. A hangsúlyt a közvetlen, fegyveres konfrontációról a befolyásolásra, az ellenség államigazgatásának és harci erejének megsemmisítéséről annak bomlasztására, működésképtelenné tételére helyezi.” Lásd: RÁCZ András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. KKI-tanulmányok (online), T-2014/1 <https://docplayer.hu/6612943-Oroszország-hibrid-haboruja-ukrajnaban.html> (Letöltés ideje: 2022. 06. 13.) p. 19.

szakemberek az úgynevezett „Arab tavasz” és a „színes” forradalmakkal kapcsolatban is használták, de csak napjainkban kezd igazán teret nyerni. Ennek okai a már fentebb is jelzett orosz-ukrán háború, amely először mutatta, mutatja meg igazán a gyakorlati valóságban is, hogy mit takar tulajdonképpen ez a fogalom.

Mivel a publikációm további részében bemutatott dolgozatokban nem szeretném szerzőről-szerzőre ismételni a hibrid háború fogalmi meghatározását, illetve annak kialakulását és alapvető jellemzőit, ezért itt megpróbálom röviden összefoglalni:

- A hadviselés a történelem folyamán egy adaptációs folyamaton keresztül fejlődött olyanná, ahogy azt jelenleg ismerjük, és alapjában véve két viszonylag jól elkülöníthető kategóriára volt bontható: hagyományos hadviselésre és irreguláris hadviselésre. Ez a két kategória, hol lazábban, hol szorosabb kapcsolatban jelen van a hadviselés történetében. Ennek a permanens adaptációs folyamatnak köszönhetően a hadviselés gyakorlata és elmélete tulajdonképpen időről-időre alkalmazkodott a szintén állandóan változó technológiai, politikai és gazdasági környezethez. Így jutunk el napjainkra a hagyományos és az irreguláris hadviselési formák összekapcsolásának gondolatához, amely nem most jelent meg, hiszen a stratégiai szintű koordinációra már a múltban is volt számos példa. Azonban napjainkban e a két hadviselési forma szinte teljes integrációjának lehetünk szemtanúi, amely hibrid jellegű harctevékenységet eredményez. Ez alapján kijelenthető, hogy az irreguláris és a hagyományos hadviselés fejlődése egy folyamat, amelynek egyik jelentős állomása a napjainkra kialakult úgynevezett hibrid hadviselési forma.³⁶
- A hibrid hadviselés megjelenésének egyik legfontosabb tényezője – főként a nagyhatalmak viszonylatában – az a közös felismerés volt, hogy geostratégiai céljaik elérése katonai (főként nukleáris) eszközökkel, azok jelenlegi fejlettségi szintjén nincs realitása. Tehát a kiváltó okokat a technológiai és technikai fejlődés, valamint a társadalmi és kommunikációs lehetőségek változásainak dimenzióiban kell keresni. Kijelenthető, hogy ennek az új hadviselési formának a kialakulására akár csak néhány évtizeddel korábban még nem lett volna esély.³⁷
- Az Oroszországi Föderáció által először 2014-ben az ukrajnai Krím-félsziget elleni támadása során alkalmazott, a korábbi – megszokott – gyakorlattól jelentősen eltérő hadviselési modell megnevezésére a magyar és a nemzetközi szakirodalom többféle kifejezést is használ. Ezek a hibrid, a nem lineáris, a nem hagyományos, vagy az indirekt hadviselés. A fenti kifejezések a különböző nemzetiségű, civil vagy katonai teoretikusok munkáiból átvett fogalmi meghatározásokat takarják az újfajta hadviselési formára vonatkozóan. Ezek gyakorlati lényegüket tekintve természetesen hasonlóak, de azért nem teljesen egyformák, így szinonimaként történő alkalmazásuk is félreértéshez vezethet.³⁸

---

³⁶ PORKOLÁB Imre: A hibrid hadviselés elleni stratégia felderítő vonatkozásai. Felderítő Szemle, 2015/2. pp. 106-116 <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

³⁷ SIMICSKÓ István A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. Hadtudomány, 2017/3-4., pp. 3-16. https://www.mhht.eu/hadtudomany/2017/2017_3-4/index.php (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

³⁸ DEÁK Anita: Az orosz katonai gondolkodás átalakulása a 21. században az Oroszországi Föderáció hidegháborút követő katonai doktrínáinak tükrében, Doktori (PhD) értekezés-
162

- Napjainkra a leggyakrabban alkalmazott kifejezés a hibrid hadviselés lett, annak ellenére, hogy sokszor a szakértők sem ugyanazt értik alatta, ha a fogalom pontos meghatározására kerül a sor. A hibrid háború kifejezést az amerikai Bill Nemeth alezredes 2002-es munkája honosította meg, aki az orosz-csecsen háborúkat vizsgálva, a cssecsenek újszerű, a reguláris és az irreguláris hadviselés között rugalmasan, lényegében bármikor váltani képes, esetenként a terrorizmusba is átcsapó hadviselési módját nevezte el így.³⁹
Az elméletet továbbfejlesztve, 2009-ben a szintén amerikai Frank G. Hoffman definiálta is a hibrid háborút és négy alapvető elemét határozta meg: az a fél folytatja, amelyik a harctéren egy időben és rugalmasan képes alkalmazni a 1.) hagyományos fegyvereket, 2.) az irreguláris taktikát, 3.) a terrorista módszereket és a 4.) bűnözői eszközöket.⁴⁰
Valerij V. Geraszimov hadseregtábornok, az orosz haderő vezérkari főnöke 2013-ban abból a szempontból foglalta össze ezt az új elméletet, hogy szerinte milyen jellegű fenyegetésekre kell felkészülnie az Oroszországi Föderációnak az úgynevezett „Nyugat” részéről. Ez az elméleti munka az Ukrajana elleni 2014-es inváziót követően vált nemzetközileg is széleskörűen ismertté a brit Mark Galeotti által alkalmazott „Geraszimov-doktrína” kifejezésnek köszönhetően. Az orosz elmélet legfontosabb sajátossága a katonai és nem katonai elemek minden korábbinál szorosabban koordinált alkalmazása, amelynek célja a közvetlen fegyveres konfrontáció elkerülése, és helyette a „nem lineáris”, közvetett módszerek felhasználása, ezért erre a harcmodorra alkalmazzák az „indirekt hadviselés” kifejezést is.⁴¹
- A NATO walesi csúcstalálkozójának zárónyilatkozata (2014.) a fentiekől kissé eltérően úgy fogalmaz, hogy a hibrid fenyegetés széles körű nyílt és fedett katonai, félkatonai és nem katonai eszközök és eljárások alkalmazása egy szorosan integrált műveleti terv szerint. Egy évvel később a NATO Parlamenti Közgyűlés Védelmi és Biztonsági Bizottsága a hibrid hadviselés lényegét abban látta, hogy a támadó aszimmetrikus eljárások alkalmazásával, nem katonai eszközökkel (pld. politikai, információs és gazdasági megfélemlítéssel, illetve manipulációval) felderíti és kihasználja a potenciális ellenség gyengeségeit, majd ehhez igazítja a hagyományos és nem hagyományos katonai erő alkalmazását.
Az Európai Unió meghatározása ettől bizonyos mértékig eltérő, de részletesebb: kényszerítő és felforgató tevékenységek, valamint hagyományos és nem hagyományos módszerek (például katonai, diplomáciai, gazdasági, technológiai) egyvelege, amelyeket állami vagy nem állami szereplők összehangolt módon használhatnak fel bizonyos célok elérése érdekében úgy, hogy eközben a hivatalosan deklarált hadviselés szintje alatt maradnak.⁴²

2018. https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/13339/deak_anita_doktori_ertekezes.pdf?sequence=15&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2022. 11. 03.)

³⁹ RÁCZ (2014) i. m.

⁴⁰ ÁCS (2005) i. m.

⁴¹ Uo.

⁴² KISS Álmos Péter: A hibrid hadviselés természetrajza. Honvédségi Szemle, 2019/4. pp. 17-37. <https://honvedelem.hu/kiadvanyok/honvedsegi-szemle/honvedsegi-szemle-2019-4-szam.html> (Letöltés ideje: 2022. 12. 08.)

- A hibrid hadviselés legfontosabb sajátossága, hogy a katonai és a nem katonai elemeket minden korábbinál szorosabb összhangban, egymást kiegészítve, koordináltan alkalmazza.

A nem katonai eszközök közé tartozik:

- a diplomáciai és gazdasági nyomásgyakorlás,
- titkosszolgálati és különleges műveletek,
- kibertámadások,
- bűnözői csoportok felhasználása,
- valamint a lélektani és információs műveletek is, amelyre a hagyományos és elektronikus média is felhasználható.

A „Geraszimov-doktrína” szerint a nem katonai eszközöknek célszerű dominálniuk, körülbelül 4:1 arányban.

A doktrína a konfliktust összesen hat fázisra tagolja, amelyek folyamatos eszkalációt eredményeznek, és az agresszor csak az utolsó részben lép fel katonai erővel is. Mint látható, a hibrid háború nem az ellenség katonai erejének megsemmisítésére törekszik, hanem a megtámadott ország működésének szétzilálására, megbénítására, és ily módon az ellenállási képesség megtörésére. Ennek megfelelően a hibrid háború elsődlegesen a célország meglévő társadalmi, politikai, gazdasági és katonai gyengeségeinek minél hatékonyabb kihasználásán alapul, szándékosan elmosza béke és háború határát, és bár a feszültség szintje változó, de teljes nyugalmi állapot soha nincs, az ellenséget folyamatosan nyomás alatt kell tartani.

A hibrid háború valódi újdonsága nem a felhasznált eszközökben, hanem a felhasználás módjában rejlik, ami a katonai és nem katonai eszközök kombinált, valós idejű koordinált alkalmazására épül, ezért a védelem sem épülhet kizárólag katonai, vagy kizárólag polgári elemekre.⁴³

- A hibrid hadszíntéren a széteső államok válhatnak célpontokká, amelyek csak korlátozott mértékben vagy gyakorlatilag nem rendelkeznek központi hatalommal, nem uralják az ország teljes területét, az állami erőszak-monopóliumát, nem tudják irányítani a lakosság minden rétegét, és az ország védelmét sem képesek ellátni teljes mértékben. Az erőszak monopóliuma szétaprózódik, és az állam helyét, a hatalom egy részét az irreguláris, szakadár vagy terrorista csoportok, felkelők, vallási szélsőségesek, szervezett bűnözők, drog-, ember-, fegyverkereskedők veszik át. Az agresszió ellen védekező polgári és katonai vezetők, a nemzetközi szervezetek, a nem állami szervezetek, a reguláris csapatok, az irreguláris csapatok, a terrorista csoportok, a szervezett bűnözői körök, a menekültek, menekülttáborok, a humanitárius akciók, a kiber- és számítógépes hálózatok, továbbá a hadszíntér politikai, vallási, személyes, gazdasági, infrastrukturális hálózataival találják szemben magukat.

A fenti jellemzők összefoglalása alapján kijelenthető, hogy nem csak a háború, lett hibrid, hanem a hadszíntér is komplexebbé vált az egyszerre jelentkező, és az ország egész területét érintő hibrid fenyegetések miatt.

---

⁴³ RÁCZ András: A hibrid hadviselés és az ellene való védekezés lehetőségei. Seregszemle, 2016/2. pp. 7-21.
https://www.academia.edu/35356672/A_hibrid_hadvisel%C3%A9s_%C3%A9s_az_ellen_e_val%C3%B3_v%C3%A9dekez%C3%A9s_lehet%C5%91s%C3%A9gei (Letöltés ideje: 2022. 12. 16.)

A hibrid hadviselés célja – legalábbis, ha sikerül jól alkalmazni – nem az ellenség katonai erejének legyőzése, hanem az indirekt és direkt módszerek alkalmazásával elérni a megtámadott állam (stratégiai) szintű vezetésének megtörését, összeomlását, és az agresszor számára kedvező katonai, politikai és gazdasági helyzet kialakítását.⁴⁴

5. A HADVISELÉSI GENERÁCIÓK RENDSZERÉNEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

A hadviselés generációinak elméletét az 1980-as évek végétől több részletben, főként két amerikai tengerészgyalogos tiszt, William S. Lind⁴⁵ és T. X. Hammes dolgozták ki.⁴⁶ Az elméletek a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követő háborúk megkezdésével vált egyre ismertebbé, és került egyúttal a kritika kereszttüzébe. A modern hadviselés generációinak elmélete, vagy másként a **negyedik generációs hadviselés (4th generation warfare - 4GW)**, azonban egyre szélesebb körben alkalmazott teória, annak ellenére, hogy a mai napig nem teljesen elfogadott a hadtudományal foglalkozó szakértők körében.⁴⁷

5.1. Első generáció: A muskéta és a vonalharcászat⁴⁸

Az első generációs hadviselés fő hadelméleti jellemzője az élőerő koncentrálsán keresztül kivívott győzelem. A generációra jellemző, hogy a hadászat és a harcászat még ritkán különül el, maga az egységes hadelmélet is csak a korszak során alakul ki. Ebben az 1648 és nagyjából 1840-50 közötti periódusban jellemzőek az állandó hadseregek által vívott, korlátozott, szabályozott háborúk, amelyben még fel-feltűnnek az előző korszak lovagiasságának maradványai.⁴⁹ A nehézkesen

⁴⁴ RESPERGER István: A válságkezelés és a hibrid hadviselés. Dialóg Campus Kiadó, 2018. https://nbi.uni-nke.hu/document/nbi-uni-nke-hu/Resperger%20Istv%C3%A1n_A%20v%C3%A1ls%C3%A1gkezel%C3%A9s%20%C3%A9s%20a%20hibrid%20hadvisel%C3%A9s.pdf (Letöltés ideje: 2019. 09. 17.)

⁴⁵ LIND, William S. – NIGHTENGALE, Keith – SCHMITT, John F. – SUTTON, Joseph W. – WILSON, Gary I.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. Marine Corps Gazette, 1989. october, pp. 22-26. <http://globalguerrillas.typepad.com/lind/the-changing-face-of-war-into-the-fourth-generation.html> (Letöltés ideje: 2011. 01. 23.)

⁴⁶ LIND, William S. – NIGHTENGALE, Keith – SCHMITT, John F. – SUTTON, Joseph W. – WILSON, Gary I.: Fourth Generation Warfare: Another Look. Marine Corps Gazette, 1994. december, pp. 34-37. <https://indianstrategicknowledgeonline.com/web/4Th%20GENERATION%20WARFARE%20ANOTHER%20LOOK.pdf> (Letöltés ideje: 2011. 01. 23.); HAMMES, Thomas X.: The Evolution of War: The Fourth Generation. Marine Corps Gazette, 1994. szeptember, pp. 35-44. <https://www.proquest.com/docview/221484733> (Letöltés ideje: 2011. 01. 23.)

⁴⁷ SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés új lehetőségei (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2012. pp. 38-40. http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/somkuti_balint.pdf (Letöltés ideje: 2013. 03. 21.)

⁴⁸ Uo. pp. 42-43.

⁴⁹ Jó példa erre Az 1745-ös fontenoyi csatában halhatatlanná vált mondat: „*Urak, angol urak! Lőjenek Önök először!*” Lásd: HOLMES, Richard (Szerk.): A háborúk világtörténete. Corvina Kiadó, 1992. p. 89.

manőverező, vonalakba felsorakozott hadseregek vagy flották ritkán képesek egymás felett döntő győzelmet aratni.

A haditechnika területén az elöltöltős muskéta, és a közvetlen irányzással tüzelő, simacsövű, elöltöltős ágyú minden hadseregnél és flottánál megtalálható. A vitorlás hajó és a szekér sebessége jelentősen korlátozza a hadműveletek lendületét és kiterjedését. A korszak háborúinak elsődleges célja az ellenfél számára fontos területek feletti uralom megszerzése, az elvesztettek visszaszerzése a béketárgyalásokon előnyös pozíció elérése.

Az állandó hadseregek korlátozott és szabályozott háborúkat vívtak egymással, lehetőség szerint kímélve a polgári lakosságot. Formális hadüzenet után katonai manővereket folytattak a résztvevők, majd a háborút békekötés zárta le.⁵⁰

5.2. Második generáció: A koncentrált tüzerő⁵¹

Az 1850-es évektől az ipari forradalom kiteljesedése nyomán bekövetkező technikai fejlődés, valamint a társadalmi-ideológiai változások jelentős változásokat hoztak és egyre inkább a koncentrált tüzerő vált dominánssá. Az új hadviselés az első világháborúban teljessé vált ki.

A közvetett irányzású tüzérség, és a géppuskák megjelenése, 1914 őszének hatalmas veszteségei után, az élőerő általi pusztítás helyett az ipari potenciál, az ellenség felmorzsolása, kifárasztása, kivézetése vált a fő céllá mind a szárazföldi hadviselésben, mind a haditengerészeti blokádok alkalmazásával.

A haditechnika fejlődése elsősorban a tüzérség területén volt érzékelhető, de a háború végére megjelentek a géppuskák, a lángszórók, a harcokocsik és a harci repülőgépek, valamint a nagy hatótávolságú tengeralattjárók is. A vasút területi és technikai fejlődésével lehetővé vált jelentős erők és anyagi készletek gyors átcsoportosítása a szárazföldön, míg a gőzhajók lehetővé tették az időjárástól független szállítást a tengeren.

A kor fő célkitűzésévé az ellenség haderejének, háborús potenciáljának megsemmisítése vált a felőrléses anyagcsaták során. A háborúk még mindig hadüzenettel kezdődtek és hivatalos békekötéssel zárultak.

5.3. Harmadik generáció: Mobil hadviselés⁵²

A kor kiemelkedő teoretikusai felismerték, hogy megfelelő összefegyvernemi erőkoncentrációval a védelem könnyen áttörhető mert a harci-technikai feltételek már adottak hozzá. Már nemcsak az ellenséges erők megsemmisítését tartották fő célnak, hanem moráljuk megtörését, utánpótlásuk, kommunikációjuk, parancsnoki/vezetési rendszerük elvágását, és ezekkel harcképességük megszüntetését is.

---

⁵⁰ ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1989. pp. 178-190.

⁵¹ SOMKUTI i. m. pp. 43-45.

⁵² Uo. pp. 46-47.

A harmadik generációs hadviselésben a cél nem az ellenség fizikai megsemmisítése, hanem a siker reményében folytatott küzdelem lehetőségének megszüntetése.

A haditechnika területén a közvetlen légitámogatást nyújtó vadász és zuhanóbombázók, a nagy hatótávolságú nehézbombázók és a gépesített csapatok tömeges bevetése hozott jelentős változást, amelynek meghatározó tényezői voltak a megbízható rádiók.

Erre a generációra jellemző továbbá a totalitás, a hátország (a clausewitzzi háromság nem harcolói elemeinek: állam, polgárok) érvényes katonai célponttá tétele.

Az elméletet az ötvenes-hatvanas évek helyi háborúi sem befolyásolták jelentősen. A hetvenes években kidolgozott amerikai Air-Land Battle-konceptió lényegileg a Blitzkrieg modernizált változata volt.⁵³ Az új eljárásokban a harcászati és a hadászati szint nehezen feloldható elméleti ellentéteire kínált megoldást a hadműveleti szint megjelenése.

5.4. A negyedik generációs hadviselés⁵⁴

Mi is tehát a negyedik generációs hadviselés? Echevarria (az elmélet fő kritikusa) szerint nem tekinthető az előző három logikus következményének.⁵⁵ Az előző három logikus következménye a hálózatcentrikus, hatásalapú műveletekből álló hadviselés lenne az időközben végbement technikai fejlődés alapján, de ezek a koncepciók nem rendelkeznek új elméleti és módszertani vonatkozásokkal.

Az 1648-as vesztfáliai béke elhozta azt a kort, amelyben a polgár élesen elkülönül a katonától és azt a kort is, amelyben hosszú időre megszűntek a különböző társadalmi csoportok vallási, fegyveres konfliktusai, illetve megjelentek az államok által meglehetősen szabályossággal vívott háborúk (hadüzenet, hadműveletek, békekötés). Clausewitz levonta azokat a következtetéseket, amelyek gyakorlatilag háromszáz évre meghatározták a háborúk megvívásának szabályait, és a mai napig érvényesek az államok között vívott háborúkra. Az általa megfogalmazott állam–katoná–polgár „csodás hármassága” sokáig kizárólagosan uralta a nyugati katonai gondolkodást.

Ezt a rendszert rombolta le az al-Kaida, olyan pusztítást zúdítva az Egyesült Államokra, amelyre addig csak államok voltak képesek.

A negyedik generációs hadviselés tehát: „*Pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai, és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmódot, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratunkat az ellenségre.*”⁵⁶

⁵³ FM 100-5 Operations (jelenleg FM 3-0)

⁵⁴ SOMKUTI i. m. pp. 47-55.

⁵⁵ ECHEVARRIA, Antulio J.: Fourth-generation war and other myths. US Army War College Press, 2005. p. 5. <https://press.armywarcollege.edu/monographs/730> (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

⁵⁶ RESPERGER – KISS – SOMKUTI (2013) i. m. p. 25.

Jellemzői:⁵⁷

- a clausewitzi „szentháromság” megszűnése,
- a résztvevők elsősorban nem államok,
- a hagyományos, ipari alapú konfliktusok háttérbeszorulása,
- a népi (ideológiai, vallási) háború újjáéledése,
- propaganda központú hadviselés,
- kizárólag katonai eszközökkel nem megnyerhető,
- nem haditechnika-centrikus,
- totális, az úgynevezett puha célpontok támadása miatt senki nincs biztonságban,
- a fegyveres konfliktus alacsony intenzitású, azaz térben és időben korlátozott,
- aszimmetrikus,
- a nem állami szereplő szervezetének kialakításához, tevékenységének megszervezéséhez, a felkészüléshez, ellátáshoz, felszereléshez, utánpótláshoz korszerű a társadalmi és gazdasági tudományok területéről vett ötleteket és megoldásokat is alkalmazhat.

	vesztfáliai rendszer szerinti konfliktus (1-3 generációk)	negyedik generációs konfliktus
konfliktus jellege	nemzetközi	- nemzetközi; - államon belüli: felkelés, forradalom, etnikai és/vagy vallási alapú polgárháború
hadviselők	nemzetállamok és államszövetségek	- nemzetállam/államszövetség, - nem-állami hadviselők
erők és eszközök	- összemérhető létszámú, hasonló szervezetű erők - közel azonos technikai színvonalú, mennyiségileg és fajtára (hk, hajó, repülő stb.) összehasonlítható eszközök	- nem összemérhető erők, - nem összehasonlítható, szokatlan, újszerű eszközök (öngyilkos merénylő, házi készítésű robbanó eszközök/járművek, eltérített utasszállító repülő stb.)
doktrínák és eljárások	hasonló doktrínák és eljárások	- eltérő doktrínák, - helyzet és idő függvényében változó eljárások
erőforrás-igény	nemzet valamennyi erőforrása	- állam: nagy erőforrás-igény, - nem-állami hadviselő: kis erőforrás-igény
egyéb	- a hadviselés állami monopólium - általánosan elfogadott szabályok, nyilvánvaló különbség béke és háború, harcoló és nem-harcoló között	- az állam hadviselési monopóliuma megszűnik, - a szabályokat a nem-állami hadviselő elutasítja harcoló és nem-harcoló, hadviselő és semleges, béke és konfliktus közötti határok elmosódnak

2. ábra: A vesztfáliai rendszer szerinti és a negyedik generációs fegyveres összecsapások (háborúk, konfliktusok) közötti különbségek⁵⁸

⁵⁷ SOMKUTI i.m. pp. 47-55.

⁵⁸ KISS Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2011. p. 17., 22. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/kiss_almos_peter.pdf (Letöltés ideje: 2013. 03. 11.)

5.5. Ötödik generációs hadviselés – egy túl korai elmélet⁵⁹

A hadviselés generációinak elmélete viszonylag új, de máris történtek kísérletek a továbbfejlesztésére. A negyedik generációs hadviseléshez vezető társadalmi és politikai trendek további alakulásában egyes kutatók már az ötödik generációs hadviselést vélik fölfedezni.⁶⁰ Az információs forradalom (technikai és társadalmi területei), valamint az illegálisan megszerzett bio- és nanotechnológia újítások, új, nagy pusztító erejű fegyvereket adhatnak a nem-állami szereplők kezébe. Ezek egyre több, a kritikus infrastruktúrához tartozó rendszerben válhatnak ki dominó-hatást, amely stratégiai szintű károkat okozhat, és ehhez szélsőséges esetben elég lehet egy ember is.

Más kutatók a kimerülő erőforrások fölötti ellenőrzéséért folytatott élettér-háborúkban és a természeti erők (meteorológia, geofizika) katonai alkalmazásában vélik megtalálni az ötödik generáció alapjait.⁶¹

Ezek az elképzelések azonban egyelőre nagyon távol állnak a gyakorlati megvalósulástól, vagy nem új elemek (élettér-háborúk), ezért korai még az ötödik hadviselési generációról beszélni.

5.6. Orosz elmélet a hadviselési generációkról

Létezik azonban egy minden bizonnyal kevésbé ismert, a fent ismertett rendszertől eltérő orosz hadviselési generációs elmélet is, amelyben V. Szlipcsenko – az orosz vezérkari akadémia kutatási osztályának vezetője – a hadviselés fejlődését 1993-ban öt nemzedékben foglalta össze. Véleménye szerint az első generációt a tűzfegyver nélküli erők küzdelme jelentette. A második nemzedéket a lőpor és a huzagolás nélküli lőfegyverek megjelenése eredményezte. A harmadik szakaszt a huzagolt csövű fegyverek elterjedése, a tüzérség, tűzgyorsaság és a lőtávolság növekedése jelentette. A negyedik nemzedéket az automata tűzfegyverek, a harckocsik, a repülőgépek, a megemelkedett szállítóképesség és a korszerű híradóeszközök jellemezték. A hadviselés ötödik generációja a nukleáris fegyverek megjelenésével kezdődött.⁶²

RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. Hadtudomány, Budapest, 2010/4. pp. 68-77.

Megjegyzés: Az eredeti változatot a szerző több ponton módosította.

⁵⁹ KISS (2011) i. m. pp. 26-27.

⁶⁰ REED, Donald J.: Beyond the War on Terror: Into the Fifth Generation of War and Conflict. Studies in Conflict and Terrorism, London, 2008/8. pp. 684-772.;

HAMMES (2007) i. m. pp. 14-23.

⁶¹ FROLOV, V. S.: Geofiziceszkaja vojna. Vojennaja Misl, Moszkva, 2005/7. pp. 48-56.; HOUSE, Tamzy J. – NEAR, James B., Jr. – SHIELDS, William B. – CELENTANO, Ronald J. – HUSBAND, David M. – MERCER, Ann E. – PUGH, James E.: Weather as a Force Multiplier: Owning the Weather in 2025. Kutatói jelentés, US Air Force, 1996.

ISASZEGI János: A természeti és a humán eredetű válságok: óvunk és/vagy pusztítunk? Környezeti problémák a Kárpát-medencében I. Nemzetközi klímakonferencián elhangzott előadás, Sopron, 2011. 03. 11.

⁶² DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány, 2005/1. p. 3.

Az orosz kutatók szerint a nagy pontosságú fegyverek és lőszeres tömeges alkalmazásával az 1991-es Sivtagi Vihar hadműveletben pedig a hatodik generáció küszöbéhez értünk.⁶³

A hatodik generáció kezdete azonban önmagában is vitatható, mert az új fegyverek megjelenése egyelőre nem eredményezett olyan a szervezési és doktrínális változásokat, amelyek a következő generációra történő áttéréshez szükségesek.⁶⁴

A hadviselésben bekövetkezett generációs változásokkal foglalkozó hadelméleti kutatásokat vizsgálva megállapítható, hogy a generációk közti határok megállapításában és a generációk számában nincs teljes egyetértés, de az a vélemény, hogy léteznek különböző hadviselési korszakok, általánosnak tekinthető.⁶⁵

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Véleményem szerint a hadikultúrák és a hadviselési generációk – a helyenként kétségtelenül meglévő hasonlóságok ellenére – nem igazán összehasonlítható elméletek, mert nem összevethető a kutatási terület, amivel foglalkoznak.

A különböző hadikultúrák ugyanis a fegyveres küzdelem alapjait, módszereit és az erre történő felkészülés lehetséges irányait tárgyalják egy adott ország, nemzet geopolitikai, gazdasági, ipari-technikai, történelmi és kulturális mutatói alapján.

A hadviselési generációk elmélete pedig – amellett, hogy jelenleg még tudományosan sem kellően igazolt, és ezért napjainkig vitatott elmélet – a háborúk és fegyveres konfliktusok történelmi fejlődésével foglalkozik a biztonságpolitikai, politikai-ideológiai, technikai és társadalmi változások tükrében.

Úgy gondolom, a jelenleg is folyamatban lévő fegyveres konfliktusokra leginkább jellemző aszimmetrikus hadviselés vonatkozásában szükséges tisztázni a nem állami harcoló fél státuszának meghatározását, mert ez mindkét elméletben – gerilla hadikultúra, negyedik generációs hadviselés – döntő tényező lehet az ellene folytatott tevékenység megválasztása során.

Konkrétan tehát a gerilla-felkelő, vagy terrorista meghatározásának egyik lehetséges módszerét szeretném bemutatni, amelyet Béres János foglalt össze tömören és jól értelmezhetően doktori disszertációjában:⁶⁶

❖ A szabadságharcnak is tekinthető felkelés nem egy elszigetelt csoport küzdelme, hanem a legfőbb jellemzője az, hogy jelentős tömegbázisa van. Négy fő, egymással szoros kapcsolatban álló, sőt egymást időnként átfedő csoport azonosítható

---

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo. p. 4.

⁶⁵ Uo. p. 4.

⁶⁶ BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. p. 14. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2008/beres_janos.pdf (Letöltés ideje: 2015. 03. 11.)

benne: a vezetés, a harcolók (a fegyveres akciókat végrehajtók), a közvetlen szervezeti tagok (támogatók), valamint a lakossági tömegbázis.... A felkelés mindig a politikai hatalomért folyik, célja egy „ellenállam” létrehozása, amely egy jól körülhatárolt területen, az állam minden funkcióját vállalva a korábbi hatalom felváltására, illetve a teljes legitimitás birtoklására törekszik. Ennek során különböző eszközöket és módszereket vehetnek igénybe, és a fegyveres küzdelem idején más lehetőségek hiányában alkalmanként a terrorizmus eszközeihez is nyúlhatnak. A felkelők számára tehát a terrorizmus nem cél, hanem eszköz.

❖ A tisztán terrorista szervezetek az előbbiekkal ellentétben a terrort cselekvési logikaként használják. Számukra a terrorizmus nem taktika, hanem stratégia. Ezeknek a valóságtól és az általuk képviselni kívánt tömegektől elszigetelődött, mély illegálitásban működő, erőszakra építő csoportoknak nincs tömegbázisuk, legfeljebb csak egy hullámzó létszámú szimpatizáns tábor áll mellettük és valamilyen ideológiától hajtva ők maguk jelentik a mozgalmat. Nem céljuk „ellenállam” létrehozása, esetleges utópisztikus elképzeléseik nélkülözik az átgondolt, realitásokon alapuló állam megteremtését (pld. a 2014-ben létrejött Iszlám Kalifátus) és a politikai hatalom birtoklását. A terrorizmus számos definíciója közül mindegyik tartalmazza az „ártatlan polgárok elleni erőszak alkalmazása” meghatározást, mint jellemző tulajdonságot, és a valóságban is ez a legmeghatározóbb jellemzője a terroristának és a terrorista szervezeteknek. Számukra nem csak a rendőr, a katona vagy a hatalom egyéb szimbolikus képviselője a célpont, hanem mindenkit bűnösnek és büntetendőnek tekintenek, aki nem velük van (az is cinkosa a hatalomnak, aki nem tesz ellene semmit). Számukra nincsenek ártatlan civilek, csak bűnösök, akik a másik oldalhoz tartoznak, tehát legitim célpontnak tekinthetők.

A fenti elméletek alapján megállapítható, hogy napjainkra olyan bonyolult nemzetközi, társadalmi, gazdasági, vallási stb. rendszerek alakultak ki regionális és globális szinten is, amelyek alapján egy fegyveres konfliktus vagy háború esetén csak katonai megoldás nem létezik. Ennek a tézisnek az igazságát jól mutatják többek között az iraki, afganisztáni szíriai és líbiai konfliktusok eseményei, amelyekben a sok éves harcokat és a szemben álló fél katonai vereségét követően sem sikerült elérni a tartós békeállapotot. Ehhez általában a szükséges mértékű erő alkalmazásán kívül egyidejűleg kell diplomáciai, gazdasági, humanitárius, és az adott ország történelmi, vallási és politikai kultúrájának megfelelő államigazgatási módszereket is alkalmazni.

Ezért természetesen szükséges tovább tanulmányozni és elemezni a bemutatott korábbi és új elméleteket, kiemelten a napjainkban fontos szerepet játszó aszimmetrikus és hibrid hadviselési formákat, feltárni a köztük lévő hasonlóságokat és különbségeket, és kidolgozni az ellenük alkalmazható legcélszerűbb és legeredményesebb módszereket.

Összességében tehát a fent ismertetett hadikultúrák, hadviselési generációk és az újnak is nevezhető hadviselési módok megfelelő alapot és keretet biztosítanak a hadtudomány elméleti tanulmányozásához és gyakorlati alkalmazásához is. Azt remélem, hogy jelen írás tömör összefoglalója segítségére lehet azoknak, akik csak gyors tájékozódást szeretnének ezeken a területeken, vagy gyakorlati munkájukhoz nyújt könnyen kezelhető keretet a téma áttekintéséhez.

Felhasznált irodalom:

- ÁCS Tibor: A hadikultúra históriájához. *Hadtudomány*, 2005./2. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/2/2005_2_2.html (Letöltés ideje: 2014. 07. 02.)
- BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2008/beres_janos.pdf (Letöltés ideje: 2015. 03. 11.)
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1962. I. kötet.
- DAVIDOV, Denisz[!] Vasziljevics: A partizánháborúról (eredeti cím: A partizántevékenység elméletének tapasztalata, 1821) Kocsis Bernát (Szerk.): Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985. pp. 131-140.
- DEÁK Anita: Az orosz katonai gondolkodás átalakulása a 21. században az Oroszországi Föderáció hidegháborút követő katonai doktrínáinak tükrében, Doktori (PhD) értekezés-2018. https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/13339/deak_anita_doktori_ertekez.pdf?sequence=15&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2022. 11. 03.)
- DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja. *Hadtudomány*, 2005/1.
- ECHEVARRIA, Antulio J.: Fourth-generation war and other myths. US Army War College Press, 2005. p. 5. <https://press.armywarcollege.edu/monographs/730> (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)
- FORGÁCS Balázs: Napjaink hadikulturái. A hadviselés elmélete és fejlődése a modern korban (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2009. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf (Letöltés ideje: 2014. 05. 07.)
- FROLOV, V. S.: Geofiziceszkaja vojna. *Vojennaja Misl*, Moszkva, 2005/7. pp. 48-56.
- GRAY, Colin: *The Geopolitics of Super Power*. University Press of Kentucky, Kentucky, 1988.
- HAJDÚ István – SZTERNÁK György: A katonai műveletek háttere, megvívásuk jellemzői napjainkban. ZMNE egyetemi jegyzet, Budapest, 2008. (elektronikus változat) http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html (Letöltés ideje: 2014. 06. 25.)
- HAMMES, Thomas X.: *The Evolution of War: The Fourth Generation*. Marine Corps Gazette, 1994. szeptember, pp. 35-44. <https://www.proquest.com/docview/221484733> (Letöltés ideje: 2011. 01. 23.)

- HAMMES, Thomas X.: Fourth Generation Warfare Evolves, Fifth Emerges. Military Review, Leavenworth KS, 2007. május-június, pp. 14-23.
- HOLMES, Richard (Szerk.): A háborúk világtörténete. Corvina Kiadó, 1992.
- HOUSE, Tamzy J. – NEAR, James B., Jr. – SHIELDS, William B. – CELENTANO, Ronald J. – HUSBAND, David M. – MERCER, Ann E. – PUGH, James E.: Weather as a Force Multiplier: Owning the Weather in 2025. Kutatói jelentés, US Air Force, 1996.
- ISASZEGI János: A természeti és a humán eredetű válságok: óvunk és/vagy pusztítunk? Környezeti problémák a Kárpát-medencében I. Nemzetközi klímakonferencián elhangzott előadás, Sopron, 2011. 03. 11.
- KESSEL, Eberhard: Die doppelte Art des Kriegs. In.: KESSEL, Eberhard – KUNISCH, Johannes (Szerk.): Militärgeschichte und Kriegstheorie in neuerer Zeit, ausgewählte Aufsätze. Duncker & Humblot, Berlin 1987.
- KISSINGER, Henry: Diplomácia. Panem–Grafo Kiadó, Budapest, 1998.
- KISS Álmos Péter: A hibrid hadviselés természetrajza. Honvédségi Szemle, 2019/4. pp. 17-37. <https://honvedelem.hu/kiadvanyok/honvedsegi-szemle/honvedsegi-szemle-2019-4-szam.html> (Letöltés ideje: 2022. 12. 08.)
- KISS Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2011. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/kiss_almos_peter.pdf (Letöltés ideje: 2013. 03. 11.)
- KOVÁCS Jenő: Magyarország katonai stratégiája.(Komplex kutatási téma). I–III., Kézirat, Budapest, 1993., 1995., 1996. A kézirat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem könyvtárában található, raktári jelzet: 585/1767:1; 585/1767:2; 585/1767:3.
- KRAJNC Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. Repüléstudományi Közlemények különszám, 2008. április 11. http://www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/2008_cikkek/Krajnc_Zoltan.pdf (Letöltés ideje: 2013. 03. 18.)
- LEGRO, Jeffrey W.: Military Culture and Inadvertent Escalation in World War II. International Security, 1994/1.
- LIDDEL HART, B. H.: Stratégia. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002. ISBN: 963-07-7243-4
- LIND, William S. – NIGHTENGALE, Keith – SCHMITT, John F. – SUTTON, Joseph W. – WILSON, Gary I.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. Marine Corps Gazette, 1989. october, pp. 22-26. <http://globalguerrillas.typepad.com/lind/the-changing-face-of-war-into-the-fourth-generation.html> (Letöltés ideje: 2011. 01. 23.)

- LIND, William S. – NIGHTENGALE, Keith – SCHMITT, John F. – SUTTON, Joseph W. – WILSON, Gary I.: Fourth Generation Warfare: Another Look. Marine Corps Gazette, 1994. december, pp. 34-37.
<https://indianstrategicknowledgeonline.com/web/4Th%20GENERATION%20WARFARE%20ANOTHER%20LOOK.pdf> (Letöltés ideje: 2011. 01. 23.)
- MARIGHELLA, Carlos: Mini-Manual Of The Urban Guerilla. Chapter 32. <http://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/ch32.htm> (Letöltés ideje: 2007. 11. 28.)
- METZ, Steven – JOHNSON II, Douglas V.: Asymmetry and U.S. military strategy: Definition, background, and strategic concepts. 2001.
<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=223> (Letöltés ideje: 2015. 01. 12.)
- NETANJAHU Benjamin: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra Kiadó, Budapest, 1995.
- PORKOLÁB Imre: A hibrid hadviselés elleni stratégia felderítő vonatkozásai. Felderítő Szemle, 2015/2. pp. 106-116.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf> (Letöltés ideje: 2022.11.10.)
- PORKOLÁB Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? Hadtudomány 2015/3-4. pp. 36-48.
https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2015/3_4/index.php (Letöltés ideje: 2022. 12. 14.)
- RÁCZ András: A hibrid hadviselés és az ellene való védekezés lehetőségei. Seregszemle, 2016/2. pp. 7-21.
https://www.academia.edu/35356672/A_hibrid_hadvisel%C3%A9s_%C3%A9s_az_ellene_val%C3%B3_v%C3%A9dekez%C3%A9s_lehet%C5%91s%C3%A9gei (Letöltés ideje: 2022. 12. 16.)
- RÁCZ András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. KKI-tanulmányok (online), T-2014/1 <https://docplayer.hu/6612943-Oroszország-hibrid-haboruja-ukrajnaban.html> (Letöltés ideje: 2022. 06. 13.)
- REED, Donald J.: Beyond the War on Terror: Into the Fifth Generation of War and Conflict. Studies in Conflict and Terrorism, London, 2008/8. pp. 684-772.
- RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. ISBN 978 963 327 592 4
- RESPERGER István: A válságkezelés és a hibrid hadviselés. Dialóg Campus Kiadó, 2018. https://nbi.uni-nke.hu/document/nbi-uni-nke-hu/Resperger%20Istv%C3%A1n_A%20v%C3%A1ls%C3%A1gkezel%C3%A9s%20a%20hibrid%20hadvisel%C3%A9s.pdf (Letöltés ideje: 2019. 09. 17.)
- RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. Hadtudomány, Budapest, 2010/4. pp. 68-77.

- SIMICSKÓ István A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. *Hadtudomány*, 2017/3-4., pp. 3-16. https://www.mhht.eu/hadtudomany/2017/2017_3-4/index.php (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)
- SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés új lehetőségei (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2012. http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/somkuti_balint.pdf (Letöltés ideje: 2013. 03. 21.)
- SZUN-ce: A háború művészete. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2006.
- TURCSÁNYI Károly: A haderő harcokcsi igénykielégítési folyamatának makroszemléletű vizsgálata (PhD-értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. <http://real-d.mtak.hu/568/1/Turcs%C3%A1nyi%20K%C3%A1roly%20%C3%A9rtekez%C3%A9s.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 07. 01.)

DR. MAGYAR SÁNDOR

**A KIBERTÉR – KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK III.
A KIBERTÉRBEN ZAJLÓ MŰVELETEK ÉS A JOGÁLLAMI
REZILIENCIA
TUDOMÁNYOS–SZAKMAI KONFERENCIA-ÖSSZEFOGLALÓ**

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa, valamint a Nemzeti Közszerzői Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Katonai Nemzetbiztonsági Kibertér Művelési Szakcsoportja szervezésében zártkörű, meghívásos tudományos–szakmai konferencia került megrendezésre online keretek között 2023. június 21-én.

A rendezvény a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat TKP2021-NVA-24 azonosító számú „A mesterséges intelligencia alkalmazásának kutatása a katonai nemzetbiztonsági célú adatszerző, adatfeldolgozó és vizualizációs eljárásokban, és kapcsolódó fejlesztések elvégzése” elnevezésű projektje keretében, az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával valósult meg.

Dr. Farkas Ádám¹ „*A humán faktor szerepe az információs tér és a reziliencia viszonyában*” című előadását figyelemfelhívásnak szánta a komplex problémakezelés megkerülhetlensége kapcsán. Felhívta a figyelmet arra, hogy az információs technológiák robbanásszerű fejlődése és a kibertér létrejötte egy olyan korszakváltást hozott, ami párhuzamosan bontakozott ki a posztjaltai hatalmi átrendeződéssel és annak társadalmi-politikai-geopolitikai hatásaival. Hangsúlyozta, hogy bár az információs korszak magától értetődően műszaki megalapozottságú és meghatározottságú, de annak hatásai messze túlmutatnak a műszaki vonatkozásokon és olyan jelentős egyéni, társadalmi, gazdasági, politikai hatásokat váltanak ki, amelyek lekötése nélkül a biztonságot szavatolni hivatott technikai intézkedések hatékonysága a biztonság egésze felől nézve jelentősen csökkenni fog. Az előadó a humán vonatkozások kapcsán üdvözölte a nemzetközi és hazai viszonylatban is élénkülő kibertér-specifikus vizsgálatok és kutatások fokozódását, különösen a kibertér és a digitális adatok pszichológiai, szociológiai, geopolitikai, etikai, hírszerzési, diplomáciai vagy épp politikatudományi vonatkozásokban. Kiemelte azonban, hogy ha ezek nem kerülnek szintetizálásra egyrészt az alapvetően műszaki meghatározottságú és tág értelemben vett kiberbiztonsági, másrészt pedig a hagyományos védelmi-biztonsági szférákban megvalósuló kibertér művelési fejlesztésekkel, akkor a kibertérrel még összetettebbé váló biztonsági környezethez való megfelelő alkalmazkodás határfoka biztosan sérülni fog. Ezt alátámasztandóan kapcsolta össze megállapításait a reziliencia NATO szempontból is kiemelt prioritást

---

¹ Dr. Farkas Ádám PhD örnagy, a Magyar Honvédség hivatásos tisztje, a Széchenyi István Egyetem Deák- Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi és Európai Jogi Tanszékének, valamint a Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékének tudományos főmunkatársa.

képező témakörével, felhívva arra a figyelmet, hogy a különféle biztonsági szektorok megfelelő felkészítésében, rugalmas reagálásában a technológiai felkészültség és fejlesztés mellett a személyi állomány gondolkodás- és szemléletmódjának fejlesztése, információfeldolgozási tudatosítása, biztonságtudatosítása azonos fontossággal bír. Ezt egyik oldalról azzal érvelte meg, hogy a technikai újumokat is emberek alkalmazzák, és emberi döntések szerint alkalmazzák, másik oldalról pedig azzal, hogy a technikai védelem erősítése mellett a meg nem előzhető incidensek társadalmi hatásai jelentősek lehetnek a megfelelő felkészítés nélkül. Gondolatait azzal a korábbi kutatásaiból és tapasztalataiból is következő üzenettel² zárta, hogy a gondolkodásmód tényleges változása az a kulcs, ami kitarthatja a valódi és hatékony képességfejlesztésekhez és biztonság fokozáshoz vezető ajtót, mivel ezek nélkül a technikai fejlesztéseket a már idejétmúlt sémák, a nem megfelelő alkalmazás és a kortárs környezethez már nem megfelelően illeszkedő döntési sémák lényegében leronthatják.

Dr. Spitzer Jenő³ „Az államok önvédelemhez való joga a kibertér-műveletek megvilágításában” címmel tartott előadást, amelyben kifejtette, hogy a nemzetközi béke és biztonság normatív origóját kétségkívül az ENSZ Alapokmányának 2. cikk 4. bekezdése, az erőszak általános és átfogó tilalma jelenti, aminek tekintetében bármely erőalkalmazás jogellenes, hacsak az nem az ENSZ Biztonsági Tanácsa által foganatosított szankcióban vagy az államok egyénileg és kollektíven is gyakorolható önvédelmi jogában ölt testet. A 21. században az, hogy a kizárólag államok közötti és alapvetően reguláris hadviselés dimenziójában értelmező önvédelmi jog korábban nem várt kihívások (pld. terrorizmus, információs hadviselés) elé néz, konszenzuális alapvetés. Ekképpen a kibertér-műveletek vonatkozásában való elhelyezése is a jogértelmezés sokszor ad hoc és erősen analógiákra építő megoldásaira hagyatkozik.

---

² Vö.: FARKAS Ádám: A multidiszciplinaritás helye, szerepe a védelem és biztonság szabályozásának és szervezésének komplex kutatásaiban. *Közjogi Szemle*, 2021/4. pp. 22-28.;

FARKAS Ádám – VILICS Tünde: A társadalmi reziliencia és a pszichológia találkozási pontjai. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok* 2022/15.;

FARKAS Ádám – SPITZER Jenő: Az információs korszak és az állami reziliencia egyes kérdései. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok* 2021/18.;

FARKAS Ádám: A védelem és biztonság-szavatolás szabályozásának alapjai Magyarországon. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2022.

³ A szerző releváns munkái közül lásd: SPITZER Jenő: *Önvédelem versus terrorizmus: Az erőszak tilalma és az önvédelem joga a nemzetközi jogban, különös tekintettel az Iszlám Állam elleni nemzetközi fellépés lehetőségeire*. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2019.;

SPITZER Jenő: *Az önvédelem és a terrorizmus ütközete: hajlik vagy törik a nemzetközi jog?* *Honvédségi Szemle*, 2018/2. pp. 30-41.;

SPITZER Jenő: *A francia kibervédelmi és –biztonsági rendszer egyes stratégiai aspektusai*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Budapest, 2021; FARKAS Ádám – SPITZER Jenő *Az információs korszak és az állami reziliencia egyes kérdései*. *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, Budapest, 2021. pp. 1-27.

Az önvédelem olyan feltételekhez kötöten gyakorolható, mint az ENSZ Biztonsági Tanácsának azonnali tájékoztatása, és annak intézkedését követően az önvédelmi tevékenység befejezése. Ezen felül a jogszerűség elérésének egyik legösszetettebb aspektusa, hogy mindezt az ENSZ Alapokmány *expressis verbis* a fegyveres támadáshoz, mint az erőszak alkalmazásának legsúlyosabb formájához köti. A fegyveres támadás pedig a cselekmények súlya szerinti mennyiségi feltételhez és az államnak való betudhatósághoz (attribúció), mint minőségi feltételhez kötött. A mennyiségi feltételre nézve a Nemzetközi Bíróság a Nicaragua-ügyben fejtette ki, hogy önmagában az emberi élet kioltása nem, csak a legsúlyosabb erőalkalmazás éri el a szükséges szintet. A Tallinn Kézikönyv 2.0 71. szakaszában úgy erősíti ezt meg, hogy csak azok a kibernetikai műveletek minősülnek kétségtelenül fegyveres támadásnak, amelyek számos személyt súlyosan megsebesítenek vagy megölnék, vagy jelentős vagyoni károkat okoznak, illetve vagyontárgyakat semmisítenek meg. Kétségtelen, hogy a kibertér ellenőrzés és a kibervédelem nem, csak a következményeiben kellően súlyos kibertámadás érhető ide. A legnagyobb kihívást az államnak való betudhatóság adja, mert a nem állami szereplők térnyerése, az állam által elvárható ellenőrzés mértékének esetenként való vizsgálata, valamint a kibertérben az egyének anonimitása és a visszakövethetőség technikai kihívásai mind oda vezetnek, hogy az általános megállapítások megtétele a hatályos keretrendszer között nem lehetséges. A szükségesség, arányosság, időbeliség feltételeire nézve kijelenthető, hogy a kibertér-műveletek az elmúlt évtizedek kiterjesztő jogértelmezése szerint felelhetnek meg, továbbá az is, hogy nem létezik határvonal a hagyományos és a kibertérben végrehajtott katonai cselekmények között.

Következtetésképpen megállapítható, hogy habár a Biztonsági Tanács mechanizmusai nem fogják az áthidalást biztosítani, és egy átfogó Alapokmány-módosítás sem lehet reális elképzelés, a kiterjesztő jogértelmezés és a Tallinn Kézikönyvek iránymutatásait figyelembe vevő állami gyakorlat képes a jogszerű kereteket megadni, amiben az esetenkénti vizsgálat mellett az attribúcióhoz szükséges technológiai adottságok is szürke zónákat fognak teremteni.

Dr. Páll-Orosz Piroska „*A kibertéri cselekmények betudhatósága*” című előadásában a nemzetközi jogi államfelelősségi rendszer keretei között vizsgálta az állami ellenállóképesség növelésének lehetőségét.

Az előadás röviden ismertette az államfelelősségi rendszert, majd ezen belül a betudás kulcsszerepére mutatott rá. A kibertérben megvalósuló rosszindulatú cselekmények mögött álló szereplők azonosításának kulcsszerepére rámutatva végigvette a betudás jelenlegi nemzetközi gyakorlatát megelőző lépcsőfokokat, fejlődést.

A reziliencia általánosan elfogadott fogalmi elemei közül a válaszádat kiemelve rámutatott a hatályos hazai és Unió szabályozásban azokra a jogi instrumentumokra, amelyek deklaráltak is a reziliencia erősítésére vonatkozó szabályokat tartalmaznak.

A betudást követő lehetséges állami lépések körében ismertette az államfelelősségi rendszerben biztosított válaszlépési lehetőségeket, továbbá példákön keresztül mutatta be, hogy számos állam miként élt az elmúlt években a betudás gyakorlatával.

Napjaink külön figyelmet érdemlő nemzetközi trendje annak nyilvános kihirdetése, közzététele, hogy egy-egy állam miként értelmezi a meglévő nemzetközi jogot a kibertér vonatkozásában. Az előadás rámutatott arra is, hogy ez miért tekinthető az állam ellenállóképességét növelő lépésnek, utalva arra is, hogy hazánkban még e lépés előtt állunk.”

Dr. Kassai Károly „Az ellenálló képesség (reziliencia) fontosabb követelményei, kibertéri hatásai” címmel tartott előadást. A témaválasztás kiváltó oka, hogy a kifejezés egyre népszerűbb a nemzetközi és nemzeti szakirodalomban, ugyanakkor a tartalmak erősen eltérőek.

Egy politikai, stratégiai szintű megfogalmazás lényegesen eltérhet egy kisebb közösség, vagy más megközelítés (pl. szolgáltatás, rendszer) szempontjaitól, amit figyelembe kell venni a témavizsgálat során. A szerző az EU és NATO stratégiai szintű megfogalmazásait vizsgálta meg, több mint tízéves időszakot figyelembe véve.

Az „ellenálló képesség” elsődlegesen nemzeti és kollektív, katonai és nem katonai fenyegetésekkel szembeni tulajdonságot jelent, összkormányzati szemlélettel vezérelve. Lényege a stressz tűrése és a kihívásokból történő megerősödve történő kikerülés. Jellemző a hibrid fenyegetéseken belüli értelmezés, ahol kiemelt fontosságú a felkészülés, az előrejelzés, a válságkezelés és a helyreállítás.

A NATO-megfogalmazás szerint az egyéni és kollektív védelem jelentős feladata a civil felkészülés – a fegyveres erők civil erőforrásokkal történő támogatása.

Az EU-megfogalmazás tükrözi, hogy a sérülékenységek kezelését életciklus-megközelítéssel kell kezelni a korai előrejelzéstől kezdve a megelőzésen és elhárításon keresztül a következmények kezeléséig.

A képesség kulcspozícióba helyezését jelzi két megfogalmazás, amelyek szerint az ellenálló képesség a NATO elrettentő képességének alapvető támasza, illetve az ellenálló képességet új iránytűnek kell tekinteni az EU-politikák megfogalmazása során.

Gyors áttekintéssel megállapítható, hogy a magyar Nemzeti Biztonsági Stratégia 2020 az ellenálló képességet az előbbieknek megfelelően, korszerű megfogalmazásban tartalmazza.

A szerző szerint a vizsgált források alátámasztják a kibertér-infrastruktúra kettős jellegét, mert minden ágazatban kritikus elemként szerepelhetnek, ugyanakkor a civil távközlési, kommunikációs infrastruktúra önmagában is kritikus fontosságú állami, társadalmi és katonai erőforrás.

Pozderka Gábor „A kibernűveleti oktatási rendszer lehetőségei, kialakított portfólió ismertetése” címmel tartott előadást. A Magyar Honvédség kibernűveleti képességeinek egyik első lépéseként került megalakításra 2019-ben a Magyar Honvédség Kiber Képzési Központja Szentendrén a Kibernűveleti Parancsnokság (korábban Kibervédelmi Szemléltetés) szakmai irányítása alatt, amely Kiberakadémia néven vált ismertté mind a honvédség, mind a kormányzat szereplői, mind a civil társadalom berkeiben. A képzés/felkészítés, mint hosszú távú „befektetés” került

azonosításra, hiszen hatásait nem minden esetben azonnal váltja ki, a megszerzett tudásnak be kell épülnie a szervezeti kultúrába és az eljárásrendekbe. 2022-ben a Kiber- és Információs Műveleti Központ megalakulásakor a Kiberakadémia integrálására került az új szervezetbe, így tovább bővítve oktatási-képzési portfólióját. A központ feladatrendszeréből adódóan segítséget nyújt abban, hogy a kor kihívásainak megfelelő képzést, oktatást biztosítsanak a résztvevőknek, megalapozzák a kibertudatosság kezdeti szintjét, illetve annak megléte esetén továbbfejlesszék ezen képességeket. A feladatrendszerben és oktatások során már jelenleg is megjelenik annak igénye, hogy a képzéseket követően a katonák a műveleti feladatok tervezése és végrehajtása során ki tudják használni a kibertér előnyeit, azonban fontos, hogy legyenek felkészülve annak veszélyeire is.

A Kiberakadémia kezdeti portfóliója magába foglalta az általános kibertudatosság megszerzésének lehetőségét, az üzemeltető állomány felkészítését, illetve a parancsnoki/vezető állomány kiberszakmai felkészítését. A képzések a felmerült igények figyelembevételével folyamatosan kerültek kiegészítésre, átdolgozásra, ennek egyik látványos példája az általános kibertudatosság-képzés átalakítása, amelynek eredményeként három egymástól elkülönülő, de részben egymásra épülő oktatás került kialakításra a résztvevő állomány bemeneti szintjének és betöltött beosztásának figyelembevételével. További igényként merült fel a missziókra és más tartós fegyveres külszolgálatokra kijelölt állomány felkészítése, valamint a kiberbiztonsági incidensek kivizsgálását végző technikai állomány ismereteinek bővítése is.

A fent ismertetett fejlődés nem áll meg, folyamatban van több online képzés oktatási tematikájának kidolgozása, a nem-kinetikus szakterület képzéseinek integrálása, illetve a műveleti területen történő kiberszakmai felkészítések lehetőségeinek megteremtése, mind nemzeti, mind nemzetközi környezetben.

Ambrus Éva „*A mesterséges intelligencia a biztonságpolitika és hadviselés területén*” címmel tartott előadást. A mesterséges intelligencia (MI) a számítástechnika olyan területe, amely olyan intelligens gépek fejlesztésére és létrehozására összpontosít, amelyek képesek emberként gondolkodni és cselekedni. Az MI-technológiák közé tartozik többek között a gépi tanulás, a természetes nyelvi feldolgozás és a robotika. Az autonóm MI-rendszereket egyre gyakrabban használják katonai alkalmazásokban, többek között olyan feladatokra, mint az információgyűjtés, a megfigyelés és a célpont-azonosítás. Ezek a rendszerek függetlenül vagy emberi kezelőkkel együtt működhetnek, és céljuk a katonai műveletek hatékonyságának és eredményességének javítása. Az autonóm mesterséges intelligencia rendszerek egyik fő előnye a haderőben, hogy képesek veszélyes környezetben emberi életek kockáztatása nélkül működni.

Az MI-be történő beruházások jelentősen megnövekedtek az elmúlt években, mivel a vállalatok és a kormányok felismerték, hogy az MI számos iparágat és ágazatot átalakíthat. Számos különbség van abban, ahogyan az Egyesült Államok és Európa hozzááll az MI befektetésekhez, leginkább a volumene tekintetében. Az MI kutatás-fejlesztés úttörői a vállalati szférából jönnek, és számukra nem feltétlenül prioritás a katonai célokra való használhatóság, még ha kettős felhasználásúnak is tekinthető a technológia.

Míg az interoperabilitás állandó cél egy szövetségi kontextusban, legyen szó NATO-ról vagy EU-ról, ez különösen szembetűnő a gyors technológiai változások esetén, például a mesterséges intelligencia esetében. A megnövekedett nemzetközi biztonsági kihívások szintén fokozzák a sürgősség érzetét, hogy a nyugati nemzetek ne maradjanak le. A beruházás pedig a gyors változás motorja, lehetővé téve az új technológiák dinamikus átvételét. Összességében a gyors technológiai változások és a megnövekedett nemzetközi biztonsági kihívások együttesen nagyobb ütemű változást és alkalmazkodást igényelnek, amelyek csak akkor lehet sikeresek, ha komoly beruházásokat hajtanak végre a szövetségesek.

A mesterséges intelligencia hatásai az EU biztonságára és védelmére nagyrészt ismeretlenek, de segíthet az EU-nak növelni kockázatészlelési, védelmi és felkészülési képességeit, valamint javítani az Unió védelmi termelési kapacitását. Míg az EU a világ egyik vezető szerepét tölti be a mesterséges intelligencia tudományos kutatásában, azonban nagyobb figyelmet kell fordítani az alapkutatásokra, alkalmazott kutatásokra, és azok innovációra való átváltására a polgári és védelmi szektorban.

Egyes kulcsfontosságú mutatók tekintetében továbbra is nagy a szakadék az Egyesült Államok és az EU között, ugyanakkor a kutatási hézagok jóval kisebbek. A mesterséges intelligencia – általánosságban, és különösen annak védelmi – alkalmazásaiban a nagyobb európai teljesítmény és relevancia biztosítása érdekében kívánatosnak tűnik két stratégiai prioritásra összpontosítani: az állami és a magánbefektetések volumenére, amelyeket jelentősen növelni kell; valamint az USA-t érintő együttműködési mechanizmusok teljes körű alkalmazására.

Knapp Gábor "*A támadás 50 árnyalata a CKC tükrében*" című előadásában a kibertér-műveletek színes világát mutatta be.

A fogalmi áttekintést követően az előadás alapját nyújtó Lockheed Martin által megalkotott Cyber Kill Chain keretrendszer került bemutatásra. A támadási feladatokat elhatároló eljárásrend lépései különböző, egymásra épülő támadási fázisokat határoz meg, amelyeket bemutatva kerültek felvázolásra a különböző támadási feladatok. Ezen fázisokkal párhuzamot vonva a kibertér-műveleti gyakorlatok végrehajtó csapatai, illetve a gyakorlatok szervezése és a kiberműveleti feladatok kapcsán ismert gyűjtő színeket mutatta be.

Következő lépésként a csoportokon keresztül átvitt értelemben a hackerek különböző csoportjait is meg lehet határozni, amelyeket az előadás szintén bemutatott. A csoportok indíttatásai, céljai, felkészültsége, illetve eszközei eltérők, ezen változatosság más-más megközelítést követel meg a műveletek fázisaiban a védelmi feladatokat ellátó személyektől.

Ugyan a mindenki által ismert csoportokat ennek érdekében csak ismeretfrissítő és áttekintő jelleggel mutatta be, de az összefüggések, illetve a különböző csoportok sokszínűsége rámutatott a párhuzamosságokra, így alapot nyújtott a lehetséges védelmi feladatok meghatározásához. A Cyber Kill Chain alapján a támadásra a megfelelő védekezést az azonos lépések ismeretében, a különböző támadói tevékenységet felismerve, annak sajátosságaira figyelemmel lehet a leghatékonyabban megtenni.

Az előadó arra is választ keresett, hogy milyen formában és ki tud reagálni, kinek kell közreműködni ezen sokszínű feladatok végrehajtásában a honvédelmi ágazat rezilienciájának érdekében?

Csunyó Noémi „*A mesterséges intelligenciával kapcsolatos anomáliák; különös tekintettel a gazdaság és a kiberbiztonság területére*” tekintett ki az előadásában. A mesterséges intelligenciával kapcsolatban állandó nézet- és véleményütközéseket tapasztalhatunk. Sokan áldásként hivatkoznak rá, hiszen hatékonyabbá teszi a folyamatokat, valamint a hatalmas adathalmaznak köszönhetően gyorsan reagál a felmerülő kérdésekre, problémákra. Ezzel ellentétben ugyanakkor még mindig számos aggodalom övezi a mesterséges intelligencia alkalmazását, amely tekintetben felmerülnek a munkaerőpiaci trendek átrendeződésével kapcsolatos aggályok, a tömeges munkanélküliség lehetősége, valamint a mesterséges intelligencia emberi kontroll alatt tartásából adódó kétségek. Az előadás során a mesterséges intelligenciával kapcsolatos gazdasági hatások, illetve a kibertérben történő alkalmazás lehetőségei kerülnek bemutatásra.

Gazdasági viszonylatban a mesterséges intelligencia pozitív hatást eredményez a GDP növekedésre, termelékenység- és hatékonyságjavulást eredményez, valamint növeli a hozzáadott értéket, ágazatonként – és természetesen az adott ország fejlettségi szintjétől függően – eltérő mértékben. Az általános statisztikák bemutatása mellett az egészségügyi ágazat példáján keresztül mutatta be az előadó a mesterséges intelligencia alkalmazásának pozitív hozadékait, azonban megvilágításba kerültek az MI-vel kapcsolatos fenntartások is. A humán tőke robotokkal történő helyettesítésével kapcsolatos előfeltevések megcáfolására példaként szolgál a Szilíciumvölgy óriásainak „kizsákmányoló” tevékenysége, amely vállalatok (Google, Meta, Tesla, OpenAI) több fejlődő országban alkalmazzák a helyi olcsó munkaerőt kiszervezett (outsourced) tevékenységeik elvégzésére.

További dilemma övezi a hatalmas adatmennyiségből és az emberi felügyelet hiányából fakadó biztonsággal kapcsolatos kérdéskört. Ezzel kapcsolatban felmerülhet fizikai károkozás, a személyes adatok nem megfelelő kezelése, valamint a kibertámadások mesterséges intelligencia segítségével történő végrehajtása is. A támadások hatékonyságának növelése érdekében az ellenséges szereplők például káros kód fejlesztésére, adathalász tartalmak generálására is használják a mesterséges intelligenciát, ami hatékonyan és gyorsan képes elérni a célpontokat, sikeressége esetén pedig számottevő kárt okoz a megfertőzött eszközön, rendszeren. Mindazonáltal az MI a hatalmas adatmennyiség elemzésének köszönhetően felismerheti a támadásra utaló viselkedésmintákat, a gyanús hálózati forgalmat, képes észlelni a rosszindulatú programokat, valamint azonosítani a sérülékeny rendszereket. Ennek megfelelően az MI hatékonynak bizonyul a kiberbiztonság fokozása terén is (amit már számos vállalat felismert és alkalmaz is a védelmi intézkedések során).

Összességében gazdasági tekintetben a mesterséges intelligencia jelen állás szerint nem képes a humán tőke teljeskörű helyettesítésére, azonban hatékonyabbá teszi a folyamatokat. Bizonyos ágazati (például mezőgazdaság, gyártás) munkakörök kitettsége magasabbnak bizonyul, ami átalakítja a munkaerőpiaci trendeket, ugyanakkor a komplexebb, valamint a szociális készségeket igénylő szerepköröket nem képes helyettesíteni.

A kiberbiztonsággal kapcsolatban a mesterséges intelligencia defenzív és offenzív célú felhasználása erőteljes kontrollt, szabályozást, illetve az MI-rendszerek folyamatos felügyeletét igényelné. A kibertéri trendek vonatkozásában már jelenleg is az egyik legnagyobb kockázatként kezelik a mesterséges intelligencia felhasználásával végrehajtott támadásokat, amely kérdésessé teszi a megfelelő szintű kontroll fenntartásának lehetőségét.

Szulcsányi Viktor a „*Living-off-the-land támadások és amit tehetünk ellenük*” előadásában kifejtette, hogy napjaink kibertérben zajló offenzív műveletei egyre alaposabb előkészítő tevékenységet követően és egyre kifinomultabb módszerek alkalmazásával kerülnek végrehajtásra. Ezen műveletek folyamatosan növekvő kihívást jelentenek azon kiberbiztonsági szakemberek számára, akik egy vagy több rendszer védelméért felelnek.

Előadásban röviden összefoglalásra került az offenzív kiberműveletek általános jellemzői, majd néhány, a témához kapcsolódó fő szempont alapján azok kategorizálása.

A Living-off-the-Land típusú támadások szerepének növekedése az elmúlt évek szofisztikált kibertámadásaiban jelentős aggodalomra adhatnak okot, hiszen technikai jellemzőik alapján kimondottan nehezen észlelhetők. Az ilyen típusú támadások során a támadók a célrendszeren található legitím eszközöket vagy szolgáltatásokat alkalmaznak kártékony célokra, miközben az automatizált védelmi megoldások által észrevétlenek maradnak. A detektálási nehézségek mellett ennek a támadási módszernek előnye továbbá, hogy nem igényel jelentős fejlesztést, a támadó eszközök pedig kompatibilitásbeli problémák nélkül futtathatók a célrendszeren.

A Living-off-the-Land technikák a támadás szinte valamennyi fázisában alkalmazhatók, a kezdeti hozzáférés megszerzésétől a C2 kommunikáció kiépítésén keresztül egészen a támadás nyomainak eltüntetéséig.

A közelmúlt kiberbiztonsági eseményei között kiemelkedő számban találunk olyan eseteket, amelyek során APT vagy egyéb hackercsoportok ilyen módszerek felhasználásával kompromittáltak sikeresen kormányzati rendszereket, vagy éppen kritikus infrastruktúrákat. Az előadásban röviden a Volt Typhoon, a Black Basta, valamint az APT29 hackercsoportokhoz köthető támadások során alkalmazott módszerek is bemutatásra kerültek.

Előadása utolsó szakaszában azokat a preventív megoldásokat és detekciós lehetőségeket foglalta össze, amelyeket a Living-off-the-Land típusú támadások megelőzésére vagy észlelésére lehet alkalmazni.

Összeségében, az online térben lefolytatott konferencia előadásai sokszínűségével széles spektrumot fogott le a terület kihívásainak bemutatásával. A kibertérben zajló műveletek és a jogállami reziliencia tudományos–szakmai konferencia kellőképpen kihangsúlyozta az ellenállóképesség erősítésének kérdését. Az előadások rámutattak arra, hogy a kibertérhez kapcsolódó területek fejlesztésének szükségessége egyre nagyobb szerepet fog játszani a jövőben.

Az előadók számos visszajelzést kaptak, amelyek hasznos alapot nyújtanak a további kutatások folytatásához.

MEGHÍVÓ

KIBERTÉR – KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK III. A kibertérben zajló műveletek és a jogállami reziliencia Tudományos – Szakmai Konferencia

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Költségvetési Kutatóhely Tudományos Tanács, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Katonai Nemzetbiztonsági Kibertér Műveleti Szakcsoportja szervezésében zártkörű, meghívásos tudományos - szakmai konferencia kerül megrendezésre.

Időpont: 2023. június 21.
Forma: online

PROGRAM:

Köszöntő
08:50-09:00 **Dr. Kucsera Erika (KNBSZ TT)**

Panel I.

Levezető elnök: **Dr. Magyar Sándor (NKE)**
09:00-09:20 **Dr. Farkas Ádám (KNBSZ, NKE)**
A humán faktor szerepe az információs tér és reziliencia viszonyában
09:20-09:40 **Dr. Spitzer Jenő (KNBSZ)**
Az államok önvédelemhez való joga a kibertér műveletek megvilágításában
09:40-10:00 **Dr. Páll-Orosz Piroska (KNBSZ)**
A kibertéri cselekmények betudhatósága

10:00-10:20 SZÜNET

Panel II.

Levezető elnök: **Dr. Farkas Ádám**
10:20-10:40 **Dr. Kassai Károly**
Az ellenállóképesség (resiliencia) fontosabb követelményei és kibertéri hatásai
10:40-11:00 **Pozderka Gábor (MH)**
A kiberműveleti oktatási rendszer lehetőségei, kialakított portfólió ismertetése
11:00-11:20 **Ambrus Éva (MH)**
Katonai kiberképesség fejlesztés

11:20-11:40 SZÜNET

AZ NKFI ALAPBÓL
MEGVALÓSULÓ
PROGRAM

MEGHÍVÓ

KIBERTÉR – KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK III. A kibertérben zajló műveletek és a jogállami reziliencia

Tudományos – Szakmai Konferencia

Panel III.

Levezető elnök: Dr. Kucsera Erika (KNBSZ)

11:40-12:00 Knapp Gábor (KNBSZ)

A támadás 50 árnyalata a CKC tükrében

12:00-12:20 Csunyó Noémi (KNBSZ)

Mesterséges Intelligenciával kapcsolatos anomáliák, különös tekintettel a gazdaság és kiberbiztonság területére

12:20-12:40 Szulcsányi Viktor (KNBSZ)

Living-off-the-land támadások és amit tehetünk ellenük

Zárszó

12:40-12:50 Dr. Magyar Sándor

Az előadások végén a résztvevőknek lehetőségük lesz kérdéseket feltenni az előadók számára.

Az eseményen történő részvétel előzetes regisztrációhoz kötött. A csatlakozáshoz szükséges Microsoft Teams linket a résztvevők e-mailben kapják meg a konferenciát megelőzően.

Dr. Kenedli Tamás s. k.
KNBSZ TT titkár

Szervezőbizottság társelnökei:

Dr. Farkas Ádám
Dr. Magyar Sándor

Szervezőbizottság tagjai:

Dr. Kucsera Erika
Dr. Vikman László
Dr. Zán Krisztina
Csunyó Noémi
Knapp Gábor
Szulcsányi Viktor

E SZÁMUNK TARTALMA

MEZEI JÓZSEF

A MAGYAR KÉMELHÁRÍTÁS SZERVEZETI ÉS EGYES LÉNYEGI MŰKÖDÉSI VÁLTOZÁSAI ÉS KIHÍVÁSAI AZ 1962-ES NAGY ÁTSZERVEZÉST KÖVETŐ IDŐSZAKBAN – I.

1962 augusztusában jelentősen átszervezték a Belügyminisztériumot és az annak részeként működő állambiztonsági szerveket. Létrehozták a III. Főcsoportfőnökséget és benne a kémelhárításért felelős III/II. Csoportfőnökséget. Egy szervezeti átalakítás és az azzal járó változások mindig hatással vannak az adott rendszer működésére. Az állambiztonsági munkát vizsgálva azonban nem csak az új struktúra jelentett kihívást ebben az időszakban, hanem a működést befolyásoló külső tényezők, így a belpolitika és a nemzetközi kapcsolatok addig stabilnak tekinthető irányvonalaiabakövetkezett jelentős elmozdulások is. Az állambiztonság átszervezését egy több évnyi tervezőmunka előzte meg, így a kialakult struktúra és annak működése kapcsán joggal vélelmezhetnénk egy stabil időszakot. Ezzel szemben az 1962-t követő évekre a III/II. Csoportfőnökség esetében egy rendkívül mozgalmas időszakként tekinthetünk. Ezen két részből álló publikáció célja, hogy bepillantást engedjen a kémelhárítás működésébe az 1962-es átszervezést követő években, vizsgálva a szervezeti változásokat, a feladatkör bővülését és a kémelhárítás által folytatott ügyeket.

Kulcsszavak: állambiztonság, titkosszolgálat, kémkedés, kémelhárítás, bizalmas nyomozás

DR. PÁL ISTVÁN

A MÁSODIK EMBER BERNÁT ERNŐ WASHINGTONI SAJTÓATTASÉ ÁTÁLLÁSÁNAK TÖRTÉNETE 1967-1974.

1967 áprilisában a Kádár-rendszer nagy reményt fűzött ahhoz, hogy a hidegháború kezdetétől fagyosnak tekinthető magyar–amerikai viszonyban a diplomáciai kapcsolatok nagykövetségi szintre emelésével áttörés fog bekövetkezni. Az előzetes várakozásokat azonban keresztülhúzta, hogy előbb Bernát Ernő sajtóattasé, rendőr századosi rangban a washingtoni rezidentúra hírszerzőtisztje, majd Radványi János ügyvivő is politikai menedékjogot kért az Egyesült Államoktól. Bernát átállása jóvátehetetlen kárt okozott a Belügyminisztérium III/I. Csoportfőnökségének, mivel szinte az összes olyan amerikai állampolgárságú vagy az USA-ban élő célszemélyre rámutatott, akiknek beszerzése a magyar állambiztonság részéről felmerült. Az egykori rendőr százados minden bizonnyal azért nem lépett fel az amerikai törvényhozás és a nyilvánosság előtt, mert Szabó Lászlótól eltérően olyan érdemi információkkal bírt, ami az FBI számára az újdonság erejével hatott, vagy megerősítette az Iroda egyes személyekkel szemben már régóta élő feltételezéseit, vagy korábban felmerült gyanúit.

Kulcsszavak: magyar-amerikai kapcsolatok, átállás, hírszerzés, elhárítás, FBI

CONTENTS

JÓZSEF MEZEI

THE ORGANIZATIONAL AND SOME ESSENTIAL OPERATIONAL CHANGES AND CHALLENGES OF HUNGARIAN COUNTERINTELLIGENCE IN THE PERIOD FOLLOWING THE MAJOR REORGANIZATION IN 1962 I.

In August 1962, the Ministry of the Interior and its state security agencies were significantly reorganized. The III Main Directorate and the III/II Directorate responsible for counterintelligence were created. Organizational restructuring and accompanying changes always have an impact on the operation of the system. Not only the new structure could be a challenge in this period, but also the change in domestic politics and international relations. The reorganization of state security was preceded by several years of planning work, so we could rightly assume a stable period in relation to the established structure and its operation. On the other hand, the years after 1962 can be seen as an extremely busy period in the operation of the III/II Directorate. The aim of this two-part publication is to present the operation of the Counterintelligence Service and the changes that occurred in it in the initial period following the major reorganization in 1962.

Keywords: state security, intelligence, espionage, counter-espionage, confidential investigation

ISTVÁN PÁL DR.

**THE SECOND MAN
THE HISTORY OF THE DEFECTION OF ERNO BERNAT, THE
WASHINGTON PRESS ATTACHÉ, 1967-1974.**

In April 1967, the Kádár regime had high hopes that a breakthrough would be made in the Hungarian–American relationship, which had been frosty since the inception of the Cold War, by raising it to ambassadorial level. Nevertheless, the preliminary expectations were dashed when first Ernő Bernát, a press attaché and intelligence officer of the Washington Residency with the rank of police captain, and then chargé d'affaires János Radványi, applied for political asylum in the United States. Bernát's defection caused irreparable damage to the Ministry of the Interior's III/I Directorate, as he pointed out almost all the persons of interest of US nationality or living in the US who were considered for recruitment by Hungarian state security. The former police captain cannot have appeared before the US Congress and the public in general because, unlike László Szabó, he had substantial information that had the force of novelty for the FBI or confirmed the Bureau's long-standing or recently raised suspicions about certain individuals.

Keywords: Hungarian-American relations, defections, intelligence, counter-intelligence, FBI

BOSNYÁK HENRIETTA
**AZ ISZLÁM ÁLLAM ONLINE ÉS MÉDIATEVÉKENYSÉGE – A
KIBERDZSIHÁD**

A radikális iszlamista szervezetek online térben való jelenléte nem csak propagandája szempontjából játszik jelentős szerepet, de a toborzásban, kapcsolattartásban, az információáramlásban is meghatározó jelentőséggel bír. A terrorizmus legfőbb eszköze a félelemkeltés, a megfélemlítés, amire az Iszlám Állam széleskörben kihasználta az internet és a média adta lehetőségeket. Továbbá azzal, hogy az internet világa megkönnyítette a határokon átívelő kommunikációt, nem csak a terrorista propaganda, hanem a szélsőséges gondolatok, nézetek, ideológiák is gyors terjedésnek indultak. Oszáma bin Ládén volt az első terrorista, aki már 1997-ben felismerte az internetes technológia nyújtotta előnyöket. Ajman az-Zaváhíri, az al-Káida korábbi vezetője 2005-ben kijelentette: „...csatában állunk, és ennek a csatának több mint a fele a média harcterén zajlik. Ebben a médiacsatában ummáink szívéért és elméjéért versenyzünk.” Mára az Iszlám Állam egy teljesen új szintre emelte a „kiberdzsihád”.

Kulcsszavak: Iszlám Állam, kiberdzsihád, kiberterrorizmus, lélektani műveletek (PSYOPS)

FAUST ANITA

**A „DE-RISKING” HÁTTERE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI – JAKE SULLIVAN
2023. 04. 27-I ELŐADÁSÁNAK ELEMZÉSE**

A tanulmány ismerteti Jake Sullivan amerikai nemzetbiztonsági tanácsadó 2023. április 27-i, az USA kockázatmentesítési stratégiáját bemutató előadásának tartalmát, majd a kapcsolódó stratégiai dokumentumok és szakértői tanulmányok tükrében elemzi azt. Elméleti és gyakorlati következtetései a következők: 1.) az amerikai tapasztalatok a hatalom mérésének újragondolását indokolják, a leegyszerűsítő mutatók helyett a szerkezeti összefüggések előtérbe helyezésével; 2.) az USA fenyegetés-felfogása a világrendalakítói szerepére irányul, nem az amerikai nemzettestre; 3.) az amerikai stratégia az integráció elmélyítése, kibővítése és a Kínával való szembenállás kiélézése és kiszélesítése jegyében áll; 4.) a kockázatmentesítés célkeresztjében álló félvezetőipar vertikuma szűk keresztmetszetek láncolata, így kölcsönös stratégiai csapásmérés terepévé válhat, globális következményekkel; 5.) a német kormány illeszkedő Kína-stratégiája az EU-ban kiélézi, spektrumában kiszélesíti a világrendért folyó küzdelmet; 6.) a kockázatmentesítő stratégia alkalmazása eskalálja a konfliktust.

Kulcsszavak: USA, hatalom mérése, kockázatmentesítés, világrend, Kína

HENRIETTA BOSNYÁK

ONLINE AND MEDIA ACTIVITY OF ISLAMIC STATE – CYBER JIHAD

The online presence of radical Islamist organizations plays an important role not only in terms of their propaganda, but also in recruitment, maintaining contacts, and information flow. The main tool of terrorism is fear-mongering intimidation, and threat which the Internet and the media have made possible through their extensive use of them. Furthermore, with the fact that the world of the Internet made cross-border communication simple, not only terrorist propaganda but also extremist thoughts and ideologies that have begun to spread rapidly. Osama bin Laden was the first terrorist to recognize the benefits of Internet technology as early as 1997. Ayman al-Zawahiri, the former leader of al-Qaeda, stated in 2005: "...we are in a battle, and more than half of this battle, is in the media. In this media battle, we are in the race for the hearts and minds of our ummah". The Islamic State has taken "cyberjihad" to a whole new level.

Keywords: Islamic State, Cyberjihad, Cyberterrorism, Psychological Operations (PSYOPS)

ANITA FAUST

THE BACKGROUND AND CONSEQUENCES OF DE-RISKING – THE ANALYSIS OF JAKE SULLIVAN’S PRESENTATION DELIVERED ON APRIL 27, 2023

The paper gives an overview and analysis of the April 27, 2023 presentation delivered by US national security advisor Jake Sullivan on the US strategy of de-risking relations with China. In light of related strategic documents and academic papers that provide context, both theoretical and practical conclusions can be drawn: 1) US experience demonstrates the need to revise approaches to measuring or assessing power; 2) the US interprets as security threat if a geopolitical agent acquires the capability to hinder its role as global leader; 3) the US strategy seeks to deepen integration with partners, widen its range of partners, simultaneously deepening and broadening rivalry with China; 4.) fundamental to clean energy and digital technology, the semiconductor industry is the prime target of de-risking by the US. The industry being a chain of chokepoints, it is a terrain for mutual strategic strikes; 5) the China strategy issued by the German federal government replicates the US strategy within the EU while broadening its scope beyond chips; 6) de-risking escalates the rivalry.

Keywords: USA, measuring power, de-risking, world order, China

DR. KASSAI KÁROLY

AZ ELLENÁLLÓ KÉPESSÉGRE (RESILIENCE) VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEK EU ÉS NATO STRATÉGIAI SZINTŰ MEGFOGALMAZÁSAI

Az "ellenálló képesség" kifejezés egyre gyakrabban szerepel nemzetközi és nemzeti forrásokban. A kapcsolódó követelmények, feladatok folyamatosan bővülnek, pontosabbá válnak. Ugyanakkor a stratégiai szintű követelmények mellett a kifejezés alacsonyabb szinten is gyakran használatos, többfajta tartalommal.

Az információs rendszerekre összetett biztonsági követelmények vonatkoznak, beleértve a helyreállítási és veszélyhelyzeti képességeket is. Kérdés, hogy az ellenállóképesség csak stratégiai szintű ügy, vagy általánosan használatos fogalom képességekre, követelményekre.

A cikk az EU és NATO stratégiai szintű forrásokat tekinti át. A vizsgálat célja, hogy mit jelent az ellenálló képesség, melyek az összetevői, jellemzői. Erre a tanulmányra építve az ellenálló képesség később elemezhető alacsonyabb szinten.

Kulcsszavak: ellenálló képesség, kritikus infrastruktúra, sérülékenység, függőség, hibrid fenyegetés

DR. SOLTI ISTVÁN

KÜLFÖLDI ÜGYNÖK BESZERVEZÉSE ÉS FOGLALKOZTATÁSA AZ ÁLLAMBIZTONSÁG IDŐSZAKÁBAN – ESETTANULMÁNY

A tanulmányban a magyar állambiztonsági szolgálat III/I. Csoportfőnöksége által végzett ügynöki beszervezést és foglalkoztatást mutatja be a szerző korabeli dokumentumok alapján. A magyar hírszerző szolgálat által 1964-ben kiszemelt, majd 1966-ban beszervezett, Ausztriában élő osztrák férfit kezdetben hírszerzési feladatokkal bízták meg, végül mégsem klasszikus hírszerzői feladatokat teljesített, hanem levélcím-tulajdonosként vették hasznát. A foglalkoztatása így is közel tíz évig tartott, míg aztán hosszú évekig tartó pihentetés után 1983-ban zárták ki az ügynöki hálózatból.

A szerző az ügynök kiválasztásának, jelöltté válásának, beszerzésének és foglalkoztatásának folyamatát mutatja be, az állambiztonsági szolgálat egyes szakmai módszereinek alkalmazásaira fókuszálva a hadtudomány és a rendészettudomány szemszögéből.

Kulcsszavak: hírszerzés, elhárítás, lehallgatás, kémkedés, ügynök, titkosszolgálat

KÁROLY KASSAI DR.

EU AND NATO GENERAL STRATEGIC LEVEL REQUIREMENTS FOR RESILIENCE

The term 'resilience' is increasingly used in international and national sources. The related requirements and tasks are constantly expanding and becoming more precise. In addition to strategic-level requirements, the term is often used at a lower level, with multiple types of content.

Information systems are subject to complex security requirements, including recovery and emergency capabilities. The question is whether resilience is only a strategic level issue or commonly used term for capabilities and requirements.

This article provides an overview of resources at strategic level in EU and NATO. The aim of the study is to find out what 'resistance' means, what are its components and characteristics. Building on this study, resilience can later be analysed at lower level.

Keywords: resilience, critical infrastructure, vulnerability, dependency, hybrid threat

ISTVÁN Solti DR.

RECRUITMENT AND EMPLOYMENT OF A FOREIGN AGENT IN THE PERIOD OF STATE SECURITY – CASE STUDY

In the study, the author presents the recruitment and employment of an agents by the III/I. Directorate of the Hungarian State Security Service, based on contemporary documents. In 1964, the Hungarian intelligence service selected then recruited in 1966 an Austrian man, who was initially entrusted with classic intelligence tasks, but in the end, he did not perform classic intelligence tasks, but was employed as a mail address owner. Even so, his using lasted for almost ten years, then he was excluded from the agent network in 1983 after years of rest.

The author presents the process of selecting, becoming a candidate, recruiting and employing an agent, focusing on the applications of certain professional methods of the state security service from the perspective of military science and law enforcement science.

Keywords: intelligence, counter-intelligence, wiretapping, espionage, agent, secret service

KUGLER PÉTER

A MAGYAR HONVÉDSÉG BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEINEK LAKOSSÁGI TÁMOGATOTTSÁGA

A kutatásban a Magyar Honvédség békefenntartó műveleteit ismertetem, illetve az ezen a területen elért magyar sikereket. A lakossági támogatás fontossága meghatározó a napjainkban mind a fegyveres erők, mind a nemzeti reziliencia tekintetében. Az ENSZ békefenntartásnál használt terminológia alapján megvizsgáltam a Scopus adatbázisban az ezzel a területtel foglalkozó publikációk számának alakulását. A SentiOne közösségi média figyelőplatformjának segítségével kimutattam, hogy a magyar részvétellel folyó békefenntartó műveletekre kevés figyelem irányul az állampolgárok részéről. Egy kérdőív segítségével megvizsgáltam, hogy a magyar részvételű békefenntartó műveleteknél az azt támogató, ellenző és bizonytalan csoportok az anyagi segítségtől kezdve a katonai segítségig bezárólag milyen preferenciákat mutatnak. A kognitív hadviselés fogalmának lakossági ismertségét is vizsgáltam. Az állampolgárok NATO-val kapcsolatos percepcióját is bemutattam.

Kulcsszavak: Magyar Honvédség, békefenntartó műveletek, lakossági támogatottság

HÁBER PÉTER

A HADIKULTÚRÁK, HADVISELÉSI MÓDOK ÉS A HADVISELÉSI GENERÁCIÓK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

A tanulmány erősen tömörített formában összefoglalja a hadikultúrák fogalmi értelmezését, hadelméleti alapjait, a nyugati, illetve a magyar teoretikusok munkáit. Röviden bemutatja a hadviselési generációk elméletének kialakulását és rendszerét, ismerteti a negyedik generációs hadviselés elméletének alapjait. Tájékoztat az orosz hadviselési generációs elmélet legfontosabb megállapításairól. Bemutatja a XXI. század változásaira reagáló, mára széleskörűen ismertté és alkalmazottá vált aszimmetrikus hadviselés elméletét, valamint a még kidolgozás alatt álló új hibrid hadviseléshez kapcsolódó hipotéziseket is.

Kulcsszavak: hadikultúrák, hadelméleti alapok, hadviselési generációk, negyedik generációs hadviselés, aszimmetrikus hadviselés, hibrid hadviselés

PÉTER KUGLER

PUBLIC SUPPORT FOR PEACEKEEPING OPERATIONS OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES

In the research I will describe the peacekeeping operations of the Hungarian Defence Forces and the Hungarian successes achieved in this area. The importance of public support is crucial for both the armed forces and national resilience today. Based on the terminology used in UN peacekeeping, I examined the evolution of the number of publications in the Scopus database regarding this field. Using the social media listening platform SentiOne, I presented that there is little public attention to peacekeeping operations with Hungarian participation. Using a questionnaire, I investigated the preferences of groups supporting, opposing and undecided about peacekeeping operations with Hungarian participation, ranging from material assistance to military assistance. I also investigated public awareness of the concept of cognitive warfare. I also assessed citizens' perceptions of NATO.

Keywords: Hungarian Defence Force, peacekeeping operations, public support

PÉTER HÁBER

A SUMMARY OF WAR CULTURES, WAYS OF WARFARE, AND GENERATIONS OF WARFARE

The study summarizes the conceptual interpretation of military cultures, their bases of military theory, and the works by western and Hungarian theoreticians in a highly condensed form. It briefly describes the development and the system of the theory of generations of warfare and presents the theoretical foundations of the fourth-generation warfare. It introduces the main findings of the Russian theories of generations of warfare. The study gives an insight into the theory of the asymmetric warfare, which has become widely known and applied in response to the changes of the 21st century, and presents the new, still developing hypotheses related to the hybrid warfare as well.

Keywords: military cultures, military theory, generations of warfare, fourth-generation warfare, asymmetric warfare, hybrid warfare

---

SZERZŐINK

Bosnyák Henrietta	Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Dr. Kassai Károly	ezredes, PhD, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, c. egyetemi docens
Faust Anita	Neumann János Egyetem Eurázsia Központja Geopolitikai Kutatócsopórt, tudományos munkatárs, Pécsi Tudományegyetem, doktorandusz
Háber Péter	ny. ezredes, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Kugler Péter	Nemzeti Közszerológálati Egyetem, nemzetközi biztonság- és védelempolitikai alapszakos hallgató
Dr. Magyar Sándor	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársá, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, egyetemi docens
Mezei József	nb. alezredes, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, egyetemi tanársegéd
Dr. Pál István	PhD, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, oktató
Dr. Solti István	PhD, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, oktató

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Dr. habil. Boda József	vezérőrnagy, PhD, Nemzeti Közszolgálati Egyetem NBI Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, habilitált egyetemi docens
Dr. Farkas Ádám	őrnagy, PhD, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kenedli Tamás	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, oktató
Dr. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, DSc, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, c. egyetemi tanár
Dr. Magyar Sándor	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, egyetemi docens
Prof. Dr. Resperger István	PhD, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Szent István Biztonságkutató Központ, központvezető, egyetemi tanár
Dr. Somkuti Bálint	PhD, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi doktori Iskola, oktató
Tóth Csaba Mihály	alezredes, a KNBSZ munkatársa

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, amelyet a szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal);
- a kéziratot elektronikus formában, Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címre. A kézírathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembevételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja.

A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;

- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez rövid tartalmi összefoglalót (Absztrakt/Rezümé) kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez három–öt kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni;
- a publikációkhoz tartozó, lényeges információkat tartalmazó ábrák, táblázatok, diagrammok, képek szerkesztése során szükséges azokat számozással ellátni, továbbá megjelölni az illusztráció forrását vagy a saját szerkesztés tényét. Az ajánlott felbontás legalább 300 dpi legyen.

A KÖZLEMÉNYEKKEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata);

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul);

REZÜMÉ (magyarul, angolul);

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul);

SZERZŐI NYILATKOZAT.

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések lábjegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; (Letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

---

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993/6. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; (Letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (például 1. ábra);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: saját szerkesztés);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG